

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Archeologie pravěku a středověku

Diplomová práce

Bc. Kateřina Opicová

Venkovská osada jako základní jednotka raně středověkého osídlení na příkladu Dřetovic

Rural Settlement as the Basic Unit of a Medieval Settlement on the
Example of Dřetovice

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Naďa Profantová, CSc.

Konzultanti práce: PhDr. Ivo Štefan, Ph.D.

PhDr. Václav Moucha, CSc.

Za ochotu, cenné rady a velkou trpělivost bych na tomto místě chtěla poděkovat vedoucí moji práce PhDr. Nadě Profantové, CSc. Velký dík za ochotu a řadu dobrých rad bych chtěla vyjádřit rovněž mému konzultantovi PhDr. Ivu Štefanovi, Ph.D. Vzpomínka a dík patří dále PhDr. Václavu Mouchovi, CSc., pokud by byla možnost naslouchat jeho radám déle, jistě by práce přinesla i lepší výsledky. Za podporu, korektury a nekonečnou trpělivost patří dík rovněž Bc. Martinu Volfovi a rodině.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 3. července 2016

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt:

Práce je věnována středověkému osídlení oblasti v širším povodí Dřetovického potoka. Významnou součástí práce je zpracování výzkumů sídliště na katastru Dřetovic, v poloze Na blatech. Odkryvy byly provedeny v letech 1977-1980 Václavem Mouchou, Ivanem Krutinou, Petrem Sommerem a Janem Rulfem. Součástí zpracování je mimo jiné i sestavení celkového plánu prozkoumaných ploch a objektů. Pozornost je zaměřena i na starší výzkumy Antonína Knora, které proběhly v padesátých letech minulého století. Na tyto akce pozdější odkryvy navázaly. Výzkumy bylo prokázáno osídlení od období kultury pražského typu až do vrcholného středověku, čímž se nabízí možnost srovnání různých horizontů osídlení a možnost zaměřeni se na změny struktury i velikost osídlení. Jedná se o archeologicky intenzivně poznanou oblast, což je jedním z důvodů, proč bude věnován značný prostor i okolnímu raně až vrcholně středověkému osídlení. V časovém horizontu, kdy fungovalo hradiště Budeč, je zajímavá i otázka vztahu lokalit vně jeho hradeb k samotnému hradišti. Východiskem pro zhodnocení podoby osídlení se stal seznam lokalit a mapy dokladů osídlení.

Klíčová slova:

Raný středověk - Dřetovický potok – vesnice - zázemí hradiště Budeč - sídliště.

Abstract:

This Master thesis is dedicated to the early medieval settlement in the wider basin of the Dřetovický stream. Considerable part of the thesis is created by the processing excavation of the settlement on the cadastre of Dřetovice in the location Na blatech. This site was investigated from 1977 - 1980 by Václav Moucha, Ivan Krutina, Petr Sommer and Jan Rulf. A plan of all investigated objects and areas is also included. Furthermore, attention is focused on the older excavation completed by Antonín Knor in the 1950's. The newer investigations followed up those excavations. It has been proven, this settlement was occupied from the beginning of the early medieval (Prague type culture) to the high middle ages. Therefore, it is possible to compare particular horizons of occupation and the changes in the structure of the settlement pattern. The area of interest was very well investigated from the archeology point of view. Not only for this reason had we paid attention to the circumjacent early and high medieval settlement. In the time period when the Budeč hillfort was functional an interesting question of the relation of this stronghold and settlements in its vicinity, arises. This part of the thesis is based on the list of locations and created maps of evidence of occupation.

Keywords:

Early Middle Ages – Dřetovice stream – village – Hinterland of Budeč – settlement.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	KRAJINA V POVODÍ TOKU DŘETOVICKÉHO POTOKA, CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO ÚZEMÍ A JEHO SÍDELNĚ HISTORICKÝ POTENCIÁL	2
3	DŘETOVICE - SÍDLIŠTĚ V POLOZE NA BLATECH	7
3.1	VÝZKUMY NA BLATECH – VÝCHODISKA JEJICH ZPRACOVÁNÍ A KRITIKA PRAMENŮ	7
3.2	POPIS OBJEKTŮ, INTERPRETACE A JEJICH DATA	9
3.3	MOVITÉ NÁLEZY	36
3.3.1	<i>Opory chronologie</i>	36
3.3.2	<i>Hodnocení keramického souboru</i>	37
3.3.3	<i>Ostatní keramické nálezy – prahnice a přesleny</i>	49
3.3.4	<i>Kamenné artefakty</i>	49
3.3.5	<i>Železné předměty a struska</i>	50
3.3.6	<i>Osteologický materiál</i>	51
3.3.7	<i>Ostatní nálezy – mazanice, uhliky, skořápka</i>	52
3.3.8	<i>Charakteristika nálezů z výzkumů A. Knora (r. 1954 a 1957)</i>	52
3.4	CHARAKTERISTIKA VÝVOJE SÍDLIŠTĚ V JEDNOTLIVÝCH FÁZÍCH	55
3.4.1	<i>Fáze 1 – kultura pražského typu</i>	56
3.4.2	<i>Fáze 2 – starohradištní období</i>	59
3.4.3	<i>Fáze 3 – střední doba hradištní</i>	60
3.4.4	<i>Fáze 4 a 5 – mladší doba hradištní (keramika s kalichovitými a zduřelými okraji)</i>	62
3.4.5	<i>Fáze 6 – přechod raného a vrcholného středověku</i>	62
3.4.6	<i>Fáze 7 – vrcholný středověk</i>	64
3.5	ZÁVĚR – O SÍDLIŠTI V DŘETOVICÍCH	67
4	STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ V POVODÍ TOKU DŘETOVICKÉHO POTOKA	70

4.1 SEZNAM LOKALIT	71
4.2 Z RANÉHO DO VRCHOLNÉHO STŘEDOVĚKU	91
4.2.1 <i>Sídliště raného středověku</i>	<i>91</i>
4.2.2 <i>Pohřebiště – z okraje ke kostelu</i>	<i>94</i>
4.2.3 <i>Vrcholně středověká ves – jiné kulisy, jiná pravidla</i>	<i>105</i>
5 ZÁVĚR	110
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	115
6 SEZNAM ZKRATEK:	128
PŘÍLOHY	CXXIX
SEZNAM PŘÍLOH	I

Předmluva

Tento krátký text má posloužit čtenáři předkládané práce k lepší orientaci v jejím uspořádání. V textu jsou uvedeny odkazy na přílohy. Přimo v textu jsou obsaženy grafy a tabulky. Součástí příloh jsou poté tabulky s archeologickými nálezy, označené zkratkou Tab. a příslušným číslem. Dále obrázky, mapy a plány. Tabulky a plány jsou v lepším rozlišení k dispozici na přiloženém CD.

1 Úvod

Podstatná část práce se bude věnovat zpracování části výzkumů, které proběhly v poloze Na blatech, na katastru Dřetovic v roce 1977 a 1978. Po stručném popisu průběhu prací bude přikročeno k samotnému vyhodnocení situace. Jako argumentace pro interpretaci a datování prozkoumaných objektů, ale rovněž pro získání základních informací o jejich podobě, má posloužit méně čtivý, avšak nezbytný „Popis objektů“. Poté již budou hodnoceny movité archeologické nálezy, které v absolutní většině pochází z výplně objektů. Pro datování jsou důležitou oporou fragmenty keramiky, proto bude věnován prostor i oporám chronologie. Pro srovnání se nabízí především poznatky z blízkého hradiště Budeč, ale možnost komparace nabízí i sekvence pražské keramiky. Ve snaze lépe postihnout vývoj sídliště v čase a prostoru, vznikne kapitola, popisující zástavbu a její prostorovou distribuci v jednotlivých fázích sídliště.

Pozornost bude věnována i okolnímu osídlení a to od počátku raného středověku až do středověku vrcholného, čímž bude možné lépe zhodnotit i dřetovické sídliště. Jako oblast zájmu bylo vybráno širší povodí toku Dřetovického potoka, který pramení v Kladně a na k. ú. Zákolany ústí do Zákolanského potoka (mapa 1). Zaměříme se celkem na 13 katastrů (dnešní k. ú. Blevice, Brandýsek, Buštěhrad, Cvrčovice, Dřetovice, Kladno, Koleč, Libochovičky, Stehelčevy, Třebusice, Zájezd, Zákolany a Želenice). Sledované území bylo rozšířeno i o několik katastrů, které nejsou přímo v povodí toku Dřetovického potoka, ale jejich zahrnutí do práce může přispět k řešení obecnějších sídelně historických otázek. Pozornost bude věnována přírodním podmínkám a sídelně historickému potenciálu zkoumaného výseku krajiny, který však vynikne zejména ve srovnání se vzorkem krajiny poněkud odlišné.

Právě povodí toku Dřetovického potoka nabízí příznivou situaci ke studiu proměn středověkého osídlení. V bezprostřední vazbě na jeho tok byla totiž zachycena archeologickými výzkumy raně středověká sídliště hned v několika polohách. Zajímavý obraz o osídlení poskytly i povrchové sběry a řada dokladů funerálních aktivit. Kvalitativní výpověď různých akcí se však liší. Východiskem pro hodnocení podoby středověkého osídlení bude seznam lokalit (někdy podrobnější, aby byl zřejmý fakt, že i informace získané archeologickým odkryvem mají mnohdy různou výpověď) a mapy dokladů osídlení. Mapy vzniknou celkem 3, první bude zachycovat období kultury pražského typu a období starohradištní, druhá mladší období doby hradištní a poslední

vrcholně středověkou situaci. Pozornost bude věnována především obvyklým sídelně-historickým otázkám, jako je podoba raně středověkého osídlení, změny struktury osídlení, konec řadových pohřebišť a vznik farní organizace. Zajímavý je rovněž vztah hradiště Budeč a okolního osídlení.

2 Krajina v povodí toku Dřetovického potoka, charakteristika zkoumaného území a jeho sídelně historický potenciál

Při pokusu zhodnotit vztah lidské společnosti a přírody v delším časovém úseku zjistíme, že stupeň závislosti člověka na obklopujícím prostředí směrem do minulosti stoupá (Štěpánek 1968, 415). V předkládané práci je věnována pozornost širšímu povodí toku Dřetovického potoka, který pramení na Kladně v nadmořské výšce 334 m. n. m. a na k. ú. Zákolan ústí zleva do potoka Zákolanského v nadmořské výšce 234 m. n. m. (Vlček a kol. 1984, 94). Do sledované oblasti zasahují i potoky Buštěhradský, Týnecký a Zákolanský, na k. ú. Kladna nesmíme zapomenout na potok Lidický a Rozdělovský. Celá sledovaná oblast je tedy odvodňována levobřežními přítoky Vltavy (Lukas 1978, 99). Zmíněné potoky prošly v minulosti různými technickými úpravami. Dřetovický potok byl napřímen a jeho koryto bylo zahlobeno. Původní průběh toků je možné vysledovat například na mapách 1. vojenského mapování.

Sledované území přísluší do Poberounské geomorfologické soustavy, Brdské podsoustavy, celku Pražská plošina a podcelku Kladenská tabule (Demek – Mackovčín 2006). Ve sledovaném území se stýkají tři geomorfologické okrsky, svou severozápadní částí sem zasahuje Hostivická tabule, jihovýchodní částí Slánská tabule a Turská plošina svou částí jihozápadní. Jedná se o členité pahorkatiny v povodí Vltavy (Demek – Mackovčín 2006). Nadmořská výška zájmového území se pohybuje v rozmezí kolem 200 – 360 m. n. m. (<http://ags.cuzk.cz/dmr/#> [25.5.2016]).

Nejstaršími horninami, se kterými se na zkoumaném území můžeme setkat, jsou sedimentární horniny, konkrétně břidlice, droby a silicity, které řadíme do eratému proterozoikum, tedy starohor (http://mapy.geology.cz/geocr_50/ [25.5.2016]). Břidlice a droby vystupují v nejnižších částech potočních údolí, tj. v jejich dnech a na úpatí údolních svahů (Žabera 1947, 4). Silicity se vyskytují zejména v severozápadní části zkoumaného území. Poměrně četný je rovněž výskyt prvohorních zpevněných sedimentů, jako je pískovec, slepenec (konglomerát), prachovec, jílovec, uhlí, brekcie,

tuf a tufit (http://mapy.geology.cz/geocr_50/ [25.5.2016]). Před tím, než byla krajina v druhohorách zatopena křídovým mořem, byla rovněž členitá, převládal však směr os údolí SSZ – JJV, tedy směr přibližně kolmý na osy dnešních údolí (Žabera 1947, 4). Druhohorní křídový povrch je tvořen horninami marinní geneze a všechny horniny zdejšího křídového útvaru se tedy usazovaly v moři, nebo v jeho zálivech. Ve sledovaném území se jedná o pískovec, o písčité slínovce až jílovce spongilitické, místy silicifikované – opuky (http://mapy.geology.cz/geocr_50/ [25.5.2016]). V kvartéru, nejmladším geologickém období, pak vítr sprašemi vyplnil nerovnosti terénu a navál mohutné sprašové závěje a návěje, které je možno spojit se zemědělsky nejhodnotnějšími půdami oblasti. Koryta potoků jsou lemována fluviálními sedimenty (hlínou, písky a štěrkopísky), které jsou bohaté na humózní složku (Žabera 1947, 7; http://mapy.geology.cz/geocr_50/ [25.5.2016]).

Na popsanych matečných horninách vznikají procesem pedogeneze černoze, hnědozem, kambize a pararendziny. Ve sledovaném území převažují zejména středně těžké, někdy až těžší půdy, tedy černoze a hnědozem (Tomášek 2007). Černoze patří na našem území k nejhodnotnějším zemědělským půdám, i když občas trpí přílišným vysycháním (Tomášek 2007, 43 - 44). Hnědozem mají nižší obsah humusu než černoze, ale i tak je její složení příznivé (Tomášek 2007, 46 - 47). Kambize a pararendziny jsou půdy lehčí až středně těžké. Úspěšné zemědělské využití kambize do značné míry závisí na člověku, tedy na uplatňování základních i speciálních agrotechnických opatření (osevní postupy, zpracování půdy, výživa a hnojení a aplikace optimálního odrůdového sortimentu plodin). Tento typ půdy je naopak oceňován v lesním hospodářství (Ložek – Cílek – Kubíková a kol. 2003, 36). Pararendzina je charakterizována jako horší zemědělská půda, jako průměrná až podprůměrná je klasifikována i z lesnického hlediska. Vhodná je například pro ovocné sady. Obsah humusu v hnědých půdách silně kolísá, avšak jeho složení je zpravidla méně kvalitní (Tomášek 2007, 51 - 54).

Ve smyslu Quittova klimatického členění českých zemí patří sledovaná oblast na rozhraní Slánska a Kladenska k teplým oblastem, tedy k nejteplejším oblastem Čech s ročním průměrem teplot 8 – 9 °C. K nejteplejším oblastem Čech patří severní část středních Čech, tedy Polabí včetně přilehlých nízkých pahorkatin a plošin, dolní Povltaví a plošiny táhnoucí se zejména k severozápadu na Slánsko a Podřipsko (Ložek – Cílek – Kubíková a kol. 2003, 49). Jižně od Kladna je pak přechod do takzvané mírně

teplé oblasti, v níž ve středočeském prostoru převažují roční průměry teplot mezi 7 – 8 °C (Ložek – Cílek – Kubíková a kol. 2003, 49; <http://portal.chmi.cz/historicka-data/pocasi/mapy-charakteristik-klimatu#> [26. 5. 2016]). Zároveň Kladensko a Slánsko patří k nejsušším oblastem Čech, v nichž roční průměr srážek na velkých plochách klesá pod 500 mm nebo jen nepatrně přesahuje tuto hodnotu. Povšechně se dá konstatovat, že srážky vzrůstají zhruba ve směru od severozápadu, což je podmíněno nadmořskou výškou a především srážkovým stínem pohraničních hor. Tuto skutečnost také ovlivňuje proudění vzduchu a převaha větrů západních směrů. Slánsko tak navazuje na suché dolní Poohří, srážkový stín tak zasahuje až do středočeského prostoru a je zde posílen srážkovým stínem Brd. Je nutné brát v potaz i místní klima, které se může značně lišit například v kaňonovitých údolích řek od poměrů na sousedních náhorních plošinách a pahorkatinách (Ložek – Cílek – Kubíková a kol. 2003, 50 – 52).

Navzdory poměrně příznivým klimatickým a pedologickým podmínkám a skutečnosti, že sledovaná oblast byla hustě osídlena již od pravěku (Bartošková 2014, 22; Gojda 1988, 61), je překvapivé poměrně špatné hodnocení bonity půdy na sledovaném území císařskými komisemi v době kolem poloviny 18. století¹. Nejlépe hodnocený byl katastr Libochoviček, který byl ale zařazen až do třetí bonitní třídy. Tříkrát se objevuje zařazení do 4. a 5. bonitní třídy, čtyřikrát do 7. a devíti případy převahuje klasifikace půdy jako té nejméně výnosné² (Chalupa a kol. 1966, 280 – 321). Přehledně jsou bonity půdy uvedeny v tabulce 7. Bonita půdy byla stanovena podle toho, kolikanásobně převýšila sklizená průměrná úroda množství vysetého obilí. V první třídě tvořila sklizeň šestinásobek výsevu, ve 2. třídě pětiapůlnásobek, ve 3. pětinásobek, ve 4. čtyřiapůlnásobek, v 5. čtyřnásobek, v 6. třiapůlnásobek, v 7. trojnásobek a konečně v 8. pouze dvouapůlnásobek sklizně (Chalupa a kol. 1964, 13). Nevalné hodnocení bonity půdy ve zkoumaném území vyvolává otázku, jak poctivě byly přiznávány skutečné výnosy. Pochybnosti o poctivém „daňovém přiznání“ povzbuzuje i fakt, že sledovaná oblast byla bohatě osídlena již od pravěku. S podobnými výnosy se setkáváme například na Loketsku, tedy na území

¹ V roce 1756 je hotov čístopis Tereziánského katastru a roku 1757 (totiž vojenským rokem 1757, začínajícím již 1. listopadu 1756) se stává novým úředním podkladem pro repartici zemské kontribuce i dominikálního extraordinaria (Chalupa a kol. 1964, 7).

² Kvůli feudální správní roztržičnosti byly četné vsi součástí 2 a více dominií a v některých případech byla půda částí těchto vsí ohodnocena jinou bonitní třídou. V případě, že pro jednu ves šlo vyčíst více rozdílných hodnot bonity půdy, byly zohledněny a započítány obě uvedené hodnoty. Obě hodnoty jsou rovněž uvedeny v tabulce 7.

s nadmořskými výškami převyšujícími zkoumanou oblast až o 200 m, s převahou kambizemí (Chalupa a kol. 1966, 158; Tomášek 2007).

Podle mapy potencionální přirozené vegetace měla být naprostá většina sledovaného území pokryta dubohabřinami a lipovými doubravami, konkrétně černýšovými dubohabřinami. Části vodních toků měly být lemovány mochnovými doubravami, tedy subacidofilními středoevropskými doubravami (Neuhäuslová a kol. 2001). Dnes je většina sledovaného území bezlesá, les je pouze na severovýchodní části Kladna (Dubí) a úzké lesnaté pásy lemují části svahů nad toky Zákolanského, Dřetovického a Buštěhradského potoka. Podobná situace se naskýtá i na historických mapových podkladech. Negativním vymezením lesa (Štěpánek 1968, 419) můžeme snad pro středověk počítat s podobnou situací. Určitou výpověď snad v tomto ohledu mohou poskytnout i místní jména jako například Dubí, a Dubina (dnes východní část Kladna), Za hájem (jižně od Libochoviček a rovněž jihozápadně od Budče), nebo Nad háji (východně od Kovár). V literatuře je možné se setkat i s filologickou interpretací názvu Kladno, která je opřena o výklad podstatného jména kláda, podle něhož neznamenovalo ve starší češtině pouze kmen stromu, ale i vzrostlý les (Veverková 2008, 5). Jak je vidět na mapkách archeologických nálezů, soustředily se sídelní areály do údolí potoků, vyšší partie byly využívány spíše jako pohřebiště, nebo jako místa strategického významu (mapa 2).

Vliv na osídlení mohl mít i předpokládaný výskyt železné rudy, jejíž výskyt lze předpokládat v širším okolí Zákolan (Otvice, Blevice, Koleč, Třebusice, v pruhu od Zákolan přes Brandýsek ke Kladnu a obloukem zpět na Jemníky a Knovíz). Přesvědčivé doklady, včetně nálezů pyrotechnologických zařízení, jsou k dispozici zvláště pro dobu římskou, například z Dřetovic, nebo Buštěhradu (Pleiner 1958a, 147 – 150). Středověká těžba železitých korekcí z jílu a jílovců sedimentů kladenského svrchního karbonu byla archeologicky doložena v obci Saky, severozápadně od Pcher (Bartošková - Štefan 2006, 744). Zde byly dokumentovány dvě těžební šachty. Jedna z nich o průměru ústí přibližně 3,5 m a hloubce bezmála 4,5 m, byla zasypána v pozdním středověku; zlomky keramiky ze 13. stol., promíšené v zásypu šachty ale dokládají časnější využití tohoto místa. Stěny šachty byly poznamenány svislými a šikmými vseky ostrým nástrojem. Poškozený kopáč byl nalezen na dně šachty. Druhá, z větší části dochovaná, šachta nebyla těžená. Dále je železářská výroba doložena například ve vsi Knovíz. Zde je jako doklad výroby interpretován zahloubený objekt

č. 3, který svými parametry odpovídá tzv. vyhřívacím výhním z RS železářských pracovišť, dva zlomky železářské strusky a také dva kusy železitých pískovců až slepenců, které mohou hypoteticky představovat odpad vzniklý při třídění železné rudy. Interpretaci lokality jako místa, kde probíhala železářská produkce, podporuje ještě výskyt popela v zásypech většiny zjištěných objektů. (Ježek – Řídký – Varadzin – Zavřel 2011; 331-337).

Ke Kladnu se směrem od západu sklání planina Džbán (Ložek – Cílek – Kubíková 2003, 29). Džbánsko se nachází v nadmořské výšce 400 – 530 m. n. m., je charakteristické svým křídovým sedimentovým geologickým složením v podobě opukové tabule, členěné hlubokými údolními vodními toků. Náhorní plošiny jsou pro zemědělství a osídlení nevhodné, jedná se o plošiny porostlé suchomilnou vegetací a především lesy. Naopak dlouhodobě odlesněná a zemědělsky příhodná jsou údolí vodních toků. Nejstarší doklady osídlení máme tedy doloženy z okrajových částí této tabulové vrchoviny, kde se krajina otvírá do nížin, především do Poohří. Výjimečně byly osidlovány strategické výšinné polohy jako hradiště Dřevíč, Výrov a další lokality v okolí Domoušic či Konětop (Volf 2008, 346). Tento typ krajiny tedy nabízel svým obyvatelům rozdílné možnosti než níže položené oblasti kolem Kladna. Bonitu polí však tereziánští úředníci hodnotili podobně (Chalupa 1966). Jistě šlo o krajinu vhodnou pro řadu neagrárních aktivit, nebo třeba pro těžbu dřeva a lesní řemesla.

Na straně východní přechází studovaná oblast v Pražskou kotlinu, kterou přírodní podmínky předurčily k tomu stát se centrem Čech. Jedná se hlavně o místo soutoků řek a území odvodňované Vltavou, ale v severovýchodní části i přítoky Labe, čímž se z území Prahy stává také místo s velkým komunikačním potenciálem (Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 74 – 77). Praha leží v ekotonním pásmu, na rozhraní kopcovité a nížinné krajiny, lesa a (primárního a zejména sekundárního) bezlesí, má značný teplotní (1 °C) i srážkový gradient (100 mm). Ekotonní zóny mají větší druhovou diverzitu, takže lidé zde mohli využívat výhod dvou různých prostředí a diverzifikovat strategie získávání potravy, či přírodních zdrojů. Pro levý břeh Vltavy jsou typické spraše, pro pravý břeh mocné, později rozplavené váte písky. Na spraších vznikaly úrodné hnědozemě a černozemě. Větší část plochy Prahy, s výjimkou samotné vltavské nivy, pokrývají hnědé půdy a hnědozemě. Pestrost půdotvorného substrátu a členitost reliéfu jdou ruku v ruce s pestrostí půdních typů. Přičteme-li k těmto faktům ještě dobrou dostupnost nerostných surovin (k dokladům zpracování železa na území raně středověké

Prahy např. Havrda – Podliska – Zavřel 2001, 91 – 118), získáme obraz Prahy jako území mimořádně příznivého pro lidskou činnost (Lutovský – Smejtek a kol. 2005, 75 – 111).

Stručná analýza přírodních podmínek měla za cíl ukázat, že i Kladensko a tedy oblast, které je v předkládané práci věnován prostor, mělo poměrně dobrou dostupnost různých typů krajiny a mohlo využívat výhody různých prostředí. Pro dokreslení celkového obrazu si musíme uvědomit i poměrně nevelikou vzdálenost od Křivoklátska, které ve středověku sloužilo jako panovníkův lovecký hvozd (Razím a kol. 2010, 12), a rovněž rovinatého Kralupska, odvodňovaného přítoky Vltavy. Podle H. Hamerow musí mít každá komunita k dispozici dostatečně velké teritorium, jehož velikost je závislá na potřebě dostatku zdrojů (tzv. push faktory), ale zároveň musí být jeho velikost taková, aby bylo možné udržovat jisté sociální vazby (například sňatky, obchod, společná obrana), tzv. pull faktory (Hamerow 2002, 100). Zvážíme-li tedy přírodní danosti a archeologické nálezy, nezbývá než konstatovat, že Kladensko mělo zajisté v raném středověku co nabídnout.

3 Dřetovice - sídliště v poloze Na blatech

3.1 Výzkumy Na blatech – východiska jejich zpracování a kritika pramenů

Dřetovice jsou středočeská obec, ležící 8 km severovýchodně od Kladna, v mělkém údolí Dřetovického potoka, v nadmořské výšce 250-290 m. Vesnice je součástí Pražské plošiny. Výraznou místní dominantou je původně románský kostel sv. Václava, tyčící se nad údolím Dřetovického potoka z pahorku na jeho pravém břehu (Kuča 1998, 145; Merhautová 1971, 120; Poche 1977, 326; <http://www.dretovice.cz> [31.3.2014]).

Výzkumy proběhly v poloze „Na blatech“ na mírném svahu levého břehu Dřetovického potoka, na jihozápadním okraji obce, vlevo od silnice Dřetovice-Stehelčevy (Obr. 16:1). V těchto místech se údolí potoka rozšiřuje v lučiny, ve kterých končí mírný svah rozlehlé sprašové kry (Knor 1957; 58). Poloha naleziště je na svahu s velmi mírným sklonem od západu a severozápadu na východ a jihovýchod do nivy levého břehu Dřetovického potoka. Jde tedy o slunnou polohu na okraji inundace. Dřetovický potok před provedenou regulací obtékal návrší kostela sv. Václava (původní

stav patrný na mapě 3. vojenského mapování). Výzkum ukázal, že v severovýchodní části pozemku spočívá na podložní spraši přímo ornice, která povrch spraše místy silně obarvuje. V jihozápadní části pozemku je však spraš překryta vrstvou černozemě o mocnosti 50 – 60 cm. Okraj sprašové kry, rozhraní svahu a potoční nivy, je překryt mocným souvrstvím černých svahových hlín, tj. černozemí splavenou sem po svahu. Zde v odkryvu hlubších objektů již vystupovala hladina spodní vody (Knor 1959a, 1).

První výzkum v polohách Na blatech a Na velkém kuse, proběhl roku 1954 pod vedením A. Knora. Byl vyvolán hlubokou orbou, při níž se dostaly na povrch shluky drtě algonkické břidlice a pravěké a středověké střepy. Při zjišťovacím výzkumu byly vytyčeny sondy 1-6/54 a sonda I-54 v poloze Na velkém kuse, na protilehlé straně silnice oproti zbytku sond (zde však nebyly prozkoumány středověké objekty a dále jí zde není věnována pozornost), viz Obr. 8:4 a plán 1 (Knor 1959a, 1 – 3). Na tento výzkum bylo opět pod vedením A. Knora navázáno v roce 1957, tentokrát položením sond 0-4/57, přičemž sektor 3/57 nebyl prokopán (Knor 1959b, 1 – 2). Další výzkum byl vyvolán budováním retenční nádrže č. 3 a probíhal pod vedením V. Mouchy, P. Sommera a I. Krutiny v roce 1977 (archiv ARÚ, čj. 3847/77). Z dostupné dokumentace není zcela jasné, jaké bylo rozvržení sond. Celkový plán prozkoumané plochy existuje, ale nejsou na něm vyznačeny hranice sondy. Pro rok 1978 je už v tomto ohledu situace jasnější, dochovaly se situační skici a rovněž fotoplány vytyčených sond (Obr. 17; plán 1). V uvedeném roce výzkum probíhal pod vedením V. Mouchy, I. Krutiny a J. Rulfa a souvisel rovněž s budováním retenční nádrže č. 3 (archiv ARÚ, čj. 6223/78). Drobná akce proběhla ještě roku 1980 (sdělení V. Mouchy). Neexistuje však žádná zpráva ani hlášení v archivu ARÚ. Dochovala se pouze korespondence V. Mouchy a jistého J. Soukupa, který sděluje, že ovzorkoval 6 jam v trase rýhy pro elektrické vedení. Nálezy ani další bližší informace se nepodařily dohledat (kromě dvou vyobrazení Tab. 40:4-5). Proto není této akci v práci věnována další pozornost.

Číslování objektů bylo přejato z výzkumů v sedmdesátých letech. Na toto číslování jsem navázala s objekty prozkoumanými A. Knorem. V seznamu objektů je však v závorce vždy uvedeno jejich původní označení. Způsob zpracování předkládané práce závisel na dostupné dokumentaci. Ne všechny plány byly k dispozici. Situace by jistě byla příznivější, pokud by bylo možné konzultovat s panem doktorem Mouchou³. Pro sezónu 1977 jsou k dispozici všechny plány objektů, chybí popisy vrstev a nivelace

³ Zemřel 16. 8. 2014.

objektů. V některých plánech jsou vrstvy ve výplni objektu dobře patrné, v jiných hůře. Jiné plány však nejsou dostupné. Pro rok 1978 chybí řada plánů. Dostupné byly překresleny, u některých byl i popis vrstev. Z tohoto důvodu jsou popisy (i pro lepší přehlednost), pokud jsou k dispozici, umístěny přímo u plánu. Byl vytvořen celkový plán 1⁴. U výzkumů A. Knora bylo umístění sond a dokumentace k tomu potřebná snadno dostupná v nálezových zprávách. U výzkumů z let sedmdesátých se dalo vycházet pouze z jednoho situačního plánu⁵, fotoplánu výzkumu z roku 1978 a celkového plánu prozkoumané plochy z roku 1977 (zde však nejsou jasné hranice položené sondy).

Nálezy získané výzkumy A. Knora nejsou dostupné, proto je jejich zhodnocení (včetně datace objektů) provedeno pouze podle zobrazených nálezů v nálezových zprávách.

3.2 Popis objektů, interpretace a jejich datace

Objekty jsou řazeny do následujících fází, podle kterých bude hodnocen vývoj sídliště:

Nedatováno – N.

Fáze 0 – všechny pravěké objekty

Fáze 1 – kultura pražského typu

Fáze 2 – starší doba hradištní

Fáze 3 – střední doba hradištní

Fáze 4 – mladší doba hradištní – keramika s kalichovitým typem okraje

Fáze 5 – mladší doba hradištní – keramika se zduřelým typem okraje

Fáze 6 – přechod raného a vrcholného středověku – keramika hradištní tradice

Fáze 7 – vrcholný středověk – vyspělé tvary keramiky, objevuje se červené malování

Počet keramických zlomků příslušejících k objektům, jejich částem a vrstvám přehledně shrnují tabulky 1 a 2.

Objekt 1/77

Plán: Obr. 1:1 (plán i řez).

Popis: Jáma, v půdorysu přibližně oválného tvaru. Na řezu dosahuje na východní straně menší hloubky, dno má svislý sklon, na západní straně objekt hlubší a dno je téměř rovné. Délka objektu na řezu (A - B) 145 cm. V nejhlubší části má objekt hloubku 30 cm.

⁴ Za ochotnou pomoc s jeho sestavením v programu Quantum GIS velice děkuji Bc. Martinu Volfovi.

⁵ Za poskytnutí nalezené dokumentace z Dřetovic děkuji Mgr. Ladislavu Varadzinovi, Ph.D.

Nálezy: Neposkytnuty ke zpracování.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z doby latéské (datování převzato ze zprávy čj. 3847/77 PhDr. V. Mouchy).

Fáze: 0.

Objekt 2/77

Plán: Obr. 1:2 (plán i řez).

Popis: Jáma v půdorysu téměř kruhového tvaru. Osa objektu (A – B) dosahuje v půdorysu rozměrů 184 cm. Na řezu objektu jsou stěny mírně sešikmené, přičemž ve spodních partiích objektu je jejich rozpětí větší. Dno je téměř rovné, mírně se svažuje od severu k východu, kde dosahuje větší hloubky. Hloubka objektu se pohybuje kolem 70 cm.

Nálezy: Zvířecí kosti. Kameny (v jednom případě by se mohlo jednat o fragment žernovu). Celkem bylo nalezeno 39 fragmentů keramiky. Z okrajů se vyskytl 3 x zduřelý okraj, 1 x vzhůru vytažený, přechod k okruží. Dominujícím výzdobným motivem jsou rovné linie 6 x, 1 x se uplatnila několikanásobná vlnice. Ve většině případů výzdoba provedena jednoduchým rydlem, s výjimkou střepu, zdobeného několikanásobnou vlnicí, kterou můžeme přisoudit hřebenu.

Vyobrazení nálezu: Tab. 7.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z pozdní doby hradištní.

Fáze: 6 (dle nejmladších jedinců).

Objekt 3/77

Plán: Obr. 1:3 (plán i řez).

Popis: V půdorysu přibližně oválná jáma. Na ose dosahuje objekt rozpětí až přibližně 270 cm. Objekt se zahlubuje nejvíce do hloubky 75 cm. Dno objektu bylo téměř rovné. Východní strana objektu zahlobena pod ostřejším úhlem.

Nálezy: Zvířecí kosti (61 g). Dva menší kameny (93 g), jeden kus strusky (93 g), kousky mazanice (17 g). Z výplně objektu pochází 44 keramických střepů. Z celkového počtu pěti okrajů byly tři pravěké, v jednom případě se vyskytl okraj zduřelý a okruží. Z výzdoby můžeme uvést 2 x tuhování, 1 x leštěný povrch a 1 x plastické linie (v kombinaci s okružím). Na většině fragmentů keramiky byly stopy po točení na rychlootáčivém hrnčířském kruhu, nebo obtáčení.

Vyobrazení nálezu: Tab. 6.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z pozdní doby hradištní (pravěká a raně středověká příměs).

Fáze: 6.

Objekt 4/77

Plán: Obr. 1:4 (plán i řez).

Popis: V půdorysu jáma nepravidelného tvaru. Na ose A – B dosahuje rozměru až 195 cm. Na ose C – D měl objekt rozpětí až 180 cm. Jáma se zahlubuje maximálně 183 cm hluboko. V řezu se jedná o objekt, jehož stěna vytváří na jižní straně dva schody. Severní strana objektu na řezu konvexně vypouklá.

Nálezy: Zvířecí kosti – 2244 g, 7048 g kamenů – v devíti případech by se mohlo jednat o fragmenty žernovu, 583 g strusky a 693 g mazanice, na některých kouscích otisky organického materiálu. Z výplně objektu bylo vyzvednuto celkem 71 úlomků keramiky. Z této jámy pochází také celý lepený hrnec, který můžeme datovat do 8. století (Tab. 22: 3). Z celkového počtu 11 okrajů byl 7 x zastoupen okraj jednoduchý, 3 x jednoduchý, ukončený vytažením obou hran okraje, a 1 x jednoduchý okraj na keramice pražského typu. Pokud jde o výzdobu, byla nejčastěji zastoupena kombinace několikanásobné vlnice s pásy rovných linií (14 x), následovala několikanásobná vlnice (9 x) a pouze v jednom případě byla registrována několikanásobná vlnice v kombinaci s hřebenovým vpichem a rovněž pouze jednou byl zaznamenán pás rovných linií. Výzdoba byla provedena výhradně za užití hřebene. Nádoby byly formovány lepením a obtáčení.

Vyobrazení nálezu: Tab. 1 (1 – 10), Tab. 2 (1 – 8), Tab. 3 (1 – 2), Tab. 22 (3).

Interpretace a předpokládaná datace: Zásobní jáma ze starší doby hradištní.

Fáze: 2.

Objekt 5/77

Plán: Obr. 1:5 (půdorys i řez).

Popis: Blíže neurčený objekt s několika pravěkými střepy. Objekt se rozkládal v inundaci a jeho výzkum nebyl dokončen (zpráva čj. 3847/77). Autorka práce neměla možnost vidět a zhodnotit uvedené nálezy.

Vyobrazení nálezu: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Za daných podmínek není správná datace ani interpretace možná.

Fáze: N.

Objekt 6/77

Plán: Obr. 2:1 (plán i řez).

Popis: Objekt téměř čtvercového půdorysu. Jeho maximální rozměry v půdorysu charakterizují hodnoty 416 (myšlená osa SV – JZ) x 380 cm (SZ – JV). Dno objektu je téměř rovné, hloubka se pohybuje v rozmezí cca 77 cm – cca 37 cm. Uvedeny jsou hodnoty v ose řezu (C – D). Rozdíly v hloubce jsou dány polohou objektu ve svahu sklánějícímu se k JVV. Objekt je v superpozici s mladším objektem 7/77, který ho porušuje ze severozápadní strany. Tato skutečnost není zrovna šťastně vyobrazena na plánu, kde je půdorys nakreslen tak, jakoby byl objekt 6/77 mladší a porušoval naopak objekt 7/77. Na řezu je superpozice znázorněna správně, takže objekt 7/77 porušuje objekt 6/77. Objekt 6/77 dále porušuje v půdorysu téměř oválná jáma v jeho severním rohu. V ose A – B dosahuje jáma v horní části rozměrů kolem 180 cm. Na řezu je patrné, že maximální hloubka, jíž jáma dosahuje, se blíží 117 cm. Dno jámy je téměř rovné, rovnoběžné s osou (A – B). Nenaklání se rovnoběžně s povrchem terénu. Ačkoliv zpráva čj. 3847/77 popisuje objekt 6/77 jako polozemnici se dvěma válcovitými jámami, na plánu je v rámci objektu patrná jáma pouze jedna. V JJZ části objektu byly dokumentovány stopy po ohništi.

Nálezy: Nepatrné množství zlomků keramiky z období kultury řivnáčské, např. zlomek ansa lunata, slámované střepy (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Polozemnice z období kultury řivnáčské.

Fáze: 0.

Objekt 7/77

Plán: Obr. 2:1 (plán i řez).

Popis: Zahloubený objekt téměř čtvercového půdorysu o maximálních rozměrech stran 417 (pomyslná osa SSV – JJZ) x 375 cm (osa SZZ – JVV). Dno objektu téměř rovné. Hloubka objektu se pohybuje v rozmezí hodnot 83 a 39 cm (uvedeny jsou hodnoty v koncovém a počátečním bodě osy C – D). Rozdíly v míře zahloubení objektu jsou dány sklonem terénu k JVV. Objekt je v superpozici se starším objektem 6/77, který je datován do období řivnáčské kultury. Tato skutečnost není zrovna šťastně vyobrazena na plánu, kde je půdorys nakreslen tak, jakoby byl objekt 6/77 mladší a porušoval naopak objekt 7/77. Na řezu je superpozice znázorněna správně, takže objekt 7/77 porušuje objekt 6/77. V rámci objektu 7/77, v jeho severním rohu, je dokumentována menší zahloubená jáma přibližně oválného půdorysu. V místech, kde tuto osu prořála osa A – B, má objekt rozměr 65 cm. Pokud bychom vytyčili osu kolmou na osu A – B v místě, kde má objekt největší rozměr, naměřili bychom 80 cm. Jáma je z východní strany oddělena od zbytku prostoru objektu mírně vyvýšeným schodem (nepřevyšuje 35 cm, délka 120 cm). Dále jsou v prostoru objektu dokumentovány dvě menší jamky, které můžeme interpretovat snad jako sloupové. Řez jamkami ale chybí a nemůžeme tudíž říci nic o míře jejich zahloubení. První z nich je umístěna v jižní části objektu v blízkosti jeho stěny a má průměr kolem 30 cm. Druhá z nich je dokumentována při SSSZ stěně objektu a její průměr je menší, kolem 20 cm.

Nálezy: Z výplně objektu pochází 1600 g zvířecích kostí, 600 g kamenů, z nichž o dvou můžeme uvažovat jako o fragmentech mléčích kamene. Objekt byl rovněž vyplněn 300 g strusky a 8 g mazanice. Odebrány byly i uhlíky a 128 úlomků keramických nádob. Mezi 17 okraji převládalo 9 jednoduchých okrajů na keramice, kterou můžeme datovat do období kultury pražského typu. V šesti případech byl dokumentován okraj jednoduchý a dva jsou pravěké. Ve výzdobě dominovala několikanásobná vlnice v kombinaci s pásy rovných linií (5x), 3 x byl zaznamenán pás rovných linií, 2 x hlazený povrch, 1 x rádélko a několikanásobná vlnice. Nádobky byly tvářeny lepením a obtáčením. Dále byl ve výplni nalezen keramický přeslen.

Vyobrazení nálezů: Tab. 3 (3 – 10), Tab. 4 (1 – 15).

Interpretace a předpokládaná datace: Neobytná polozemnice z přelomu období kultury pražského typu a starší doby hradištní. Pravěká příměs, kterou můžeme vysvětlit mícháním materiálu ze staršího objektu 6/77, který je s objektem 7/77 v superpozici.

Fáze: 2.

Objekt 8/77

Plán: Obr. 2:2 (půdorys i řez).

Popis: Objekt s půdorysem o tvaru blízcímu se čtverci, maximální rozměry jeho stran jsou 407 x 360 cm. Na ose A – B má objekt rozměr 380 cm, na ose C – D 343 cm. Hloubka objektu se pohybuje kolem hodnoty 63 cm. V severním rohu objektu jsou dva schodovité stupně. Jejich výšku není možné určit z řezu. Téměř ve středu objektu se do podloží zahlubuje v půdorysu přibližně kruhová jáma, jejíž hloubka nepřesahuje 30 cm. Dno jámy je takřka rovné. Dále bylo na dně objektu dokumentováno osm menších jamek, o kterých můžeme uvažovat jako o sloupových a mohou souviset s vnitřním vybavením

objektu. Pouze jedna z nich byla zachycena na řezu A – B. Jedná se o jámu zhruba oválného půdorysu, o rozměrech na řezu 40 cm. Pokud povedeme kolmici na řez uprostřed objektu, dostaneme další rozměr 30 cm. Hloubka jámy nepřesahuje 30 cm. Na řezu C – D byla zachycena další jamka, rovněž oválného půdorysu o průměru kolem 23 cm a hloubce kolem 15 cm. Další, obdobného tvaru a velikosti byla dokumentována jihovýchodně od předchozí. Další tři jamky téměř oválného půdorysu jsou soustředěny ve východním rohu objektu. Malá, kruhová jamka je situována téměř v polovině severní strany objektu, další ve východní části severní stěny.

Nález: Ve výplni objektu bylo obsaženo 1446 g zvířecích kostí, 173 g kamenů bez známek opracování, byly odebrány uhlíky.

Z tohoto kontextu pochází 89 zlomků keramiky. Mezi 12 okraji byl nejvíce zastoupen okraj jednoduchý (11 x), jednou se jedná o okraj z pravěké nádoby. Z výzdobných prvků se uplatnila jednoduchá a několikanásobná vlnice (oba motivy zaznamenány 1 x). U jednoho okrajového zlomku, který můžeme datovat do období kultury pražského typu, byla pozorována netypická profilace. Nádoby byly zformovány lepením a obtáčením.

Vyobrazení nálezů: Tab. 5 (1 – 19).

Interpretace a předpokládaná datace: Neobytná polozemnice z období kultury pražského typu.

Fáze: 1.

Objekt 9/77

Plán: Obr. 3:1 (půdorys i řez).

Popis: Jáma přibližně oválného půdorysu. Nejdelší rozměr – 300 cm - lze naměřit na ose E – F, na ose A – B má objekt šířku 237 cm. Hloubka objektu nepřesahuje 108 cm. Stěny se na řezu od osy vyklánějí pod úhlem o něco větším než 45 stupňů. Dno objektu je téměř rovné. Objekt je v superpozici se dvěma objekty interpretovanými jako polozemnice. Jednou z nich je objekt 22/77, situován jižně od jámy. Druhý porušuje jáma svou jihovýchodní částí. Znázornění superpozice na řezu zůstává poněkud matoucí. To, že je skutečně objekt 9/77 nejmladším z popsané superpozice, jak je patrné v půdorysu, potvrzuje i zpráva čj. 3847/77. Podle znázornění situace na řezu by se mohlo zdát, že objekt 23/77 porušuje objekt 9/77.

Nález: Z výplně objektu bylo vyzvednuto 1021 g zvířecích kostí, dále 9 velkých fragmentů rotačních mlecích kamenů (Tab. 31: 4 – 5; Tab. 32), rovněž kameny beze stop opracování – 1017 g. Z nálezů můžeme jmenovat rovněž uhlíky, několik železných předmětů, avšak kvůli pokročilému stupni koroze lze jejich původní účel jen těžko odhadovat (25 g). Dále byla v objektu nalezena skořápka a početný soubor fragmentů keramiky, celkem 601 střepů. Mezi 104 okraji dominoval okraj zduřelý (78 x), následovalo okruží (15 x), poté okraj charakterizovaný jako vzhůru vytažený, přechod k okruží (4 x), poté byl zastoupen okraj jednoduchý (2 x), kalichovitě prohnutý (2 x) a vzhůru vytažený (3 x). Ve výzdobě byl nejčastěji zastoupen motiv rovných linií (63 x), často byla zaznamenána jednoduchá vlnice v kombinaci s rovnými liniemi (27 x). V 16 případech byla registrována jednoduchá vlnice, z dalších motivů a jejich kombinací se uplatnily rovné linie v kombinaci s plastickými páskami a vrypy (5x), rovné linie v kombinaci s vrypy (5x), několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií (3 x), vrypy (2x), rovné linie a plastické pásky (1 x), leštěný povrch (1x), zvláštní úprava povrchu – slámování (1 x). Nejčastěji byla výzdoba provedena jednoduchým rydlem.

Vyobrazení nálezů: Tab. 13 (14 – 16), Tab. 14 (1 – 12), Tab. 15 (1 – 14), Tab. 16 (1 – 11), Tab. 17 (1 – 8), Tab. 18 (1 – 8), Tab. 19 (1 – 13), Tab. 20 (1 – 14), Tab. 21 (1 – 2), Tab. 31 (4 – 5); Tab. 32.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z pozdní doby hradištní.

Fáze: 6.

Objekt 10/77

Plán: Obr. 3:2 (půdorys i řez).

Popis: Jáma v půdorysu přibližně vejcovitého tvaru. Na ose A – B má objekt největší délku 178 cm. Na ose C – D je objekt široký 132 cm. V západní polovině objektu je dokumentována malá jamka, kterou můžeme interpretovat jako sloupovou. Její půdorys je téměř kruhový, průměr se pohybuje kolem 20 cm a hloubka kolem 10 cm. Dále je zhruba v polovině západní stěny dokumentováno další menší zahloubení. Jáma 10/77 v tomto místě dosahuje největší hloubky. Stěny objektu svírají s jeho horní hranou úhel jen o něco málo převyšující 45 stupňů. Dno je téměř rovné.

Nález: Neposkytnuty ke zpracování. Fragmenty keramiky ze střední doby římské (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze střední doby římské (na základě údajů ve zprávě čj. 3847/77).

Fáze: 0.

Objekt 11/77

Plán: Obr. 3:3 (půdorys i řez).

Popis: Jáma zhruba ledvinovitého půdorysu. Na ose C – D dosahuje největšího rozměru kolem 232 cm. Na ose A – B má objekt rozměr 215 cm. Na řezu objektem je patrné, že stěny jsou stupňovitě tvořené. Hloubka objektu nepřesahuje 182 cm. Z jižní strany se na objekt napojuje objekt 12/77.

Nálezů: Neposkytnuty ke zpracování. Fragmenty keramiky ze střední doby římské (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze střední doby římské (na základě údajů ve zprávě čj. 3847/77).

Fáze: 0.

Objekt 12/77

Plán: Obr. 3:3 (půdorys i řez).

Popis: Jáma nepravidelného půdorysu napojující se z jižní strany na objekt 11/77. Na ose C – D byl naměřen rozměr 158 cm. Severní strana objektu mírně klesá a svírá s osou C - D ostrý úhel, čímž je v této části objektu vytvořen jakýsi schodovitý útvar. Objekt není příliš hluboký, nezahlubuje se více než 105 cm.

Nálezů: Neposkytnuty ke zpracování. Fragmenty keramiky z mladší doby římské (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z mladší doby římské (na základě údajů ve zprávě čj. 3847/77).

Fáze: 0.

Objekt 13/77

Plán: Obr. 3:4 (půdorys i řez).

Popis: Jáma zhruba ledvinovitého půdorysu na ose A – B dosahuje rozměru 173 cm, na ose C – D je objekt delší, dosahuje rozměru kolem 210 cm. Na řezu je patrné, že západní strana objektu klesá pod ostrým úhlem. V této části je jakýsi schod, vysoký kolem 30 cm. Východní strana objektu klesá pod ostrým úhlem bez přerušení až k téměř rovnému dnu objektu. Maximální hloubka objektu je 47 cm.

Nálezů: Bez nálezů (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma neurčitelného stáří.

Fáze: N.

Objekt 14/77

Plán: Obr. 3:5 (půdorys i řez).

Popis: Ačkoliv je tento objekt ve zprávě čj. 3847/77 popsán jako blíže nedatované ohniště, plán poskytuje jiný obrázek. Objekt je zde dokumentován jako zhruba oválná jáma nevelké hloubky. Ohniště je v plánu vyznačeno v jižním směru od objektu 14/77. Podle plánu můžeme objekt popsat jako jámu přibližně oválného půdorysu, která dosahuje v rovině osy A – B délky 100 cm. Šířka v pomyslné ose kolmé na osu A – B, procházející středem objektu, činí kolem 80 cm. Hloubka objektu nepřesahuje 30 cm. Ze západní strany jsou objektu předloženy dvě menší jámy, které můžeme interpretovat jako sloupové. První z nich, umístěna více západním směrem, má kruhový půdorys a zahlubuje se do hloubky 20 cm. Druhá z nich, umístěna východně od předchozího, má oválný půdorys a hloubku nepřevyšující 10 cm. Průměr ohniště, vyznačeného jižně od objektu 14/77, se pohybuje kolem 50 cm.

Nálezů: Bez nálezů (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma a ohniště neurčitelného stáří.

Fáze: N.

Objekt 15/77

Plán: Obr. 3:5 (půdorys i řez).

Popis: Zahloubený objekt zhruba obdélného půdorysu, nevelkých rozměrů, orientován v ose C – D ve směru SZ – JV. Na ose C – D naměřena délka 117 cm. Na řezu stěny objektu mírně klesají a svírají s osou C – D a povrchem objektu úhel jen o málo nižší než 45 stupňů. Dno objektu je téměř rovné a pohybuje se v hloubce kolem 20 cm.

Nálezů: Situace nebyla blíže zkoumána (zpráva čj. 3847/77). Bez nálezů.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma neurčitelného stáří.

Fáze: N.

Objekt 16/77

Plán: Obr. 4:1 (půdorys i řez).

Popis: Hluboká jáma oválného půdorysu (obj. 16a) s mělčím předjámím ledvinovitého půdorysu (obj. 16b) na severovýchodní straně. Objekt 16 je na ose A – B dlouhý 140 cm. Pokud povedeme kolmici v polovině této vzdálenosti, naměříme šířku 125 cm. Jihozápadní stěna objektu strmě klesá pod ostrým úhlem. Ve stěně můžeme pozorovat dva mírné schody. Na severovýchodním konci objektu na objekt navazuje mělčí jáma 16b. Objekt 16a dosahuje hloubky kolem 200 cm. Objekt 16b měří na ose A – B 250 cm. Na řezu jeho severovýchodní strana klesá pod ostrým úhlem, ale zhruba v hloubce 20 cm se vychyluje a vytváří tak jakýsi schod dlouhý přibližně 100 cm. Pak pokračuje v klesání asi 30 cm, poté nasedá na dno, které je takřka rovné a je v hloubce nepřesahující 100 cm. V jihozápadním směru se napojuje na jámu 16a.

Nálezy: Pro lepší pochopení vzájemného vztahu součástí objektu budou pojednány objekty 16a a 16b zvlášť. Zvláštní pozornost bude věnována rovněž nálezům z ústí soujámí.

Z výplně objektu 16a pochází 1852 g zvířecích kostí a 37 g kamenů, z nichž jeden byl vybroušen do určitého tvaru (Tab. 31: 3). Účel předmětu není jasný. Dále z objektu pochází 59 g strusky a celkem 37 fragmentů keramiky. Mezi sedmi okraji dominují v počtu šesti jednoduché okraje, které můžeme datovat do období kultury pražského typu. Jeden okraj byl pravěkého stáří. Nádoby byly většinou tvořeny lepením.

Výplň objektu 16b obsahovala 114 g zvířecích kostí, jeden velký kus strusky o hmotnosti kolem 3500 g a 14 zlomků keramiky. Z okrajů byl zastoupen 2 x okraj jednoduchý. Byla zaznamenána výzdoba šroubovicí na výduti. Nejvíce fragmentů keramiky však bylo přiřazeno ke keramické třídě č. 6, která charakterizuje keramiku nejčasnějšího středověku.

Nálezy byly separovány i z ústí soujámí, hl. hor. 0 – 20 cm. Z tohoto kontextu bylo získáno 5 g zvířecích kostí, 127 g kamenů (jeden tvarovaný, v jednom případě by se mohlo jednat o zlomek rotačního mlýna). Celkem bylo zaznamenáno 33 keramických střepů. Z celkového počtu čtyř okrajů byly tři jednoduché a jeden pravěký. Z výzdobných motivů se nejčastěji uplatnila několikanásobná vlnice v kombinaci s pásy rovných linií a tuhování (oba motivy 2 x). Jednou byla zaznamenána výzdoba motivem pásu rovných linií. Nádoby byly tvořeny lepením a obtáčením.

Vyobrazení nálezů: Objekt 16a: Tab. 8 (1 – 11), Tab. 31 (3); objekt 16b: Tab. 13 (7 – 11)

Interpretace a předpokládaná datace:

16a - Zásobní jáma z období kultury pražského typu.

16b – sídlištní jáma z období kultury pražského typu, s mladohradištní příměsí.

Ústí soujámí, hl. hor. - 0 – 20 cm: Přelom období kultury pražského typu a období starohradištního.

Fáze: 1.

Objekt 17/77

Plán: Obr. 4:2 (půdorys i řez).

Popis: Jáma v půdorysu téměř kruhová. Na ose A – B o průměru 115 cm. Na řezu přibližně hruškovitého tvaru, dno konvexně prohnuté. Hloubka nepřesahuje 160 cm.

Nálezy: Ačkoliv je ve zprávě čj. 3847/77 uvedeno, že se jedná o lahovitou zásobní jámu ze střední doby hradištní, nebyly ke zpracování poskytnuty žádné nálezy z kontextu tohoto objektu.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Zásobní jáma neurčitelného stáří.

Fáze: N.

Objekt 18/77

Plán: Obr. 4:3 (půdorys i řez).

Popis: Zahloubený objekt takřka čtvercového půdorysu. Jeho maximální rozměry jsou 258 (osa E – F) x 272 cm (osa A – B).

Jihovýchodní strana objektu je o něco užší, v ose C – D má objekt rozměr 244 cm. Hloubka objektu nepřesahuje 85 cm. V západním rohu polozemnice je na plánu patrná hluboká zásobní jáma. Jáma je téměř oválného půdorysu o průměru 140 cm (na ose A – B) a 125 cm (na ose E – F). Hloubka jámy je značná, její dno je v hloubce kolem 305 cm. Na řezu má jáma hruškovitý tvar. Ačkoliv je ve zprávě čj. 3847/77 uvedeno v souladu s řezem objektu, že je objekt 18/77 v superpozici s mladším objektem 24/77, znázornění půdorysů na plánu je provedeno chybně a znázorňuje situaci opačnou. Objekt 24/77 porušuje objekt 18/77 na severovýchodní straně.

Nálezy: Pro lepší pochopení vztahů mezi objekty budou nálezy z jednotlivých částí pojednány zvlášť (samostatně budou pojednány nálezy ze svrchních vrstev výplně objektu 18/77 a vrstvy při dně, dále zásobní jáma v severním rohu i s nálezem z jejího okolí).

Mechanická vrstva o hloubce 0 – 20 cm (zde pojednáno i s nálezy z blíže nespecifikovaného kontextu v rámci objektu 18/77) obsahovala 1184 g zvířecích kostí, 28 zlomků keramiky a 2 celé, v laboratoři spleené nádoby, které datujeme do 8. století (Tab. 22: 1, 2). Všechny pět zaznamenaných okrajů bylo přiřazeno k jednoduchému typu okraje. Mezi výzdobnými motivy převažovala několikanásobná vlnice (4 x), dále se objevil kazetovitý motiv (3 x).

Mechanická vrstva o hloubce 70 – 90 cm obsahovala 395 g zvířecích kostí a 11 zlomků keramiky. Z okrajových zlomků lze jeden charakterizovat jako jednoduchý okraj, druhý jako jednoduchý, ukončený vytažením dolní hrany okraje. Ve výzdobě se uplatnily několikanásobné vlnice a pásy rovných linií, a kombinace uvedených variant (zaznamenaný pouze 3 zdobené fragmenty).

Ze zásobní jámy v severozápadním rohu a jejího nejbližší okolí pochází 61 g zvířecích kostí, 2 úlomky pražnice a 59 zlomků keramiky. Mezi celkem třemi okrajovými střepy dominovaly dva pravěké, 1 byl popsán jako jednoduchý. Nejčastějším výzdobným motivem byla několikanásobná vlnice (6 x), 2 x byly zaznamenaný pásy rovných linií, 1 x tuhování.

Vyobrazení nálezů:

Objekt 18/77 – hl. horizontu 0 - 20 cm (s nálezy z blíže nespecifikovaného kontextu v rámci objektu): Tab. 11 (6, 12 – 17, 19 – 23), Tab. 22 (1 – 2), Tab. 11 (6, 12 – 13, 20, 23).

Objekt 18/77 – hl. horizontu 70 – 90 cm: Tab. 12 (10 – 16).

Zásobní jámy v severním rohu a její nejbližší okolí: Tab. 11 (7 – 11, 18, 24), Tab. 12 (17 – 18).

Interpretace a předpokládaná datace:

Objekt 18/77 – hl. horizontu 0 - 20 cm (s nálezy z blíže nespecifikovaného kontextu v rámci objektu): starší doba hradištní.

Objekt 18/77 – hl. horizontu 70 – 90 cm: starší doba hradištní

Zásobní jámy v severozápadním rohu a její nejbližší okolí: starší doba hradištní, pravěká příměs.

Neobytný zahloubený dům s obilnicí a mělčí jámou, můžeme jako celek datovat do starší doby hradištní. Mezi zlomky keramiky z výplně je i pravěká příměs. V souboru jsou početně zastoupeny rovněž fragmenty keramiky, které můžeme datovat do období kultury pražského typu. Tyto fragmenty vystupují s již pokročilejší keramikou zdobenou. Dalo by se uvažovat o dataci do počátku starší doby hradištní. Důležitý je však nález téměř celé, v laboratoři kompletně dolepené nádoby, kterou datujeme do 8. století (konzultace PhDr. Profantová). Tento nález a další obdobné zlomky keramiky s obdobnou výzdobou, jsou pro dataci rozhodující.

Fáze: 2.

Objekt 19/77

Plán: Obr. 5:1 (půdorys i řez).

Popis: Mělčí zahloubený objekt obdélníkovitého půdorysu, délka na ose A – B 500 cm, šířka na ose C – D byla 310 cm. Na řezu se stěny objektu zahlubují v úhlu zhruba 45 stupňů. Dno je téměř rovné, v hloubce maximálně 20 cm. Zhruba v polovině délky objektu, blíže k východní stěně, se dále do podloží zahlubuje v půdoryse kruhová jáma o průměru 157 cm na ose A – B. Na řezu je dokumentována jáma, jejíž stěny svírají s rovinou horní osy řezu tupý úhel. Dno je mírně hrboleté, avšak v hloubce není větších rozdílů, nepřekračuje 20 cm. V severovýchodním rohu objektu je dokumentováno ohniště, zhruba oválného půdorysu. Dále je v rámci objektu rozmístěno 14 menších jamek, které můžeme interpretovat jako sloupové, popřípadě jako pozůstatky po vnitřním zařízení objektu. Na severozápadní straně objekt 19/77 porušil jámu 21/77 datovanou do doby římské.

Nálezy: Nálezy z výplně jámy uprostřed objektu 19/77 a vlastního prostoru objektu byly separovány. Ve výplni objektu 19/77 bylo obsaženo 266 g zvířecích kostí, jiné nálezy nebyly učiněny. Výplň jámy byla na nálezy bohatší, obsahovala 138 g kamenů, z nichž jeden představuje kámen prubířský (Tab. 31: 1). Dále bylo mezi nálezy 219 g železných předmětů, kvůli pokročilému stavu koroze je ale jejich původní účel nelehké zhodnotit. Jejich včasná konzervace by možná jejich funkci umožnila osvětlit. Výplň jámy obsahovala 104 g mazanice s otisky organického materiálu. Z tohoto kontextu pochází také početný soubor keramiky, celkem 191 fragmentů a rovněž keramický přeslen zdobený rovnými liniemi (Tab. 11: 1). Z celkem 25 okrajových zlomků byl nejčastější zduřelý okraj (12 x), 4 x byl zaznamenaný okraj vzhůru vytažený, 3 x jednoduchý, 1 x okružní a 1 x okraj vzhůru vytažený, přechod k okružní. Čtyři okraje byly pravěkého stáří. Mezi výzdobnými motivy má jasnou převahu motiv rovných linií (11 x). Následuje výčet a počty dalších zastoupených výzdobných motivů a jejich kombinaci: jednoduchá vlnice 6x; několikanásobná vlnice, pás rovných linií 5 x; jednoduchá vlnice, rovné linie: 3 x; pás rovných linií: 3 x; několikanásobná vlnice: 2 x; svislé linie: 2 x; hlazený povrch: 2 x; tuhování: 2 x; vrypy: 1 x; šikmé linie, šikmé jednoduché vlnice: 1 x. Výzdoba byla nejčastěji provedena jednoduchým rydlem. Zhruba o polovinu méně

často byla výzdoba provedená hřebenem. Pokud jde o technologii tváření nádob, převládalo točení na kruhu, zaznamenány byly i stopy po obtáčení, ale i několik střepů beze stop obtáčení.

Vyobrazení nálezů: Tab. 10 (3 – 20), Tab. 11 (1 – 5), Tab. 31 (1).

Interpretace a předpokládaná datace: Obytná polozemnice a skladovací jáma (sklípek) z pozdní doby hradištní. Pravěká a RS příměs.

Fáze: 6.

Objekt 20/77

Plán: Obr. 5:2 (půdorys i řez).

Popis: Ve zprávě čj. 3847/77 popsáno jako okrouhlá jáma bez nálezů, plán však ukazuje odlišnou situaci, superpozici dvou jam přibližně oválného půdorysu. Jáma situovaná na jihozápadní straně má 123 cm na ose A – B. Dno je, až na místo, kde se dále do podloží zahlubuje sloupová jamka, téměř rovná a nepřesahuje hloubku 40 cm. Sloupová jamka se oproti dnu objektu zahlubuje ještě o dalších cca 10 cm. Její půdorys je oválný a rozměr na ose A – B nepřevyšuje 40 cm. Druhá, dle plánu starší jáma, má na ose A – B délku 117 cm a její hloubka nepřesahuje 20 cm. Dno se mírně sklání k severovýchodu.

Nálezy: Bez nálezů (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jámy, bez možnosti datace.

Fáze: N.

Objekt 21/77

Plán: Obr. 5:1 (půdorys i řez).

Popis: Zahloubená jáma nepravidelného půdorysu. Rozměr na ose C – D je roven 158 cm, na ose E – F činí 180 cm. Na řezu jámou stěny klesají pod ostrým úhlem, dno jámy je takřka rovné, nezahlubuje se o více jak 80 cm.

Nálezy: Neuposkytnuty ke zpracování. Fragmenty keramiky ze střední doby římské (zpráva čj. 3847/77).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze střední doby římské.

Fáze: 0.

Objekt 22/77

Plán: Obr. 3:1 (půdorys i řez).

Popis: Zahloubený objekt obdélného půdorysu. Na ose C – D byla naměřena šířka 364 cm, maximální délka objektu činí 485 cm. Na jihovýchodní straně objektu můžeme sledovat mírný výklenek ve stěně, v jehož středu je v průběhu stěny situována sloupová jamka. Její půdorys má oválný tvar a průměr nepřevyšuje 34 cm. Dno objektu je téměř rovné, mírně stoupá v severovýchodním směru, kde objekt nedosahuje takových hloubek. Hloubka objektu nepřesahuje 94 cm. Objekt je v superpozici se dvěma objekty 9/77 a 23/77. Oba z uvedených objektů jsou mladší. V západním rohu objektu je dokumentováno ohniště, jehož stopy byly patrné v ploše zhruba oválného tvaru. Ohniště dosahuje největšího průměru 150 cm. Zhruba v polovině jihozápadní strany objektu je dokumentována sloupová jamka kruhového půdorysu, jejíž průměr se pohybuje kolem 40 cm. Hloubka jámy není z plánu čitelná. Podobnou jamku můžeme pozorovat severně od ohniště. Další dvě menší jamky jsou situovány ještě o něco severněji u severovýchodní stěny objektu.

Nálezy: Ve výplni objektu bylo celkem 998 g zvířecích kostí, 1228 g kamenů, odebrány byly rovněž uhlíky. Z keramických artefaktů můžeme jmenovat keramický přeslen, dále 76 zlomků keramiky. Mezi 13 okrajovými zlomky dominovaly okraje jednoduché (11 x), po jednom byly zastoupeny okraj zduřelý a vzhůru vytažený, přechod k okruží. Z výzdobných motivů byla zaznamenána několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií (2 x) a rovné linie (2x). Převládaly zlomky nádob tvářených lepením, zaznamenány byly rovněž stopy obtáčení. Několik málo fragmentů pocházelo z nádob točených na kruhu.

Vyobrazení nálezů: Tab. 9 (1 – 15), Tab. 10 (1 – 2).

Interpretace a předpokládaná datace: Polozemnice (obytné funkce) z období kultury pražského typu, příměs mladší keramiky můžeme vysvětlit superpozici se dvěma mladšími objekty.

Fáze: 1.

Objekt 23/77

Plán: Obr. 3:1 (půdorys i řez).

Popis: Zahloubený objekt přibližně čtvercového tvaru se zaoblenými rohy. Rozměr objektu na ose C – D je 358 cm. Délka objektu (na pomyslné ose kolmé na osu C – D, procházející zhruba polovinou objektu) je 372 cm. Dno objektu je téměř rovné,

v hloubce nepřevyšující 40 cm. V severovýchodním rohu objektu byly zdokumentovány pozůstatky kamenné pece. Zhruba v polovině jihozápadní stěny byla zachycena kruhová sloupová jamka o průměru kolem 40 cm, která byla stěně objektu asi 20 cm předsazena. Další oválná sloupová jamka je dokumentována jihozápadně od otopného zařízení, její průměr se pohybuje okolo 30 cm. V její blízkosti byly dokumentovány dvě malé jamky, které můžeme spojovat spíše s nějakým vnitřním zařízením objektu. Žádná z jamek nebyla zachycena na řezu a nemůžeme tedy zmínit ani u jedné z nich hloubku. Objekt 23/77 svým jižním rohem porušuje objekt 22/77 a je starší než jáma 9/77, která ho porušuje v západním rohu (více viz popis objektu 9/77).

Nález: Ve výplni objektu bylo obsaženo 60 g zvířecích kostí a pouze několik fragmentů keramických nádob, celkem pět kusů.

Z okrajů se po jednom kuse objevil okraj zduřelý a vzhůru vytažený, přechod k okruží. Na jednom keramickém střepu byla zaznamenána jednoduchá vlnice. Nádoby byly obtáčeny, nebo točeny na kruhu.

Vyobrazení nálezů: Tab. 13 (12 – 13).

Interpretace a předpokládaná datace: Polozemnice (obytné funkce) z pozdní doby hradištní. Kvůli malému množství materiálu ve výplni s otazníkem.

Fáze: 6.

Objekt 24/77

Plán: Obr. 4:3 (půdorys i řez).

Popis: Jáma přibližně kruhového půdorysu, o rozměrech 216 cm (na ose G – H) a 186 cm (na ose C – D). Na řezu stěny objektu klesají pod ostrým úhlem, dno objektu je téměř v rovině, v hloubce kolem 72 cm. Ačkoliv je ve zprávě čj. 3847/77 uvedeno v souladu s řezem objektu, že je objekt 18/77 v superpozici s mladším objektem 24/77, znázornění půdorysů na plánu je provedeno chybně a znázorňuje situaci opačnou. Objekt 24/77 porušuje objekt 18/77 na severovýchodní straně.

Nález: Objekt nebyl na nálezy příliš bohatý. Z výplně pochází 13 g zvířecích kostí a pouze 6 zlomků keramiky. Mezi nimi byl pouze jeden okrajový zlomek, který můžeme charakterizovat jako vzhůru vytažený okraj, přechod k okruží. Nejčastějším výzdobným motivem byl pás rovných linií (2 x), dále se po jednom vyskytla několikanásobná vlnice, několikanásobná vlnice s pásem rovných linií a šroubovice. Byly zaznamenány zlomky nádob točených na kruhu, ale i obtáčených.

Vyobrazení nálezů: Tab. 12 (7 – 9).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z pozdní doby hradištní, přítomnost starších zlomků starohradištní keramiky lze vysvětlit superpozicí s objektem 18/77.

Fáze: 6.

Objekt 25/78

Plán: Obr. 5:3 (půdorys i řez).

Popis: Jáma přibližně oválného půdorysu o délce 310 cm na ose A - B. V ose kolmé na osu A – B a procházející jejím středem, dosahuje objekt délky 138 cm. V severovýchodní části objektu je oválná prohlubeň o délce na hlavní ose 134 cm a na ose vedlejší 100 cm. Na řezu je patrné, že jižní strana objektu klesá pod ostrým úhlem, po asi 30 cm se klesání mírní a je tak vytvořen schod dlouhý kolem 140 cm, poté dno klesá téměř v pravém úhlu a vytváří se tak již popsaná prohlubeň v objektu. Severní část objektu se zahlubuje strměji, i zde je však patrný menší schod. Objekt dosahuje největší hloubky 72 cm (v místě zmíněné prohlubně).

Nález: Ve výplni objektu bylo obsaženo celkem 663 g zvířecích kostí, 338 g kamenů, 57 g strusky, 86 g mazanice, 3 fragmenty pražnice a 40 fragmentů keramiky. Z celkem pěti okrajů byly tři pravěké a dva můžeme popsat jako jednoduché. Z výzdobných motivů se nejčastěji uplatnil pás rovných linií (3 x), 2 x několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií, jednou jednoduchá vlnice a jednou leštěný povrch a tuhování. Nejčastěji byly nádoby tvořeny obtáčením a lepením.

Vyobrazení nálezů: Tab. 25 (2 – 13).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z pozdní doby hradištní, pravěká příměs.

Fáze: 6.

Objekt 26/78

Plán: Půdorys patrný pouze v celkovém plánu (Plán 1) a fotoplánu (Obr. 17). Plány několika řezů objektem: Obr. 6:1-5, Obr. 7:1-3.

Popis: Rozsáhlý objekt nepravidelného tvaru. Délka východního řezu objektu, která je daná hranicí sondy B, činí 10, 86 m. Objekt porušil jámu s ůnětickou keramikou (34/78). Při dně rozsáhlého objektu bylo zjištěno další členění, označené jako objekty 32/78, 33/78, 39/78 a 40/78 (zpráva čj. 6223/78). O velikosti objektu si můžeme udělat dobrou představu z délek naměřených

na osách řezu: na ose N – O: 180 cm, osa G – H: 300 cm, osa E – F: 310 cm, osa CH – I: 246 cm, osa J – K: 120 cm, osa L – M: 140 cm.

Nálezy: Vzhledem k velikosti objektu a jeho dalšímu členění byly hodnoceny jednotlivé části objektu zvlášť. Žádné podstatné zjištění to však nepřineslo, ve všech částech se setkáváme s namíchaným materiálem z různých období (pravěk až pozdní doba hradištní). Z těchto důvodů zde nebude věnována větší pozornost nálezům z jednotlivých částí objektu a nálezy budou popsány jako jeden celek (podrobnější přehled o keramice z jednotlivých částí objektu si čtenář může udělat dle tabulky a tabel). Datace byla určena podle nejmladšího materiálu.

Výplň objektu obsahovala 2811 g osteologického materiálu, 27 g mazanice, uhlíky a 224 fragmentů keramiky. Následuje výčet typů okrajů a jejich počet: jednoduchý okraj pražský typ: 7 x; pravěk: 7 x; jednoduchý: 3 x; jednoduchý, ukončený vytažením obou hran okraje: 2 x; vzhůru vytažený, přechod k okruží: 1 x; zduřelý: 1 x. Následuje výčet výzdobných motivů, jejich kombinací a jejich početní zastoupení: leštěný povrch: 8 x; tuhování: 6 x; červené malování: 4 x; rovné linie: 4 x; několikanásobná vlnice: 4 x; šroubovice: 3 x; několikanásobná vlnice, pás rovných linií: 3 x; jednoduchá vlnice: 2 x; hřebenový vpich: 1 x; hřebenový vpich, kolek kolečko: 1 x; kolek kolečko: 1 x; pás rovných linií: 1 x; drsnění: 1 x.

Vyobrazení nálezů: Tab. 27 (5 – 14), Tab. 28, Tab. 29 (1 – 16), Tab. 30 (6 – 10).

Interpretace a předpokládaná datace: Objekt je velice těžké zhodnotit, jak jeho tvar a funkci, tak rovněž datací, neboť jako celek (ale i jeho jednotlivé části) obsahuje dosti rozrůzněný materiál. Nakonec byla za nejpravděpodobnější možnost přijata existence sídlištních jam datovaných do různých časových intervalů (Obj. 32 – fáze 4, Obj. 33 – fáze 0, Obj. 34 – fáze 1, Obj. 39 – fáze 3, Obj. 40 – fáze 6) a jejich následné porušení mladším objektem 26, čímž došlo i k namíchání materiálu z výplní starších a různě datovaných objektů. Objekt datujeme do vrcholného středověku.

Fáze: 7.

Objekt 27/78

Plán: Půdorys je patrný pouze na celkovém plánu (Plán 1) a fotoplánu (Obr. 17). Řez objektem v ose C – D: Obr. 6:1, Obr. 7:4.

Popis: Jáma nepravidelného půdorysu blížícího se oválu. Délka objektu na ose C – D je 360 cm. V ose kolmé na osu C – D, procházející zhruba její polovinou, má objekt rozměr 210 cm. Dno objektu je nepravidelné. Na jižní straně objektu se objekt zahlubuje ostře, zhruba v úhlu 45 stupňů, jak patrné z řezu. Po 14 cm se vytváří schod dlouhý 120 cm, poté klesá dno o něco níže a vytváří menší vypouklou jamku, možná by mohlo jít o jamku sloupovou. Bez plánu, kde by byla jasně vyznačena, zůstává takové tvrzení pouze dohadem. Největší hloubky (až 70 cm) objekt dosahuje až severně za touto jámou.

Nálezy: Nálezy z objektu jsou separovány. Zvlášť byly odebírány nálezy z povrchu objektu, a samostatně jsou tříděny nálezy z východní a západní poloviny objektu. Výplň objektu obsahovala 1260 g zvířecích kostí, kameny, 84 g strusky, uhlíky a 20 úlomků keramiky. Byly zaznamenány dva jednoduché okraje, jeden jednoduchý, ukončený vytažením obou hran okraje a dva okraje pravěké. Nejčastějším výzdobným motivem byla několikanásobná vlnice (3x), dvakrát byl zaznamenán leštěný povrch a jednou několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií. Po technologické stránce dominovalo obtáčení nádob.

Vyobrazení nálezů: Tab. 25 (14 – 19).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze střední doby hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 28/78

Plán: Půdorys je patrný pouze na celkovém plánu (Plán 1) a fotoplánu (Obr. 17). Řez objektem v ose A – B – viz schématický náčrt sondy C (Obr. 6:1); Obr. 7:5.

Popis: Zahloubený objekt přibližně čtvercového půdorysu o délce pohybující se kolem 230 cm a šířce kolem 200 cm. Objekt byl na severní straně částečně porušen mladším objektem 30/78. Dno dochované části dosahuje maximální hloubky 90 cm, je hrbolaté.

Nálezy: Nezpracovány. Fragmenty keramiky z mladší doby halštatské (zpráva čj. 6223/78).

Vyobrazení nálezů: Nejsou k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Polozemnice z mladší doby halštatské (zpráva čj. 6223/78).

Fáze: 0.

Objekt 29/78

Plán: Půdorys je patrný pouze na celkovém plánu (Plán 1) a fotoplánu (Obr. 17). Řez objektem v ose A – B – viz schématický náčrt sondy C (Obr. 6:1); Obr. 7:5.

Popis: Zahloubený objekt, jehož tvar je špatně patrný, byl porušen skryvkou buldozerem. Podle fotoplánu a skic můžeme usuzovat na zaoblené nároží. Jen s obtížemi můžeme přiblížit rozměry objektu.

Nálezy: Nebyly nalezeny v muzeu ve Slaném. Ve zprávě čj. 6223/78 je objekt popsán jako objekt z časného středověku.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Bez interpretace a bez datace.

Fáze: N.

Objekt 30/78

Plán: Půdorys je patrný pouze na celkovém plánu (Plán 1) a fotoplánu (Obr. 17). Řez objektem v ose A – B – viz schématický náčrt sondy C (Obr. 6:1); Obr. 7:5. Náčrtek západního profilu objektu: Obr. 8:1.

Popis: Zahloubená jáma přibližně oválného půdorysu. Hlavní osa objektu dosahuje délky 200 cm, vedlejší osa 130 cm. Stěny a dno objektu jsou vypouklé. Největší hloubka objektu je 168 cm. Objekt porušuje svou jižní částí starší objekt 28/78.

Nálezy: Nebyly nalezeny v muzeu ve Slaném. Ve zprávě čj. 6223/78 je objekt popsán jako objekt z pozdní doby římské.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z pozdní doby římské.

Fáze: 0.

Objekt 31/78

Plán: Půdorys objektu pouze na celkovém plánu (Plán 1) a fotoplánu (Obr. 17). K dohledání nebyl ani řez objektu.

Popis: Zahloubená jáma přibližně oválného tvaru. Délka hlavní osy objektu je 240 cm, délka osy vedlejší 129 cm. V západní části objektu je patrné jakési prožlabení a objekt zde dosahuje největší hloubky, jejíž přesnou hodnotu nemůžeme bez plánu a řezu určit.

Nálezy: Z výplně objektu byly získány následující artefakty: 1273 g zvířecích kostí, 513 g kamenů (o jednom z nich by se dalo uvažovat jako o fragmentu žernovu) a 21 keramických střepů. Mezi okraji byl dvakrát zastoupen okraj jednoduchý, jednou jednoduchý, ukončený vytažením obou hran okraje. Nejčastějším výzdobným motivem byla několikanásobná vlnice (7x), jednou byl registrován hřebenevový vpich. Všechny fragmenty keramiky nesly stopy obtáčení.

Vyobrazení nálezů: Tab. 26 (10 – 17).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze střední doby hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 32/78

Plán: Obr. 6:1, 3.

Popis: Celý půdorys není na plánu dobře patrný, objekt pokračuje za hranici sondy. Jedná se o zahloubený objekt nepravidelného půdorysu, jehož rozměr je v rovině hranice sondy 229 cm. Hloubka objektu ve zdokumentované části nepřesahuje 140 cm.

Nálezy: V průběhu výzkumu byly separovány nálezy z mechanické vrstvy 0 – 80 cm, 120 – 140 cm (dno) a nálezy z kontrolního bloku E – F. Pro datování objektu to nemělo ale větší vliv a jsou zde popsány všechny nálezy z jeho výplně bez uvedeného třídění (detailněji viz tabulka a Tab. 26: 1 - 9). Ve výplni objektu bylo obsaženo 161 g kostí, 84 g železa (kvůli pokročilé korozi ale jejich účel není osvětlen), uhlíky a 21 fragmentů keramiky. Mezi sedmi okraji dominoval okraj jednoduchý (6x, z toho 2 x u střepu pražského typu), jednou byl registrován okraj vzhůru vytažený, přechod k okruží a jeden okraj byl pravěkého stáří. Mezi výzdobnými motivy byly zastoupeny následující: několikanásobná vlnice 2 x, rovné linie 2 x, jednoduchá vlnice 1 x, pás rovných linií 1 x, leštěný povrch 1 x, několikanásobná vlnice v kombinaci s hřebenevovým vpichem 1 x, několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií 1 x. V pěti případech můžeme počítat s užitím hřebene, ve třech s jednoduchým rydlem.

Vyobrazení nálezů: Tab. 26 (1 – 9).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma; střední doba hradištní. Pravěká příměs a mladší příměs.

Fáze: 3.

Objekt 33/78

Plán: Obr. 6:1, 5.

Popis: Menší zahloubený objekt, jehož půdorys není úplný. Můžeme uvažovat o nepravidelném kruhovém nebo oválném půdoryse. Jeho rozměr je v rovině hranice sondy 65 cm. Prozkoumaná část objektu dosahuje největší hloubky 80 cm.

Nálezy: Z prozkoumané části objektu pochází jen malý nálezový inventář, pouze jeden fragment keramiky, který pochází z kontrolního bloku G – H. Jednalo se o nezdobený střep pravěkého stáří.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma; datace na základě přítomnosti pouze jednoho fragmentu keramiky obtížná. Pravek s velkým otazníkem.

Fáze: N.

Objekt 34/78

Plán: Obr. 6:1, 5.

Popis: Zahloubený objekt oválného půdorysu. Délka hlavní osy 236 cm, délka vedlejší osy 171 cm. Dno objektu je vypouklé a dosahuje maximální hloubky 68 cm. Jak se dočítáme ve zprávě čj. 6223/78, jde o únětickou jámu, jejíž svrchní část byla snesena při hloubení objektu 26/78 ve středověku.

Nález: Podle zprávy čj. 6223/78 se jedná o jámu z období únětické kultury, jejíž svrchní část byla stržena při hloubení objektu 26/78 ve středověku. K autorce práce se však dostaly pouze nálezy (nevelké množství), které můžeme datovat do starohradištního období, jednalo se však pouze o sedm střepů, které pochází z mechanické vrstvy 0 – 70 cm. Nebyly přítomny žádné okrajové zlomky, mezi třemi zdobenými střepy byla dvakrát zaznamenána několikanásobná vlnice a jednou několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií. Dále můžeme mezi movitými artefakty zmínit 18 g mazanice.

Vyobrazení nálezů: Tab. 27 (2 – 4).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, starší doba hradištní.

Fáze: 2.

Objekt 35/78

Plán: Pouze půdorys v celkovém plánu (Plán 1), fotoplán (Obr. 17).

Popis: Nevelký zahloubený objekt oválného půdorysu. Délka hlavní osy 114 cm. Šířka objektu nepřesahuje 69 cm. Řez není k dispozici a tak nemáme žádnou představu o hloubce objektu.

Nález: Z výplně objektu pochází 393 g zvířecích kostí a 27 keramických střepů. Okrajové zlomky byly nalezeny pouze dva a byly přiřazeny k jednoduchému typu okraje. Mezi 10 zdobenými střepy jasně dominoval motiv několikanásobné vlnice, v kombinaci s pásem rovných linií (8 x), dvakrát byla zaznamenána několikanásobná vlnice samostatně. Nádoby byly většinou formovány obtáčením.

Vyobrazení nálezů: Tab. 24 (16 – 19), Tab. 25 (1).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze střední doby hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 36/78

Plán: Pouze půdorys v celkovém plánu (Plán 1), fotoplán (Obr. 17). Řez objektem – západní strana, v ose A – B, která není nikde vyznačena. Obr. 8:2.

Popis: Zahloubená jáma kruhového půdorysu, jejíž průměr se pohybuje kolem 127 cm. Jáma dosahuje největší hloubky 72 cm ve své jižní části. Na řezu je patrné, že jižní stěna objektu se zahlubuje ostře v úhlu kolem 45 stupňů. Průběh severní stěny je tvořen schodovitě.

Nález: Z nálezů můžeme jmenovat 126 g osteologického materiálu a 73 fragmentů keramiky. Mezi celkem 11 okrajovými zlomky dominovaly okraje, které můžeme popsat jako vzhůru vytažené, přechod k okružím (6 x), následovaly 3 okraje vzhůru vytažené. Jednou byl registrován okraj zduřelý a jeden okraj byl pravěký. Z výzdobných motivů byly nejčastěji zastoupeny rovné linie (6 x), 4 x jednoduchá vlnice v kombinaci s rovnými liniemi, 1 x jednoduchá vlnice, 1 x několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií, 1 x vrypy, 1 x tuhování a 1 x drsnění. Převládají nádoby točené na kruhu. Přestože je ve zprávě čj. 6223/78 jáma datována do doby římské, je nutné konstatovat, že zde převládá keramika hradištní tradice.

Vyobrazení nálezů: Tab. 22 (4 – 10), Tab. 23 (1 - 3). Tab. 31 (2).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z pozdní doby hradištní, pravěká příměs – doba římská. Jáma mohla být využívána v obou obdobích, ve středověku přinejmenším jako odpadní.

Fáze: 6.

Objekt 37/78

Plán: Pouze půdorys v celkovém plánu (Plán 1), fotoplán (Obr. 17).

Popis: Zahloubený objekt přibližně oválného půdorysu. Délka hlavní osy činí 267 cm. Osa vedlejší je dlouhá 169 cm. Podle fotoplánu můžeme soudit, že se jedná o příliš hluboký objekt, další podrobnosti z něho však nevyčteme.

Nález: Ve výplni objektu bylo pouze 12 fragmentů keramiky. Byl získán pouze jeden zduřelý okraj. Nebyly nalezeny žádné zdobené střepy.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma. Datace objektu není snadná, pět střepů je pravěkého stáří, 3 můžeme charakterizovat jako hradištní a zduřelý okraj řadíme do mlado až pozdně hradištního období. Datujeme tedy podle nejmladšího materiálu do pozdně hradištního období.

Fáze: 6.

Objekt 38/78

Plán: Pouze půdorys v celkovém plánu (Plán 1), fotoplán (Obr. 17). Řez objektem – východní strana: (Obr. 8:3).

Popis: Větší část zahloubeného objektu čtvercového nebo obdélného půdorysu. Šířka objektu se pohybuje okolo 255 cm (měřeno na hranici sondy). Dno objektu je téměř rovné, dosahuje největší hloubky 50 cm. Stěny objektu se zahlubují pod ostrým úhlem.

Nálezy: Z výplně bylo odebráno 699 g osteologického materiálu. Dále z výplně objektu pochází 51 fragmentů keramiky. Mezi osmi okraji byly zaznamenány 3 jednoduché na keramice pražského typu, dále okraj kalichovitý a zduřelý, dva pravěké a jeden jednoduchý. Z výzdobných motivů se uplatnily šikmé linie (2 x), tuhování (2 x), 1 x pás rovných linií, 1 x kombinace rovných a šikmých linií, 1 x kombinace rovných linií a vrypů, 1 x rovná linie.

Vyobrazení nálezů: Tab. 21 (3 – 15).

Interpretace a předpokládaná datace: Obytná polozemnice z mladší doby hradištní. Materiál je hodně namíchaný, byly registrovány pravěké střepy, střepy keramiky pražského typu, ale i větší množství mladšího hradištního materiálu. Datace je tedy založena na nejmladších jedincích.

Fáze: 5.

Objekt 39/78

Plán: Obr. 6:1, 4.

Popis: Zahloubená jáma nepravidelného oválného půdorysu. Prozkoumána byla pouze částečně, část objektu zasahuje až za hranici sondy. Na ose kontrolního bloku Ch – I má objekt rozměr 246 cm. Rozměry celého objektu můžeme jen stěží rekonstruovat. Hloubka objektu nepřesahuje v dokumentované části 146 cm. Dno je mírně hrboleté.

Nálezy: Byly separovány nálezy ze dvou mechanických vrstev, z vrstvy hluboké 0 – 20 cm a z vrstvy 20 – 80 cm. Pro lepší pochopení a argumentaci datace budou nálezy ze jmenovaných dvou horizontů pojednány zvlášť.

Hloubka horizontu 0 – 20 cm; Tab. 29 (17), Tab. 30 (1):

V mechanické vrstvě bylo obsaženo pouze 5 keramických střepů. Byly zaznamenány 2 okrajové zlomky jednoduchého okraje a jeden střep zdobený několikanásobnou vlnicí a pásem rovných linií. Převažovaly střepy, které můžeme datovat do období kultury pražského typu a starohradištního období (skupina 6), jeden střep datujeme do vrcholného středověku.

Hloubka horizontu 20 – 80 cm (dno); Tab. 30 (2 – 4):

Z tohoto kontextu pochází 176 g osteologického materiálu, 27 g mazanice a 17 fragmentů keramiky. Z větší hloubky objektu byl získán spíše mladší hradištní materiál, který můžeme datovat do mladší doby hradištní. Z výplně objektu pochází rovněž 5 pravěkých střepů a 2 střepy, které můžeme datovat do období kultury pražského typu.

Vyobrazení nálezů: Tab. 29 (17), Tab. 30 (1 – 4).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze starší doby hradištní. Mladší příměs lze vysvětlit sousedstvím s mladohradištním objektem a pravěkou příměs porušením terénu vrcholně středověkým objektem 26, čímž došlo k namíchání materiálu z výplní různě starých objektů, nebo kulturních vrstev.

Fáze: 2.

Objekt 40/78

Plán: Obr. 6:1, Obr. 7:2.

Popis: Objekt nebyl prozkoumán celý, pokračuje za hranici sondy. Jedná se o zahloubenou jámu nepravidelného půdorysu. U hranice sondy se objekt více zahlubuje. Šířka objektu na hranici sondy činí 224 cm. Prozkoumaná část objektu dosahuje největší hloubky 68 cm.

Nálezy: Z objektu pochází 67 g osteologického materiálu a pouze 10 keramických střepů. Součástí malého souboru byl pouze jeden pravěký okraj. Jako výzdobný motiv se uplatnily rovné linie (1 x).

Vyobrazení nálezů: Tab. 30 (5).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma. Namíchaný, nepočtený materiál, datace podle nejmladšího střepu do pozdní doby hradištní.

Fáze: 6.

Objekt 41 (obj. 1/sonda 1/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Kruhovitá, mělká miskovitá jamka o průměru 110 – 115 cm, v sprašovém podloží. Hloubka necelých 10 cm. Černý hlinitý zásyp.

Nálezy: Ve výplni několik drobných křemenitých pískovců, zlomky břidlice, osteologický materiál. Dva až tři hradištní střepy.

Z nich můžeme zmínit okrajový střep soudkovitého hrnku s nízkým a úzkým, ploše rozevřeným hrdlem. Okraj je jednoduchý. Na hrdle nádoby jsou patrné stopy po obtáčení, pod hrdlem jsou umístěny dva pásy dvou jednoduchých a úzkých, ostře klenutých vlnic.

Vyobrazení nálezů: Tab. 33 (1).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma ze střední doby hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 42 (obj. 2/sonda 1/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 9:1.

Popis: Zahloubená jáma se širokým ústím, průměr kolem 150 cm. Jáma má téměř válcovité stěny a široké, ploché dno. Do sprašového podloží se zahlubuje více než 180 cm. Od současného povrchu byla její hloubka 210 – 220 cm. Svrchu jámy různě černý hlinitý zásyp. V úrovni ústí bylo několik drobných pískovců a desky algonkické břidlice velikosti 30 x 15 a síly 2 – 4 cm. V zásypu pod ústím jámy se objevily hroudy i hručky jednou již přehnětené spráše s hranolovitou lomivostí. Nade dnem do výše 50 – 70 cm byl zásyp velmi různorodý, hlinitý i popelovitý. Z této úrovně pocházejí níže jmenované nálezy.

Nálezy: V objektu byly obsaženy různě velké kameny (pískovec, břidlice). Jedna břidlicová deska dosahovala velikosti 90 x 40 x 7 cm. Dále byl nalezen větší počet zvířecích kostí, několik zlomků mazanice, slítek železné strusky o váze 25 – 30 kg a uhlíky. V jámě bylo obsaženo několik hradištních střepů. Z výzdobných motivů se uplatňuje pás rovných linií v kombinaci s několikanásobnou vlnicí. Z okrajů je zastoupen jednoduchý okraj.

Vyobrazení nálezů: Tab. 33 (2).

Interpretace a předpokládaná datace: Zásobní jáma ze starší doby hradištní.

Fáze: 2.

Objekt 43 (obj. 4/sonda 1/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 9:3.

Popis: Zahloubená jáma v půdorysu kruhového tvaru o průměru pohybuje se okolo 1,2 m. Jáma měla široké ústí a užší ploché dno. Na řezu má jáma štíhlý lahovitý tvar. Hloubka jámy byla od povrchu 220 cm.

Nálezy: Výplň jámy obsahovala zvířecí kosti, zlomek železné strusky, několik zlomků mazanice, skleněný (?) slítek, zlomek železného plíšku (délka 35 mm, šířka 10 mm). Na dně jámy byl nalezen únětický kamenný sekeromlat. V zásypu jámy bylo také nemnoho fragmentů keramiky. Z okrajů můžeme jmenovat jednoduchý okraj, ukončený vytažením obou hran okraje (v jeho středu se tak utvořil žlábek) a jednoduchý, široce rozevřený okraj. Z výzdobných motivů se uplatnila několikanásobná vlnice, pás rovných linií a kombinace uvedených možností.

Vyobrazení nálezů: Tab. 33 (3 – 4), Tab. 38 (8 – 9).

Interpretace a předpokládaná datace: Obilnice ze střední doby hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 44 (obj. 5/sonda 1/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 9:2.

Popis: Zahloubená jáma přibližně oválného půdorysu. Délka hlavní osy je 285 cm, délka osy vedlejší 190 cm. Jáma byla hluboká kolem 1 m, měla strmé stěny a miskovité dno. Vrchní část jámy byla tvořena hnědým až šedohnědým hutnějším zásypem, který níže přecházel v černý a sazovitý, stoupající podél stěn až k ústí. Dno kryla hnědá popelovitá vrstva, přerušovaná v severní polovině vložkami bělavého popela.

Nálezy: Nálezy se soustředily ve vrstvách na dně a nade dnem. Objeveny byly zvířecí kosti, drobné, do červenohněda vypálené pískovce, žarem rozpraskané zlomky opuky, dvě kostěné brusle (z krátkých zvířecích končetinových kostí – metakarpy rodu Bos; na spodní straně jsou rovně ohlazeny), zlomek železné strusky, několik přeslenů a nožik. Dále výplň obsahovala zlomky keramiky. Z keramiky byly zastoupeny hrncovité tvary s jednoduchými okraji, nezdobené fragmenty, ale i zdobené. Z výzdobných motivů se uplatnily následující kombinace: obloukovité skupiny rýh, kombinované s pásem

rovných linií, pás rovných linií (5 rýh), z něhož vybíhají svislé i šikmé trásně (5 rýh), pás rovných linií v kombinaci s několikanásobnou vlnicí.

Vyobrazení nálezů: Tab. 33 (5 – 7), Tab. 38 (10 – 12).

Interpretace a předpokládaná datace: Obilnice ze závěru období kultury pražského typu.

Fáze: 1.

Objekt 45 (objekt 6 – sonda 1/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 10:1.

Popis: V půdorysu kruhová zahloubená jáma o průměru pohybujičím se okolo 120 cm. Na řezu má jáma široké ústí a úzké dno, silně vyduté stěny. Dosahuje hloubky až 280 cm od dnešního povrchu. Horní vrstvy objektu tvořil hlinitý čermozemní zásyp. Popsaná vrstva nasedala rovněž na čermozem, která byla proložena vrstvami nečisté spraše. Na dně obilnice již prosakovala spodní voda.

Nálezy: Ve vrchních partiích jámy bylo nalezeno jen několik kamenů, zvířecích kostí a fragmentů keramiky. Ze zásypu u dna objektu bylo vyzvednuto pouze několik větších uhlíků. Keramické střepy byly zdobeny pásy rovných linií v kombinaci s několikanásobnou vlnicí. V jednom případě byla tato kombinace výzdobných motivů doprovázena ještě svislými, úzkými skupinami vodorovných vrypů.

Vyobrazení nálezů: Tab. 38 (13 – 14).

Interpretace a předpokládaná datace: Obilnice ze střední doby hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 46 (objekt 1 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 10:2.

Popis: Zahloubená jáma v půdoryse téměř oválného tvaru o průměru kolem 130 cm. Stěny jámy jsou hruškovitě vyduté, ústí širší. Dno jámy je hrotité a od povrchu je v hloubce 300 cm. Zásyp ústí je při stěnách sypký, hnědý a hlinitý, do středu jámy tvrdší a černě popelovitý. V polovině hloubky je zásyp proložen 5 – 6 cm mocnou vrstvou spraše. Výplň jámy nade dnem (do výše 30 – 40 cm) byla tvořena vrstvami spraše o mocnosti 6 – 8 cm, které byly proloženy vrstvičkami čermozemě a černého popele o mocnosti 2 – 3 cm. Na dně objektu leželo několik desek břidlice.

Nálezy: Zásyp pod ústím obsahoval jen několik kůstek, zlomků železné strusky a několik drobných střepů. V zásypu ústí byl ve střepích rekonstruovatelný celý hmec. Z okrajů byly zaznamenány jednoduché okraje. Z výzdobných motivů se uplatnily následující: pás rovných linií v kombinaci a jednoduchou vlnkou převedenou do vyšší a úzké, strmé a vyhocené klikatky z krátkých vodorovných rýžek. Dále se uplatnily pásy rovných linií, několikanásobná vlnice a širší kolky vrypů. Na keramice byly stopy po obtáčení.

Vyobrazení nálezů: Tab. 33 (8 – 9).

Interpretace a předpokládaná datace: Obilnice ze starší doby hradištní.

Fáze: 2.

Objekt 47 (objekt 3 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 10:3.

Popis: Oválná jáma, která nebyla prozkoumána celá. Délka hlavní osy (měřeno na hraně sondy 2/54) činí 260 cm. Dno jámy stupňovitě klesá. Jáma byla zaplněna střídajícími se vrstvami šedoohnědých hlín, promíšených spraší a šedočerné, převahou popelovité, mezi něž se vkládají slabé vrstvy spraše. V podomíči se zabořuje do ústí jámy vrstva drtě břidlice. Na dně jámy leželo na plochu několik břidlicových desek.

Nálezy: Ze zásypu jámy bylo vyjmuta několik zvířecích kostí a fragmentů keramiky. Keramika byla technologicky pokročilejší, můžeme ji datovat do vrcholného středověku. Z keramických nálezů je možno jmenovat dno a spodek miniaturního džbánku z hlíny vypálené do žlutoohnědých odstínů, nebo okrajový střep džbánu či hrnku s podél žlábkovaným uchem.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Vrcholně středověká sídlištní jáma.

Fáze: 7.

Objekt 48 (objekt 4 – sonda 2, 4, 6/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 10:3.

Popis: Obdélníkovitá jáma o rozměrech 400 x 350 cm, orientovaná delší osou ve směru S – J. Od její západní stěny ve dně počínalo koryto, porušující do hloubky 100 cm západní nároží římské chaty 1, a spadající do obilnice, která prořezávala podlahu této římské chaty. Dno chaty se zahlubovalo do obilnice, která se táhla od jižní a východní stěny, přikřeji od strany severní.

Obilnice měla úzké dno, mírně vyduté stěny a byla od povrchu hluboká 250 cm. Její ústí bylo zachytitelné v hloubce 50 – 60 cm. Objekt byl v superpozici s mladší vrcholně středověkou jámou 55. V jihovýchodním nároží bylo v hloubce 40 cm rozrušené ohniště. Jeho podlaha byla vypálena do hněda až červenohněda a byla překryta shlukem drobných pískovců, překrytých až 15 cm mocnou vrstvou bělošedého a běložlutého popele. Zásyp severovýchodního nároží byl tvořen šedoohnědou popelovitou hlinou, promíšenou v různé míře drobtovitě spraší. Zbylou větší část jámy zaplňovaly šedočerné hlíny, promíšené černým popelem, uhlíky, chuchvalci spraše a kameny, mezi nimiž převažovala břidlice. Popsaný zásyp překrýval i ústí obilnice, v jejichž spodních partiích přecházel v černou drobtovitou hlinu, promíšenou hustě uhlíky, drobnými úlomky břidlice, fragmenty zvířecích kostí, střepey i zlomky hliněného pekáče.

Nález: Přímo ve vypálené ploše ohniště byly nalezeny dva zlomky kostěného hřebene, v blízkosti ohniště železná šípka a nožik a opracovaný zlomek jeleního parohu. Z okrajů byly zaznamenány jednoduché a jednoduché, široce rozevřené. Jako výzdobný motiv se uplatnily pásy rovných linií a několikanásobná vlnice. Přímo na dně obilnice byly nalezeny i zlomky hliněného pekáče.

Vyobrazení nálezů: Tab. 33 (10 – 14), Tab. 34 (1 – 6), Tab. 40 (1 – 3).

Interpretace a předpokládaná datace: Zahloubený obytný dům s obilnicí ze starší doby hradištní, porušen mladší jámou 55.

Fáze: 2.

Objekt 49 (objekt 6 – sonda 2, 4, 6/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 11:1.

Popis: Zahloubená jáma nepravidelného tvaru. Hlubší, s oble miskovitým dnem. Stěny jsou kotlovitě podbíhající. Na jihozápadní straně sousedí s objektem 47 (sonda 2/54), je od něho oddělena úzkou přímou přepážkou. V podomičí byla dokumentována mocná vrstva desek břidlice. Desky překrývaly ústí jámy, zasahovaly však i mimo něj. Ve východní části objektu klesala vrstva břidlicových desek i pod ústí jámy. Pod popsanou vrstvou byla jáma vyplněna sypkou šedoohnědou hlinou, hustě promíšenou hrudkami spraše, deskami i drtí břidlice. Dno bylo překryto šedočerným, jemným popelem. Střed zásypu byl tvořen sypkou šedoohnědou, popelovitou hlinou s hrudkami spraše.

Nález: Téměř všechny nálezy pochází z kontextu pod vrstvou břidlice. Byl nalezen perleťový kroužek, železný nožik, kamenný brousek, zvířecí kosti i větší kostěná brusle. Mezi fragmenty keramiky byla identifikována okruží a okraje vzhůru vytažené na přechodu k okruží. Z výzdobných motivů se uplatnila červeně malovaná linka, šroubovice a rovné linie. Tvarové spektrum nádoby bylo bohatší, objevily se hrncovité tvary, misky, džbánky, nebo úchytky pokliček.

Vyobrazení nálezů: Tab. 34 (6 – 12), Tab. 38 (15 – 16), Tab. 39 (1).

Interpretace a předpokládaná datace: Vrcholně středověká sídlištní jáma.

Fáze: 7.

Objekt 50 (objekt 7 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 11:2.

Popis: Zahloubená jáma v půdorysu oválného tvaru. Délka hlavní osy se pohybuje kolem 230 cm. Na řezu je patrné, že stěny kotlovitě podbíhají, dno pozvolna klesá od jižního okraje k severnímu. Výplň objektu byla tvořena vrstvou černozemní hlíny, která byla dokumentována přímo pod omíci. Spodní partie objektu byly vyplněny nečistou spraší.

Nález: Ve výplni byly obsaženy zvířecí kosti, zlomek železné strusky a fragmenty keramiky. Nalezenou keramiku můžeme datovat do vrcholného středověku. Z okrajů můžeme jmenovat jednoduchý, okruží a vzhůru vytažený. Z výzdobných motivů se uplatnila šroubovice. Mezi keramickými tvary byly zaznamenány hrncovité nádoby, miska nebo zásobnice.

Vyobrazení nálezů: Tab. 34 (17).

Interpretace a předpokládaná datace: Vrcholně středověká sídlištní jáma.

Fáze: 7.

Objekt 51 (objekt 8 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Zahloubená jáma nepravidelného oválného půdorysu, průměr nepřesahuje 123 cm. Jáma se zahloubila do zásypu a mělce i do podlahy římské chaty (objekt 2 v sondě 2/54). Od povrchu dosahovala jáma hloubky až 110 cm. Její ústí pod omíci bylo jen o něco menší než obvod dna. Od ústí, znatelného již pod omíci, byla 50 cm od něj zaplněna kamením. Mezi kameny zde dominovala břidlice. Výplň spodní části jámy byla tvořena černým popelem, proloženým slabě nade dnem plátem jemného bělavého a červenohnědého popela.

Nález: Více nálezů zlomků keramiky pochází ze spodního popelovitého zásypu. Jedná se o technologicky pokročilé, vrcholně středověké zboží. Z okrajů bylo zaznamenáno okruží a okraj jednoduchý, s vytažením obou hran okraje. Z výzdobných

motivů se uplatňuje červené malování v podobě jednoduchých linek, popřípadě vlnice. Dále byly zaznamenány ryté rovné linie.

Vyobrazení nálezů: Tab. 34 (13 – 16).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt 52 (objekt 9 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Zahloubená jáma v půdorysu oválného tvaru. Její průměr nepřesahuje 120 cm. Jáma je hluboká, kotlovitá s plochým dnem.

Zásyp jámy tvořil sytě černý hlinitý zásyp promíšený černým popelem a drobnými uhlíky.

Nálezy: Nálezy z objektu tvoří zvířecí kosti, fragmenty keramiky (pravěká příměs).

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, vrcholný středověk. Podle A. Knora nejspíše jáma souvisí s blízkou budovou (zeď – objekt 58).

Fáze: 7.

Objekt 53 (objekt 10 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 12:1.

Popis: Z větší části prozkoumaná, v půdorysu kruhová jáma. Na hranici sondy dosahovala jáma rozměru 168 cm. Na řezu má jáma válcovitý tvar a ploché dno. Zásyp tvořila šedoohnědá hlinitá zemina, promíšená spraší a drobnými zlomky mazanice.

Nálezy: Přímo ze dna objektu pochází zlomek výdutě slabostěnného hrnku, zdobeného rovnými rýhami.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, vrcholný středověk. A. Knor ji, stejně jako předcházející objekt, dává do souvislosti s blízkou budovou (zeď – objekt 58).

Fáze: 7.

Objekt 54 (objekt 12 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 10:3, Obr. 12:2.

Popis: Z větší části prozkoumaná nedlouhá, v půdorysu čtverhranná jáma se zaoblenými rohy. Jáma byla mělce zahloubena do sprašového podloží, její dno bylo ploché. Na vrchu jámy, pod orníci, byla při jižní stěně větší plocha červeně vypálené hlíny. Při severní stěně byla řada břidlicových desek. Zásyp jámy tvořila šedočerná popelovitá zemina promíšená shluky sypké hlíny s drobnými hručkami spraše. Tento zásyp byl proložen dvěma dalšími jednoduchými vrstvami desek břidlice. V blízkosti jámy byla i hlubší kúlová jamka.

Nálezy: Z výplně jámy pochází přeslen, zvířecí kosti, zlomky železné strusky a fragmenty keramiky, včetně téměř celého džbánu. Z okrajů můžeme jmenovat okruží, široce rozevřený okraj s vytaženou střední částí. Mezi výzdobnými motivy se uplatnila šroubovice, rovné linie a červené malování (jednoduchá linka, dvojice svislých klikatek mezi dvěma linkami). Z keramických tvarů byly zaznamenány fragmenty džbánů, misek a hrncovitě tvary.

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (1 – 2), Tab. 39 (2).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt 55 (objekt 13 – sonda 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 10:3, Obr. 12:3.

Popis: Nevelká oválná jáma se mělce zahlubuje do zásypu starohradištního objektu 48 s obilnicí. Maximální rozměr jámy udává rozměr 278 cm. Zásyp jámy pod orníci byl tvořen černošedou hlínou, řídkce promíšenou uhlíky, drtí i ojedinělými většími deskami břidlice a fragmenty keramiky. U ústí jámy začínala vrstva s úlomky břidlice, která na východním okraji jámy přecházela ve větší desky břidlice a pokračovala pod orníci až nad středověkou jámu 54.

Nálezy: V zásypu objektu byly obsaženy břidlicové desky a úlomky břidlice, drobné úlomky zvířecích kostí, železný nožik a fragmenty keramiky. Keramiku můžeme charakterizovat jako vrcholně středověkou produkci. Z okrajů byl zaznamenán okraj zduřelý, vzhůru vytažený, nebo okruží. Z výzdobných motivů se uplatnila šroubovice, nebo červené malování (jednoduchá linka).

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (4), Tab. 39 (3).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt 56 (objekt „kupa kamení“ v sondě 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Kruhovitá kupa desek algonkické břidlice, počínající těsně pod omíci a o mocnosti ve středu kolem 30 cm. V ní jsou i zlomky mazanice, snad z ohniště a zlomky železné strusky. Kupa desek je posazena v zásypu římské chaty.

Nálezy: Kousky mazanice pravděpodobně z ohniště, zlomky železné strusky, střepy ze zásypu římské chaty, do které je posazena. V kupě jsou nalézány i hradištní střepy, ale je datována podle vrcholně středověkých střepů, které se nacházely na jejím povrchu. Mezi okrajovými zlomky byla zaznamenána okružní, okraj vzhůru vytažený, jednoduchý, ukončený mírným vytažením obou hran okraje. Z výzdobných motivů se vyskytla šroubovice a červené malování (jednoduché linky a vlnice).

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (5 – 6).

Interpretace a předpokládaná datace: Kupa kamenů neznámého účelu, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt 57 (objekt „část budovy“ v sondě 2/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 11:2, Obr. 12:4.

Popis: Zeď postavená na vrchu mocných svahových hlín, na rozhraní svahu pozemku a potoka. Zeď probíhala napříč sondou. Její šířka činila 40 – 45 cm a výška téměř 30 cm, její vrchní část byla v hloubce 35 – 40 cm. Zeď sestávala z plochých desek břidlice, které byly spojeny hlínou. Jižní líc je široká, dobře zachovaná, severní je zčásti převislá a jednotlivé kameny zde vystupují do hran. A. Knor uvažuje, že zeď mohla být ze severozápadní strany podpírána dřevěnými sloupy, což by měl podporovat nálezy kůlové jamky při líci u západní strany sondy. Na vnitřní straně zdi je její destrukce. Je se zdi souběžná do vzdálenosti 150 cm. Jižně od zdi je na řezech zachycena sprašová vrstva interpretovaná jako podlaha. Zarážející ale je, že její šířka je pouze 60 cm. V případě, že by šlo skutečně o podlahu, měla by být širší.

Nálezy: Napřed je nutné uvést, že A. Knor spojoval nálezy zdi s pozůstatkem budovy, jejíž interiér měl pokračovat jižním směrem. Popsané nálezy poté lokalizuje do plochy budovy. Mezi keramickými nálezy z tohoto kontextu se vyskytly okrajové zlomky nádob se zduřelým okrajem, z výzdobných motivů můžeme jmenovat šroubovici a rovné ryté linie. V textu náleзовé zprávy je uveden nálezy nožky pokličky a nálezy části den a spodků slabostěnných hrnců, vypálených od šedavých zemitých tónů až k tónům sytě žlutavým a rumělkově červeným. Dále byl nalezen úzký železný nožič s odlomenou špičkou.

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (7), Tab. 39 (4).

Interpretace a předpokládaná datace: Zeď neznámého účelu, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt 58 (objekt 1 v sondě 4/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 13:1.

Popis: Pouze částečně prozkoumaný zahlobený objekt s rovným dnem v severozápadní části sondy 4/54. Hloubka objektu od povrchu byla 120 cm. Byla zachycena okrajová část polozemnice, která byla vyhloubena do sprašového podloží. V podlaze při okraji polozemnice byla hlubší kůlová jamka sypkého hnědého zásypu. Zásyp objektu byl většinou tvořen černošedými hlínami, promíšenými drobtovitě spraší, uhlíky a černým popelem. U dna byla popsána vrstva proložena silnější sazovitou vrstvičkou. V zásypu byly i mocné čočky spraše. V nároží sondy, v hloubce 40 – 45 cm pod povrchem (pod omíci), byl objekt kryt vrstvou menších desek břidlice. Pod vrstvou kamene bylo v hloubce 60 – 65 cm od povrchu rozrušené ohniště. Jeho do hněda a červenohněda vypálená, uhlazená podlaha byla kryta shlukem do červena vypálených pískovců. Ty byly kryty až 10 cm mocnou vrstvou bělošedého až běložlutavého jemného popela.

Nálezy: Kromě výše popsaných břidlicových a pískovcových kamenů byly ve výplni objektu obsaženy fragmenty keramických nádob a žlábkovaný, nejspíše pískovcový přeslen. Mezi okrajovými zlomky jasně dominoval okraj jednoduchý. Z výzdobných motivů se uplatnila několikanásobná vlnice, nebo několikanásobná vlnice v kombinaci s pásem rovných linií.

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (8 – 10).

Interpretace a předpokládaná datace: Zahlobený obytný dům s pozůstatky otopného zařízení, starší doba hradištní.

Fáze: 2.

Objekt 59 (objekt 2 v sondě 5/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 13:1.

Popis: Pouze částečně prozkoumaný hluboký zahloubený objekt, zachycený v jihozápadním nároží sondy 5/54. Objekt je vyhlouben do spraše a vyplněn černými popelovými zápsy, které jsou proloženy šedohnědými hlinitými až popelovitými vrstvami. Ve hloubce 30 – 40 cm byly dokumentovány mísovité vrstvičky červenohnědé přepálené hlíny.

Nálezy: Z výplně jámy byly získány pouze dva fragmenty keramiky, jeden okrajový zlomek (zduřelý okraj), z výzdobných motivů se uplatnily rovné linie a několikanásobná vlnice.

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (11).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma z mladší doby hradištní – s keramikou s kalichovitým typem okraje (datace na základě nepočteného materiálu není stoprocentní).

Fáze: 4.

Objekt 60 (objekt 4 v sondě 5/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Menší zahloubený objekt obdélného půdorysu se zaoblenými rohy. Jáma má rozměry 173 x 137 cm. Jáma dosahuje hloubky od povrchu kolem 90 cm, ve spraši kolem 20 – 30 cm. Výplň objektu tvořila drobtovitá černozem, promíšená jednotlivými menšími kameny a chuchvalci šedočerného popela.

Nálezy: Z výplně byly získány fragmenty jednoho hrnku, který měl jednoduchý, široce rozevřený okraj a byl zdoben několikanásobnou vlnicí a pásem rovných linií.

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (12).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 61 (objekt 5 v sondě 5/54 – podle Knor 1959a)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Menší zahloubený objekt přibližně oválného půdorysu. Objekt má široké ústí (jeho délka nepřesahuje 120 cm), užší dno a dosti vyklenuté stěny. Hloubka jámy je od povrchu 230 cm, od ústí ve spraši 160 cm. Zásyp jámy byl černošedý popelovitý, promíšen uhlíky a ke dnu proložen souvislými vrstvami spraše o mocnosti až 8 cm. Dno jámy vyplňovaly šedohnědé a popelovité vrstvy.

Nálezy: Ve výplni jámy byly obsaženy drobné břidlicové desky a kusy pískovce a slepence. Dále byly v jámě obsaženy fragmenty keramiky. Z okrajů můžeme jmenovat různé podvarianty jednoduchého typu okraje. Nádoby hmcovitých tvarů byly zdobeny pásy rovných linií, kombinovanými s několikanásobnými vlnicemi.

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (13), Tab. 36 (1).

Interpretace a předpokládaná datace: Středohradištní obilnice.

Fáze: 3.

Objekt 62 (objekt „hradištní zemnice 1 c“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 13:2, 4.

Popis: Zahloubený obdélníkový objekt o rozměrech 360 x 300 cm. Delší osa je orientována zhruba ve směru Z – V. Dno objektu bylo ploché, v hloubce kolem 50 cm od dnešního povrchu. Napříč chatou, souběžně se západní stěnou a blíže k ní, vedla trojice sloupových jamek. Jamky byly umístěny v řadě. Jedna z nich byla při jižní stěně, další při severní a třetí ne ve středu vzdálenosti mezi dvěma zbývajícími, ale spíše blíže k severní. Jižní jamka z řady trochu vybočuje směrem k západu. Jamky měly téměř kruhový půdorys a ploché dno. Jejich zásyp odpovídal zásypu zbytku objektu, jen byl o něco sypčejší. Průměr jamek se pohyboval od 25 do 30 cm, od podlahy dosahovaly hloubky 30 – 35 cm. U sloupové jamky při severní stěně byla menší prohlubeň a v úrovni podlahy několik menších desek břidlice. Popsané spojuje A. Knor s opěrami sloupu. Menší jamka byla dokumentována při severovýchodním nároží chaty (z vnější strany). Další jamka rovněž menších rozměrů se přimykala k východní stěně objektu. A. Knor usuzoval, že s objektem lze snad spojovat i větší mělké jamky 11 c a 12 c (v sektoru 2/57; viz plán 32). Uvedené objekty však neposkytly datovací materiál a jejich spojení s jakýmkoliv objektem je problematické. Podlaha objektu byla v celé ploše tvrdě udusána (i nad únětickou jámou 2 a, se kterou je objekt v superpozici). Udusání podlahy ve větší východní polovině chaty bylo zesíleno souvrstvím tenkých vrstviček černých hlín a dosahovalo zde mocnosti až 3 cm. V severozápadním rohu objektu bylo zdokumentováno oválné ohniště o rozměrech 80 x 60 cm. Prostor ohniště byl tvrdě vypálen, v některých místech do syté červenohnědé barvy v síle až 8 cm. Z plánu je patrné, že kolem ohniště byla větší koncentrace kamenů. V udusané podlaze bylo dále dokumentováno 251 drobných jamek, jejichž hloubka se pohybovala většinou mezi 10 – 20 cm od podlahy. Jejich průměr kolísal většinou mezi 3 – 5 cm (dokumentovány i větší a menší). Většinou byly válcovité s ostrou špičkou nebo ostře kuželovité, často ale i s oblým nebo tupým koncem.

Zásyp chaty byl sypký, světle šedohnědý, hlinito – popelovitý, patrný přímo pod ornici. Mocnost ornice kolísala mezi 20 – 30 cm. Ohniště a větší část severovýchodního nároží chaty byly překryty vrstvou světle šedého, jemného popela. V západní polovině chaty se táhl širší pás drobných pískovců a menších desek břidlice, které ležely buď na podlaze chaty, nebo nevyšší nad ohništěm.

Nález: Z nálezů můžeme jmenovat zvířecí kosti, zlomek pískovcového brousku, hliněný přeslen. Z výplně chaty pochází snad i díl drobného kadlubu na odlití růžice, jde však o nález v již vyhozené hlině. Dále byly nalezeny fragmenty keramiky.

Keramiky byla robena v ruce, nebyla zdobena.

Vyobrazení nálezů: Tab. 35 (14 – 15), Tab. 36 (2).

Interpretace a předpokládaná datace: Obytná polozemnice z období kultury pražského typu.

Fáze: 1.

Objekt 63 (objekt „hradištní zemnice 2 c“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 13:3.

Popis: Zahloubený objekt pravděpodobně obdélníkového půdorysu. Šířka objektu se pohybovala mezi 300 a 375 cm. Objekt byl orientován delší osou ve směru SZ – JV, měl svislé stěny a dosahoval hloubky 10 – 12 cm v podložní spraši. Severní část objektu zabíhala pod silnici a nebylo tedy možné ji prozkoumat. Při jižní stěně byla oválná jamka s nevýrazně členěným dnem. Podobná oválná jamka byla i ve středu chaty.

Výplň objektu tvořil černý, hlinitý zásyp, promíšený řídkými hrudkami spraše a červené mazanice, ojediněle i drobnými pískovci a destičkami břidlice. Zásyp obou jamek v podlaze chaty byl černý, hlinitý, sypký, promíšený drobtovitě spraší.

Nález: Fragmenty keramiky, zdobené pásy rovných linií v kombinaci s několikanásobnou vlnicí. Okrajový fragment láhve.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (3 – 4).

Interpretace a předpokládaná datace: Obytná polozemnice, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 64 (objekt „hradištní obilnice 2 c“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 13:3, Obr. 14:1.

Popis: Zahloubená jáma, v půdorysu téměř kruhová. Průměr jámy nepřesahuje 162 cm. Na řezu má jáma úzký sudovitý tvar a ploché dno o průměru kolem 80 cm. Dno bylo v hloubce 290 cm od povrchu. Jáma byla v superpozici s mělkou středověkou jámou 76, která z větší části překryla její ústí. Vrchní část jámy byla až do hloubky 50 cm od ústí vyplněna černozemí, silně promíšenou sypkou spraší a hustě proplněnou četnými, většinou již zcela rozmočenými zlomky mísy klučovského typu. Pod popsanou vrstvou byla vrstva černozemě, hustě promíšená černým popelem, o mocnosti 50 cm. V této stratigrafické jednotce byl větší počet pískovcových balvanů, mezi nimi i zlomek žernovu se středovým otvorem. V zásypu bylo i několik břidlicových desek. Nade dnem do výše 50 cm byla výplň tvořena tmavě šedohnědou hutnou hlinou, snad přepálenou spraší.

Nález: Ve výplni byly obsaženy pískovcové kameny, mezi nimi i fragment žernovu se středovým otvorem, desky břidlice (kontext popsán výše), několik zvířecích kostí a nevelké množství keramických střepů. Byl zaznamenán jednoduchý okraj, okraj lícovitý. Z výzdobných motivů se uplatnila několikanásobná vlnice a několikanásobná vlnice v kombinaci s pásy rovných linií. Mezi nálezy keramiky je zajímavý nález fragmentů mísy klučovského typu.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (5 – 8), Tab. 39 (5 – 6).

Interpretace a předpokládaná datace: Obilnice, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 65 (objekt „hradištní jáma 1 c“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 14:2.

Popis: Zahloubená jáma v půdorysu nepravidelného, přibližně oválného tvaru. Její průměr nepřekračuje 122 cm. Objekt se jevil jako větší oválná a slabá čoučka (o rozměrech 140 x 110 cm) černého popela, hustě promíšeného drobnými uhlíky o mocnosti 5 – 8 cm. Popsaný útvar se táhnul od rozhraní ornice a podložní spraše. Podle A. Knora se jednalo nejspíše o zbytek mělké jámy, snesené kultivací tamějšího pozemku. Jižní okraj jámy byl porušen mladohradištním objektem.

Nález: Z výplně objektu pochází několik fragmentů keramiky. Zaznamenán byl jednoduchý, široce rozevřený okraj. Z výzdobných motivů můžeme jmenovat několikanásobnou vlnici v kombinaci s pásem rovných linií. Na jednom okrajovém zlomku byl reparační otvor.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (9), Tab. 39 (8 – 9).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlíštní jáma, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 66 (objekt „hradištní obilnice 5 c“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 14:3.

Popis: Zahloubená jáma v půdorysu oválného tvaru, jejíž průměr nepřesahuje 184 cm. Hloubka jámy od povrchu se pohybovala kolem 230 cm. Jáma byla v superpozici s římskou chatou 1 a únětickou jámou 12 a. Výplň vrchní části objektu tvořila sypká černozem s větší břídlícovou deskou v jihozápadním cípu. Ve střední části jámy byl černozemní zásyp znatelně tvrdší. Nade dnem byla výplň objektu tvořena sypkou šedohnědou zeminou a obsahoval desky břídlíce, pískovců a ojediněle i bulizníků. Dno objektu se značně zužuje, zůstává však stále oblé.

Nálezy: Přimo nade dnem byla nalezena část kruhovitěho žernovu a několik hradištních střepů. Ve výplni objektu bylo i několik málo střepů únětických a římských, což můžeme vysvětlit superpozicí s takto datovanými objekty. Keramika se vyznačovala jednoduchými okraji, zdobena byla několikanásobnou vlnicí, v některých případech kombinovanou s pásem rovných linií. Dále byly nalezeny 4 zlomky mísy klčovského typu.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (11, 13), Tab. 39 (10 – 11).

Interpretace a předpokládaná datace: Obilnice, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 67 (objekt „hradištní jáma 3 c“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Neúplně prozkoumaná zahloubená jáma, jejíž část zasahovala do neprozkoumaného sektoru 3/57. Jáma měla pravděpodobně oválný tvar. Jáma byla pod omíci světle šedého, hlinito – popelovitého zásypu s drobnou lomivostí, s několika menšími deskami břídlíce a ojediněle i s menšími, do červena vypálenými pískovci. Objekt byl od povrchu mělký (hloubka 50 cm), jeho zásyp byl od okolní černozemě špatně patrný a tak bylo jeho rozlohu obtížné stanovit.

Nálezy: Kromě výše popsaných pískovcových a břídlícových kamenů byly nalezeny rovněž fragmenty keramiky. Z okrajů byl zaznamenán okraj jednoduchý, ukončený vytažením dolní hrany okraje. Jako výzdobné motivy se uplatnily pásy rovných linií, několikanásobná vlnice a kombinace uvedených variant. Na jednom okrajovém zlomku je reparační otvor.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (10), Tab. 39 (12).

Interpretace a předpokládaná datace: Na rozdíl od A. Knora nesdílíme názor, že jde o část pravouhlé mělké zemnice a objekt interpretujeme jako sídlištní jámu. Datace: střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 68 (objekt „hradištní obilnice 9 c“ v sondě 4/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 14:4.

Popis: Zahloubený objekt přibližně oválného půdorysu. Délka hlavní osy 151 cm, délka osy vedlejší 125 cm. Hluboká, štíhle sudovitá jáma s plochým kruhovým dnem o průměru 45 cm. Objekt dosahuje hloubky 290 cm od povrchu. Ústí jámy bylo zasypáno čistou sraší, znatelnou již pod omíci. Na východním boku bylo ústí zkresleno černozemí. Od rozhraní černozemě a sraše byla výplň jámy tvořena šedohnědou zeminou.

Nálezy: V zásypu jámy bylo několik větších i menších drobnozrných pískovců, většinou do červenohněda vypálených. Dalšími nálezy jsou keramické střepy. Mezi okrajovými zlomky byl zaznamenán límcovitý okraj (na tomto zlomku byl reparační otvor). Z výzdobných motivů se uplatnila několikanásobná vlnice, pás rovných linií a kombinace uvedených variant. Kromě hradištních střepů byly ve výplni jámy i zlomky nádob kultury únětické a doby římské.

Vyobrazení nálezů: Tab. 39 (13).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 69 (objekt „hradištní jáma 6 c“ v sondě 4/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 15:1.

Popis: Zahloubená jáma v půdorysu přibližně kruhového tvaru, jejíž průměr nepřesahuje 135 cm. V jihozápadní části sektoru 4/57 zapadá podložní sraše mělkým, jámovitým schodem. Tento pokles je překryt slabou vrstvou ztvrdlé šedohnědé, mírně popelovité zeminy, která byla bez nálezů. Popsaná vrstva překrývá i jámy 69, 7c a u objektu 8 c (oba posledně jmenované bez nálezů; viz plán 32) vyklíňuje. Na řezu byla jáma miskovitá s vypouklým dnem. Zásyp jámy tvořila černozem, ve spodu jámy silně promíšená černým popelem.

Nálezy: Z výplně jámy pochází nálezy zlomků keramiky, mezi nimiž byl zaznamenán jednoduchý, široce rozevřený okraj, ukončený mírným vytažením obou hran okraje. Z výzdobných motivů se uplatnil pás rovných linií, a pás rovných linií v kombinaci s několikanásobnou vlnicí.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (14).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 70 (objekt „hradištní ohniště 10 c“ v sondě 4/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Mezi objektem 9 c a římskou chatou 2 byly identifikovány pozůstatky ohniště, které bylo kryté v hloubce 45 cm od dnešního povrchu vrstvou drobných pískovců. Některé byly opálené do červenohnědých odstínů, jeden z nich oboustranně vyhlazen v síle 6 cm (jednalo se snad o zlomek opotřebovaného žernovu). V hloubce 15 cm od povrchu kamene bylo mělké miskovité ohniště o průměru 50 cm. Ohniště bylo kryté světle šedým popelem. Podlaha ohniště o mocnosti 1 – 2 cm byla vypálena do červenohnědých odstínů.

Nálezy: Kromě výše popsaných pískovcových kamenů bylo v prostoru ohniště nalezeno několik fragmentů keramiky. Z okrajů můžeme jmenovat okraj jednoduchý, široce rozevřený, ukončený vytažením obou hran okraje. Nádoby byly zdobeny několikanásobnými vlnicemi, pásy rovných linií a kombinacemi uvedených motivů.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (12), Tab. 39 (14 – 15).

Interpretace a předpokládaná datace: Ohniště, střední doba hradištní.

Fáze: 3.

Objekt 71 (objekt „mladě hradištní jáma 2d“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Zahloubená jáma přibližně oválného tvaru. Její západní část byla mimo sondu 1/57 a nebyla prozkoumána. Rozměry její zachycené části činí přibližně 120 x 100 cm. Jáma byla patrná v hloubce 60 cm od povrchu, její hloubka byla 5 – 15 cm. Výplň jámy byla tvořena černým popelem, hustě promíšeným s drobnými uhlíky, řídké hrudkami a plásty černozemě.

Nálezy: Ve výplni objektu bylo obsaženo poměrně hodně střepů keramiky. Mezi nálezy byl zaznamenán kalichovitý okraj; okraj jednoduchý, ukončený vytažením obou hran okraje. Jako výzdobný motiv se uplatnily vrypy, kombinace jednoduché vlnice a rovné ryté linie, jednoduchá vlnice, ale i několikanásobná vlnice.

Vyobrazení nálezů: Tab. 36 (15 – 16), Tab. 39 (16).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, mladší doba hradištní (s keramikou a kalichovitým typem okraje).

Fáze: 4.

Objekt 72 (objekt „mladě hradištní jáma 1d“ v sondě 1, 2/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 14:2.

Popis: Zahloubená jáma obdélného půdorysu se zaoblenými rohy. Rozměry jámy se pohybují okolo 197 x 263 cm. Na řezu měla jáma téměř svislé stěny až do hloubky 210 cm od povrchu, odtud se stěny prudce kuželovitě svažovaly do mělké oválné jamky rozměrů 50 x 40 cm. Hloubka jámy činila až 330 cm. Ústí jámy bylo patrné v podložní spraši, přímo pod slabou vrstvou ornice. Od ústí jámy až do hloubky 50 cm, byla výplň tvořena světle šedou, hlinito-popelovitou zeminou, která byla ve spodní části proložena vrstvičkou uhlíků, silnou ve středu jámy 2 cm, vyklínající k východní stěně a nedosahující západní stěny. Nad popsanou vrstvičkou je zasypano proloženo tenkými plásty spraše. Spodní část jámy byla vyplněna sypkou šedoohnědou hlínou, proloženou různě silnými vrstvami spraše a shluky jejich hrudek.

Nálezy: Jáma poskytla poměrně početný soubor keramiky, ta je stejnorodá, nijak výrazně se nelišily fragmenty z horních částí výplně a z dolních. Byly zaznamenány kalichovité okraje, špatně patrná značka na dně v podobě dvojítkých kruhů. Z výzdobných motivů byly registrovány obloukovité vrypy v podhrdlí, šikmé vrypy, jednoduchá vlnice, šroubovice, nebo jednoduchá vlnice v kombinaci s rovnými liniemi. Součástí výplně objektu byl také malý kousek strusky a mazanice, jejíž jedna strana byla vyhlazena.

Vyobrazení nálezů: Tab. 37 (1 – 8), Tab. 39 (17).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, mladší doba hradištní (s keramikou s kalichovitými okraji).

Fáze: 4.

Objekt 73 (objekt „mladě hradištní jáma 3d“ v sondě 2/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Zahloubená jáma, v půdorysu téměř kruhová, o průměru kolem 125 cm. Na řezu má jáma mírně vyduté stěny, dno je ploché, kruhovitě o průměru 150 cm. Ústí jámy bylo zjevné na rozhraní ornice a původní černozemě. Dno jámy bylo ve hloubce 125 cm od povrchu. Vrchní částí jámy byly zaplněny šedým popelovitým zasypaním, ten byl pod ornici orbou rozvláknut kolem

jámy. V tomto zásypu se čteně nacházely střepy. Nižší části jámy byly u západní stěny zavaleny blokem černozemě, u východní stěny výplň tvořila sypká, šedočerná hlína, řídkce promíšená jemnou spraší a černavým popelem.

Nález: Nálezy z objektu jsou reprezentovány dvěma zlomky červenohnědé mazanice s povrchem z jedné strany vyhlazeným, z druhé hrubě vyhlazeným. Dále byl nalezen plochý trubičkovitý zlomek silně oxidovaného železa a fragmenty keramických nádob. Dvě dna hrncovitých nádob byla opatřena značkou. První z nich byla plastická a měla hvězdovitý tvar, druhá měla podobu dvojitého kruhu se středním širším břevnem. Mezi okraji byl nejčastěji zastoupený kalichovitý okraj. Z výzdobných motivů byly registrovány následující motivy a jejich kombinace: jednoduchá vlnice, rovné linie, hustý pás táhlých, křížujících se vlnic, provedených jednoduchým rydlem, několikanásobná vlnice, rovné linie.

Vyobrazení nálezů: Tab. 37 (9 – 12), Tab. 39 (18 – 19).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, mladší doba hradištní (keramika s kalichovitými okraji).

Fáze: 4.

Objekt 74 (objekt „mladě hradištní ohniště 7d“ v sondě 4/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4.

Popis: Objekt v půdorysu nepravidelného kruhovitého tvaru, jeho průměr nepřevyšoval 110 cm. Na řezu mělo ohniště mělký miskovitý tvar, bylo dosti porušené. Svrchu bylo ohniště kryto malou kupou drobnozrnných pískovců, které byly do červenohněda opálené. Prostor pod nimi ke spodní části ohniště byl vyplněn světle šedým hrubozrnným popelem s větším počtem střepů z jednoho hmce. Spodní část ohniště byla sice rovněž do červenohněda vypálena, ale byla sypká a měla mocnost 1 – 2 cm⁶.

Nález: Z prostoru ohniště byly vyzvednuty fragmenty téměř kompletního hmce, který měl kalichovitý okraj a byl zdoben pásem několika jednoduchých vlnic, které se vzájemně překrývaly, dále fragmenty dalších dvou hrncovitých nádob.

Vyobrazení nálezů: Tab. 37 (13 – 14).

Interpretace a předpokládaná datace: Mladě hradištní ohniště (s kalichovitým typem okraje).

Fáze: 4.

Objekt 75 (objekt „mladě hradištní jáma 4d“ v sondě 4/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 14:4, Obr. 15:2.

Popis: Zahloubená jáma, v půdorysu téměř kruhová. Její průměr nepřesahuje 223 cm. Na řezu je jáma válcovitá, má ploché dno a dosahuje hloubky 145 cm od povrchu. Zásyp ústí tvořila světle šedá, hlinito – popelovitá zemina, která spadala k východní stěně nad dno, kde ji překrýval blok převrstvené černozemě spadlé do jámy. U dna je zásyp tvořen šedoohnědou popelovitou hlinou o mocnosti až 20 cm. Zásyp byl znatelný pod ornici již v hloubce 30 – 35 cm.

Nález: V zásypu ústí bylo více menších i větších břidlicových desek. Z této vrstvy pochází rovněž nejvíce nálezů keramiky. Desky břidlice a keramika, shodná s tou z vrchních vrstev, byla obsažena ve vrstvách u dna. Z popsaného kontextu také pochází jeden díl plochého žernovu a část dalšího. Na keramice byl nejčastěji zastoupen zduřelý okraj, výzdoba byla provedena jednoduchým rydlem. Uplatnil se motiv jednoduché vlnice, rovných linií a kombinace uvedených variant. Na dně torza hmce byla zaznamenána plastická značka v podobě kříže v kruhu, na dně jiného kose se křížující žebra. Nalezena byla také hlubší, kuželovitá, jemně vydutá miska s cihlově červeným povrchem, nebo zlomek mazanice s rovnou plochou.

Vyobrazení nálezů: Tab. 37 (15 – 16), Tab. 38 (1 – 4).

Interpretace a předpokládaná datace: Obilnice, pozdní doba hradištní.

Fáze: 6.

Objekt 76 (objekt „středověká jáma 1e“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 13:3.

Popis: Zahloubená jáma nepravidelného kruhového půdorysu. Průměr jámy nepřesahuje 135 cm. Mělký, mísovitý objekt, spíše kra kulturní vrstvy. Zásyp jámy byl tvořen černým popelem, promíšeným drobnými deskami břidlice a slitky železné strusky. Jáma překrývala větší část ústí obilnice 64.

⁶ A. Knor v souvislosti s tímto objektem zmiňuje existenci zahloubeného objektu v ploše mezi objekty 1b a 9 c v sondě 4/57. Zmíněný objekt interpretuje jako chatu – zemnici a dává s ním do souvislosti 3 ohniště (5d – 7 d), zachycená v popsaném prostoru. O údajné chatě je však k dispozici pouze tato zmínka u popisu objektu 7d, není zakreslena v plánu, není jí přiděleno číslo objektu a chybí o ní jakékoliv další informace. Ohniště 5d a 6d jsou jen krátce popsány rovněž u objektu 7d. Přímou z nich není k dispozici žádný datovatelný materiál, a jak sám uvádí A. Knor, z ohniště 6 d zbyly pouhé trosky. Těmto objektům zde není z uvedených důvodů věnována další pozornost.

Nálezy: Z výplně objektu byly vyjmuty desky břidlice, slitky železné strusky, drobný skleněný kroužek a dva střepy ze slabostěnných hmků.

Vyobrazení nálezů: Není k dispozici.

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní jáma, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt 77 (objekt „středověká dvojjáma 2e“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 13:3, Obr. 15:3.

Popis: Dvojice mělkých, přibližně oválných jam o rozměrech 120 x 110 a 170 x 140 cm. Společný zásyp jam byl tvořen černým popelem. Jámy měly šikmé stěny a ploché dno v hloubce 60 cm od povrchu. Východní jáma se svým dnem zahlubovala do výplně ústí únětické jámy 4 a.

Nálezy: Na rozhraní jam se nalézala skupina různě ležících a postavených desek břidlice, mezi nimi byl nalezen větší okrajový střep a kostěný kroužek. Rovněž ve výplni objektu byly desky břidlice a keramické střepy. Z okrajů byl zaznamenán vzhůru vytažený a jako výzdobný motiv se uplatnily ryté linie.

Vyobrazení nálezů: Tab. 38 (5), Tab. 39 (20).

Interpretace a předpokládaná datace: Sídlištní dvojjáma, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt 78 (objekt „středověký sklípek 3e“ v sondě 1/57 – podle Knor 1959b)

Plán: Obr. 8:4, Obr. 15: 4.

Popis: V půdorysu oválný objekt o rozměrech přibližně 200 x 150 cm. Dno objektu bylo rovné a bylo v hloubce 205 cm od povrchu. Objekt byl vyhlouben ve spraši a delší osou byl orientován přibližně ve směru Z – V. Nad svislou severní stěnou, vysokou přes 90 cm, se otvíralo oválné ústí rozměrů asi 140 x 120 cm. Ústí miskovitě stoupajícím dnem mizelo pod silničním tělesem. Západní a jižní stěny byly zprvu svislé a poté přecházely v klenbu. Východní stěna se klenula už ode dna. Slípek se tak podklenul pod severozápadní nároží římské chaty 1. Počátek ústí (v okraji silnice) byl zavalen blokem spraše. Poté byla výplň tvořena sypkými šedoohnědými a šedočernými zeminami se shluky černého popele, proložených spraší ve vrstvách mocných až 10 cm. Zásyp u dna objektu byl tvořen sypkou, šedoohnědou popelovitou hlinou. Mělké kůlové jamky s šedým popelovitým zásypem v povrchu původní černozemě pod ornici, pravděpodobně nasvědčují tomu, že byl objekt zastřešen, nebo byl součástí nějaké rozsáhlejší konstrukce.

Nálezy: Ze zásypu pod klenbou pocházejí početné desky břidlice, které se koncentrovaly rovněž u dna objektu. Dále byly ve výplni obsaženy železné slitky a zlomky červeně malovaných keramických nádob. Z výzdobných motivů se dále uplatnily ryté linie a jednoduché vlnice.

Vyobrazení nálezů: Tab. 38 (6 – 7).

Interpretace a předpokládaná datace: Sklípek, vrcholný středověk.

Fáze: 7.

Objekt	1A	1B	2	3	4	5	6	7	8	Okraje	Dna		
1/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
2/77	39	4	5	18	4	4	3	0	1	0	4	7	1
3/77	44	16	7	11	4	3	0	3	0	0	5	4	8
4/77	72	0	1	58	0	4	0	8	1	0	11	25	5
5/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7/77	129	0	0	48	0	36	0	45	0	0	17	12	5
8/77	89	0	0	8	0	4	0	77	0	0	12	2	11
9/77	601	555	2	33	0	0	1	8	2	0	105	124	42
10/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16/77	84	3	0	9	2	10	0	56	4	0	13	6	10
17/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
18/77	100	0	0	67	0	4	0	28	1	0	10	22	9
19/77	191	125	25	19	0	18	0	1	3	0	25	38	20
20/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22/77	76	14	0	11	0	0	0	51	0	0	13	4	3
23/77	5	2	0	3	0	0	0	0	0	0	2	1	-
24/77	6	0	2	4	0	0	0	0	0	0	1	5	0
25/78	40	0	0	26	0	6	0	6	2	0	5	8	3
26/78	191	9	7	67	14	61	0	26	3	4	21	38	21
27/78	20	0	0	17	0	3	0	0	0	0	5	6	0
28/78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29/78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30/78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31/78	21	0	0	21	0	0	0	0	0	0	3	8	3
32/78	21	4	0	10	0	2	0	5	0	0	7	9	1
33/78	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
34/78	7	1	0	6	0	0	0	0	0	0	0	3	0
35/78	27	0	0	20	0	3	0	4	0	0	2	10	0
36/78	73	57	0	2	0	14	0	0	0	0	11	15	2
37/78	11	1	0	0	0	5	0	3	2	0	1	0	0
38/78	51	14	0	9	0	8	0	20	0	0	8	8	3
39/78	22	3	0	8	0	5	0	6	0	0	3	4	0
40/78	11	7	0	1	0	1	0	2	0	0	1	1	1
Součet	1932	815	49	476	24	192	4	349	19	4	285	360	148

Tabulka 1: Dřetovice 1977, 1978. Počty keramických zlomků příslušejících k objektům a jednotlivým keramickým třídám.

Objekt		Hl. horizontu		1A	1B	2	3	4	5	6	7	8	Okraje	Dna	
1/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2/77	-	-	39	4	5	18	4	4	3	0	1	0	4	7	1
3/77	-	-	44	16	7	11	4	3	0	3	0	0	5	4	8
4/77	-	-	72	0	1	58	0	4	0	8	1	0	11	25	5
5/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7/77	-	-	129	0	0	48	0	36	0	45	0	0	17	12	5
8/77	-	-	89	0	0	8	0	4	0	77	0	0	12	2	11
9/77	-	-	601	555	2	33	0	0	1	8	2	0	105	124	42
10/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16/77	ústí soujámí	0 - 20	33	1	0	8	0	9	0	15	0	0	4	5	1
16a/77	-	-	37	0	0	1	0	1	0	35	0	0	7	0	5
16b/77	-	-	14	2	0	0	2	0	0	6	4	0	2	1	4
17/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18/77	zahlobený dům	-	15	0	0	12	0	0	0	3	0	0	2	7	4
18/77	zahlobený dům	0 - 20	15	0	0	0	0	1	0	13	1	0	3	3	0
18/77	zahlobený dům	0 - 70	11	0	0	5	0	0	0	6	0	0	2	3	2
18/77	jáma v SZ cípu polozemnice	-	57	0	0	50	0	2	0	5	0	0	1	8	3
18/77	okolí zásobní jámy	-	2	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2	1	0
19/77	-	-	191	125	25	19	0	18	0	1	3	0	25	38	20
20/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22/77	-	-	76	14	0	11	0	0	0	51	0	0	13	4	3
23/77	-	-	5	2	0	3	0	0	0	0	0	0	2	1	-
24/77	-	-	6	0	2	4	0	0	0	0	0	0	1	5	0
25/78	-	-	39	0	0	26	0	6	0	5	2	0	5	8	2
25/78	Z polovina, S prohlubeň	30 - 70	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
26/78	příčná sonda	0 - 30	18	0	0	7	5	1	0	5	0	0	0	4	3
26/78	V polovina, J okraj	0-30 (vrstva 1)	26	0	0	4	0	22	0	0	0	0	4	6	1
26/78	V polovina	0-30 (vrstva 1)	35	2	0	6	0	27	0	0	0	0	3	11	5
26/78	V polovina, S část	0-30 (vrstva 1)	11	0	2	7	1	0	0	1	0	0	0	4	0
26/78	Z polovina	0-30 (vrstva 1)	9	1	0	6	1	0	0	0	1	0	2	1	0
26/78	Z polovina	-	6	0	0	4	0	2	0	0	0	0	1	1	0
26/78	Z polovina, J okraj	0-30 (vrstva 1)	8	0	0	1	0	0	0	6	1	0	0	1	0

26/I/78	nález z kontrolního bloku E - F	-	8	0	0	6	0	1	0	1	0	0	0	0	5
26/II/78	V část průkopu	40 - 80	11	0	1	3	0	3	0	4	0	0	4	2	0
26/II/78	-	0 - 40	24	4	0	10	0	2	0	4	0	4	3	5	5
26/III/78	-	0 - 40	17	0	1	5	7	2	0	1	1	0	2	2	1
26/III/78	-	40 - 60	2	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
26/III/78	-	60 - 80 (dno)	9	2	0	6	0	0	0	1	0	0	2	1	1
26/VI/78	-	0 - 60	7	0	3	2	0	1	0	1	0	0	0	0	0
27/78	povrch	povrch	6	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0	1	0
27/78	V polovina	0-30 (vrstva 1)	11	0	0	8	0	3	0	0	0	0	4	4	0
27/78	Z polovina	0 - 40 (povrch, dno)	3	0	0	3	0	0	0	0	0	0	1	1	0
28/78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29/78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30/78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31/78	-	0 - 20	21	0	0	21	0	0	0	0	0	0	3	8	3
31/78	-	0 - 30 (dno)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32/78	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32/78	-	0 - 80	8	3	0	5	0	0	0	0	0	0	5	6	0
32/78	-	120 - 140	4	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	1	1
32/78	nález z kontrolního bloku E - F	-	9	0	0	2	0	2	0	5	0	0	2	2	0
33/78	nález z kontrolního bloku G - H	-	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
34/78	-	0 - 70	7	1	0	6	0	0	0	0	0	0	0	3	0
35/78	-	100 - 150	26	0	0	19	0	3	0	4	0	0	2	9	0
35/78	V část	-	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
36/78	-	-	52	42	0	2	0	8	0	0	0	0	9	9	2
36/78	Z část	-	21	15	0	0	0	6	0	0	0	0	2	6	0
37/78	-	-	11	1	0	0	0	5	0	3	2	0	1	0	0
38/78	-	-	20	1	0	8	0	3	0	8	0	0	2	1	2
38/78	-	0 - 30	2	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	1
38/78	V část	0 - 30	29	13	0	1	0	5	0	10	0	0	5	7	0
39/78	-	0 - 20	5	1	0	0	0	0	0	4	0	0	2	1	0
39/78	-	20 - 80 (dno)	17	2	0	8	0	5	0	2	0	0	1	3	0
40/78	-	0 - 20	6	4	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
40/78	-	0 - 60	5	3	0	0	0	0	0	2	0	0	1	1	1
sběr	sběr	sběr	3	1	0	0	0	2	0	0	0	0	3	3	0
vrstva Z od obj. 36/78	-	-	94	31	3	0	0	53	0	0	7	0	17	24	2
Součet			2029	847	52	476	24	247	4	349	26	4	305	387	150

Tabulka 2: Dřetovice 1977, 1978. Počty keramických zlomků příslušejících k objektům, jejich částem, vrstvám a jednotlivým keramickým třídám.

3.3 Movité nálezy

Soubor keramiky získaný výzkumy ve Dřetovicích v letech 1977 a 1978, významně doplňuje poznatky o počátcích středověkého osídlení na katastru obce. Pomáhá nám vytvořit si lepší představu o tom, jaká byla podoba venkovské osídlení v blízkém okolí významného přemyslovského hradiště Budeč. Movité archeologické nálezy prokazují sídelní aktivity od počátku až do pokročilého vrcholného středověku. Můžeme tak rovněž sledovat postupnou cestu k vrcholně středověké podobě vsi a změny sídelní struktury s tímto procesem spojené.

3.3.1 Opory chronologie

Keramika je základním nástrojem pro studium vývoje lokality v čase a prostoru (Boháčová 2013, 8). Keramické nálezy jsou zdrojem různých informací, zmiňme např. technologickou vyspělost a s ní spojené vývojové a prostorové konsekvence, způsoby a dosah distribuce a další (Čiháková 2012, 91; Klápště 1997, 164). Zlomky keramických nádob hrají tedy významnou roli při studiu dějin osídlení. Studovaná oblast se již od počátku romantických zájmů o ranou historii Čech těšila soustavné pozornosti badatelů. Proto je také k dispozici nemalé množství keramických zlomků, které by nám mohly posloužit jako opora datování. Zohledníme-li ale výpovědní schopnosti těchto souborů, nejsou rovnocenné (Gojda 1988, 81-86; Klápště 1978, 448-459). Dobré datovací možnosti nabídnou uzavřené keramické soubory z dobře stratifikovaných moderních výzkumů. V tomto případě se jako nejlepší srovnávací materiál nabízí keramika získaná výzkumy na blízkém hradišti Budeč (např. Bartošková 1992, 431-452, 498-502; Bartošková 1997a, 41 – 55; Bartošková 1997b, 111-141; Bartošková 1999, 726-739; Bartošková 2011, 284-306; Bartošková 2014). Pro nejstarší období středověku poskytuje nejlepší možnost komparace soubor keramiky, získaný při výzkumu sídliště v Roztokách u Prahy (Kuna – Profantová 2005). V případě středních Čech se nabízí možnost komparace se sekvencí pražské keramiky. Díky možnosti opřít dataci o dendrochronologická data, je přínosné porovnání s keramickými soubory, získanými při výzkumech na Pražském hradě a na Malé Straně (např. Boháčová 2001, 179-301; Čiháková 2001, 29-135; Čiháková 2012, 91-120; Hrdlička 1993, 1997). Detailněji budou opory chronologie zmíněny v jednotlivých podkapitolách popisující nálezy z Dřetovic (Profilace okrajů nádob a výzdoba).

3.3.2 Hodnocení keramického souboru

Výzkumy na katastru Dřetovic, které proběhly v letech 1977 a 1978, bylo získáno celkem 2026 zlomků keramiky a 3 celé, slepené nádoby. Součástí souboru byla pravěká keramika, ale jasně převažovala středověká, která pokrývala období od počátku středověku až do středověku vrcholného. Podrobný přehled zastoupení množství keramiky v jednotlivých objektech a jejich příslušnost k definovaným keramickým skupinám podává tabulka 1 a 2. Fragменты keramiky byly rozděleny celkem do 7 definovaných keramických skupin, vyčleněna byla rovněž skupina „Nezařazeno“. Bylo provedeno pouze makroskopické posouzení keramického materiálu, které s sebou nese řadu obtíží a vypovídá spíše o současném stavu nalezených fragmentů keramiky, než o jejím způsobu výroby. Skupiny byly definovány zejména podle rozdílů ve složení (především z rozdílné velikosti a množství písčitého ostřiva) keramického těsta, podle hrubosti a úpravy povrchu. Barva střepu hrála při zařazení ke konkrétní třídě až druhořadou úlohu, protože působením postdepozicičních procesů, ale i samotným užíváním nádob, se může od původní odlišovat. Vypálení bylo posouzeno na základě barvy střepu na lomu. Byl brán zřetel na to, zda je zbarvení jednotné nebo se dají rozlišit dvě až tři vrstvy (Bartošková 1997b, 128). Technologii výroby bývá u některých fragmentů těžké posoudit (zejména u menších fragmentů okrajových střepů), kdy je nemožné určit, zda byla nádoba obtáčena celkově nebo pouze částečně (Bartošková 1997b, 128). Výrobní technologie tak posloužila jako sekundární hledisko posuzování keramických výrobků. Protože získaný soubor pokrývá dlouhé časové období, můžeme konstatovat, že byly zastoupeny jak nádoby tvořené v ruce z hliněných válečků, tak částečně obtáčené ale i vytáčené. Následuje přehled definovaných keramických skupin:

- 1 A: Světlešedě okrová řada zahrnující i šedé (světlé) odstíny výpalu, jemně ostřené, občas velmi jemně probleskuje slída. V naprosté většině případů nádoby točené na kruhu, datované na přechod raného a vrcholného středověku. Mezi střepy, příslušejícími k této skupině, byly nejčastěji zaznamenány zduřelé okraje, dále okruží, vzhůru vytažený, přechod k okruží a jeden jednoduchý okraj. Z výzdobných motivů se uplatnily rovné linie, šroubovice, jednoduchá vlnice, jednoduchá vlnice v kombinaci s rovnými liniemi, nebo vrypy. Výzdoba byla provedena nejčastěji jednoduchým rydlem. K této skupině bylo přiřazeno 847 fragmentů keramiky.
- 1 B: Hnědožlutá až oranžová řada, různě ostřena, velikost písčitých zrn max. 1 mm. Občas se vyskytuje sendvičový efekt (vnitřní strana střepu nese poté šedé odstíny). Na některých střepích drobně probleskuje slída. Keramika točena na kruhu. V naprosté většině případů můžeme datovat na přechod raného a vrcholného středověku. Z okrajů, zařazených k této skupině, můžeme

jmenovat okruží (2 x) a jeden zduřelý okraj. Z celkového počtu 52 střepů byly pouze dva zdobené rovnými liniemi, provedenými jednoduchým rydlem. Ke skupině bylo přiřčeno 52 fragmentů keramiky.

- 2: Šedá (hradištní) řada, nedokonalý výpal – pokus o redukcii, písčité ostřívo (velikost písčitých zrn max. 2 mm), hrubší keramické těsto, krupičkovitý povrch střepu. Na některých fragmentech velmi jemně probleskuje slída a často byly zaznamenány stopy obtáčení. Mezi zaznamenanými variantami okrajů dominovaly varianty jednoduchého okraje. Výzdoba byla provedena jak jednoduchým rydlem, tak hřebenem. Uplatnila se několikanásobná vlnice, pásy rovných linií, jednoduchá vlnice, vrypy, hřebenový vpich, nebo kolek v podobě kolečka. Ke skupině přísluší 476 fragmentů keramiky.
- 3: Šedá škála, tenkostěnné zboží, na RS dokonalejší výpal, makroskopické ostřívo v podobě hrubého křemenného písku se zrna max. 1,5 mm, na střepch probleskuje jemná slída. Rozdíly v barevnosti střepu na lomu a na jeho vnější a vnitřní stěny jsou minimální. Na střepch často zaznamenány stopy po obtáčení. Zaznamenány byly jednoduché okraje. Z výzdobných motivů se uplatnily rovné linie a hřebenový vpich. Skupina byla zastoupena 24 fragmenty keramiky.
- 4: Silnostěnné zboží, hrubší keramické těsto s písčítým ostřívem, nedokonalý výpal, hladký povrch, (90 % pravěk). K popsané skupině bylo zařazeno 247 střepů.
- 5: Silnostěnné zboží, tuhovaná řada, hrubě ostřeno pískem (velikost písčitých zrn max. 2,5 mm), v keramickém těstě patrné velké množství slídy. Z výzdobných motivů se uplatnily rovné linie. V souboru byly fragmenty keramiky této skupiny zastoupeny nečetně, pouze čtyřmi střepy.
- 6: Nádoby se středně silnou stěnou, hladký uhlazený povrch, v některých případech přetahová vrstvička. Keramické těsto ostřeno pískem a nejspíše užito i organické ostřívo, po kterém jsou v keramickém těstě patrné menší otvory, pravěká technologie, ale středověké střepy. Keramika pražského typu. Do této skupiny bylo zařazeno 349 fragmentů keramiky.
- 7: Zbylé. Keramická třída vyčleněna zvláště pro menší, fragmentarizované kousky keramiky. Bylo sem zařazeno 26 keramických fragmentů.
- 8: Oxidačně vypalovaná tenkostěnná keramika točená na kruhu, zdobená červeným malováním. V souboru skupina zastoupena pouze 4 střepy.

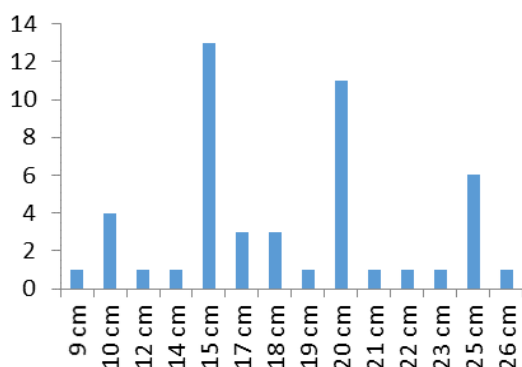
3.3.2.1 Keramika pražského typu (Fáze 1)

Zlomky keramiky pražského typu byly řazeny do keramické třídy 6. Celkem byla tato třída reprezentována 349 fragmenty keramiky (z toho 58 okrajových zlomků a 34 den). Musíme zohlednit fakt, že do skupiny byly zařazeny podle materiálu i takové zlomky keramiky (zejména zlomky menších rozměrů), u nichž není zařazení ke kultuře pražského typu stoprocentní. Rovněž musíme počítat s tím, že ke skupině mohly být na základě materiálu přiřazeny i mladší zlomky. U okrajových zlomků a jiných větších částí keramických nádob je zařazení jistější. Na tomto místě je nutné podotknout, že vzhledem k tomu, jak byly objekty exkavovány (nebyly separovány nálezy z jednotlivých stratigrafických jednotek, objekty byly vybírány v lepším případě

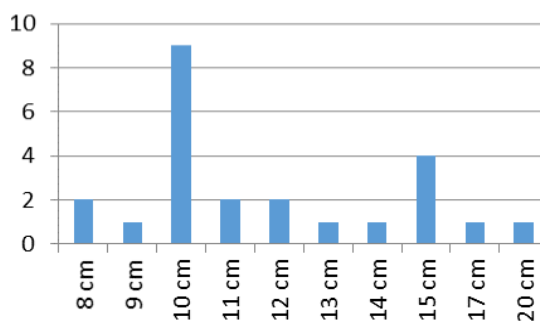
po mechanických vrstvách), nebyla systematicky sledována a zaznamenávána velikost keramických fragmentů. Takové počínání by, dle mého názoru, mělo smysl pouze v případě, že by se dala lépe pozorovat rovněž prostorová distribuce keramických zlomků v objektu (srov. Kuna – Profantová 2005, 142 – 144) a na těchto základech následně rekonstruovat provoz a uspořádání prozkoumaného objektu (Dudková – Orna – Vařeka 2008; 69). Přehled množství zlomků keramiky v jednotlivých objektech a jejich částech přehledně podávají tabulky 1 a 2. Do období kultury pražského typu byly datovány 3 objekty (8/77 – zahloubená chata zřejmě neobytná, 16/77 – soujámí – zásobní a sídlištní jáma, 22/77 – zahloubená chata zřejmě obytné funkce). V následujících objektech byla keramika pražského typu obsažena jako příměs, kvůli převažujícímu množství mladšího materiálu však objekty byly datovány do mladšího období (v závorkách uvedeno procentuální zastoupení keramiky PT v objektu): 3/77 (4%), 4/77 (11%), 7/77 (35%), 9/77 (1%), 18/77 (28%), 19/77 (0,5%), 25/78 (15%), 26/78 (14%), 32/78 (24%), 35/78 (15%), 37/78 (27%), 38/78 (39%), 39/78 (27%), 40/78 (18%).

Tvary nádob a jejich velikost. Naprostá většina fragmentů keramiky, které bylo možné díky jejich dostačující velikosti zhodnotit, náležela hrncovitým nádobám. Z důvodu, že nalezené fragmenty měly spíše menší rozměry, není možné rozlišovat mezi hrnci a hrncovitými mísami, tak jak bylo učiněno například na materiálu z Roztok u Prahy (Kuna – Profantová 2005, 151 – 159). Jako o fragmentu hrncovité mísy by se snad dalo uvažovat o zlomku okraje, podhrdlí a výdutě s výrazným zalomením těla v horní třetině (Tab. 5:15). Svou profilací je střep nápadně podobný neúplné nádobce z obj. 902 z Roztok u Prahy (Kuna – Profantová 2005, 159, obr. 237:7).

Původní výšku nádob můžeme jen odhadovat. U okrajových zlomků hrncovitých nádob byl naměřen průměr u 48 fragmentů. Průměr nádob se pohyboval

Graf 1: Průměry okrajů nádob.

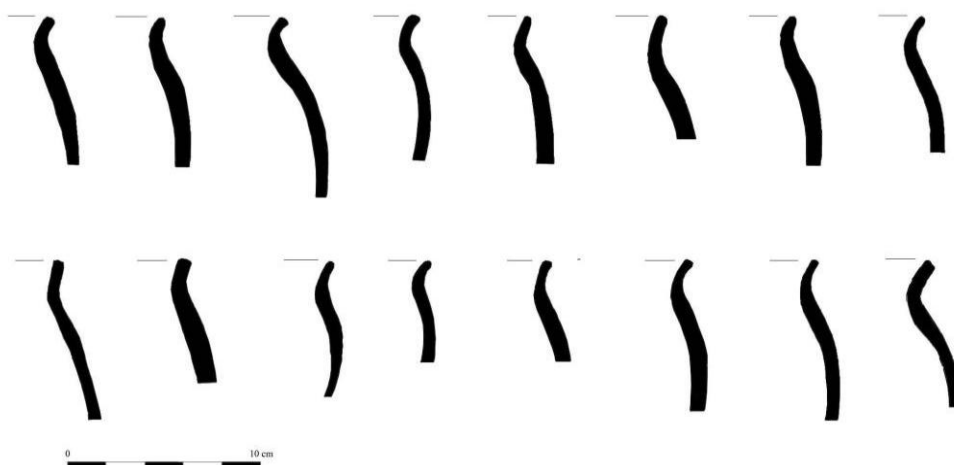
Graf 2: Průměry den nádob.

v rozmezí 9 – 26 cm a průměrná hodnota činila 18 cm (graf 1). Průměr byl měřen pouze u dvou střepů z výdutí, byly naměřeny hodnoty 15 a 27 cm. Průměr byl rovněž měřen u 24 den, u nichž se pohyboval v rozmezí 8 – 20 cm a průměrná hodnota činila 12 cm (graf 2). Za dno a spodní část menšího pohárku s průměrem dna 5 cm, považujeme fragment nádoby z objektu 16a/77 (Tab. 8:10). Jako fragment kulovité mísy s rovným dnem (Kuna – Profantová 2005, 160) interpretujeme část okraje, ale snad i spodní části (na spodní části se střep nápadně rozšiřuje) nádoby z objektu 18/77 (Tab. 11:7). Okraj popsané nádoby byl nepravidelný, její průměr se tak nedal spolehlivě změřit.

Profilace okrajů nádob. Všech 58 dokumentovaných okrajů můžeme popsat jako jednoduché, je možné je dále třídit podle jemných odchylek v profilaci ústí nádob (např. Fusek 1994, 51 – 58; Parczewski 1988, 51 – 66). Za chronologický znak je považována zejména absolutní a relativní výška hrdla. Bývá tak měřen poměr výšky hrdla k celkové výšce nádoby (Kuna – Profantová 2005, 162). Vzhledem k předpokladu podomácké výroby keramiky a vzhledem k tomu, že výroba keramiky představovala ekonomicky pravděpodobně až druhořadou činnost (Kuna – Profantová 2005, 139 – 142; Profantová 2009, 314), nesou s sebou dle mého názoru, podobné pokusy o stanovení jemnější chronologie velké obtíže. Při zohlednění způsobu produkce keramiky není možné porovnávat soubory keramiky (a to ani proporce celých nádob) často z různých oblastí Evropy a na tomto základě charakterizovat chronologicky citlivé typy okrajů. Nutno podotknout, že jde často o tak drobné odchylky v profilaci okraje, že lze pochybovat i o možnosti lépe je chronologicky zařadit v rámci jedné osady. Pokud přijmeme fakt, že keramika byla produkována podomácku, nemůžeme předpokládat existenci jakéhosi úzu o tom, jak má být profilován okraj nádoby. Vliv na výslednou podobu nádoby musela mít spíše funkčnost a požadovaná velikost. Jako paralely pro podomáckou výrobu keramiky v raném středověku bývají využívány etnografické výzkumy z předválečné východní Evropy. Velmi zajímavý pohled na to, jak produkce ručně lepené keramiky mohla vypadat, podává stále nepřekonaná práce W. Hołubowicze o venkovském hrnčířství ve východním Polsku a Bělorusku (Hołubowicz 1950). I zde se ještě při svých výzkumech v první polovině 20. století Hołubowicz setkává s podomáckou výrobou v ruce lepených nádob. V ruce lepenou keramiku zde vyráběli jak ženy, tak muži a to pro svoji potřebu, nebo i pro potřeby sousedů. Hrnčíři zde pocházeli výhradně z řad rolníků a výroba nádob pro ně hrála z ekonomického hlediska až druhořadou úlohu. Hrnčíři pocházeli z rodin, kde se

zkušenosti s výrobou keramiky předávaly z generace na generaci (Hołubowicz 1950, 7 – 30).

V souboru jsou nejčastěji zastoupeny okraje zaoblené, následují šikmo seříznuté a jen vzácně se vyskytly okraje vodorovně seříznuté (tabulka 3). Naprostou většinu okrajů můžeme charakterizovat jako mírně vyhnuté, zaznamenána byla i ústí válcovitá (srov. Fusek 1994, 51 – 58). Pokud bychom porovnali okraje s dělením M. Parczewského, můžeme konstatovat, že byly zaregistrovány spíše mladší varianty okrajů (Parczewski 1988, 51 – 66). Výhrady k podobným typologiím však již byly nastíněny výše.

Tabulka 3: Vybrané příklady profilace okrajů keramiky pražského typu z Dřetovic (1977, 1978).

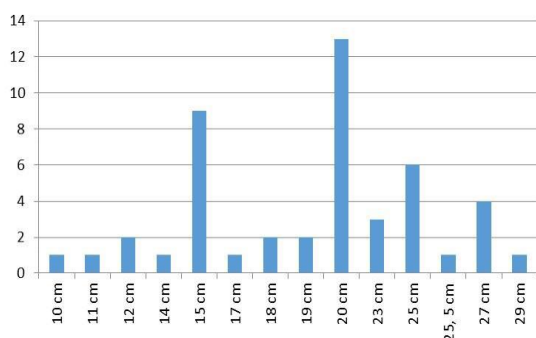
Výzdoba. Naprostá většina keramiky pražského typu nalezená ve Dřetovicích byla nezdobená. Velmi nečtetně se však vyskytly i zdobené fragmenty. Problém s hodnocením výzdoby představoval fakt, že motiv nebyl kvůli fragmentárnosti materiálu zachycen celý. V naprosté převaze se tedy setkáváme s neukončenými motivy. Celkem byl výzdobný motiv zaznamenán pouze na 8 zlomcích keramiky. Čtyřikrát se uplatnil motiv, který můžeme charakterizovat snad jako kazetovitý. V případě největšího dochovaného fragmentu se jedná o svazky tří svislých rýh, umístěných kolmo mezi vodorovnými (Tab. 11: 12; srov. Bubeník 1988, 37, Obr. 16 – Typ D 5, 6). Na dalších střepech se motiv dochoval v ještě neúplnější podobě (Tab. 11: 13; Tab. 2: 8). Dále byla zaznamenána výzdoba v podobě rovných nebo šikmých rýh, provedených jednohrotým rydlem. Výzdoba byla dosti nevýrazná, přesto však můžeme

vyločit, že by šlo pouze o pozdější mechanická narušení povrchu nádob. I v tomto případě je však zhodnocení celého motivu problematické, neboť motiv nebyl ukončen (Tab. 21: 13). Okrajový zlomek zdoben několikanásobnou vlnicí umístěnou mezi pásy vodorovných rýh (Tab. 29: 17), řadíme i přes archaickou profilaci okraje, ve shodě s datováním podobně zdobené keramiky z fáze III z Roztok u Prahy (Kuna – Profantová 2005, 171 – 172; 211 – 220), do počátku starohradištního období. Jeden další fragment zdobený trojitou vlnicí umístěnou mezi pásy rovných linií můžeme považovat za starší, jako analogii k tomuto druhu výzdoby můžeme uvést některé nálezy z Března u Loun, např. nálezy z domu 11 – viz Taf. 13: 1, 2 (Pleinerová 2000, 281).

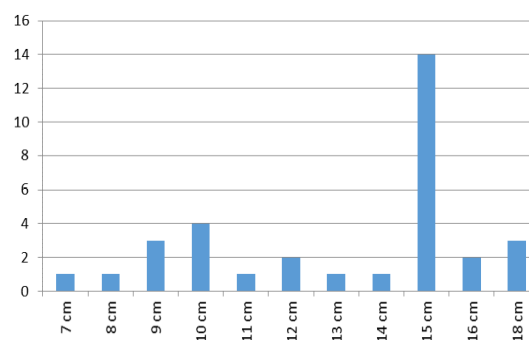
3.3.2.2 Hradištní keramika, keramika hradištní tradice a vrcholně středověké zboží

Na tomto místě bude popsána keramika, kterou můžeme datovat do hradištního období, keramika hradištní tradice ale rovněž i keramika z přelomu raného a vrcholného středověku, včetně vrcholně středověkého zboží, reprezentovaného velmi malým množstvím materiálu se stopami červeného malování. Níže pojednána je tedy keramika, která byla zařazena k následujícím keramickým skupinám: 1A, 1B, 2, 3, 5, 8. Není zahrnuta již popsaná skupina 6, pravěká keramika (skupina 4) a skupina „zbylé“. Celkem budeme tedy pracovat s 1407 fragmenty keramiky (včetně tří celých rekonstruovaných nádob). V podkapitole „Tvary nádob a jejich velikost“ budou samostatně pojednány tvary hradištní a mladší (přelom RS/VS). V následující podkapitole „Profilace okrajů nádob a výzdoba“, nebudou zlomky keramiky dále děleny, již popisované znaky s sebou totiž nesou chronologickou informaci. Tato část textu má tedy za úkol přiblížit podobu keramického inventáře fází 2 – 7 (tabulka 1 a 2). K fázi 2, tedy starohradištnímu období, bylo přiřazeno 5 objektů, k fázi 3, k období středohradištnímu čtyři objekty, k fázi 4 (mladší době hradištní s kalichovitými okraji) nepříslušel ve výzkumných letech 1977 a 1978 žádný z prozkoumaných objektů. Do mladší doby hradištní byl podle přítomnosti zduřelých okrajů (fáze 5) zařazen 1 objekt. Do fáze 6 náleží 10 objektů, z jejichž výplně pochází mimo jiné keramika hradištní tradice. Do poslední fáze 7, která byla při výzkumech A. Knora v letech 1954 a 1957 zastoupena vrcholně středověkou produkcí, mimo jiné keramikou zdobenou červeným malováním, byl v navazujících výzkumech v letech 1977 a 1978 datován pouze 1 z objektů. S touto nejmladší fází však můžeme spojovat velmi ojedinělé fragmenty červeně malované keramiky.

Tvary nádob a jejich velikost. Nejprve budou popsány tvary hradištní keramiky. Nejpočetněji zastoupenými tvary byly hrnce (u 147 zlomků hradištní keramiky předpokládáme, že byly původně právě jejich součástí). Průměr nádoby byl měřen u 47 okrajových fragmentů, pohyboval se v rozmezí 10 – 29 cm a průměrná hodnota činí 19,7 cm (graf 3). Průměr byl měřen rovněž u 33 den hradištních hrnců, zde se hodnoty pohybovaly mezi 7 a 18 cm a průměrnou hodnotu činí 13,3 cm (graf 4). O jednom fragmentu keramiky by se dalo uvažovat jako o části láhve (Tab. 30: 3). Jednalo se o část podhrdlí, které bylo výrazně plasticky členěno a zdobeno hřebenovým vpichem.

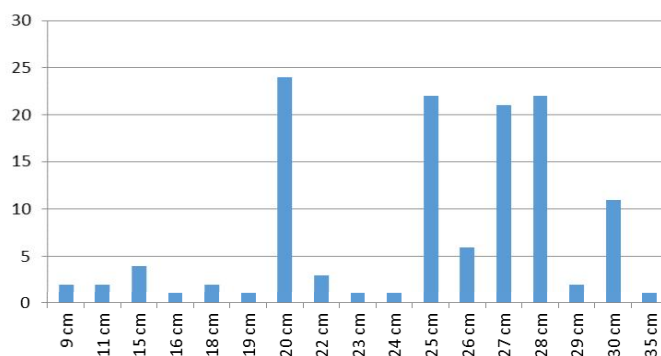

Graf 3: Průměry hrdla hradištních nádob.

Graf 4: Průměry den hradištních nádob.

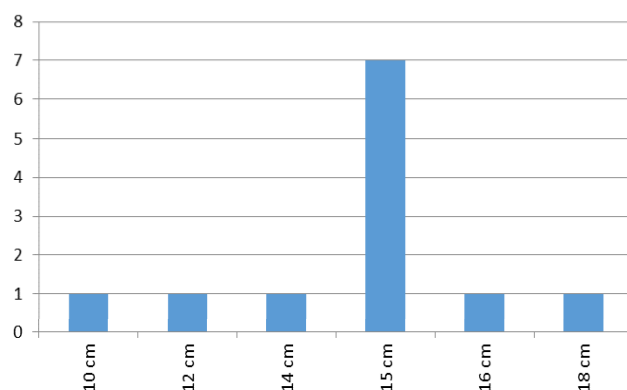
Nyní přesuneme pozornost na pozdně hradištní období a jen okrajově zastoupený vrcholný středověk. I v tomto období jsou dominujícím tvarem hrnce. Z hrnců pochází s největší pravděpodobností 247 střepů. Průměr hrnců byl měřen u 126 okrajových zlomků, krajní hodnoty byly dány čísly 9 – 35 cm, průměrná hodnota činila 24,4 cm (graf 5). Průměr dna hrnců byl měřen na 13 torzech nádob, krajní hodnoty jsou dány 10 a 18 cm, průměrná hodnota činí 14,6 cm (graf 6).

Graf 5: Průměry hrdel nádob RS/VS.

Dále byly mezi pozdně hradištní a VS keramikou zastoupeny pokličky (Tab. 19: 3, 4). Jejich početní zastoupení je ale oproti hrncům výrazně nižší. Zastoupeny jsou pouze pěti zlomky, u nichž byl průměr měřen pouze u třech exemplářů (20, 27, 28 cm).

Dalším zastoupeným keramickým tvarem byly mísy, které byly reprezentovány pouze třemi fragmenty oxidačně pálené červeně malované keramiky (Tab. 29: 1, 6, 8) a představují nejmladší složku zpracovaného materiálu. Fragmenty okrajových částí mis byly malované z vnitřní strany okraje. Část dna (průměr 9 cm) a spodní část jiné nádoby by zase svou profilací mohly odpovídat menší nádobce, snad pohárku (Tab. 23: 1).

Graf 6: Průměry den RS/VS nádob.

Profilace okrajů nádob a výzdoba. Z celkového množství 305 okrajů, jichž můžeme 193 zařadit do doby hradištní a vrcholného středověku. Okraje hrnců byly rozděleny do sedmi skupin na základě jejich profilace a způsobu zakončení okraje. V rámci těchto skupin můžeme identifikovat různé odchylky profilace, ale další podtypy nebyly (s výjimkou typu 1) vyčleněny a okraje byly přiřčeny pouze k hlavním typům okrajů. Podrobnější členění by vzhledem k charakteru souboru a odkrytých situací nepřineslo závažnější zjištění. Toto počínání má větší smysl u dobře stratifikovaných souborů, u nichž se například nabízí propojení archeologických situací s absolutními daty (dendrochronologická data, mince). Ve středních Čechách a v Praze takové možnosti nabízí soubory získané výzkumy na Pražském hradě (např. Boháčová 2001, 179 – 301, Hrdlička 1997, 649 – 662), ve Staré Boleslavi (např. Boháčová 2003) a na Budči (např. Bartošková 1999, 726 – 739, Bartošková 2014). Přesto se však v otázkách chronologie objevují problémy, zmiňme například nesoulad v dataci nástupu kalichovitých okrajů na základě odlišné výpovědi poznatků z Budče a Pražského hradu a výzkumů suburbia Pražského hradu na Malé straně (k problematice např. Boháčová 2001, 179 -301; Boháčová – Herichová 2008, 263 – 264; Čiháková 2002, 738 – 752; Čiháková – Havrda 2008, 208; Čiháková 2012, 103 – 109; Varadzin 2010, 536 - 539). Při zpracování keramiky bylo vycházeno právě z poznatků učiněných ve středních Čechách a v Praze.

Pro období starohradištní tedy počítáme s jednoduchými, většinou vodorovně vyloženými a na konci zaoblenými, případně seříznutými okraji a s výzdobou tvořenou za užití hřebene, z výzdobných motivů se nejčastěji uplatnily pásy rovných linií a neuměle provedené několikanásobné vlnice. Výzdobný motiv zpravidla začíná těsně pod hrdlem (Bartošková 2014, 32). S uvedenou charakteristikou výzdobných motivů a s užitím hřebene jako nástroje, jímž byly provedeny, můžeme počítat rovněž ve starší fázi střední doby hradištní – první polovina 9. stol. s přesahem do jeho druhé poloviny. Popsaná výzdoba vystupuje společně s okraji prostě vykloněnými a jednoduše seříznutými (Bartošková 2014, 35; Varadzin 2010, 536). V mladší fázi středohradištního období (rámcově poslední třetina 9. – průběh první poloviny 10. století) k jednoduchým seříznutým okrajům přistupují okraje s vytaženou horní nebo dolní hranou, nebo koncovou ploškou upravenou do širší lišty a límcovitý typ okraje. Vedle hřebenové výzdoby začíná užívat jednohroté rydlo a rovněž rydlo dvojhroté, které, jak se zdá, není užíváno v jiných obdobích doby hradištní (Varadzin 2010, 536). Setkáváme se se svižně rytou hřebenovou vlnicí a pásy rovných linií, nebo řadou hřebenových vpichů. Uvedené motivy jsou zpravidla vícenásobně zastoupeny, nebo vzájemně kombinovány (Bartošková 1997b, 118). Jednoduchým rydlem byly prováděny motivy vodorovných rýh, spirál, vlnic, vrypů, nebo záseků (opět se setkáváme s kombinacemi uvedených motivů, včetně kombinací s hřebenovou výzdobou). Dvojitým rydlem vznikaly vodorovné rýhy a vlnice, motivy rovněž často vystupovaly společně (Bartošková 1997b, 118). Počátek mladší doby hradištní je spojen s výskytem nejprve archaických forem kalichovitých okrajů, které přibližně na počátku druhé třetiny 10. století předcházely začátku masového výskytu klasických forem kalichovitých okrajů, který klademe do průběhu 2. třetiny 10. století (Bartošková 2014, 43). S archaickými kalichovitými okraji se pojí ještě výzdoba provedená za pomoci hřebene, zároveň ale stoupá počet zlomků s výzdobou provedenou jednoduchým rydlem. Současně s nástupem klasických forem kalichovitých okrajů se počítá s vymizením hřebenové výzdoby (Varadzin 2010, 536 – 539). Jako výzdobný motiv se uplatňují různé kombinace jednoduchých vlnic a vodorovných rýh, objevují se ale i nehtové vrypy (Bartošková 2014, 43; Varadzin 2019, 539). Nejpozději do 2. poloviny 11. století je datován nástup archaicky zduřelého okraje, který je doprovázen výzdobou jednoduchými, většinou vodorovnými liniemi, aplikovanými jednohrotým rydlem (Bartošková 2011, 294, 296); Bartošková 2014, 44; Varadzin 2010, 539). Zásadní

přínos k upřesnění absolutního datování pražské sekvence raně středověké keramiky představuje pravděpodobná spojitost tenkostěnné varianty zduřelého okraje ostré profilace s románskou přestavbou Hradu, započatou v roce 1135. Masový nástup této varianty profilace okraje se tak posunul před polovinu 12. století (Boháčová 2001, 265 – 270; Hrdlička 1997, 652 – 653). V pražské sekvenci se malá forma vzhůru vytaženého okraje uplatňuje zřejmě již v 1. polovině 13. století (Klápště 1978, 458). S výraznějším výskytem vysoké formy vzhůru vytažených okrajů se počítá až ve 2. polovině 13. století (Klápště 1978, 458; Richter 1982, 114). Starší varianty nízkých okružích se začínají vyskytovat kolem poloviny 13. století, výskyt klasických okružích je poté kladen na počátek 14. století (Klápště 2002, 14 – 21). Během 13. století dochází k redukci výzdoby, která se omezuje převážně na velmi mělké šroubovicové rýhy, seskupující se často v pásy v podhrdlí, jindy je větší část povrchu zvlněna žlábkovitými šroubovicemi. Objevují se též zcela nezdobené hrnky (Richter 1982, 113 – 114).

Typy okrajů, zastoupeny v souboru z Dřetovic, jsou vyčleněny v následujícím typáři (tabulka 4). Cílem bylo vytvořit přehledové skupiny okrajů tak, aby umožnily vystihnout charakteristické znaky souboru (Varadzin – Štefan 2007, 118). Početní zastoupení jednotlivých typů okrajů znázorňuje graf 7.

1 – Jednoduchý okraj

A – archaický, počátek starší doby hradištní (Tab. 3: 3, 5, 10; Tab. 4: 7; Tab. 9: 4, 5; Tab. 10: 11; Tab. 13: 3)

- tento typ okraje odpovídá fázi III na sídlišti v Roztokách u Prahy (Kuna – Profantová 2005, 212), jedná se o okraje s profilací keramiky pražského typu, jsou již zdobeny pásy linií, mezi nimiž je umístěna několikanásobná vlnice (výzdobný motiv začíná v podhrdlí nádoby)

B - ukončený seříznutím (Tab. 1: 2; Tab. 26: 1)

C – ukončený zaoblením (Tab. 1: 3; Tab. 2: 1, 4; Tab. 12: 4; Tab. 13: 8; Tab. 22: 1, 3; Tab. 25: 3, 15; Tab. 26: 3, 4, 13, 15; Tab. 28: 8; Tab. 29: 2, 10)

D – ukončený vytažením obou hran okraje (Tab. 1: 1, 9; Tab. 2: 5; Tab. 21: 11; Tab. 22: 2; Tab. 24: 16; Tab. 25: 18; Tab. 26: 2; Tab. 28: 12; Tab. 29: 10, 15)

2 – Kalichovitý okraj (Tab. 18: 7; Tab. 20: 6; Tab. 21: 10; Tab. 24: 12)

3 – Zduřelý okraj (Tab. 6: 5; Tab. 7: 3, 7, 9; Tab. 10: 3, 5 – 8; Tab. 13: 12, 14, 15, 16; Tab. 14: 2, 5; Tab. 16: 4, 5, 7, 8, 10; Tab. 17: 1, 3, 6, 8; Tab. 18: 4, 8; Tab. 19: 1, 2, 10, 12, 13; Tab. 20: 1, 10, 12; Tab. 22: 7; Tab. 27: 1, 9)

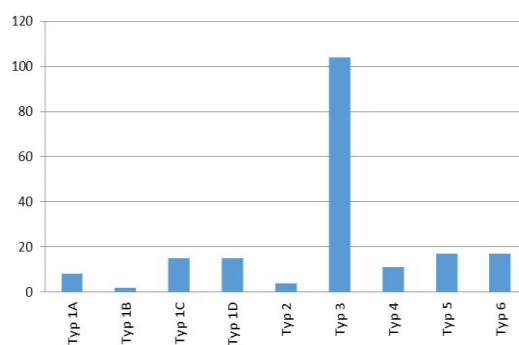
4 – Vzhůru vytažený okraj (Tab. 10: 19; Tab. 14: 1; Tab. 16: 1; Tab. 17: 4; Tab. 22: 6; Tab. 23: 2, 4)

5 – Vzhůru vytažený, přechod k okružím (Tab. 7: 8; Tab. 10: 1, 9; Tab. 12: 9; Tab. 13: 13; Tab. 28: 9; Tab. 22: 4, 8; Tab. 23: 7, 10)

6 – Okružím (Tab. 6: 1; Tab. 14: 8; Tab. 15: 1, 7, 11, 13; Tab. 16: 6, 11)

1 A	
1 B	
1 C	
1 D	
2	
3	
4	
5	
6	

Tabulka 4: Typář hradištních a středověkých okrajů.

Graf 7: Zastoupení typů okrajů.

Výzdoba. Z celkového počtu 387 zdobených fragmentů, můžeme 314 datovat do doby hradištní a vrcholného středověku (do tohoto počtu započítány i tři celé rekonstruované hrnce). Nejbohatší kolekci fragmentů keramiky s výzdobnými motivy poskytl objekt 9/77, ze kterého rovněž pochází nejpočetnější soubor keramických nálezů. Přehledný obraz o početním zastoupení zdobených úlomků keramiky je možno si vytvořit na základě tabulky 1 a 2. Budeme pracovat s celou sumou 314 zdobených zlomků, poměrné zastoupení výzdobných motivů se jistě blíží skutečnosti (Varadzin – Štefan 2007, 119). Nejčastěji byla výzdoba provedena jednoduchým rydlem (61%), druhý nejčastější nástroj užitý k vyhotovení výzdobného motivu byl hřeben (37%). Ve dvou případech bylo užito kolku a čtyři střepy byly zdobeny červeným malováním. Následující tabulka podává přehled zastoupení jednotlivých výzdobných motivů. Je nutné brát ohled na to, že v mnoha případech se jistě nejedná o ukončený motiv a zachycený motiv mohl být ještě zkombinován s jiným.

Rovné linie	102	Tab. 14 (1, 10, 12) Tab. 15 (2, 6, 10); Tab. 16 (2-4); Tab. 18 (3); Tab. 19 (1, 5, 7)
Několikanásobná vlnice, pás rovných linií	52	Tab. 2 (1, 5, 7); Tab. 3 (1-3, 5); Tab. 6 (1, 3-10); Tab. 22 (1-3); Tab. 24 (17-19); Tab. 25 (1, 19); Tab. 27 (1); Tab. 29 (17)
Několikanásobná vlnice	45	Tab. 1 (3-5, 8); Tab. 4 (2); Tab. 8 (5); Tab. 26 (1-2, 10-13, 17)
Jednoduchá vlnice, rovné linie	36	Tab. 13 (13); Tab. 14 (7); Tab. 15 (3-4, 8); Tab. 16 (7); Tab. 17 (3, 7); Tab. 18 (4); Tab. 19 (6, 9, 10); Tab. 20 (11, 13-14)
Jednoduchá vlnice	29	Tab. 14 (2); Tab. 16 (8); Tab. 21 (1); Tab. 25 (17); Tab. 26 (9); Tab. 28 (7); Tab. 30 (2)
Rovné linie, vrypy	11	Tab. 17 (1); Tab. 21 (6)
Šroubovice	6	Tab. 27 (5); Tab. 29 (4)
Červené malování	4	Tab. 29 (1, 6-8)
Hřebenový vpich	3	Tab. 26 (14); Tab. 28 (8)
Vrypy	3	Tab. 14 (8)
Několikanásobná vlnice, hřebenový vpich	2	Tab. 1 (9); Tab. 26 (4)
Hřebenový vpich, kolek	1	Tab. 28 (11)
Kolek	1	Tab. 27 (6)
Šikmé linie, šikmé jednoduché vlnice	1	Tab. 11 (5)

Tabulka 5: Přehled zastoupených výzdobných motivů.

Značky na dnech nádob. Na dvou fragmentech den nádob, které byly zařazeny ke keramické skupině 1 A, byly pozorovány značky na dnech. Motivy byly

však velmi špatně patrné. V jednom z případů (Tab. 20: 7) se pravděpodobně jednalo o motiv linie, jejíž jeden konec je protnut další na ní kolmou, která je zakončena kratšími konci, zalomenými do pravého úhlu. Druhý z motivů byl ještě hůře patrný (Tab. 20: 8), zřetelné jsou pouze tři rovnoběžné linie.

Reparační otvory. Na celém rekonstruovaném hrnci ze starohradištní polozemnice 18/77 byly v podhrdlí zaznamenány dva reparační otvory (Tab. 22: 1), které byly od sebe vzdáleny přibližně 2 cm. Další reparační otvor byl dokumentován na střepeu zdobeném pásem rovných linií a několikanásobnou vlnicí (Tab. 1: 1). Jedná se o nález ze zásobní jámy 4/77, která je rovněž datována do starší doby hradištní.

3.3.3 Ostatní keramické nálezy – pražnice a přesleny

Nalezeny byly rovněž 3 fragmenty pražnic. Všechny tři zlomky pochází z kontextu objektu 18/77, který je datován do starohradištního období (Tab. 12: 12). Dva zlomky byly nalezeny v okolí zásobní jámy v severním rohu objektu. Poslední pochází z mechanické vrstvy z hloubky 70 – 80 cm, z blíže nespecifikované části objektu. Pražnice jsou velké, mělké, hrubostěnné nádoby, které byly pravděpodobně využívány k čištění, skladování a pražení obilí (Fusek 1994, 78; Parczewski 1988, 75). Většina nálezů pražnic pochází až z kontextu starší doby hradištní (Kuna – Profantová 2005, 161 – 162).

Spektrum keramických nálezů dále dokreslují tři přesleny. První z nich můžeme charakterizovat jako plochý kotoučovitý (Tab. 4: 15), s průměrem pohybujícím se kolem 1,9 cm. Přeslen byl nalezen ve starohradištním objektu 7/77, který můžeme interpretovat nejspíše jako zahloubený dům neobytné funkce, vzhledem k absenci otopného zařízení nebo ohniště. Další nálezové okolnosti není možné blíže specifikovat. Dvojkónický přeslen zdobený v místě své největší šíře svislými krátkými liniemi (Tab. 11: 1), pochází z objektu 19/77. Průměr přeslenu se pohyboval kolem 2,4 cm. Uvedený objekt interpretujeme jako mírně zahloubený dům, o kterém vzhledem k přítomnosti ohniště uvažujeme jako o obytném. Poslední z přeslenů můžeme označit jako kónický (Tab. 10: 2). Byl nalezen v polozemnici, nejspíše obytné, z období kultury pražského typu – objekt 22/77. Jeho průměr nepřesahoval 2,5 cm.

3.3.4 Kamenné artefakty

Ke skupině kamenných artefaktů náleží části rotačních mlýnků na mletí obilí. Celkem 9 větších fragmentů (ukázky větších kousků v Tab. 31: 4 – 5; Tab. 32), většinou

snad běhounů, tedy horního mlecího kamene opatřeného uprostřed otvorem, pochází z pozdně hradištního objektu 9/77. Středový otvor běhounu byl patrný pouze na dvou větších fragmentech. U ostatních není rozhodnutí, zda jde o běhoun či ležák jednoznačné. Jde o fragmenty z minimálně 2 – 3 mlecích kamenů. Jako suroviny k jejich výrobě bylo užito slepence, který se vyskytuje například v oblasti pražské (vltavsko – berounské) české křídové pánve (www.geology.cz [20. 4. 2016]). Pro obyvatele dřetovického sídliště se tak mohlo jednat o poměrně dobře dostupnou surovinu. Jako o fragmentech mlecích kamenů by se dalo uvažovat ještě o několika malých kamenných úlomcích, vzhledem k tomu, že jasná interpretace by byla značně zavádějící, nebude těmto fragmentům věnována bližší pozornost.

Z dalších zajímavých kamenných artefaktů je třeba zmínit podlouhlý, pečlivě vybroušený světle šedý kámen (břidlice) s otvorem uprostřed jedné jeho koncové, mírně rozšířené části (Tab. 31: 1). Druhý konec předmětu je ulomen. Nalezený kus je dlouhý přibližně 6 cm. Předmět byl nalezen v objektu z přelomu raného a vrcholného středověku 19/77, který je interpretován jako mělký zahloubený dům se zásobní jámou a ohništěm, je tedy možné uvažovat o obytné funkci objektu. Nápadná je podobnost předmětu s prubířskými kameny (srov. Ježek – Zavřel 2010; 608 – 628). Tato domněnka byla potvrzena i chemickou mikroanalýzou. Pod elektronovým mikroskopem byly patrné liniové črty, otěry zinku (děkuji Mgr. Martinu Ježkovi, Ph.D. za zprostředkování uvedených analýz a uvedené informace; Obr. 18:1, 2). Dalším ze záhadných kamenných předmětů je část kamene vybroušeného do tvaru L, s ostrými hranami ze zásobní jámy 16 a, příslušející kultuře pražského typu (Tab. 31: 3). Oba dva konce předmětu jsou ulomené. Možný účel tohoto předmětu zůstává prozatím nejasný.

3.3.5 Železné předměty a struska

Železných předmětů nebylo nalezeno mnoho, což by mohlo být vysvětleno pokojným opuštěním lokality, kdy si obyvatelé odnášeli i poškozené předměty, které mohli opět využít jako surovinu (Kuna – Profantová 2005, 183). Největší množství fragmentů železných předmětů bylo nalezeno ve vrchních vrstvách (0 – 30 cm) pozdně hradištního, mělce zahloubeného objektu 19/77 (Tab. 40:6), jedná se o několik fragmentů železných předmětů o celkové hmotnosti 219 g. Bohužel je nutno konstatovat, že se jedná o pokročile zkorodované předměty, které nelze také kvůli jejich fragmentárnosti funkčně interpretovat. U zlomku železného předmětu, zakončeného očkem, by se dalo uvažovat o stavebním kování. Otázkou je, zda by interpretaci býval

nezachránil včasný zásah konzervátora. Další nález torz železných předmětů (84 g) byl učiněn ve středohradištní jámě 32/78 (Tab. 40:7). Největší získaný fragment byl dlouhý kolem 15 cm, lehce obloukovitě prohnutý, o šířce zhruba 2,5 cm. V tomto případě by se snad o předmětu dalo uvažovat jako o fragmentu srpu. Z jakého předmětu pochází další malé zkorodované kousky železných předmětů nelze určit. Neurčitelné železné zlomky (25 g) pochází z pozdně hradištní jámy 9/77.

Celkem bylo nalezeno 4 969 g strusky. Struska byla nejvýrazněji zastoupena v soujámí, datovaném podle výplně do období kultury pražského typu. V jámě byl nalezen velký kus strusky o hmotnosti cca 3,5 kg (Tab. 40:8) a další menší strusky. Ze zásobní jámy 4/77, datované do starší doby hradištní, pochází 583 g strusky, z pozdně hradištní zásobní jámy 3/77 bylo vyzvednuto 375 g strusky, ze starohradištní polozemnice 4/77 beze stop po otopném zařízení 310 g. Dále pocházejí nálezy strusky ze starohradištní sídlištní jámy 27/78 (84 g) a pozdně hradištní jámy 25/78 (57 g).

Vzhledem k tomu, že nebylo nalezeno žádné pyrotechnologické zařízení, ani například zbytky dyzen a nebyla provedena analýza strusek, nemůžeme hovořit o železářských aktivitách na lokalitě (Hlubek – Šlězár 2014, 586). V porovnání s lokalitami, kde jsou železářské aktivity opravdu doložené, poskytují nálezy z Dřetovic opravdu chudý obraz (srov. Havrda – Podliska – Zavřel 2001, 5 – 10; Hlubek – Šlězár 2014, 583 – 607; Ježek – Řídký – Varadzin – Zavřel 2011, 331 – 339). Na tomto místě je důležité uvést, že železářské aktivity jsou na předmětné lokalitě bezpečně doloženy, mimo jiné nálezy železářských pecí se zahloubenými nístějemi, pro dobu římskou (Knor 1959 a, 12, 36; Knor 1959 b, 14 – 31, 60 – 63; Pleiner 1958a, b). Otázkou tedy zůstává, zda by zhodnocení strusek, nalezených v kontextu raně středověkých objektů geologem, mohlo přinést nějaká závažnější zjištění, nebo zda na jedné lokalitě mohly být staršími struskami kontaminovány mladší objekty (například při jejich záměrném zaplňování, či při vyrovnávání terénu apod.). Vyloučit ani potvrdit nemůžeme ani možnost, že by se jednalo o kovářskou strusku.

3.3.6 Osteologický materiál

Celkem bylo získáno 19,5 kg osteologického materiálu, který však zůstává nezpracován. Vzhledem k nekonzistenci nálezového souboru a vzhledem k častým intruzím v objektech na této polykulturní lokalitě (prokázáno sídlení v období kultury únětické, bylanské, v době římské a po celý středověk), by bylo jeho hodnocení komplikované (Čuláková 2014, 168). Mezi kostmi by se totiž nedaly rozlišit intruze

z jiných období, než do kterých je datován objekt, ze kterého kost pochází. Detailněji zde tedy nebude osteologii věnována pozornost. Množství kostí, obsažené v jednotlivých objektech lze vyčíst v seznamu objektů v kategorii „nálezy“. Je nutné zmínit nález opracované kosti, kterou interpretujeme jako šídlo (Tab. 31: 2). Jedná se o opracovanou kost, dlouhou přibližně 11 cm, s jedním mírně rozšířeným koncem. Směrem ke konci druhému nabývá předmět takřka kruhového průřezu a výrazně se zužuje, druhý konec je však ulomený. Nález pochází z vrstvy, situované západně od objektu 36/78, ze které pochází ještě nálezy keramiky z doby římské a mladší až pozdní doby hradištní.

3.3.7 Ostatní nálezy – mazanice, uhlíky, skořápka

Nálezy mazanice pochází z objektů 3/77, 4/77, 19/77, 25/78, 34/78 a 39/78. Celkem bylo získáno 945 g mazanice, na žádném kousku však nebyly zaznamenány žádné zajímavější otisky, například konstrukcí. Bližší údaje o množství mazanice v jednotlivých objektech lze vyčíst v seznamu objektů v kategorii „nálezy“. Následuje výčet objektů, ze kterých byly odebrány uhlíky: 7/77, 8/77, 9/77, 22/77, 26/78, 27/78, 32/78, vrstva J od objektu 27/78. Z přítomnosti malého množství uhlíků ve vyjmenovaných objektech nelze dělat žádné závěry, případné datování by nebylo objektivní vzhledem k tomu, že objekty obsahovaly intruze. Pro úplnost zmiňme nález skořápky v objektu 9/77.

3.3.8 Charakteristika nálezů z výzkumů A. Knora (r. 1954 a 1957)

Keramický inventář není možné nijak detailně hodnotit, opřít se můžeme pouze o výběr nálezů dostupný v nálezových zprávách A. Knora (Knor 1959 a, b) a rovněž v článku pojednávajícím o výzkumu, který proběhl v roce 1954 (Knor 1957, 58 – 98). Fragmenty keramiky a rovněž několik takřka celých a rekonstruovaných nádob, pokrývají dlouhý časový interval od období kultury pražského typu až do vrcholného středověku. Je možné konstatovat, že jde o keramiku podobných rysů té, která byla získána výzkumy v 70. letech. Mezi nezdobenou keramikou pražského typu se objevil i její zdobený exemplář (Tab. 33: 6, 10). Keramiku pražského typu z objektu 44 popsal již Jiří Zeman (Zeman 1976, 121 – 122). Můžeme konstatovat, že bohatěji zde byla zastoupena keramika s kalichovitými okraji (Tab. 35: 11; Tab. 36: 15; Tab. 37: 1 – 3, 6, 7, 9, 10, 11, 14) a rovněž vrcholně středověká červeně malovaná keramika, jejíž soubor sehrál důležitou roli v otázkách chronologie červeně malované keramiky (Richter 1982,

127). Z tvarů se objevily například hrnky s vyšším, nálevkovitě seříznutým okrajem (Tab. 34: 8), džbán s jednoduchým přímým okrajem (Tab. 35: 1), nebo drobnější hrnek s uchem (Knor 1957, 76 – 78; Richter 1982, 127). Ve výzdobě červeně malované keramiky se uplatnily nejčastěji jednoduché linky (Tab. 34: 7, 8, 10; Tab. 35: 1), ale i složitější motivy – dvojice svislých klikatek mezi dvěma linkami (Tab. 39: 2), popřípadě vlnice (Knor 1959 a, 30). Z méně typických keramických nálezů můžeme jmenovat zlomky hliněného pekáče ze starohradištní polozemnice 48 (Knor 1959 b, 36), nebo nález 4 fragmentů mísy, kterou A. Knor označuje jako mísu klučovského typu (Tab. 36: 8). Na jednom z fragmentů byla do vnější strany nádoby vyryta trojice značek. Zajímavá by byla možnost zhodnotit, zda značky nevznikly až druhotně. Uvedené nálezy pochází z kontextu středohradištní obilnice 64 (Knor 1959 b, 36). Dna pěti nádob byla opatřena značkami. První z nich měla podobu dvojitých kruhů (Tab. 39: 17) a pochází z nádoby nalezené v mladohradištní sídlištní jámě 72 (Knor 1959 b, 45). Rovněž v sídlištní jámě, datované do mladší doby hradištní, byly nalezeny další dvě dna se značkami v podobě plasticky vyvedené hvězdice (Tab. 39: 18) a dvojitého kruhu se středním širším břevnem (Tab. 39: 19; Knor 1959 b, 46). Opět z kontextu mladě hradištní sídlištní jámy (č. 75) pochází i další dvě dna, opatřena plastickými značkami v podobě kříže v kruhu a kose se křížujícími žebry (Knor 1959 b, 48 - 49). Inventář keramických nálezů dokresluje 5 nalezených přeslenů, jeden z vrcholně středověké sídlištní jámy 54 (Knor 1959 a, 31), další dva dvojkónické (Tab. 35: 14) z polozemnice kultury pražského typu 62 (Knor 1959 b, 33). Další dva hliněné přesleny byly nalezeny ve starohradištní obilnici 44 (Knor 1959 a, 14).

Kamenné artefakty. Z polozemnice 58 pochází nález nejspíše pískovcového žlábkovaného přeslenu. Z dalších nálezů z kamene můžeme uvést například nálezy pískovcového (Tab. 35: 15) a blíže nespecifikovaného kamenného brousku, které byly nalezeny v uvedeném pořadí v polozemnici kultury pražského typu 62 (Knor 1959 b, 33) a ve vrcholně středověké sídlištní jámě 49 (Knor 1959 a, 27). Dále byly nalezeny 4 žernovy. Ve středohradištní obilnici 64 fragment běhounu se středovým otvorem (Knor 1959 b, 35), další část kruhového žernovu s kuželovitým středovým otvorem pochází ze středohradištní obilnice 66 (Knor 1959 b, 37). Poslední dva zlomky žernovů pocházejí z kontextu mladohradištní obilnice 75 (Knor 1959 b, 48 – 49). Četně se v objektech vyskytovala břidlice, i její větší kusy (například deska o rozměrech 90 x 40

x 7 cm z kontextu starohradištní jámy 42), rovněž byly nalézány četně kusy pískovců (Knor 1959 a, b).

Železné předměty a struska. Ve středohradištní obilnici 43 byl nalezen malý zlomek železného páskového plíšku o délce 35 mm (Knor 1959 a, 16 – 17). Tři předměty jsou interpretovány jako železné nožíky (Tab. 38: 10, 15; Tab. 40: 2). Ty byly vyzvednuty z objektů č. 44 (starohradištní obilnice), 48 (starohradištní polozemnice) a 49 (VS sídlištní jáma). V objektu 48 byla nalezena v blízkosti ohniště rovněž železná šipka (Tab. 40: 1; Knor 1959 a). Plochý, trubicovitý zlomek silně oxidovaného železného předmětu byl dokumentován v mladohradištní jámě 73 (Knor 1959 b, 46). Také při výzkumech probíhajících v 50. letech bylo nalezeno ve středověkých objektech větší množství strusky. Zajímavým je především nález slitku železné strusky o hmotnosti 25 – 30 kg ve starohradištní zásobní jámě 42, který byl nalezen v zásypu nade dnem, tedy ve výšce 50-70 cm nad ním (Knor 1959 a, 15 – 16). Struska, v neupřesněném množství, byla obsažena rovněž v zásypu následujících objektů: 43, 44, 46, 50, 54, 56, 72, 76 a 78 (Knor 1959 a, b).

Osteologický materiál. V Dřetovicích byly nalezeny tři kostěné brusle. Dvě z nich (Tab. 38: 11, 12) byly zhotoveny z krátkých končetinových kostí rodu *Bos* (tur domácí) a byly nalezeny ve starohradištní obilnici 44 (Knor 1959 a, 15). Třetí, větší kostěná brusle z končetinové koňské kosti (Tab. 38: 16) pochází z vrcholně středověké jámy 49 (Knor 1959 a, 29). Ve starohradištní polozemnici 49 byly ve vypálené ploše ohniště nalezeny 2 zlomky jednostranného kostěného hřebene (Tab. 40: 3) a opracovaný zlomek jeleního parohu (Knor 1959 a, 18 – 21). Zlomky hřebene představují fragmenty jednostranného třívrstvého hřebene s ozdobným profilovaným ukončením, jehož analogii neznáme (sdělení N. Profantové). Pro české a moravské raně středověké prostředí jsou typické dvoustranné třívrstvé hřebeny (Bartošková 1995, 43, 57) a zejména pro období, vymezené přibližně lety 550 – 650, jsou známy hřebeny jednostranné s trojúhelníkovým týlem (Profantová 2009, 321; Kuna – Profantová 2005, 196 – 197). Zlomek jednostranného hřebene ze starohradištního kontextu známe ještě například z hrobu (14) z Hořan na Kolínsku (Bubeník – Pleinerová – Profantová 1998, 120), z mladohradištního kontextu můžeme jako příklad uvést jednostranný, původně snad třívrstvý hřeben s náběhem na prolamovaný hřbet s boční destičkou, vyřezanou do tvaru tří radiálně se rozbíhajících výběžků z polohy Na kašně, z předhradí Budče (Bartošková 1995, 42 – 43). Vrcholně středověká jáma 77 obsahovala kostěný kroužek

(Tab. 39: 20) o průměru prutu 7 mm (Knor 1959b, 53). Nálezy kostí, učiněné v roce 1954, byly popsány osteoložkou Evou Zikmundovou. Na základě určení kostí z hradištních objektů můžeme počítat s koněm domácím (drobný typ koně nordického, tzv. keltský ponny), turem domácím, prasetem domácím, ovce domácí nebo kozami a kurem domácím. Ve vrcholně středověkých objektech byl doložen navíc pes domácí a s jistotou ovce domácí. Stáří zvířat bylo různé, vyskytly se jak pozůstatky jedinců mladých, tak dospělých (Knor 1959 a, 48 – 49).

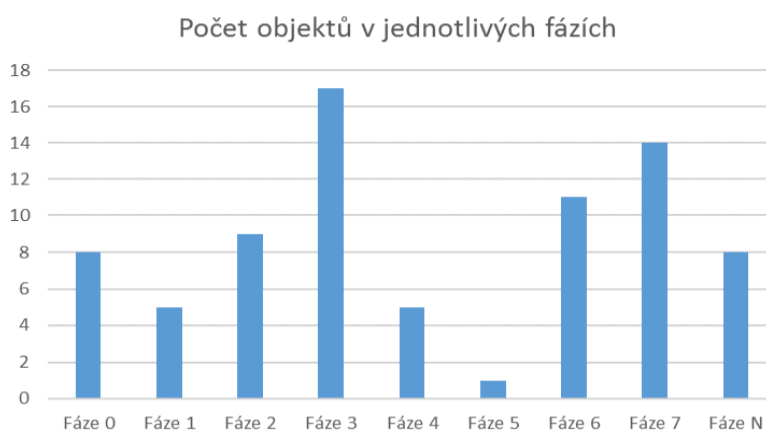
Pro úplnost uvádíme nález skleněného slitku ze středohradištní obilnice 43, perleťového kroužku ve vrcholně středověké sídlištní jámě 49, nebo nález drobného skleněného kroužku z vrcholně středověkého objektu 76 (Knor 1959 a, b). Pravděpodobně z polozemnice 62 z období kultury pražského typu pochází díl „drobného kadlubu na odlití růžice“. Jde však o nález z vyhozené hlíny. Materiál nebyl upřesněn (Knor 1959 b, 33). Zajímavou by byla možnost zhodnocení předmětu. Bohužel nálezové okolnosti nejsou zcela jasné, ale pokud by předmět skutečně pocházel z kontextu uvedeného objektu, jednalo by se o první nález svého druhu pro kulturu pražského typu v Čechách (sdělení N. Profantové).

3.4 Charakteristika vývoje sídliště v jednotlivých fázích

V následující kapitole bude popsán vývoj zástavby v jednotlivých fázích sídliště (příslušnost objektů k jednotlivým fázím znázorňuje graf 8 a tabulka 6). Pozornost bude věnována středověku, tedy fázím 1 – 7. Absolutně se pohybujeme v časovém intervalu od konce 6. století až do počátku 15. století. Dělení do fází a následné úvahy o organizaci zástavby s sebou nesou obvyklé nesnáze. Datování je založeno na keramice, která pochází z výplně zahloubených objektů. Většinou nelze určit, zda nálezy dokumentují období vzniku, užívání nebo zániku objektu, či zda jde o mladší intruzi (Milo 2014, 62). Zhodnocení vývoje zástavby dále komplikuje fakt, že s ohledem na odhadovanou dobu užívání domů⁷, je zcela nemožné s jistotou říci, jaké objekty skutečně fungovaly současně. Jakékoliv závěry o prostorovém uspořádání jsou tedy problematické. Celkové zhodnocení podoby zástavby v jednotlivých fázích dále komplikuje skutečnost, že mimo hranice prozkoumaných sond můžeme počítat

⁷ U pravěkých domů bývá životnost domů odhadována v intervalu 7 – 25 let. I. Pleinerová se spíše kloní k horní hranici tohoto intervalu (Kuna – Profantová 2005, 226-227; Pleinerová 1975). Musíme počítat se skutečností, že průběžné provádění oprav mohlo dobu užívání domu prodloužit. Například V. D. Baran odhaduje dobu užívání domu na 40 – 45 let (Baran 1988, 9).

s dalšími neprozkoumanými komponentami sídliště. Uvažovat musíme i možnou existenci sloupových nadzemních staveb, jejichž stopy nemusely být výzkumem zachyceny. Objekty zde nebudou podrobně popisovány, tak je učiněno v kapitole „Seznam objektů“. Budou zdůrazněny pouze skutečnosti důležité pro jejich interpretaci. Větší prostor nebude věnován ani konstrukčním řešením domů, zjištěné situace v podstatě neobohatily toto již dobře zpracované téma (např. Donat 1980; Milo 2014, 27

Graf 8: Počet objektů v jednotlivých fázích sídliště.

– 60; Pleinerová 1975; 1986, 104 – 176; Pleinerová 2000, 181 – 209; Šalkovský 2009, 273 – 292; Vařeka 2004; Wawruschka 2009, 107 - 117) o nějaká zásadní zjištění.

3.4.1 Fáze 1 – kultura pražského typu

Do této fáze bylo zařazeno celkem pět objektů, konkrétně obj. 8, 16 (a, b) 22, 44 a obj. 62. Z uvedených interpretujeme dva objekty (22 a 62) jako obytné zahloubené domy⁸. Objekt 8, kvůli absenci jakýkoliv stop po otopném zařízení či ohništi, do kategorie obytných objektů nemůžeme zařadit. Obvyklými argumenty pro přiřčení obytné funkce domu bývá právě přítomnost otopného zařízení, velikost domu a nálezový materiál (Milo 2014, 27; Tummuscheit 2011, 51). Jako minimální plocha, kterou by měl objekt zaujímat, aby byl interpretován jako obytný, je přijímána hodnota 10 m² (Milo 2014, 27). Ačkoliv je nutné zdůraznit, že například v Roztokách u Prahy

⁸ V práci se neklade rozdíl mezi označení polozemnice a zemnice. Někteří badatelé tyto termíny rozlišují podle míry zahloubení objektů. Hranici měla představovat hloubka 100, nebo 150 cm (Cygan 2006, 11, 34). Určení hloubky domu je však vždy poněkud nejisté (Kuna – Profantová 2005, 108) a odlišování pojmů zemnice a polozemnice je vždy poněkud subjektivní (Klanica 2008, 180). Proto zde není mezi pojmy kladen rozdíl. Pojmy zemnice, polozemnice, nebo zahloubený dům zde tedy stojí jako synonyma.

byla přijímána i plocha menší, kolem 8 m² (Kuna – Profantová 2005)⁹. Soujámí 16a, b interpretujeme jako zásobní jámu (a) a jámu sídlištní, jejíž bližší funkce není jasná.

Obytný zahloubený dům 22 (Obr. 3:1) ležel ve východní části sídliště, v sondě položené roku 1977 (viz plán 1). Jedná se o objekt maximálních rozměrů 364 x 485 cm a tedy o ploše 17,7 m². Objekt je orientován delší osou ve směru SZ – JV. Objekt je v superpozici se dvěma mladšími objekty (9, 23), které přísluší fázi 7¹⁰. Uvedené objekty porušují objekt 22 v jeho severní části. Ohniště bylo dokumentováno v západním rohu polozemnice 22. Přibližně 3 m v severozápadním směru sousedí s domem 22 zahloubený dům 8 (plán 1, Obr. 2:2). Maximální rozměry domu jsou dány hodnotami 407 x 360 cm. Plocha objektu tedy činí přibližně 16,92 m². Objekt je orientován delší osou ve směru SV – JZ a nebyly v něm identifikovány žádné stopy po otopném zařízení. Dům byl hluboký kolem 63 cm. Nálezový inventář objektu neposkytl žádné artefakty či ekofakty, které by mohly vypovídat o jeho funkci. V severním rohu objektu byly dokumentovány dva schodovité stupně, jejich výška však není jasná, neboť je neprot'al řez. Takřka ve středu objektu se do podlahy zahlubuje v půdorysu téměř kruhová jáma, jejíž hloubka od roviny podlahy polozemnice nepřesahuje 30 cm. Dále bylo v prostoru domu dokumentováno 7 menších kůlových/sloupových jamek (viz Obr. 2:2). Vzhledem k absenci otopného zařízení můžeme spíše uvažovat o hospodářské či skladovací funkci objektu. V podobných případech se ale vždy potýkáme s absencí argumentů, které by mohly funkci objektu upřesnit. Zhruba 12 m v JJZ směru od popsaných domů bylo prozkoumáno soujámí (objekt 16a a b), jehož jednu část 16a interpretujeme jako zásobnici, druhou jako sídlištní jámu, jejíž účel nemůžeme blíže specifikovat.

Z nálezů, pocházejících z výplně objektů, zmiňme cca 3,5 kg kus strusky ze sídlištní jámy 16 b. V sousední jámě 16 a bylo nalezeno pouze 59 g strusky, z této zásobnice byl vyzvednut rovněž kamenný předmět vybroušený do tvaru L s ostrými hranami (Tab. 31: 3). Účel tohoto předmětu je nejasný. V obytné polozemnici 62 byl nalezen pískovcový brousek (Knor 1959b,33). Nález „dílu drobného kadlubu na odlití růžice“ (Knor 1959b, 33) byl učiněn bohužel na vyhozené hlině, pravděpodobně

⁹ V tomto ohledu musíme zohlednit i určitou sociální diferenciaci společnosti a množství lidí, které mohlo obývat 1 příbytek. V menších obydlích mohli přebývat například otroci (Profantová 2006, 115). Naopak některé stavby hospodářského účelu mohly mít i větší rozměry (Profantová 2006).

¹⁰ Znázornění superpozice na Obr. 3:1 není v půdoryse provedeno dobře. Půdorys znázorňuje situaci tak, že objekt 22 porušuje objekt 23. Na řezu C – D je již superpozice znázorněna správně.

z objektu 62. Možnost spojit tento nález s obdobím kultury pražského typu by byla jistě lákavou, vzhledem k náleзовým okolnostem a pouhé zmínce A. Knora o předmětu (bez bližšího popisu nebo obrázku), je hodnocení tohoto nálezu značně komplikované.

Popsané objekty se koncentrují v západní části sídliště. Pravděpodobná se zdá především možná spojitost obytné polozemnice 22 a neobytného domu 8, který mohl sloužit jako její hospodářské či skladovací zázemí. Teoreticky můžeme do souvislosti s těmito objekty klást i soujámí 16. Jen pro úplnost zmiňme ještě blízkost tří starohradištních objektů s příměsí keramiky pražského typu. Jedná se o polozemnici 7 bez otopného zařízení (35% keramiky PT), kterou datujeme kvůli přítomnosti mladší keramiky na počátek fáze 2. Dále jde o zásobní jámu 4 (příměs keramiky PT 11 %) a konečně o neúplně prozkoumanou sídlištní jámu 39 (27% keramiky PT). Zánik objektů nelze lépe posuzovat dle dokumentace, která je k dispozici. Proto objekty řadíme až do fáze 2. Zde je nutné zdůraznit, že i při vymezování fází dochází k určitým problémům. Fáze jsou uměle vymezené a jejich hranice ve skutečnosti nemusely být ostré hranice a objekty mohly fungovat v rámci dvou fází. Z tohoto pohledu je zajímavá především polozemnice 7, kterou podle materiálu řadíme spíše na počátek fáze 2, tedy starohradištního období.

Jako solitér se jeví obytný dům 62, který leží v jihozápadní části prozkoumané plochy. Nemůžeme však vyloučit, že objekty s ním současné zůstaly neprozkoumány za hranicemi položených sond.

Na severní straně sídliště zůstává osamocená zásobní jáma 44. Pravděpodobný je předpoklad, že další objekty související s tímto objektem, byly za hranicemi sondy. Pro datování objektu je důležitý zejména nález celého hrnce z období kultury pražského typu. Objekt zhodnotil ve své přelomové studii zabývající se počátky středověku Jiří Zeman (Zeman 1976, 121 – 122).

Vzhledem k nevelkému počtu objektů a možnosti, že mimo zkoumané plochy zůstaly další neprozkoumané objekty, není lehké srovnávat zachycený obraz zástavby s jinými prozkoumanými lokalitami. Takové srovnání bude vždy zjednodušující, nehledě na to, že nepracujeme s celým půdorysem sídliště a společné fungování objektů je vždy pouze hypotetické. Věřím, že půdorys sídliště se vždy přizpůsoboval lokálním podmínkám a konkrétním potřebám jeho obyvatel. Hospodářské objekty by pak měly reagovat na činnosti, které obyvatelé sídliště provozovali (Wawruschka 2009, 121). Počtem zachycených obytných objektů se situace blíží například části zachyceného

sídliště v Praze – Liboci (Bureš – Profantová 2005; 44 – 70; Bureš – Profantová 2010, 173 - 181). Do nejstarší fáze raného středověku zde byly zařazeny tři prozkoumané obytné domy a 8 jam (Bureš – Profantová 2005; 44 -70). Tři domy kultury pražského typu byly prozkoumány rovněž při výzkumu v trase kolínského silničního obchvatu na k. ú. Štítar (Malyková – Lutovský 2016, v tisku).

3.4.2 Fáze 2 – starohradištní období

Do starohradištního období bylo datováno celkem 9 objektů (4, 7, 18, 34, 39, 42, 46, 48, 58). Jako obytná polozemnice jsou interpretovány dva objekty, zahloubený dům 48 s obilnicí a pouze částečně prozkoumaná zahloubená chata 58. Jedná se o pouze částečně prozkoumaný objekt, u něhož tedy nelze určit jeho orientaci ani rozměry. V nároží sondy 4/54 bylo zachyceno rozrušené ohniště.

Dům 48 je obdélný zahloubený objekt s obilnicí, který zaujímal plochu přibližně 14 m² a byl orientován delší osou ve směru SSZ – JJV. Dno zahloubeného domu se svažovalo do obilnice, která se táhla od jižní a východní stěny a byla od povrchu hluboká 250 cm, její ústí bylo zachyceno v hloubce 50 – 60 cm. A. Knor ve své nálezoové zprávě tyto objekty popisuje společně a interpretuje je jako „jednotlivý nálezoový celek“ (Knor 1959a, 18 – 21). V jihovýchodním nároží domu bylo v hloubce 40 cm rozrušené ohniště, jehož podlaha byla vypálena do hněda až červenohněda a byla překryta shlukem drobných pískovců. Na dně obilnice byly nalezeny zlomky „hliněného pekáče“, tedy pravděpodobně pražnice (Knor 1959a, 18). Zásyp objektu (Obr. 10:3) byl tvořen vrstvami promíšenými uhlíky a popelem (Knor 1959a, 18).

Kvůli absenci otopného zařízení (Obr. 2:1) musíme do kategorie neobytných domů zařadit i objekt 7/77 a to i vzhledem k jeho poměrně velké ploše, pohybující se kolem 15,6 m². Objekt je orientován delší osou ve směru SZ – JV. V severním rohu domu je na plánu patrná menší zahloubená mělká jáma přibližně oválného půdorysu, jáma je z východní strany oddělena od zbytku prostoru mírně vyvýšeným schodem.

Další z domů, č. 18 (Obr. 4:3), řazených k hospodářským, by kritériím pro obytné domy neodpovídal ani svou velikostí. Zaujímal poměrně malou plochu kolem 7 m². Můžeme konstatovat, že dno objektu je značně členité. V severozápadním rohu se dále do podloží zahlubovala na řezu hruškovitá zásobní jáma. Dále můžeme přibližně u středu objektu pozorovat mělkou kruhovou jámu o průměru max. 90 cm. Navzdory tomu, že materiál ze zásobní jámy a z ostatních prostorů byl tříděn, nedaly se vypořádat žádné chronologické rozdíly. Na dně zásobní jámy byly nalezeny 2

úlomky pražnice. Zhodnocení celé situace tedy vede opět k interpretaci jako hospodářského a skladovacího objektu, kde se mohlo skladovat a následně zpracovávat například obilí. Celkový obraz starohradištního osídlení doplňují zásobní jámy 4, 42, 46 a sídlištní jámy 34 a 39.

Z nekeramických nálezů vyniká především nález slitku strusky o hmotnosti 25 – 30 kg v zásypu nade dnem zásobní jámy 42 (Knor 1959a, 15 – 16). Menší množství strusky bylo obsaženo i v objektech 4 a 7 (583 g a 300 g). Především velký kus strusky vybízí tuto etapu osídlení spojovat s železářskými či kovářskými aktivitami. K jasné interpretaci však chybí nález pyrotechnologického zařízení, nálezy technické keramiky či zbytky dyzen a rovněž zhodnocení situace geologem (Hlubek – Šlezár 2014, 586; viz kapitola nálezy – železné předměty a struska). Dále byly v objektu 48 nalezeny 2 koncové zlomky úzkého jednostranného kostěného hřebene (Tab. 40: 3), železný hrot šípů (Tab. 40: 1) nebo železný nožík (Tab. 40: 2).

Prostorové rozložení objektů lze velmi těžko zhodnotit. Pravděpodobně spolu souvisely obytný a hospodářský dům 58 a 48. Absence dalších obytných domů a přítomnost různých jam v jiných částech sídliště ukazuje, že v neprozkoumané ploše musíme počítat s dalšími starohradištními objekty. Počtem odkrytých objektů a nepřehledností situace by se starohradištní osídlení v Dřetovicích dalo srovnávat například se situací na k. ú. Štítar (Malyková – Lutovský 2016, v tisku), nebo se sídlištěm u Opolánek v poloze Staré Badry (Princová-Justová 2004, 107 – 174).

3.4.3 Fáze 3 – střední doba hradištní

Do středohradištního období bylo zařazeno 17 objektů (27, 31, 32, 35, 41, 43, 45, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70). Do kategorie obytných polozemnic počítáme pouze dům 63 (Obr. 8:4, Obr. 13:3), odkrytý v západní části plochy, v sondě 1/57. Avšak i v tomto případě musíme k této interpretaci připsat otazník. Objekt nebyl totiž prozkoumán celý a v dokumentované části nebylo zachyceno otopné zařízení. Jedná se o zahloubený objekt pravděpodobně obdélníkového půdorysu, jehož šířka se pohybovala mezi 300 a 375 cm. Objekt byl orientován delší osou ve směru SZ – JV. Severozápadní část objektu zabíhala pod silnici a nebylo možné ji prozkoumat. Odhadované rozměry odpovídají ploše, která je přijímána jako kritérium k zařazení domu do kategorie obytných (Milo 2014, 27). Přítomnost otopného zařízení můžeme snad předpokládat v neprozkoumané části objektu.

Přibližně 1 m v severovýchodním směru s popsaným domem sousedila zásobní jáma 64. V poměrně blízké vzdálenosti od domu byly i sídlištní jámy 66 a 67. Jámu 67 A. Knor interpretoval jako část pravoúhlé mělké zemnice (Knor 1959b, 38). Takové interpretaci však odporuje situace zachycená na plánu, kde není patrný žádný pravý úhel a původní tvar objektu můžeme považovat spíše za oválný. Ve východní části prozkoumané plochy sídliště, jsou pak ve vzdálenosti pohybující se kolem 20 m zachyceny sídlištní jámy 65 a 69, obilnice 68 a ohniště 70.

V dalších částech prozkoumané plochy zůstávají zdokumentovány pouze jednotlivé sídlištní a zásobní jámy. Je pravděpodobné, že zahloubené domy, případně další objekty, byly za hranicemi vytyčených sond. Zásobní jáma 61 a sídlištní jáma 60 byly zachyceny v sondě 5/54 v jižní části sídliště. Ve střední části sídliště byly dokumentovány sídlištní jámy 27, 31, 32 a 35. Dvě zásobní jámy byly dokumentovány v sondě 1/54, kde je doplňovala ještě sídlištní jáma 41. Ani v tomto případě tak není jednoduché lépe zhodnotit uspořádání osady. Rovněž porovnání s jinými lokalitami působí značné potíže. Co do počtu odkrytých domů můžeme srovnávat se situací zjištěnou v Obříství u Mělníka (Čuláková 2014). V Březně u Loun bylo prozkoumáno daleko větší množství středohradištních objektů, zmiňme 23 domů, 2 nejasné objekty a 27 jam (Pleinerová 2000, 157 – 169).

Spektrum nekeramických nálezů z popsaných středohradištních objektů není nijak pestré. V obilnicích 64 a 66 byly nalezeny fragmenty žernovů. V prvním případě jde o fragment běhounu se středovým otvorem, v druhém případě se jedná o celý běhoun (Tab. 36: 13; Knor 1959b, 35, 37). V obilnici 66 nález žernovu doprovázely 4 fragmenty pražnice (v terminologii A. Knora mísy klučovského typu). Na jednom z fragmentů byla z vnější strany vyryta trojice značek (Tab. 36: 8; Knor 1959b, 36). Spektrum nalezených předmětů doplňují nečetné nálezy železných předmětů. Několik torz železných předmětů (84 g) pochází z kontextu sídlištní jámy 32. Největší fragment byl dlouhý kolem 15 cm, lehce obloukovitě prohnutý o šířce pohybující se kolem 2,5 cm, mohlo by se jednat o torzo srpu (Tab. 40:7). Další kousky jsou kvůli malé velikosti a značnému stadiu koroze neurčitelné. Malý zlomek železného plíšku o délce 35 mm byl nalezen v zásobní jámě 43 (Knor 1959a, 16 – 17). Ve výplni dvou objektů (32 – 83 g, 43 – množství blíže nespecifikováno) byly přítomny malé zlomky strusky. Pro úplnost zmiňme nálezy ze zásobnice 43, snad skleněný slítek v zásobnici 32 a, dle A. Knora, únětický sekeromlat (Knor 1959a, 16 - 17).

3.4.4 Fáze 4 a 5 – mladší doba hradištní (keramika s kalichovitými a zduřelými okraji)

Počet zachycených objektů je pro mladohradištní období poněkud menší. Otázkou však zůstává, kolik objektů mohlo zůstat neprozkoumáno mimo hranice vytyčených sond. Není možné zcela vyloučit i možnou společnou existenci objektů fáze 5 a 6. I objekty řazené do fáze 6 totiž obsahovaly keramiku se zduřelými okraji, spíše mladší varianty. V jejich výplních navíc byly i okraje typologicky mladší.

Fáze 4 je zastoupena především blíže nespecifikovatelnými sídlištními jámami 59, 71, 72 a 73, které se koncentrují především v jižní části prozkoumané plochy. Do fáze 4 je řazeno i ohniště 74, rovněž v jižní části prozkoumané plochy. V uspořádání vyjmenovaných objektů není možné vyzorovat žádnou pravidelnost.

Do fáze 5 byl zařazen pouze neúplně prozkoumaný objekt 38. Jedná se o zahlužený objekt čtvercového nebo obdélného půdorysu o šířce okolo 255 cm. Dno objektu je takřka rovné a hloubka objektu nepřekračuje 50 cm. Pravděpodobně se tedy jedná o polozemnici. Z dokumentace byl dostupný pouze řez východní stranou objektu s popsány vrstvami (Obr. 8:3) a fotoplán (Obr. 17). V prozkoumané části objektu nejsou patrné stopy po otopném zařízení či ohništi. To by však mohlo být v rohu objektu za hranicí sondy. S velkým otazníkem tedy objekt řadíme k obytným zahluženým domům. Pozoruhodné je rovněž poměrně vysoké zastoupení keramiky přiřazené ke skupině 6, tedy keramiky pražského typu. Ta tvořila 39% veškerých keramických nálezů. Kvůli přítomnosti mladších nálezů byl objekt zařazen právě do fáze 5 (viz tabulka 1). Vrstvy dokumentované na řezu objektem by spíše odpovídaly rychlejšímu zaplnění objektu. Nelze na něm pozorovat více menších vrstviček, jejichž mocnost by se u okrajů objektu zvětšovala.

Z nálezů fáze 4 je třeba upozornit na nález dvou den nádob opatřených značkami v sídlištní jámě 73. První ze značek měla podobu plasticky vyvedené hvězdice (Tab. 39: 18), druhá měla podobu soustředných kruhů se středním širším břevnem (Tab. 39: 19; Knor 1959b, 45 – 46). Ze stejné jámy pochází plochý, trubicovitý zlomek silně oxidovaného železa (Knor 1950b, 46).

3.4.5 Fáze 6 – přechod raného a vrcholného středověku

Na přelom raného s vrcholného středověku bylo zařazeno 11 objektů (2, 3, 9, 19, 23, 24, 25, 36, 37, 40, 75). Pozůstatky zástavby této fáze byly zachyceny především ve střední části zkoumané plochy. V této části plochy byly i dva objekty interpretované

jaké obytné zahloubené domy. Prvním z nich byl objekt 19 (Obr. 5:1). Jedná se o objekt téměř obdélníkového půdorysu, o ploše pohybující se kolem 15,5 m², který byl orientován delší osou ve směru SV – JZ. Objekt je mělce zahlouben, zachycená hloubka se pohybovala kolem 20 cm. V severovýchodním rohu objektu bylo zachyceno ohniště. Objekt je v superpozici s pravěkou jámou 21/77. Zhruba v polovině délky objektu, blíže k východní stěně, se dále do podloží zahlubuje jáma, zhruba kruhového půdorysu o průměru na ose A – B 157 cm. Oproti spodní části domu se zahlubuje přibližně o 20 cm níže. Výplň objektu je na řezu znázorněna jako jedolitá vrstva, včetně popsané jámy. Nálezy keramiky z výplně jámy a domu se rovněž časově nelišily, což by podporovalo jejich současnost. Popsanou jámu můžeme považovat snad za sklípek, menší skladovací prostor pod podlahou. Přítomnost sklípků v domech je spíše vzácná (Cygan 2006, 51), avšak jsou známé i z jiných a i starších lokalit (Pleinerová 2000, 199). Jako příklad můžeme uvést sklípek z domu 28 v Březně u Loun (Pleinerová 2000, 199), 7 sklípků z Roztok u Prahy (Kuna – Profantová 2005, 114), nebo několik sklípků z německé lokality Groß Strömkendorf (Tummuscheit 2011, 39). Nabízí se úvaha, že podlaha mohla být kryta dřevěnou podlahou (Baran 1988, 39). Pravděpodobnější se zdá spíše překrytí jámy nějakým dřevěným poklopem, protože dále bylo v objektu rozmístěno 14 menších jamek, které můžeme interpretovat jako sloupové, popřípadě jako pozůstatky po bližší neurčitelném zařízení objektu. Ty by naopak možnou existenci dřevěné podlahy vylučovaly (Pleinerová 2000, 185).

Další z obytných domů, polozemnice 23 (Obr. 3:1), je umístěna zhruba 11 m jihozápadně od předchozí. Objekt je v superpozici s pravěkým objektem 22 a jen poněkud málo mladší jámou 9/77 (podrobněji viz popis objektu 9/77). Jedná se o zahloubený objekt takřka čtvercového tvaru, zaujímající plochu přibližně 13,6 m². V severovýchodním rohu objektu byly zachyceny rozvaliny kamenné pece. Zhruba v polovině jihozápadní stěny, asi 20 cm od ní, byla zachycena sloupová jamka. Druhá byla dokumentována jihozápadně od otopného zařízení. V její blízkosti byly ještě dvě malé jamky, které pravděpodobně souvisejí spíše s nějakým vnitřním zařízením domu. Ne zcela jasný zůstává vztah popsání domu se sídlištní jámou 9, která porušuje jeho severozápadní roh. Nálezy z výplně obou objektů datujeme do stejného období. Není zcela jasné, zda sídlištní jáma vznikla až po zániku domu, nebo jestli nemohla fungovat ještě současně s ním, jako dodatečně přistavěný skladovací prostor.

Poměrně v blízké vzdálenosti (7,5 – 12 m) od polozemnice 23 jsou rozmístěné sídlištní jámy 2, 3, 40 a 25. S prvně jmenovaným domem 19 by snad mohly souviset jámy 36 a 37. Zcela stranou od ostatních objektů zůstává sídlištní jáma 24. Osamocena zůstává zásobní jáma 75 (Obr. 15:2) prozkoumaná v sondě 4/57 (Obr. 8:4). Tak jako je tomu u všech vyčleněných fází, i v této musíme předpokládat existenci dalších objektů za hranicemi sond.

V této fázi mezi nálezy vyniká především podlouhlý, pečlivě vybroušený, šedý břidlicový kamenný nástroj s otvorem na jeho koncové straně, z jámy uprostřed domu 19. Předmět má odlomenou pracovní plochu, jedná se o prubířský kámen. Na předmětu byly zjištěny liniové otěry zinku (Obr. 18:1-2).¹¹ Ze stejného kontextu pochází i 219 g železných, avšak již značně fragmentárních a zkorodovaných železných předmětů. Pouze o jednom z lépe dochovaných předmětů by se snad dalo uvažovat jako o stavebním kování (Tab. 40:6). V sídlištní jámě 3 byl obsažen 93 g kus strusky, v sídlištní jámě 25 byla struska zastoupena 57 g. Ze stejné jámy byly získány i 3 fragmenty pražnice. Další zajímavé nálezy byly učiněny v zásypu zásobní jámy 75. Byly nalezeny části dvou žernovů (Tab. 38: 4) a dvě dna hrnců se značkami. Jedna měla podobu kříže v kruhu, druhá kose se křížujícími žebry (Knor 1959b, 33).

3.4.6 Fáze 7 – vrcholný středověk

K poslední zachycené vrcholně středověké fázi přísluší 14 objektů (26, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 76, 77, 78). Vyjmenované objekty se soustředily zejména v jižní části prozkoumané plochy. S výjimkou objektu 26 byly zachyceny výzkumy A. Knora v padesátých letech minulého století. Naprostou většinu zmíněných objektů můžeme zařadit pouze do kategorie sídlištních jam a jejich přesnější účel nám uniká. Výjimku představují objekty 56 (kupa kamenů), 57 a 78.

Pozornost upoutává zvláště objekt 57. Jedná se o zeď z plochých desek břidlice pojených hlínou o šířce 40 – 45 cm, dochovanou do výšky téměř 30 cm. Zeď protínala napříč východní část sondy 2/54. A. Knor interpretoval zeď jako pozůstatek budovy, jejíž interiér měl pokračovat jižním směrem. Na plánech (Obr. 11:2, Obr. 12:4) je patrná vrstva spraše, interpretovaná jako podlaha, kterou překrývala destrukce zdi. Tato vrstva je však patrná pouze ve vzdálenosti 60 cm jižně od zdi. Nálezy, podle kterých je popsána zeď datována, lokalizuje do „plochy budovy“. Do možné souvislosti s touto

¹¹ Za provedení analýz velice děkuji Mgr. Martinu Ježkovi, Ph.D.

budovou klade ještě jámy 52 a 53 západně od zdi (Knor 1959a, 33). Dle mého názoru není situace tak jasná. Takové interpretaci odporuje fakt, že v pokračování sondy 2/54 nebylo zachyceno pokračování budovy. Nemůžeme ale zcela vyloučit kombinaci s nějakou dřevěnou, například srubovou konstrukcí. Zmíněnou interpretaci však nepodporuje ani fakt, že nebyla zachycena v delším úseku ani sprašová vrstva interpretovaná jako podlaha. Na západní straně byla zachycena část objektu 78, interpretovaného jako sklípek. Objekt měl přibližně oválné ústí a klenuté stěny. V zásypu pod klenbou byly četné břidlicové desky (o velikosti až 20 dm³), ty byly četné i u dna.

Nejasná zůstává interpretace části poměrně rozsáhlého objektu 26, nepravidelného půdorysu. Jak se zdá, objekt porušil několik starších různě datovaných objektů, čímž došlo k namíchání keramiky obsažené v jejich výplních, což znamená nesnadné hodnocení situace v této části plochy.

Z nekeramických nálezů můžeme pro popisovanou fázi uvést nález dvou železných nožíků (z objektu 55 a 49 - Tab. 38: 15). V objektu 49 byla dále nalezena kostěná brusle (Tab. 38: 16), perleťový kroužek nebo kamenný brousek (Knor 1959a, 27). Dále můžeme uvést drobný skleněný kroužek z objektu 76 a kostěný kroužek z jámy 77 (Tab. 39: 20). V objektech 50, 54 a 76 A. Knor uvádí přítomnost zlomků železné strusky, ve sklípku 78 poté železné slitky.

Dle mého názoru můžeme nálezy z této nejmladší fáze spojovat s existencí jedné samostatné usedlosti, která mohla stát mimo jádro vrcholně středověké, již centralizované vsi. Vzhledem k písemnými prameny doložené, existenci dvou jiných sídelních jader v blízkém okolí, se dá uvažovat buď o samotě, nebo například o mlýnu (více v kapitole „Závěr – o sídlišti v Dřetovicích“).

interpretace				
1	sidlištní jáma	0	ano	1977
2	sidlištní jáma	6	ano	1977
3	sidlištní jáma	6	ano	1977
4	zásobní jáma	2	ano	1977
5	-	N	ne	1977
6	obytná polozemnice	0	ano	1977
7	neobytná polozemnice	2	ano	1977
8	neobytná polozemnice	1	ano	1977
9	sidlištní jáma	6	ano	1977
10	sidlištní jáma	0	ano	1977
11	sidlištní jáma	0	ano	1977
12	sidlištní jáma	0	ano	1977

13	sidlištní jáma	N	ano	1977
14	sidlištní jáma a ohniště	N	ano	1977
15	sidlištní jáma	N	ne	1977
16a	zásobní jáma	1	ano	1977
16b	sidlištní jáma	1	ano	1977
17	zásobní jáma	N	ano	1977
18	neobytná polozemnice s obilnicí	2	ano	1977
19	obytná polozemnice se sklípkem	6	ano	1977
20	soujámí	N	ano	1977
21	sidlištní jáma	0	ano	1977
22	obytná polozemnice	1	ano	1977
23	obytná polozemnice	6	ano	1977
24	sidlištní jáma	6	ano	1977
25	sidlištní jáma	6	ano	1978
26	-	7	ne	1978
27	sidlištní jáma	3	ano	1978
28	polozemnice	0	ano	1978
29	-	N	ne	1978
30	sidlištní jáma	0	ano	1978
31	sidlištní jáma	3	ano	1978
32	sidlištní jáma	3	ne	1978
33	sidlištní jáma	N	ne	1978
34	sidlištní jáma	2	ano	1978
35	sidlištní jáma	3	ne	1978
36	sidlištní jáma	6	ano	1978
37	sidlištní jáma	6	ano	1978
38	obytná polozemnice	5	ne	1978
39	sidlištní jáma	2	ne	1978
40	sidlištní jáma	6	ne	1978
41	sidlištní jáma	3	ano	1954
42	zásobní jáma	2	ano	1954
43	zásobní jáma	3	ano	1954
44	zásobní jáma	1	ano	1954
45	zásobní jáma	3	ano	1954
46	zásobní jáma	2	ano	1954
47	sidlištní jáma	7	ne	1954
48	obytná polozemnice s obilnicí	2	ano	1954
49	sidlištní jáma	7	ano	1954
50	sidlištní jáma	7	ano	1954
51	sidlištní jáma	7	ano	1954
52	sidlištní jáma	7	ano	1954
53	sidlištní jáma	7	ne	1954
54	sidlištní jáma	7	ne	1954
55	sidlištní jáma	7	ano	1954
56	kupa kamenů	7	ano	1954
57	břidlicová zeď	7	ne	1954

58	obytná polozemnice	2	ne	1954
59	sídlištní jáma	4	ne	1954
60	sídlištní jáma	3	ano	1954
61	zásobní jáma	3	ano	1954
62	obytná polozemnice	1	ano	1957
63	obytná polozemnice	3	ne	1957
64	zásobní jáma	3	ano	1957
65	sídlištní jáma	3	ano	1957
66	zásobní jáma	3	ano	1957
67	sídlištní jáma	3	ne	1957
68	zásobní jáma	3	ano	1957
69	sídlištní jáma	3	ano	1957
70	ohniště	3	ano	1957
71	sídlištní jáma	4	ano	1957
72	sídlištní jáma	4	ano	1957
73	sídlištní jáma	4	ano	1957
74	ohniště	4	ano	1957
75	zásobní jáma	6	ano	1957
76	sídlištní jáma	7	ano	1957
77	sídlištní dvojjáma	7	ano	1957
78	sklipek	7	ne	1957

Tabulka 6: Přehled objektů, jejich interpretace a datace.

3.5 Závěr – o sídlišti v Dřetovicích

Během výzkumů, které proběhly na katastru Dřetovic v padesátých a následně 70. letech minulého století, bylo zdokumentováno celkem 78 sídlištních objektů, včetně domů, zásobních a sídlištních jam. Jak je zřejmé již z předchozích kapitol, bylo v poloze „Na blatech“ v Dřetovicích prokázáno kontinuální sídlení od kultury pražského typu až do vrcholného středověku. Pohybujeme se tedy v intervalu od konce 6. století do počátku 15. století. Musíme rovněž předpokládat existenci dalších objektů za hranicemi vytyčených sond. Ačkoliv již při popisu zástavby v jednotlivých fázích byla vyvíjena snaha o srovnání s jinými prozkoumanými lokalitami, musíme zdůraznit, že s ohledem na nesouvislost prozkoumané plochy a na nepříliš vysoký počet objektů, příslušejících k jednotlivým fázím, je jakékoli porovnávání značně problematické. Jednak proto, že sídliště nebylo prozkoumáno celé a porovnáváme tak pouze jeho fragmenty, ale také proto, že je datování založeno na keramice z výplně zahloubených objektů (otázka způsobu zaplňování). Interpretaci neusnadňuje ani poměrně krátká odhadovaná životnost domů, která takřka znemožňuje s jistotou říci, jaké objekty skutečně koexistovaly.

Nejlepší možnost srovnání se v případě polohy Na blatech nabízí s dalšími sídlišti prozkoumanými (i když pouze v menším měřítku) na toku Dřetovického potoka. Jmenovat můžeme například osídlení zachycené ve Vrapicích, Stehelčevsi nebo Kladně-Dubí (Knor 1957, 82 - 84, 86 - 96; archiv ARÚ Praha, čj. 5474/63, 3 – 15, archiv ARÚ Praha, čj. 2308/65). Uvedené lokality totiž vypovídají (spíše v pouhých náznacích) o proměnách podoby osídlení daného prostoru v raném středověku, o způsobu využívání potenciálu krajiny a jeho změnách a tím i o změnách struktury osídlení a vzniku dodnes existujících vesnických jader (Klápště 1994a, 114 - 117, 180; Klápště 2005, 210 - 215; Schreg 2005, 91 - 105). Tento proces se pokusí detailněji nastínit další kapitoly.

Celkem bylo prozkoumáno 8 obytných zahloubených domů (v 1 případě s obilnicí, v 1 se sklípkem), 3 neobytné zahloubené domy (v 1 případě s obilnicí), 12 zásobních jam, 34 sídlištních jam (z toho jedna dvojjáma), 1 sklípek a další již specifikované objekty. Pro fázi 1-6 se jedná o běžné sídlištní nálezy, které vypovídají spíše o zemědělském charakteru osady (zásobní jáma, žernovy), popřípadě o chovu domácích zvířat. Osteologický materiál, získaný při výzkumu A. Knora roku 1954, byl podroben analýze antropoložky E. Zikmundové (Knor 1959a, 48 – 49). Můžeme tedy počítat s koněm domácím (drobný typ koně nordického, tzv. keltský ponny), turem domácím, prasetem domácím, ovce/kozami a kurem domácím. Ve vrcholně středověkých objektech byl doložen navíc pes domácí a s jistotou ovce domácí. Věk zvířat byl různý, vyskytly se pozůstatky jedinců mladých i dospělých (Knor 1959a, 48 – 49).

Častý výskyt zlomků železné strusky na sídlišti by mohl svědčit pro výrobu železa, ale přímých důkazů pro to není (Knor 1957, 92). Tak poměrně častý výskyt strusky v prozkoumaných objektech komentoval již A. Knor v roce 1957, kvůli absenci pece na tavení železa postrádal pro spojení prozkoumaného raně středověkého osídlení s železářskými aktivitami jasné doklady (Knor 1957, 92). Z výzkumů A. Knora je pozoruhodný zejména nález kusu slitku strusky o hmotnosti 25 – 30 kg, který pochází ze zasypu nade dnem starohradištní jámy 42 (Knor 1959a, 15 – 16). Situaci nijak nezměnily ani pozdější výzkumy. Nejvýraznější nález z dalších sezón výzkumu představuje množství strusky získané ze sídlištní jámy, datované do kultury pražského typu 16 b. Jedná se o kus vážící cca 3,5 kg. Pro kulturu pražského typu se jedná o velké množství strusky. Je nutno uvést, že dosud nejstarší raně středověký doklad přítomnosti

kováře na sídlišti máme z Otradovic na Čelákovicku, kde je interpretace založena na přítomnosti kusu kovářské strusky o hmotnosti 0,5 kg v zahloubeném domě č. 5 (Profantová – Špaček 2003, 374). Podobná interpretace by v Dřetovicích byla možná pouze tehdy, kdyby geolog zhodnotil strusku jako kovářskou. Železářské aktivity jsou na předmětné lokalitě bezpečně doloženy pro dobu římskou a to mimo jiné nálezy železářských pecí se zahloubenými nístějemi (Knor 1959a, 12, 36; Knor 1959b, 14 – 31, 60 – 63; Pleiner 1958a, b). Pro středověk nemůžeme, vzhledem k absenci pyrotechnologického zařízení a technické keramiky, o železářských aktivitách hovořit (Hlubek – Šlezár 2014, 586). V této situaci nezbyvá než souhlasit s předpokladem A. Knora, že pokud budoucí výzkum nepřinese přesvědčivější doklady železářských aktivit, jsou početné zlomky strusky spíše známkou toho, v jak značném rozsahu byla výroba prováděna ve starší osadě z doby římské (Knor 1957, 92). Staršími struskami totiž mohly být kontaminovány mladší objekty (například při jejich záměrném zaplňování, vyrovnávání terénu apod.). Nutno uvést, že zrovna objekt 16 b, v němž byl větší kus strusky nalezen, obsahuje pravěkou příměs i mezi keramikou (viz tabulka 1). Situaci bohužel nelze zcela jednoznačně zhodnotit. Opětovnou výrobu ve středověku nemůžeme však s jistotou vyloučit, jasné důkazy ale rovněž chybí¹². Pyrotechnologická zařízení také mohla být umístěna v bezpečné vzdálenosti od obytného prostoru. Nutno uvést, že z Čech máme doklady železářských aktivit poskrovnu. Jediné prozkoumané výrobní objekty, a tedy jediné nezpochybnitelné doklady, známe ze Třebovle na Kolínsku. Zde byly prozkoumány 3 redukční a 2 tavící pece, které byly datovány do starší doby hradištní. Datace však není zcela jednoznačná (Pleiner 1958a, 202-203; Wollnerová 2012, 54). V porovnání se situací v Čechách, nabízí pro toto období více jasnějších dokladů výroby Morava. Zmíňme například dílnu odkrytou v Želechovicích na Uničovsku, kde bylo odkryto celkem 24 železářských redukčních pecí (Pleiner 1958a, 207-215). Lepší doklady železářské výroby známe z Čech až od střední doby hradištní, vyniká především pražská aglomerace (Havrda – Podliska – Zavřel 2001; Wollnerová 2012, 54).

Zdá se, že závěr osídlení můžeme klást do souvislosti se strukturálními změnami v průběhu 13. století (např. Nekuda 2007, 25). Poslední 7. fázi je možné, dle mého názoru, spojovat s existencí jedné samostatné usedlosti, která mohla stát mimo jádro vrcholně středověké, již centralizované vsi. Písemnými prameny máme totiž doloženou

¹² Východiskem by se mohlo stát radiokarbonové datování uhlíků ¹⁴C, obsažených ve struskách.

existenci Dřetovic již k roku 1233. Dočítáme se o ni v souvislosti s Václavem I., který tohoto roku ves (villam Cetowich) společně s lesem Lobz daroval kladrubskému klášteru (RBM I, 386; CDB III/1, VII; Kuča 1998, 145; Profous 1947, 413). Uvedenou první zmínku však nelze jednoduše ztotožnit s celým prostorem dnešních Dřetovic, zvláště pak ne s nejbližším okolím kostela. V písemných pramenech máme totiž doloženou zaniklou ves Kralovice, jejíž lokalizace však není zcela jasná. Nejstarší písemná zmínka, zřejmě o těchto Kralovicích, je z roku 1285, kdy je jako svědek převodu majetku uváděn Dirzko de Cralowicz, jako další svědek je zde, kromě jiných, uváděn i Johannes de Driehowitz (Kuča 1998, 145; Profous 1947, 413; Profous 1949, 361; RBM II, 579). Osada Kralovice souvisela s tvrzí, kostelem a farou, které se nazývaly Kralovičky (Knor 1957; 81, Profous 1949, 361). Městečko i tvrz zpustly snad v roce 1450 v souvislosti s válečnými akcemi Jiřího z Poděbrad proti Jindřichovi z Kolovrat na Buštěhradě (Kuča 1998, 145 - 146; Profous 1949, 361). Ještě roku 1730 existovaly zbytky budov, příkopů a sklep, později jen terénní vlny se stopami základového zdiva. Lokalita se dodnes nazývá „Na zámku“ (Kuča 1998, 145 - 146, Mottl 1878, 704; Sedláček 1891, VIII/273). Zachoval se jen kostel sv. Václava (Švejda 1941, 7).

Z popsaného vyplývá, že v blízkosti prozkoumané zástavby se vyskytovala dvě vesnická jádra. Můžeme tedy s největší pravděpodobností vyloučit, že odkryté vrcholně středověké objekty by náležely jádru dalšímu. Vzhledem k tomu, že šlo o místo v blízkosti potoka, dalo by se uvažovat například o existenci mlýna (srov. Klápště 1994a, 115). Zde můžeme zmínit, že až do počátku 20. století jen o něco málo jižněji, fungoval Pílský mlýn (Veverková 2013, 17). Porovnáme-li charakter dokumentovaných objektů s relikty jiných prozkoumaných vrcholně středověkými vesnic, je jasné, že nejde o jádro vsi (ke srovnání se nabízí především blízká ZSV Svidna – Smetánka 1988). Zánik předpokládané usedlosti a tedy konec osídlení polohy V pekle můžeme pravděpodobně (stejně jako zánik Kralovic) dávat do spojitosti s válečnými akcemi v době Jiřího z Poděbrad.

4 Středověké osídlení v povodí toku Dřetovického potoka

Jako východisko pro tvorbu map osídlení (mapa 1, 2 a 3) a příslušných kapitol, posloužil seznam lokalit. Větší pozornost je v něm věnována plošně větším akcím a hradišti Budeč. Seznam je řazen abecedně dle sídelních jednotek, tak, aby

korespondoval s evidencí archeologického ústavu¹³. Ne vždy tak název uvedené sídelní jednotky odpovídá názvu dnešního katastru (pro přehled tabulka 7). Byla zohledňována výpovědní hodnota jednotlivých záznamů. Číslem jsou označeny moderně a odborně vedené archeologické výzkumy s příslušnou dokumentací. Číslice 2 označuje nálezy získané povrchovými sběry, či výzkumy, které nenaplnují nároky kladené na moderní archeologický výzkum. Číslem 3 jsou označeny neověřené nálezy, jejichž nálezové okolnosti nejsou zcela jasné. V seznamu lokalit jsou však uvedeny i lokality, o nichž máme povědomí z písemných pramenů, jedná se o tvrže a zaniklé středověké vsi. Tyto lokality byly hodnoceny číslem 1, pokud na nich proběhl archeologický výzkum, nebo 2, pokud zatím nebyl uskutečněn. Ve vytvořených mapách jsou barevně odlišeny pouze sídliště známá ze sběrů a z výzkumu. Body v mapě jsou označeny kombinací číslice a písmena, která odkazuje ke konkrétní položce v seznamu lokalit. Domníváme se, že další rozlišování lokalit v mapě, dle přidělené výpovědní hodnoty, by pouze ztěžovalo přehlednost map. Ojedinelé nálezy a nálezy, jejichž výpověď není jednoznačná, popř. nelokalizované nálezy, nejsou v mapě vyznačeny. V seznamu lokalit je jim přidělena výpovědní hodnota 3.

4.1 Seznam lokalit

1. BLEVICE

a. Sídliště severozápadně od obce

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: archeologický výzkum, sběr.
- Popis situace: Ve 30. letech minulého století nalezeno na severozápadním okraji obce, na st. pč. 409 v jámě obložené kameny v poměrně velké hloubce (kolem 3 m) několik zdobených střepů, společně se zvířecími kostmi. V 70. letech v blízkém okolí několik dalších fragmentů keramiky nasbíral V. Fencl.
- Datace: RS 4 (archeologická databáze Čech, Gojda 1988).
- PIAN: ADC – 10226; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 04; koor.: 340:320.
- Literatura: Gojda 1988, 148; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 50/38.

b. Starý nelokalizovaný nález hrobů z katastru (není v mapě)

- Výpovědní hodnota: 3.
- Popis akce: okolí obce, nález učiněný někdy před 2. světovou válkou
- Popis situace: Nedokumentovaná akce, nález kostrového hrobu, který měl být snad součástí většího hřbitova. Další údaje nejsou známy.
- Datace: RS 3 – 4.
- Literatura: Gojda, 1988, 148 – 9; Sláma 1977, 23

2. BRANDÝSEK

¹³ ADC, Archiv ARÚ

a. Pohřebiště severně od obce

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Od 20. let 20. století byly porušovány během těžby písku kostrové hroby. První nálezy byly učiněny v areálu staré pískovny, která započala těžbu na vrcholu návrší v rohu parcely 399, která je vroubená z východní strany státní silnicí vedoucí z Brandýska do Třebusic a na ni kolmou cestou do Holous z jihu. Na staré pískovně zachraňoval hroby jednotlivě, ovšem nijak soustavně, místní rodák J. Bastl a Dr. Žofka. V srpnu roku 1941 pak prozkoumal částečně narušený hradištní hrob A. Knor (ARÚ Praha, čj. 2683/42). V letech 1955- 1958 probíhal ZAV pod vedením O. Kytlicové v areálu nové pískovny, situované na mírném svahu cca 150 m severně od staré pískovny, blíže k Třebusicím (Kytlicová 1968, 193 – 194; Sláma 1977, 24).
- Popis situace: Pohřebiště bylo téměř komplexně prozkoumáno, zničena byla pouze jeho jihovýchodní část, kde bylo porušeno několik hrobů starou pískovnou. Celkem bylo prozkoumáno 52 hrobů s 56 pohřby. Východiskem pro datování byly milodary (ty byly přítomné ve 22 hrobech, které tvoří 41% všech hrobů na pohřebišti). V šesti hrobech byla přítomna keramiky, v 9 esovité záušnice a v 10 hrobech milodary jiného rázu, převážně železné nože, ocílky, ostruhy, kovaná vědérka nebo náhrdelník ze skleněných korálků. Kvůli přítomnosti tří pohřbů bojovníků (z toho dvou s ostruhami) se zdá, že toto pohřebiště nelze plně slučovat s venkovskými pohřebišti, vzdálených od významných center. Tento specifický charakter pohřebiště je možné zřejmě spojovat s blízkostí hradiště Budeč (asi 5 km od Brandýsku). Počátky pohřebiště jsou kladeny na sklonek 8., spíše počátek 9. století. V této fázi mělo jít o skupinové pohřebiště s poměrně častými jak keramickými a kovovými milodary, tak milodary v podobě drobných šperků. V době před polovinou 10. století, snad v jeho třetině, se mělo pohřebiště změnit v řadový hřbitov. Náhle mizí všechny pověřené zvyky a do hrobů přestávají být ukládány milodary. Poměrně často se objevují esovité záušnice (Kytlicová 1968, 193 – 246). O. Kytlicová spojuje s popsanou náhlou změnou rovněž vznik centrálního prostoru, který spojuje s prostorem buď ponechaným pro pohřební obřady, nebo s prostorem, kde stávala menší dřevěná svatyně (Kytlicová 1968, 246). Další bádání však přišlo s přesvědčivější interpretací. Na pohřebišti jsou rovněž zastoupeny hroby ze starého a mladšího eneolitu a doby římské. Při promítnutí hrobů ze všech fází do plánu se nabízí možnost, že zmíněné centrální prostranství vzniklo tak, že středověké hroby mohly respektovat ve středověku ještě snad patrnou mohylu kultury zvonceovitých pohárů. V inkriminované ploše se totiž nachází tři hroby KZP a jak je patrné z celkového plánu, středověké hroby ty pravěké téměř vždy respektovaly (Šmejda 2001, 499 – 506).
- Datace: RS 3 - 4.
- PIAN: ADC - 10218; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 03; koor.: 395:160.
- Literatura: Gojda 1988, 149 – 150; Kytlicová 1968, 193 – 248; Sláma 1977, 24 – 25; Šmejda 2001, 499 – 506; hlášení uložená v archivu ARÚ Praha čj. 10/1927, 750/1929, 2708/ 31, 592/1927, 2683/42, 1784/56, 1816/56, 4905/57, 520/74.

b. Pohřebiště v místní části Olšany

- Výpovědní hodnota: 3.
- Popis akce: náhodný nález při těžbě písku (rok 1925).
- Popis situace: V místní části Olšany v obecní pískovně rozrušeny slovanské hroby, z nichž byly zachráněny 4 hradištní hrnce. Nález převzal učitel Soukup, odborné určení provedl J. Böhlm.
- Datace: RS 3 – 4.
- PIAN: ADC - 10206; X/B/2 ZM 10 12- 23- 03; koor.: 163:13.
- Literatura: Böhlm 1926 – 1927, 55, obr. 28:1 -4; Kytlicová 1968, 245; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 200/1925.

3. **BUŠTĚHRAD**

a. Sídliště – sběr na poli p. Friedricha

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Sběr.
- Popis situace: Nález několika fragmentů keramiky K. Žaberou v roce 1933 na poli p. Friedricha (další detaily nejsou známy).
- Datace: RS 2 – 3 (Gojda 1988, 153).
- PIAN: ADC - 10323; X/B/2 ZM 10 12-23-08; koor.: 458:93

- Literatura: Gojda 1988, 153.

b. Pohřebiště východně od obce

- Výpovědní hodnota: 1.

- Popis akce: Nálezy učiněné v roce 1955 a 1956 v souvislosti se stavbou kravína východně od obce, při pravé straně silnice Buštěhrad – Zájezd, na parcele č. 438.

- Popis situace: E. Pleslová a K. Motyková prozkoumaly celkem 5 kostrových hrobů. Mrtví byli uloženi v obvyklé natažené poloze na zádech. Byl objeven i 1 dětský hrob v rakvi. V jednom hrobě dospělého byla u jeho nohou uložena nádoba. Kostry byly orientovány hlavou k V/SV.

- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 151).

- PIAN: ADC - 10340; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 52: 140.

- Literatura: Gojda 1988, 151 – 152; Pleslová 1959, 417 – 418; Sláma 1977, 28; hlášení uložená v archivu ARÚ Praha 2051/56, 4244/45, 343/56, 5144/58.

c. Pohřebiště severně od obce

- Výpovědní hodnota: 1.

- Popis akce: Ve 30. a následně 50. letech 20. století byly odhaleny kostrové hroby na severním okraji obce v poloze „U ležáckého sklepa“ (parcely č. 259 a 260). Situace dokumentoval K. Žabera.

- Popis situace: Byly zjištěny kostrové hroby s nebožtíky, uloženými v obvyklé natažené pozici na zádech, v jednom případě byla kostra skrčena. Z pohřebiště pochází dvě bronzové esovitě záušnice.

- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 151).

- PIAN: ADC – 10331; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 10: 118.

- Literatura: Gojda 1988, 151; Sláma 1977, 28; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha 4746/60.

d. Pohřebiště nedaleko zámku

- Výpovědní hodnota: 2.

- Popis akce: V roce 1930 bylo ve výkopu pro vodovod zachyceno kostrové pohřebiště v poloze „U sklepa“ nedaleko zámku (přesná poloha naleziště není známa).

- Popis situace: Některé hroby byly vybaveny esovitými záušnicemi, jeden z hrobů byl překryt kamennou deskou, do které byl vyryt kříž.

- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 152).

- PIAN: ADC – 10336; X/B/2; ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 20: 80.

- Literatura: Gojda 1988, 152; Horáková – Jansová 1932, 93; Sláma 1977, 28; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha 57/32.

e. Tvrz Buštěhrad

- Výpovědní hodnota: 1.

- Popis akce: Vizuální průzkum, řada archeologických akcí v areálu hradu.

- Popis situace: Tvrz výrazně přestavěná. Na místě tvrze byl před polovinou 15. století nejdříve vybudován skromnější hrad, který byl po polovině století významně rozšířen v jeden z největších českých šlechtických hradů. Tvrz byla vybudována v průběhu 14. století a nelze vyloučit, že na stejném místě nebo jinde ve vsi, existoval její starší předchůdce v podobě dvorce, jak naznačují některá dílčí zjištění. Tento předpoklad podtrhují indicie románského kostela (Novák – Vařeka 2014, 442; Juřina – Nedbal 2009).

- Datace: VS (14. století).

- PIAN: ADC – 04063; X/B/1 JTSK; koor.: 778190:1033286.

- Literatura: např. Juřina – Nedbal 2009; Mottl 1881, 208 – 209; Novák – Vařeka 2014, 442 – 443; Sedláček 1891, 263 – 271; Wirth 1907, 2 – 11.

f. Pohřebiště a sídlištní nálezy z areálu zaniklého hradu

- Výpovědní hodnota: 1.

- Popis akce: Plošný odkryv realizovaný v roce 2006 (květen – srpen) společností Archaia Praha o. p. s. (P. Juřina, J. O. Nedbal) v souvislosti s výstavbou kanalizace.
- Popis situace: Objevená druhotně vyžítá pískovcová románská okénka naznačila, že někde v oblasti budovaného hradního opevnění stála původně starší kamenná stavba – pravděpodobně farní kostel. Dále bylo prozkoumáno pohřebiště (12. – 14. století) v sousedství místní hudební školy. Tento objev posunul počátky dnešního města Buštěhradu o více než jedno století do minulosti – tj. minimálně na přelom 12. a 13. století. Na pohřebišti byly odhaleny pozůstatky více než 50 jedinců. Datování keramického materiálu ukázalo, že hned po charakteristické hrnčářské produkci ze závěrečné fáze existence hradu (16. – 17. století) v celém souboru dominovala produkce 12. – 13. století, což vypovídá o velmi intenzivním osídlení historického jádra Buštěhradu v období předcházejícím výstavbě zdejšího hradu (podle ADČ, Juřina – Nedbal 2009).
- Datace: pohřebiště: RS 4 /VS (12. – 14. století).
- PIAN: P – 1223 – 00141; 141/B/1 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 9: 84.
- Literatura: Juřina – Nedbal 2009.

g. Sídliště zachycené K. Žaberou

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: V roce 1928 byla v zahradě p. Kácla odkryta 1 sídlištní jáma K. Žaberou. V mapě vyznačeno jako sběr.
- Popis situace: Nejsou známy bližší okolnosti, nebo přesnější lokalizace. V jámě bylo obsaženo několik okrajových fragmentů keramiky a rovněž několik zdobených střepů.
- Datace: RS 2 – 3 (Gojda 1988, 152).
- PIAN: ADC – 10330; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 7: 105.
- Literatura: Gojda 1988, 152.

h. Nález nádoby bez dalších okolností (není v mapě)

- Výpovědní hodnota: 3.
- Popis akce: neupřesněné okolnosti.
- Popis situace: Na zahradě p. Mínaříka, která leží v blízkosti jeho domu, nedaleko od bývalé sokolovny, byla nalezena nádoba. Další okolnosti nejsou známy.
- Datace: RS 2 – 3 (Gojda 1988, 153).
- PIAN: ADC – 10327; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 2: 107.
- Literatura: Gojda 1988, 153.

i. Bližší nelokalizované nálezy keramiky PT z Buštěhradu (není v mapě)

- Výpovědní hodnota: 3.
- Popis akce a situace: 1. nález z doby kolem roku 1930, z jámy na dvoře p. Kaimla (bližší nelokalizováno), 2. Karel Žabera předal do NM další zlomky keramiky pražského typu – další okolnosti nejsou známy.
- Datace: RS 1.
- Literatura: Gojda 1988, 154; Zeman 1976, 120.

4. CVRČOVICE

a. Pohřebiště u domů čp. 19 a 99 v severní části obce

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Roku 1935 odkryto několik hrobů u domů čp. 19 a 99, v srpnu 1956 objeven hrob další u čp. 19.
- Popis situace: Odkryt neznámý počet hrobů. Hrobové jámy byly orientovány ve směru Z – V a byly v nich patrné stopy po opukovém obložení. V hrobě 2 byly nalezeny dvě bronzové esovitě záušnice (o průměru 25 – 30 mm). Předpokládá se, že další hroby byly zničeny při stavbě jednoho z domů. V srpnu roku 1956 objeven další hrob na dvoře čp. 19. Hrob byl bez milodarů.
- Datace: RS 4 (Gojda 1988, 155).
- PIAN: ADC – 10209; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 03; koor.: 250: 10.

- Literatura: Gojda 1988, 155; Knor 1946a, 167; Sláma 1977, 34; hlášení uložená v archivu ARÚ Praha čj. 2137/1935, 3312/1973, 3034/56.

b. Pohřebiště v severovýchodní části obce (ppč. 71/1)

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Záchraný archeologický výzkum, který byl vyvolán výkopem pro základy rodinného domu v roce 1935. Výzkum vedl A. Knor.
- Popis situace: Byly nalezeny celkem 3 hroby, 2 kostrové a jeden žárový. Naleziště je vzdušnou čarou vzdáleno asi 100 m od výše popsaného (záznam 4a), nelze tedy vyloučit, avšak ani potvrdit, že jde o hroby z jedné nekropole. V obou kostrových hrobech byl nebožtík uložen hlavou k SVV, nohama k JZZ. V prvním z hrobů, na obou stranách kolem pánve, ležel menší opukový kámen. Hrob dále obsahoval hliněný přesen, zlomky zelených skleněných korálků soudkovitého tvaru a zlomky drobného železného kroužku a železné trubičky. Druhý z kostrových hrobů byl bez milodarů. Třetí hrob byl žárový, uložen v popelnici, která byla zdobena několikanásobnou vlnicí mezi pásy rovných linií.
- Datace: RS 2 – 4 (Gojda 1988, 154).
- PIAN: ADC – 10290; X/P/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 259:390 264:368 259:364 254:385.
- Literatura: Gojda 1988, 154 – 155; Sláma 1977, 33 – 34; hlášení uložená v ARÚ Praha čj. 3157/1941, 2684/1942.

5. DŘETOVICE

a. Tvrziště Kralovice na návrší u kostela sv. Václava a ZSO Kralovice

- Výpovědní hodnota: 1, 2.
- Popis akce: Tvrziště Kralovice bylo amatérsky prozkoumáno ve třicátých letech 20. století. Bohužel jsou obě uvedené skutečnosti na výzkumu znát. Zachoval se pouze jeden celkový náčrtek, keramika je uložena bez stratigrafických souvislostí a během výzkumu prošla výraznou selekcí. A. Knor se snažil narychlo zdokumentovat alespoň část odhalených situací (Procházka 2008, 767 – 768; archiv ARÚ Praha, čj. 2398/33).
- Popis situace: Tvrz stávala asi 70 m severozápadně od kostela sv. Václava, na ostrožně nad údolím Dřetovického potoka (Novák – Vařeka 2014, 447; Procházka 2008, 767). Tvrz byla součástí vsi Kralovice. Kralovice jsou někdy v literatuře zmiňovány jako městečko (např. Mottl 1878, 704; Kuča 1998, 145 – 146). Nejstarší písemná zmínka zřejmě o těchto Kralovicích je z roku 1285, kdy je jako svědek převodu majetku uváděn Dirzko de Cralowicz, jako další svědek je zde, kromě jiných, uváděn i Johannes de Driechowitz (Kuča 1998, 145; Profous 1947, 413; Profous 1949, 361; RBM II, 579). Osada Kralovice souvisela s tvrzí, kostelem a farou, které se nazývaly Kralovičky (Knor 1957; 81, Profous 1949, 361). Městečko i tvrz zpusly snad v roce 1450 v souvislosti s válečnými akcemi Jiřího z Poděbrad proti Jindřichovi z Kolovrat na Buštěhradě (Kuča 1998, 145 - 146; Profous 1949, 361). Podle všeho byly zachyceny minimálně dvě stavební fáze tvrže. Starší tvrz byla obehána příkopem a hradbou, měla kruhový půdorys a snad věž sloupové konstrukce. Další fáze byla zděná a tvrziště získalo lichoběžníkovitý tvar (Novák – Vařeka 2014, 448; Procházka 2008, 771). Nejstarší fázi sídla mohl představovat dvorec související s románským kostelem. Není však patrné, zda byl situován v areálu prokopané tvrže, jejíž starší fáze náleží spíše do 13. století. Mladší fáze je snad ze 14. století a zánikový horizont je možno řadit do poloviny 15. století a klást ho do souvislosti s válečnými akcemi Jiřího z Poděbrad. Násilný zánik tvrže naznačují i nálezy kamenných projektilů, které mohou pocházet z obléhání (Vařeka – Novák 2014, 448).
- Datace: VS.
- PIAN: ADC – 03969 (MP - 1025); X/B/2 JTSC; koor.: 756674:1030674.
- Literatura: archiv ARÚ Praha, čj. 2398/33; Mottl 1878, 704 – 707; Novák – Vařeka 2014, 439 - 471; Procházka 2008, 767 - 772; Sedláček 1891, 273, hlášení uložená v archivu ARÚ čj. 225/74, 226/74.

b. Sídliště v poloze Na blatech

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Viz kapitola „Výzkumy Na blatech“
- Popis situace: viz příslušné kapitoly předkládané práce.
- Datace: RS1 – 4, VS.

- PIAN: ADC – 10346; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 95:360.
- Literatura: Knor 1957, 58 – 82; Knor 1959 a, b; Krutina 1985a, 121 – 122; archiv ARÚ Praha, zpráva čj. 3847/77, archiv ARÚ Praha, zpráva čj. 6223/78.

c. Sídliště v severovýchodní části katastru

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Sběr provedený roku 1974 J. Justovou a V. Fenclem.
- Popis situace: Fragmenty keramiky z mladší a pozdní doby hradištní byly nalezeny na západním okraji terénního hřbetu mezi Budčí a Dřetovicemi.
- Datace: RS 4 (Gojda 1988, 163).
- PIAN: ADC – 10493; X/B/3 ZM25 12 – 232; koor.: 188:250.
- Literatura: Gojda 1988, 163 – 164; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 8332/1974.

d. Nález kostrových hrobů kolem kostela sv. Václava

- Výpovědní hodnota: 3.
- Popis akce: Jedná se o staré nálezy z let kolem roku 1840 a z roku 1851 (nebo dříve). Okolností prvního nálezu neznáme. U druhého jde o průzkum V. Krolmuse, který nálezy odevzdal do NM, později již nebyly evidovány.
- Popis situace: Kolem roku 1840 bylo jižně od kostela sv. Václava, 5 kroků od hřbitovní zdi, nalezeno několik kostrových hrobů. Hlavy zemřelých směřovaly k východu a zemřelí měli na prstech prsteny s očky (zřejmě se jedná o esovité záušnice). Kolem roku 1851 našel při průzkumu V. Krolmus 1 nádobu, 2 tuhované a 3 tuhované střepy se značkou na dně (kříž ve čtverci a v kruhu).
- Datace: RS 3 – 4.
- PIAN: MP – 1025.
- Literatura: Gojda 1988, 165; Sklenář 2011, 66; Sláma 1977, 38.

6. DUBÍ U Kladna

a. Tvrz Dřín a ZSO Dřín

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Neprozkoumáno. Lokalita známá z písemných pramenů.
- Popis situace: Zaniklá tvrz v zaniklé osadě. V minulosti vykopávány zdi a kamenná ostění. Dnes zcela proměněné stavbou oceláren Poldi Kladno. Bývalá Dřín měla stát východně od dnešní Dříně. V místech, kde cesta od sv. Jana protíná cestu vedoucí z nové Dříně k Buckovu (dnes Buštěhrad), měla stát stará Dřín (viz 1. vojenské mapování), u někdejší studánky Limburny (Mottl 1878, 513).
- Datace: VS (14. – 15. století).
- PIAN: ADC – 04121; X/B/3;JTSK; koor.: 760596:1033484.
- Literatura: Heber 2012, 41; Novák – Vařeka 2014, 459; Profous 1947, 418; Sedláček 1891, 274; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, mapa č. 43; Roubík 1959, 26; Wirth 1907, 16 – 17.

b. ZSO Újezdec sv. Jana/ Újezdec nad Kladnem

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Povrchový průzkum Z. Smetánky v roce 1966 v poloze „U sv. Jana“.
- Popis situace: Prohlídkou terénu bylo zjištěno podezřelé místo severně od kostela sv. Jana Křtitele, při severní hraně svahu. Na místě byly patrné různé prohlubně a útvary, které by bylo možno vykládat i jako destruované zdi. Zřetelné půdorysy nebyly zjištěny. Relikty vsi jsou dnes v terénu dobře patrné severně a severozápadně od kostela až ke staré úvozové cestě vedoucí sem od severozápadu.
- Datace: VS – PS (14. – 15. století).
- PIAN: ADC – 10287; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 197:108.
- Literatura: Mottl 1878, 516 – 518; Novák – Vařeka 2014, 459; Profous 1957, 441; Roubík 1959, 27; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, mapa č. 43; Wirth 1907, 16 – 17; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 4432/66.

c. Zaniklá tvrz a ZSO Močidlanv přesně nelokalizováno

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Lokalita známá z písemných pramenů.
- Popis situace: Ves s tvrzí stávala v polnostech Újezda pod Kladnem. První zmínka o vsi je z roku 1392. Byla snad západně od Újezda sv. Jana, severně od Dříně, východně od Kladna a jižně od Újezda pod Kladnem (Mottl 1878, 339 – 340). Tvrz snad ležela na bažinaté rovině mezi rybníky, v dnešní poloze Na Homolce (Novák – Vařeka 2014, 456; Heber 2012, 285). Dva rybníky a poloha „Homolka Hübel“ jsou patrné na mapě 1. vojenského mapování, tato lokalizace by byla v rozporu s výše uvedeným popisem J. Mottla. V dnešních mapách je poloha Na Homolce ještě o něco severněji, jižně od trati, vedoucí mezi stanicemi Kladno – Dubí a Brandýsek. Vše zmizelo v zástavbě dnešního Kladna – Dubí.
- Datace: VS – PS.
- PIAN: Bez lokalizace.
- Literatura: Heber 2012, 285; Mottl 1878, 340 – 342; Novák – Vařeka 2014, 456; Profous 1951, 117 – 118; Roubík 1959, 26; Sedláček 1891, 274; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, mapa č. 43; Wirth 1907, 98.

d. Sídlíště zjištěné v prostoru Böhmovy cihelny

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Blíže nedokumentovaná akce, nálezy získány při těžbě písku v Böhmově cihelně, v mapě klasifikováno jako sběr.
- Popis situace: Nalezeno několik zlomků raně středověké keramiky (okrajové zlomky a zdobené fragmenty).
- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 166).
- PIAN: ADC – 10284; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 130:120.
- Literatura: Gojda 1988, 166; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 273/74.

e. Sídlíště v soutoku dvou pramenných ramen Dřetovického potoka

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Blíže nedokumentovaná akce A. Knora (rok 1929).
- Popis situace: Při soutoku dvou pramenných ramen Dřetovického potoka, na jižním a jihovýchodním konci dlouhého a širokého sprašového hřbetu, kde je situováno Kladno – Dubí, bylo zjištěno hradištní sídlíště. Bezpečně bylo zjištěno několik hlubokých obilnic (Knor 1957, 84). Nejstarší nálezy jsou datovány do období kultury pražského typu. Ze stejné polohy byly do muzea v Kladně darovány střepy staro - až středohradištního charakteru (Zeman 1976, 122).
- Datace: RS 1 – 3 (Zeman 1976, 122).
- PIAN: ADC – 10285; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 145:145.
- Literatura: Knor 1957, 84; Gojda 1988, 165 – 166; Zeman 1976, 122; hlášení uložena v archivu ARÚ Praha čj. 271/74, 275/74.

7. K LADNO

a. Pohřebiště na nám. Starostv Pavla

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Staré nálezy z roku 1897 z hrobů kolem zbořeného gotického kostela Nanebevzetí Panny Marie, který stával na náměstí. Kostel byl poprvé v pramenech uváděn k roku 1358, roku 1897 byl zbořen a na jeho místě byl v letech 1898 – 1900 vystavěn kostel nový podle návrhu architekta L. Láblera. Půdorys starého kostela je znám (Wirth 1907, 67).
- Popis situace: Byly nalezeny dva kostrové hroby s esovitými záušnicemi. Jeden hrob obsahoval „velké“ záušnice a nebožtík směřoval hlavou k ZZJ. Nálezy si vzal do sbírky architekt L. Lábler, dnes nejsou dostupné.
- Datace: RS 3 – RS 4.
- PIAN: -
- Literatura: Gojda 1988, 177; Sklenář 2011, 118; Sláma 1977, 50; Wirth 1907, 67 – 75; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 267/74.

b. Pohřebiště ve Vojtěšské huti

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Nálezy učiněné při budování prvních dvou vysokých pecí na Kladně. Ty byly budovány po založení Vojtěšské huti v roce 1854.
- Popis situace: Bylo objeveno 8 kostrových hrobů. Výbava hrobů byla téměř zničena, zachována zůstala pouze jedna keramická nádoba a několik esovitých záušnic.
- Datace: RS 4 (Gojda 1988, 177).
- PIAN: -
- Literatura: Gojda 1988, 177; Sklenář 2011, 118; Sláma 1977, 50.

c. Hořejší tvrz, na místě dnešního zámku

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis situace: Lokalita známá z písemných pramenů.
- Popis situace: Původní tvrz měl pohlit kladenský zámek při své barokní přestavbě. Tuto skutečnost se podařilo prokázat P. Chotěborovi na základě plánu tvrze před zmíněnými stavebními úpravami. Nynější zámek zahrnul tehdy značně destruované stavby do svého areálu. Stavba představovala poměrně vyspělou dispozici s několika stavebními fázemi. Tvrz polygonální dispozice byla obehána příkopem, přes který se klenul padací most. Hlavní stavbou byla patrně obytná věž, severní křídlo tvořila palácová stavba obdélného půdorysu, další stavby se přimykaly k hradbě na jihu a jihozápadě. K věži od severu přilhal průjezd s branou (Novák – Vařeka 2014, 447).
- Datace: VS – PS.
- Literatura: Mottl 1857, 64; Novák – Vařeka 2014, 447; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, 2 – 3; Sedláček 1891, 276 – 279.

d. Vlašková tvrz na Ostrovci

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis situace: Lokalita známá z písemných pramenů. Tvrz bývá spojována se severočeskou větví rodu Kladenských, jejíž příslušníci byli od roku 1409/1410 zápisnými držiteli hradu Střekova a v oblasti severních a severozápadních Čech disponovali i radou dalších majetků (Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, 2).
- Datace: VS – PS.
- Literatura: Mottl 1857, 7 – 21, 58 – 63; Novák – Vařeka 2014, 455, Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, 2 – 3; Sedláček 1891, 276 – 279.

e. Dolní tvrz

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Lokalita známá z písemných pramenů. Stávala jižně od náměstí a v 16. století byla přestavěna na pivovar (Novák – Vařeka 2014, 455).
- Datace: VS – PS.
- Literatura: Mottl 1857, 7 – 21, 58 – 63; Novák – Vařeka 2014, 455, Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, 2 – 3; Sedláček 1891, 276 – 279.

8. KOLEČ

a. Pohřebiště v Zákolanech

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Pohřebiště bylo porušováno již od 70. let 19. století v areálu bývalého cukrovaru v Zákolanech. Pohřebiště objevil v letech 1881 – 1882 ředitel cukrovaru J. Feleman ve spolupráci s J. Schmidtem a v roce 1908 doplnil objev o další dva hroby pozdější ředitel cukrovaru J. Heller. Lokalita nebyla v tehdejší literatuře topograficky zachycena, takže zcela unikla další evidenci. V rámci systematického výzkumu hradiště Budeč Archeologickým ústavem ČSAV, zahájil M. Šolle v letech 1973 – 1974 práce na tomto bohatém kostrovém pohřebišti velkomoravského charakteru. Úkolem bylo zejména znovu vyhledat polohu pohřebiště a funkčně a společensko – historicky jej klasifikovat (zejména ve vztahu ke kostelním hřbitovům na Budči, ale rovněž ve vztahu k dalším pohřebišťům celého hradskeho okrsku).

- **Popis situace:** Celistvost a rozsah pohřebiště nelze přesně stanovit, ale můžeme konstatovat, že jde o pohřebiště o několika desítkách jedinců. Zřetelně svým charakterem náleží přímo budečskému hradišti. Hroby byly orientovány ve směru SVV – JZZ, nebožtíci byli uloženi hlavou k JZZ, obličejem k SVV. Hrobové jámy byly obloženy opukovými kameny, někdy pouze částečně a objevily se i hroby bez obložení. Pohřebiště se s největší pravděpodobností nedočkal mladší doby hradištní. Z pohřebiště pochází nálezy šperků. Ty jsou ještě velkomoravského, byzantsko – orientálního charakteru. Jmenovat můžeme hrozníčkovité náušnice s oboustranným hrozníčkem a jemnou litou granulací, košíčkovité a bubínkovité náušnice o 4 členech. Dále z nálezů můžeme jmenovat olivovité korálky, prosté prstýnky z bronzu, bronzové rolničky, gombíky s ptačími motivy na puncovaném pozadí ze zlaceného měděného plechu, nebo stříbrné s vegetabilními vzory (náležejícím vyspělému zlatnictví českých dílen přelomu 9. a 10. století). Spektrum nálezů doplňují drobné esovité záušnice ze stříbrného nebo zlatého drátu, segmentové jantarové korálky, nože nebo ostruhy s dlouhými bodci. Ve více než jedné třetině všech hrobů byla přítomna vědra. Průměry tří náhodně nalezených záušnic ukazují, že by zde mohli být ukládáni nebožtíci ještě po polovině 10. století. Zákolanské pohřebiště má řadu rysů společných s jinými pohřebišti vázanými na mocenská centra raného českého státu, prisuzovanými s jistou opatrností příslušníkům knížecí družiny (Bartošková-Štefan 2006, 736-737). Situaci interpretovanou jako mohyly s žárovým pohřbem z období kultury pražského typu (Šolle 1985) přehodnotil M. Lutovský. Zdá se, že nález kamenné skříňky zhruba pravoúhlého tvaru a blízké nádoby můžeme spojovat spíše se sídlištní situací (Lutovský 2010, 266 – 267).
- **Datace:** RS 1 – pravděpodobný sídlištní nález (dříve interpretováno jako mohyla) – v mapě klasifikováno jako sběr; **pohřebiště RS 3 – 4.**
- **PIAN:** MP – 1106.
- **Literatura:** Bartošková 2014; Bartošková – Štefan, 724 – 757; Gojda 1988, 279 – 280; Lutovský 2010, 266 -267; Sláma 1977, 175 – 178; Šolle 1982, 174 – 216; Šolle 1985, 343-344.

b. Pohřebiště (?) v západní části obce

- **Výpovědní hodnota:** 3.
- **Popis akce:** V roce 1886 byla severně od silnice Koleč – Třebusice nalezena keramická nádoba, pocházející z hrobu (Sláma 1977, 51). Nálezy dalších předmětů byly učiněny ve 30. letech minulého století, byly uloženy do muzea v Kralupech nad Labem, dnes jsou však ztraceny.
- **Popis situace:** Bližší okolnosti nejsou známy.
- **Datace:** RS 3 – 4 (Gojda 1988, 183).
- **PIAN:** ADC – 10227; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 04; koor.: 380:143.
- **Literatura:** Gojda 1988, 183 – 184; Sláma 1977, 51; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 3288/73.

c. Tvrz Koleč

- **Výpovědní hodnota:** 1.
- **Popis akce:** Plošný odkryv pod vedením M. Procházky, který proběhl v souvislosti s přístavbou k rodinnému domu na ppč. 4 a 10.
- **Popis situace:** Sondy, vytyčené mezi bývalou farou a zámeckou kaplí Nejsvětější trojice, odkryly několik fází příkopu tvrze, jejíž vznik je kladen již do 1. poloviny 13. století. Zánikové vrstvy se objevují od 15. století a příkop byl postupně zaplňován až do 1. poloviny 16. století (Novák – Vařeka 2014, 447).
- **Datace:** VS – novověk (13. – 16. století).
- **PIAN:** P – 1223 – 00381; 381/B/1 ZM 10 12 – 23 – 04; koor.: 255:161.
- **Literatura:** Novák – Vařeka 2014, 447.

d. Sídliště u toku Týneckého potoka

- **Výpovědní hodnota:** 2.
- **Popis akce:** Povrchový sběr V. Fencla na zoraném poli v povodí Týneckého potoka.
- **Popis situace:** Kromě hradištních zlomků keramiky nalezeny rovněž zlomky keramiky z pozdní doby bronzové, starší doby římské, nebo doby laténské (Gojda 1988, 184).
- **Datace:** RS 2 – 4 (Gojda 1988, 184).
- **PIAN:** ADC – 10223; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 04; koor.: 244:97.

- Literatura: Gojda 1988, 184.

e. Sídlíště v severovýchodní části obce

- Výpovědní hodnota: 2.

- Popis akce: Povrchový sběr V. Fencla v severovýchodní části vesnice.

- Popis situace: Detekovány dva shluky keramických střepů. První z nich se nacházel na poli situovaném severně od obecního hřbitova (ppč. 157/2), druhý západně od popsané lokality. Byly nalezeny zlomky knovízské, hradištní a vrcholně středověké keramiky (Gojda 1988, 184).

- Datace: RS 2 – VS (Gojda 1988, 184).

- PIAN: ADC – 10224; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 04; koor.: 285:202.

- Literatura: Gojda 1988, 184.

f. Pohřebiště v osadě Mozolín

- Výpovědní hodnota: 3.

- Popis akce: Ve 30. letech minulého století bylo odkryto několik kostrových hrobů na ppč. 197 v osadě Mozolín, která je součástí katastru Kolče.

- Popis situace: Nálezy, které doprovázely kosterní pozůstatky, byly uloženy v muzeu v Kralupech nad Labem, dnes jsou ovšem ztraceny. Roku 1973 přikročil M. Šolle k opětovné exkavaci na této lokalitě, avšak tento pokus získat další přesnější informace nebyl úspěšný.

- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 185).

- PIAN: MP 1106.

- Literatura: Gojda 1988, 185.

9. KOVÁRY

a. Hradiště Budeč

- Výpovědní hodnota: 1.

- Popis akce: Jedná se o lokalitu, která se těší zájmu badatelů již od počátku romantických zájmů o ranou historii Čech. Budeč náleží k archeologicky nejvíce prozkoumaným raně středověkým opevněným sídlům v Čechách. Počátky výzkumů na budečské akropoli jsou spjaty s V. Krolmusem, který zde v průběhu 30. a 40. let 19. století prováděl drobné výzkumy a sběry. První plánek hradiště publikoval v 60. letech 19. století s podrobným popisem J. E. Vocel, druhý plánek pochází z počátku 20. století z pera F. Velce (Bartošková 2014, 7, 26). První větší výzkum na Budči, avšak s nedostatečnou terénní dokumentací, proběhl pod vedením J. L. Píče. V této etapě došlo k objevu kamenné podezdívky v jižní části akropole (mylně považováno za základy knížecího paláce) a rovněž k objevení kamenných základů kostela Panny Marie (Bartošková 2014, 26). V letech 1929 a 1932 proběhly (již uspokojivě dokumentované) výzkumy J. Böhma, zaměřené na odkryv základů kostela Panny Marie a přilehlého pohřebiště (Bartošková 2014, 26). Odkrytí základů kostela dokončila a hroby jižně od kostela odkryla roku 1931 americká expedice vedená R. W. Ehrlichem a F. J. Fewkesem. Tentýž rok J. Böhm dokumentoval nejstarší hroby za apsidou. Díky výzkumu vnějšího valu v severovýchodní části budečského předhradí, provedenému v roce 1941 pod vedením M. Šolleho, se podařilo objasnit konstrukci a podobu raně středověké fortifikace (Bartošková 2014, 27). Po roce 1945 se na Budči a v jejím okolí prováděly pouze sběry a drobné sondáže. Významným je objev raně středověkého pohřebiště v poloze Na Týnici. Pohřebiště zachytil v 60. letech 20. století A. Knor v těsném jihozápadním sousedství hradiště (Bartošková 2014, 27). V roce 1972 zahájil na Budči Archeologický ústav ČSAV v Praze systematický archeologický výzkum. V letech 1972 – 1986 sledoval Z. Váňa v západní polovině vnitřního areálu hradiště vývoj osídlení a vnitřního opevnění, odkrýval rovněž i část plochy kostelního hřbitova u rotundy sv. Petra a Pavla. Následně se v letech 1975 – 1980 soustředil na výzkum sakrálních staveb, včetně přilehlých hřbitovů. V rámci odkryvu pohřebiště v západním okolí rotundy sv. Petra a Pavla, provedl M. Šolle rovněž výzkum přilehlého vnitřního valu (Bartošková 2014, 27). Roku 1983 byl zahájen výzkum v jihozápadním sousedství hradiště v poloze Na Týnici (viz následující záznam 9b). V roce 1986 položila sondu v severovýchodní části budečského předhradí N. Profantová (Bartošková 2014, 28). V letech 1981 – 1986 a 1989 – 1990 probíhaly sondáže předhradí hradiště pod vedením A. Bartoškové. Kromě několika cílených orientačních sond byl větší odkryv proveden

pouze v západní části akropole v poloze Na kašně. Situace dokumentované v této poloze byly zásadní k objasnění charakteru a chronologie vývoje osídlení a opevnění budečského předhradí (Bartošková 2014, 29).

- **Popis situace:** První známky sporadického osídlení ostrožny známe už z období kultury pražského typu. Byl učiněn ojedinělý nález několika zlomků keramiky PT v kúlové jamce, která však byla součástí středohradištního objektu (Bartošková 2014, 48). Počátky raně středověkého osídlení opevněné budečské ostrožny lze klást do 1. pol. 9. století (Bartošková – Štefan 2006, 728 – 729). Podle zlomků keramiky v tělese hradby, vznikla první raně středověká hradba, vymezující akropoli hradiště až v průběhu 2. poloviny 9. století, nejpozději v době, kdy byla stavěna rotunda sv. Petra, neboť hroby přilehlého hřbitova již průběh opevnění respektují. Již v 1. polovině 9. století byla akropole osídlena, o čemž svědčí nálezy starohradištní keramiky, ale i ozdobných páskových kování a ostruh s háčky. Můžeme předpokládat, že v této nejstarší fázi byly využity k určitému vnitřnímu vymezení rozvaliny knovízské hradby (Br D – Ha A), jejíž průběh později kopírovala i nejstarší raně středověká hradba (Bartošková – Štefan 2006, 727-728). Na základě odkrytí v poloze Na kašně se předpokládá (nejstarší sídlištní horizont doprovázela pokročilá středohradištní keramika, včetně střepů s límcovitou profilací okraje), že vnější areál začal být osídlován o něco později, až na konci 9. stol., nebo na počátku 10. stol., tedy již v době existence vnitřního opevnění. Budování vnějšího opevnění s největší pravděpodobností doprovázelo osidlování plochy předhradí. U raně středověkého opevnění vnitřního prostoru hradiště byly zjištěny tři fáze, původní hradba byla tedy ještě dvakrát přebudována, stejně tak opevnění vnějšího areálu (Bartošková - Štefan 2006, 728-730).

O významu budečského hradiště svědčí to, že je jako jedno z mála zmiňováno skrovným písemnictvím 10. – 11. století (Bartošková 2014, 18; Sláma 1986, 12 - 13). První zmínka se týká založení kostela sv. Petra na hradišti knížetem Spytihněvem I. Navzdory pouze rámcovému datování do období vlády knížete Spytihněva I., se zdá pravděpodobné, že byl kostel založen krátce po jednání v Řezně v roce 895 (Sláma 1986, 12 - 13)¹⁴. Kromě již zmíněného kostela fungoval na hradišti již v 2. pol. 10. století, nejpozději na počátku století následujícího ještě jeden kostel, zasvěcený Panně Marii, z něhož se dochovaly pouze základy a známe jej tedy pouze archeologicky (Bartošková - Štefan 2006, 736). Na akropoli hradiště byla také prozkoumána struktura, interpretovaná jako pozůstatek knížecího dvorce. Jednalo se o výrazný žlabovitý útvar se svislými stěnami a rovným dnem, nejspíše o pozůstatek palisádového ohrazení¹⁵. Palisáda obepínala prostor velký přibližně 4500 m², který byl dle všeho ještě dále členěn¹⁶. Palisáda dvorce ohraničovala rotundu sv. Petra a rovněž k ní přilehlé pohřebiště. Podle velkomoravského a povelkomoravského charakteru nálezů se zde pohřbívalo v průběhu 1. poloviny 10. století (Bartošková 2014, 67-68). Bohatá výbava hrobů rovněž naznačuje, že zde byli ukládáni pouze vysoko společensky postavení obyvatelé knížecího dvorce, kteří byli za svého života pokřtěni a rotunda mohla být chápána jako soukromá kaple, v jejímž interiéru mohl spočinout snad jen příslušník knížecího rodu (Bartošková 2014, 67-68; Bartošková - Štefan 2006, 737). Kvůli mladšímu hřbitovu, na kterém se u kostela sv. Petra a Pavla pohřbívalo dodnes, zůstává otázkou, jak mohla vypadat vnitřní zástavba dvorce. Výzkumu byla podrobena pouze jeho východní část, kde byly dokumentovány, kromě již popsaného příčného palisádového žlábků, dva nejisté datované kúlové objekty,

¹⁴ O tomto kostele se poprvé dočítáme v legendě *Crescente fide*, v Gumpoldově legendě je opisem „*sancti apostolorum principis*“ uvedeno jeho patrocinium. Druhá svatováclavská legenda již zcela konkrétně uvádí zasvěcení sv. Petru. Poloha kostela je přesně uvedena až v legendě Kristiánově (Sláma 1986, 12-13). Nejčastěji je hradiště v legendách zmiňováno v souvislosti s tamější výukou mladého Václava, která probíhala ještě za života jeho otce Vratislava I. Výuku budoucího světce reflektují všechny svatováclavské legendy, každá z nich tento fakt určitým způsobem obohacuje, což je patrné zejména u mladších legend. Naposledy je Budeč zmiňována ve staroslověnské Proložní legendě o sv. Václavu jako místo internace kněžny Drahomíry, kterou měl údajně dočasně vypudit z Prahy kníže Václav. Dnešní historické bádání se spíše klání k názoru, že šlo v tomto případě o chybu opisovače a Budeč se do textu dostala náhodou (Sláma 1986, 12-13). Poté nastává pro Budeč období temna, nezmiňuje jí Kosmova kronika, ani listina knížete Soběslava I. z roku 1130, v níž je výčet významných přemyslovských hradů. Absence historických zpráv nejspíše souvisí s postupným úpadkem hradiště. Opět Budeč uvádějí až dvě listiny z roku 1262, které byly vydány u příležitosti zřeknutí se svého patronátního práva k budečskému kostelu ve prospěch vyšehradské kapituly královny Kunhuty. Zde již není Budeč označována jako hradiště (Bartošková 2014, 21; Sláma 1986, 13).

¹⁵ Výzkumu byla podrobena pouze v celé délce pouze východní strana objektu, severní a jižní část byly zkoumány jen částečně. Západní ohraničení tvořilo samotné opevnění akropole (Bartošková 2014, 66-67).

¹⁶ Tomu nasvědčuje nález pouze z části zachyceného palisádového žlábků, který probíhal paralelně (cca 15 m severněji) s jižní stranou palisádového ohrazení a napojující se kolmo na její východní stranu (Bartošková 2014, 67).

jedna polozemnice, žlábký vymezená větší stavba, několik sídlištních jam a pec. Není vyloučeno, že vyjmenované objekty mohly být užívány až po zániku knížecího dvorce, který řadíme na počátek druhé třetiny 10. století (Bartošková 2014, 69).

Jako pohřební areály byly v raném středověku využívány ještě dvě další polohy. Jedna z nich byla prozkoumána mimo areál hradiště, na mírném protilehlém svahu odděleném svahem Týnického potoka, v areálu bývalého cukrovaru v Zákolanech (8a). Další pohřebiště bylo prozkoumáno v předpolí hradiště v poloze Na Týnici (9b).

Mladší pohřbívání na hradišti se dle všeho z menší části přesunulo ke kostelu Panny Marie. Hrobové nálezy indikují, že kostel Panny Marie na Budči stál již v 2. polovině 10. století¹⁷. Archeologickému výzkumu bylo podrobeno 288 hrobů¹⁸. Datovatelných hrobů je však pouze část. Nejstarší hroby je možno dle vybavy (záušnice a mince) datovat do mladší doby hradištní (Bartošková - Štefan 2006, 737). Vzhledem ke zmenšujícímu se inventáři hrobové vybavy v mladohradištním období, jsou jakékoliv úvahy o sociálním statutu pohřbených problematické. Dle počtu prozkoumaných hrobů je ale pravděpodobné, že se jedná o hroby obyvatel hradiště. Důležitým nálezem je také objev cesty, která vedla od jižního vstupu na akropoli k diskutovanému kostelu. Tento nález vypovídá alespoň o příležitostném fungování kostela pro osoby žijící mimo hradiště (Bartošková - Štefan 2006, 737).

- Datace: RS 1 - 2 (již osídlena akropole); RS 3 - 4 (opevnění).

- PIAN: -.

- Literatura: např. Bartošková 1997a, 41 - 55; táž 1997 b, 111 - 141; táž 1999, 726 - 739; táž 2011, 284 - 306; táž 2014; Bartošková - Štefan 2006, 724 - 757; Kuchyňka a kol. 2005, Sláma 1986, 76; Štefan - Stránská - Vondrová 2016, 759-776.

b. Sídliště, pohřebiště a hromadný hrob v poloze Na Týnici

- Výpovědní hodnota: 1.

- Popis akce: Pohřebiště zachytil v 60. letech 20. století A. Knor v těsném jihozápadním sousedství hradiště (Bartošková 2014, 27). Tehdy bylo prozkoumáno a zdokumentováno několik raně středověkých hrobů, narušených hlubokou orbou. V roce 1983 byl zahájen výzkum v jihozápadním sousedství hradiště v poloze Na Týnici. Kromě kostrového pohřebiště objeveného A. Knorem, zde bylo zdokumentováno i raně středověké sídliště. Během šesti sezón zde bylo položeno 26 sond. Výzkum v poloze Na Týnici vedl I. Krutina a situaci poté zhodnotil I. Štefan (Bartošková 2014, 29; Štefan - Krutina 2009, 119 - 212).

- Popis situace: Nejstarší horizont mezi zjištěnými situacemi představují **sídlištní situace**. Celkem se podařilo zachytit 30 zahluobených sídlištních objektů. Lze však předpokládat, že jejich počet byl ve skutečnosti podstatně větší a objekty nebyly buďto rozlišeny nebo dokumentovány (Štefan - Krutina 2009, 135). V areálu sídliště je možno rozlišit 3 jádra aktivit. Vznik sídliště můžeme řadit do 2. poloviny 9. století, tedy do doby, kdy se Budeč stává rozsáhlým vícedílným hradem, chráněným mohutnou fortifikací. Stopy po osídlení zde mizí již po několika desetiletích, pravděpodobně v době okolo počátku 10. století. Popisované menší sídliště na vrcholu ostrožny postrádalo vydatnější vodní zdroj. Pravděpodobně můžeme jeho existenci dávat do souvislosti s potřebami sousedního hradiště, které v době fungování sídliště zažívalo první období svého rozmachu. Z archeologických a mladších písemných pramenů víme, že v těsné blízkosti významných center vznikala sídliště, jejichž obyvatelé byli nezřídka povinováni jasně specifikovanými výrobními či služebními povinnostmi (Štefan - Krutina 2009, 127 - 151). Společně se sídlištěm fungujícím v Dřetovicích, představuje sídliště v poloze Na Týnici nejlépe prozkoumanou sídelní komponentu v okolí Budečského hradiště.

Druhou chronologicky nejstarší etapu v poloze Na Týnici představuje nález **hromadného hrobu** 33 - 60 jedinců¹⁹, s největší pravděpodobností (dle zranění patrných na jejich kosterních pozůstatcích) obětí válečného konfliktu. Jáma,

17 Superpozice kostela a hrobu č. 142 však vzájemný vztah pohřebiště a kostela poněkud komplikuje. Nelze zcela vyloučit existenci nekostelního pohřebiště, na kterém byl až později vybudován kostel. Tato fáze by však nemohla mít dlouhého trvání, neboť nálezy dalších starších hrobů postrádáme (Bartošková - Štefan 2006, 737).

18 Jejich celkový počet je odhadován na 600. Jedná se však o součet všech hrobů od počátku pohřbívání až po 2. pol. 17. stol., kdy se pohřbívání přesunulo ke kostelu sv. Petra a Pavla (Bartošková - Štefan 2006, 737).

19 Skutečný počet se pravděpodobně blíží horní hranici.

ve které byly jednorázově uloženy tělesné pozůstatky zmasakrovaných jedinců, byla vyhloubena do zásypu opuštěné zemnice 5/5, která byla situována takřka ve středu zkoumaného areálu. Mezi ostatky zcela absentují kosti dětí a vyskytly se pouze 3 lebky ženské. Markantní většina ostatků patřila mužům skupiny adultus (20 – 40 let) nadstřední až velké výšky, se středně mohutným až mohutným svalovým reliéfem. Vysoce pravděpodobný interval vzniku hrobu je ohraničen počátkem a 90. lety 10. století (Štefan – Krutina 2009, 151 – 158; Štefan – Stránská – Vondrová 2016).

Nejmladší nálezy v této poloze představují situace související s **pohřebištěm**. Bylo prozkoumáno celkem 114 hrobů, které obsahovaly pozůstatky nejméně 119 jedinců. K celkovému počtu jedinců je nutno přičíst obtížně vyjádřitelný počet individuí (kolem 30?), jejichž ostatky byly objeveny ve značně fragmentárním stavu hlavně ve střední části lokality v podomírní vrstvě. Lze předpokládat, že určitý počet hrobů byl již porušen orbou. Na pohřebišti tak můžeme počítat s minimálně 150 pohřbenými individuí. Na základě plánu pohřebiště lze vydělit 4 různě početné skupiny hrobů, které byly odděleny (alespoň v době výzkumu) volnými plochami. První skupinu lze pozorovat ve východní části lokality, je nejméně početná a převládá západní orientace hrobů. Stejná orientace převažuje i ve střední skupině. V jihozápadní části nekropole je patrná skupina 15 pohřbů, orientovaných převážně k jihozápadu. V severní části pohřebiště je možno vysledovat jedinou pevnou linii 10 pohřbů, směřujících hlavou k JJZ, orientace ostatních skeletů jsou značně rozrůzněné (Štefan – Krutina 2009, 158). Pozoruhodný je zejména fakt, že téměř 80 % dospělých, u nichž bylo možno určit pohlaví, představují ženy. Demografické rovnováhy by přitom nebylo dosaženo ani tehdy, pokud bychom všechny neurčitelné jedince považovali za muže (Štefan – Krutina 2009, 158).

Navzdory dostupnosti kamene bylo kamenné obložení zjištěno pouze v sedmi hrobech, rovněž pozůstatky vnitřních dřevěných konstrukcí byly dochovány pouze v několika případech. Z hrobů pochází nálezy, které můžeme spojit s tzv. velkomoravským horizontem (v Čechách tradičně kladený do 2. poloviny, či spíše sklonku 9. – 1. pol. 10. století). Jmenovat můžeme především hrozníčkovité náušnice, náušnice se spirálovitým ukončením a uzlíkem nebo olivovité korálky. Nalezeny byly rovněž záušnice s očky. Mladší horizont představují nálezy drobných esovitých záušnic (ve 3 hrobech), jejichž nástup je kladen na počátek 10. a přelom 10. a 11. století. Keramické nádoby byly nalezeny pouze v 5 hrobech. Dále můžeme mezi nálezy uvést šipku, nevelké přezky snad k upevnění pásu, segmentové a 1 melounovité korálek, grandle, ocílky, nebo železné nože. Počátky pohřbívání jsou tedy kladeny na přelom 9. a 10., nejpozději do poloviny 10. století a závěr pohřbívání na přelom 10. a 11. století (Štefan – Krutina 2009, 173 - 184).

Sídlíště bylo tedy pravděpodobně synchronní s první fází rozkvětu hradiště. Uložení těl v hromadném hrobě v bezprostředním sousedství hradiště poměrně jednoznačně svědčí o tom, že se zde odehrál konflikt, jehož předmětem bylo dobytí či přímo ovládnutí Budče. Zdá se, že zhruba v době, kdy vzniká hromadný hrob, dochází i na akropoli hradiště k výrazným strukturálním proměnám (kolem poloviny 10. století), které by mohl hypoteticky iniciovat požár opevnění severně od rotundy sv. Petra, doložen archeologickými výzkumy. Na jejím místě pak vzniká zcela nová fortifikace. V řezu valem, v těsném sousedství kostela, žádné stopy jednorázové destrukce zachyceny nebyly, ale hradba byla v této době výrazně rozšířena směrem ke kostelu. U rotundy se rovněž přestává pohřbívat, mrtví sem budou znovu ukládáni až ve 12. století. K pohřbení obětí, zřejmě bez jakékoli piety, s určitým časovým odstupem po jejich smrti. Absence stop zranění na skeletech z pohřebiště naznačuje, že většina žen a dětí se zřejmě konfliktu přímo neúčastnila. Nabízí se tak možnost, že okolo hromadného hrobu později vzniká pohřebiště, kam jsou pohřbíváni zejména pozůstalí obětí konfliktu. Je nutné rovněž konstatovat, že oběti konfliktu musely představovat v raném středověku poměrně početnou sílu. Například uváděných 60 Soběslavových družiníků, kteří v roce 1161 obsadili hrad Olomouc, již kronikář považoval za silnou posádku (Štefan – Krutina 2009, 190 – 192).

- **Datace: sídlíště:** 2. polovina 9 století – počátek 10. století (RS 3 – RS 4); **hromadný hrob:** počátek 10. století – 990 (RS 3 – RS 4); **pohřebiště:** přelom 9. a 10. století, nejpozději polovina 10. století – přelom 11. a 12. století (RS 3 – 4).
- **PIAN:** P – 1223 – 00015; 15/P/1 ZM 10 12 – 23 – 04; koor.: 389:85 395:87 396:85 391:82.
- **Literatura:** Bartošková 2014; Štefan – Krutina 2009, 119- 212; Štefan – Stránská – Vondrová 2016, 759-776.

c. **Nález hrobu s mečem a gombíky (původně lokalizováno na k. ú. Libochoviček)**

- **Výpovědní hodnota:** 2.
- **Popis akce:** Nález učiněn J. Máchou roku 1847 při těžbě břidlice.
- **Popis situace:** Byl narušen kostrový hrob, jehož hrobová jáma byla zapuštěna ve skále. Hrob byl obložen plochými kameny. Z milodarů můžeme jmenovat železný meč, 2 gombíky, nebo jantarové a skleněné korálky.
- **Datace:** RS 3 – 4.

- Literatura: Gojda 1988, 202; Nový 2014, 293 – 295; Sklenář 1992, 126; Sláma 1977, 69; hlášení uložená v archivu ARÚ Praha čj. 1386/82, 4457/82.

d. Sídlíště západně od železniční zastávky

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Povrchové sběry P. Boukala v roce 1974, západně od železniční zastávky Kováry.
- Popis situace: Povrchovým sběrem byly získány zlomky pozdně hradištní a vrcholně středověké keramiky, ale rovněž fragmenty keramiky halštatské.
- Datace: RS 4 – VS (Gojda 1988, 188).
- PIAN: ADC – 10497; X/B/3 ZM 25 12 – 232; koor.: 244: 222.
- Literatura: Gojda 1988, 188; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 8331/1974.

e. Sídlíště severně od železniční zastávky

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Povrchové sběry P. Boukala, V. Fencla, J. Justové, M. Šolleho a Z. Váni v roce 1974. Sběry proběhly na poli jižně od křížovaty Dřetovice – Libochovičky – Kováry, jižně od železnice.
- Popis situace: Sběry byla získána hradištní keramika, vrcholně středověká keramika, ale rovněž fragmenty keramiky neolitické, halštatské, neolitická kamenná sekera a fragment sekeromlatu. Nalezeny byly také dva fragmenty lidských bércových kostí.
- Datace: RS 2 – 3, VS (Gojda 1988, 188).
- PIAN: ADC – 10499; X/B/3 ZM 25 12-232; koor.: 270:240.
- Literatura: Gojda 1988, 189; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 8327/1974.

f. Sídlíště východně od Kovár

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Povrchové sběry V. Fencla, p. Boukala, M. Šolleho a Z. Váni, prováděné v roce 1974 na kopci východně od Kovár.
- Popis situace: Fragmenty keramiky byly nalézány na obou stranách cesty vedoucí z Kovár k Trněnému Újezdu. Kromě hradištních střepů ze sběrů pochází i fragmenty keramiky neolitické, řívnáčské, únětické, halštatské a laténské.
- Datace: RS 2 – 4 (Gojda 1988, 189).
- PIAN: ADC – 10506; X/B/3 ZM 25 12-232; koor.: 288:254.
- Literatura: Gojda 1988, 189 – 190; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 8326/1974.

g. Sídlíště jihozápadně od železniční zastávky

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Povrchové sběry V. Fencla, které se uskutečnily roku 1974 západně od vlakové stanice Kováry, mezi Libochovickým potokem a silnicí vedoucí do Libochovicěk.
- Popis situace: Sběry byla získána, kromě hradištní keramiky i keramika eneolitická, halštatská a rovněž vrcholně středověká.
- Datace: RS 2 – VS (Gojda 1988, 188).
- PIAN: ADC – 10498; X/B/3 ZM 25 12-232; koor.: 266:220.
- Literatura: Gojda 1988, 188-189; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 8329/1974.

h. Pohřebiště v bývalém statku p. Šimůnka

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: V roce 1900 při hloubení základů nalezeny kostrové hroby.
- Popis situace: Kostrové hroby, jejichž součástí byly i keramické nádoby. Dnes jsou nálezy ztraceny (Sláma 1977, 53 – 54).
- Datace: RS 3 – 4.

- PIAN: ADC – 10242; X/B/3 ZM 10 12-23-04; koor.: 455:95.
- Literatura: Sláma 1977, 53 – 54.

i. Sídlištní nálezy ze zahrady p. Bacíka, ppč. 42/2

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Na počátku 80. let při provádění drenáže na své zahradě nasbíral p. Bacík několik střeptů.
- Popis situace: Nalezeno několik fragmentů keramiky. Bližší okolnosti nejsou známy.
- Datace: RS 2 – 4 (Gojda 1988, 190).
- PIAN: ADC – 10236; X/B/3 ZM 10 12-03-04; koor.: 420:78.
- Literatura: Gojda 1988, 190.

j. Pohřebiště pod jižní částí budečského ohrazení

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Starší nálezy z konce 19. století učiněné při orbě pole, ppč. 473.
- Popis situace: Majitel pole našel pískovcovou desku o rozměrech 176 x 57 x 20 cm, pod níž byl uložen kostrový pohřeb. V blízkosti zmíněného nálezu o něco později našel V. Schmidt, společně s jistým obyvatelem Kovár, další kostrové hroby s kostrami uloženými v obvyklé natažené poloze. Hrobové jámy byly obloženy kameny a dřevem, milodary nebyly nalezeny (Sláma 1977, 54).
- Datace: RS 3 – 4.
- PIAN: ADC – 10240; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 04; koor.: 440:105.
- Literatura: Schmidt 1896a, 366; Sláma 1977, 54.

k. Jáma s VS a PS keramikou v areálu továrny Dalibor

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Nedokumentovaná akce. V areálu bývalé továrny na klavíry Dalibor.
- Popis situace: Zaznamenaná jáma s fragmenty keramiky. Dne 17. 4. 1957 ohlásil K. Čermák nález hradištní jámy. Následnou revizi keramického materiálu provedl V. Sakař.
- Datace: VS – PS.
- PIAN: Nelokalizováno.
- Literatura: Hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 5314/1957.

10. LIBOCHOVIČKY

a. Nález hrobu, bližší lokalizace není známa (není v mapě)

- Výpovědní hodnota: 3.
- Popis akce: Nález učiněný J. Trappem v 80. letech 19. století. Přesnější lokalizace místa není známá.
- Popis situace: Kostrový hrob byl doprovázen prestižními artefakty, například mečem s krátkou záštitou, dřevěnou rukojetí a železnou kovanou hlavicí, zlomky nožů, červeně zdobené kostěné destičky a hmec, který se jako jediný dochoval ve sbírce NM.
- Datace: RS 3 – 4.
- PIAN: -.
- Literatura: Gojda 1988, 202 – 203; Sláma 1977, 70; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 4457/82.

b. Sídlištní nálezy západně od obce

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Povrchové sběry P. Boukala, V. Fencla, J. Justové. M. Šolleho a Z. Váni, které byly provedeny v roce 1974 na polích v západním sousedství obce, mezi silnicí do Stehelčevsi a Buštěhradu a polní cestou do Dřetovic.
- Popis situace: Byly nalezeny zlomky keramiky, která byla popsána obecně jako středověká, dále zlomky keramiky halštatské a pravěké.
- Datace: Středověk.

- PIAN: -.
- Literatura: hlášení uložené v ARÚ Praha čj. 8333/74.

11. STEHELČEVES

a. Pohřebiště v areálu bývalého pivovaru

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: V areálu pivovaru na západní straně obce při silnici Vrapice – Stehelčevy bylo na konci 19. století porušeno několik kostrových hrobů.
- Popis situace: Hroby měly být podle všeho vybaveny esovitými záušnicemi, které jsou však dnes ztraceny. Jedna z nich byla údajně stříbrná a měla být součástí soukromé sbírky.
- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 256).
- PIAN: ADC – 10308; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 376:312.
- Literatura: Gojda 1988, 256; Sláma 1977, 154; Wirth 1907, 103.

b. Pohřebiště „U cihelny“

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Od 20. let minulého století byly v poloze „U cihelny“, v jižní části hliníku SONP Kladno, a v bývalé Žákově cihelně (ppč. 407 – 409, 410 – 412), porušovány kostrové hroby při dobývání hlíny k výrobě cihel. Záchranými výzkumy pod vedením A. Knora, probíhajícími v letech 1926, 1941, 1954 a 1960 bylo zdokumentováno celkem 6 raně středověkých hrobů. V roce 1931 odkryl ve východní části cihelny dalších 14 hrobů.
- Popis situace: Celkem bylo prozkoumáno 20 raně středověkých hrobů. Hrobové jámy byly uspořádány do tří nepravidelných řad. Ve většině případů byly obloženy dřevem nebo kameny. Většina pohřbených byla uložena v obvyklé natažené poloze na zádech, objevil se však i jedinec ve skrčené poloze. Hroby byly poměrně bohatě vybaveny. Mezi milodary se objevily esovité záušnice, mince, nože, fragmenty řetízků, fragmenty obručí věder, keramické nádoby, kaptorga, náhrdelník, jantarové, skleněné a jeden stříbrný korálek, ocílka, přezka, čepelka, jehla, nebo bojová sekera.
- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 255).
- PIAN: ADC – 10326; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 473:332.
- Literatura: Gojda 1988, 255 – 256; Sláma 1977, 155 -157; Knor 1968; Knor 1986, hlášení uložená v archivu ARÚ Praha čj. 591/1927, 3469/60, 3762/60, 3913/60, 4013/60.

c. Pohřebiště na Homolce

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: U příležitosti výzkumu eneolitického výšinného sídliště americkou expedicí (vedení výzkumu V. J. Fewkes) bylo v dubnu 1930 prozkoumáno i devět hradištních kostrových hrobů. Lokalita se nachází severovýchodně od obce na vršku Homolka (ppč. 507/1).
- Popis situace: Mrtví byli pohřbeni v obvyklé natažené poloze na zádech. Hroby tvořily řadu orientovanou severojižně. V hrobě 1 bylo zjištěno kamenné obložení, v hrobech 4, 5, 7 a 8 dřevěné bednění. V hrobech 7 a 8 byly nalezeny bronzové esovité záušnice (průměr 15 – 16 mm). Nálezy se staly součástí sbírky Harvardské univerzity.
- Datace: RS 4 (Gojda 1988, 254).
- PIAN: ADC – 10342; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 59:300.
- Literatura: Gojda 1988, 254 – 255; Sláma 1977, 154.

d. Sídliště v jihozápadním okraji obce, v poloze Za humny

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Úzkým průkopem při stavbě plynovodu Most – Praha bylo na jihozápadním okraji obce prořato v roce 1946 hradištní sídliště, v západním cípu ppč. 93. Sídliště pravděpodobně přechází i na sousední parcely č. kat. 101, 104 a 105.
- Popis situace: Sídliště leží na levém břehu Dřetovického potoka a je od sídliště prozkoumaného v Dřetovicích (jemuž je věnována předkládaná práce) vzdušnou čarou 1,5 km. Byly zachyceny dvě sídlištní jámy (hlubší válcovitá jáma s plochým dnem a malá nehluboká jamka) a kulturní vrstva. Kulturní vrstva počínala ihned pod ornici a nabývala

mocností tak, že na konci svahu v rovině potoka přesahuje 1 m. Není jisté, zda leží na spraši či svahových hlínách a zda se nedělí na několik pater (rozdíly v jejich dataci by však byly nepatrné). Ještě před hloubením výkopu pro plynovod A. Knor zachytil ve vysoké mezi, mezi ppč. 93 a 101, ohniště s dočervena vypálenou mazanicí. Na ohništi a kolem něj bylo nalezeno značné množství střepů, včetně již dosti vyvinutých okrajových částí, zdobené vlnicemi. Tento materiál se nedochoval.

- Datace: RS 2 – 4 (Gojda 1988, 255).
- PIAN: ADC – 10322; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 455:250 455:267 493:272 493:253.
- Literatura: Gojda 1988, 255; Knor 1946b; Knor 1957, 82 – 83.

e. Sídliště – biologická nádrž 2

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Předstihový záchranný archeologický výzkum, který byl vyvolán plánovanou výstavbou biologické nádrže č. 2 pro SONP Kladno na Dřetovickém potoce v letech 1976 – 1977. Výzkum vedli V. Moucha, P. Sommer, I. Krutina, geofyzikální prospekci provedl F. Marek. Osídlení z různých období bylo zjištěno na ploše asi 100 x 200 m. Výzkum se soustředil na prostor, na kterém byla v souvislosti s výstavbou nádrže odstraněna ornice. Nedostatečně skryté okraje osídlené plochy byly zkoumány pouze sondáží.
- Popis situace: Na sídlišti bylo zaznamenáno téměř 80 objektů sídlištního charakteru, několik z nich bylo nevýrazných a časově nezařaditelných. Bylo zachyceno osídlení z doby halštatské, laténské, římské a z raného středověku. Nejstarší raně středověké nálezy byly reprezentovány dvěma polozemnicemi. První z nich se zahluovala do svahu tvořeného sprašovou návějí, takže její severní stěna byla 70 cm hluboká, jižní dosahovala hloubky už jenom 30 cm. Na plochém dně polozemnice byly zdokumentovány stopy po ohništi v severozápadním rohu a kůlové jamky. Z výplně objektu byly získány, kromě zvířecích kostí, zlomky nezdobené v ruce robené keramiky, vzácně i keramika zdobená několikanásobnou vlnicí. Proto je spíše pravděpodobná datace na přechod období kultury pražského typu a starší doby hradištní (rozdílně jasné řazení ke kultuře pražského typu viz Moucha – Pleslová – Štiková 1987, 51). Stejně datována byla další polozemnice, která však byla značně porušena splachy. Do období starohradištního je řazena další polozemnice o rozměrech půdorysu 300 x 370 s hlubokými zásobníkovými jámami v nárožích a kamennou pecí v severozápadním rohu. Ze středohradištního období je zmiňován pouze jeden objekt porušující jednu z polozemnic, z přelomu období kultury pražského typu a starohradištního období.
- Datace: RS 1 – 3.
- PIAN: ADC – 10345; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 75:318.
- Literatura: Gojda 1988, 257; Krutina 1985b, 121 – 122; Moucha – Pleslová – Štiková 1987, 49 – 51; hlášení uložená v archivu ARÚ Praha čj. 2337/77, 2795/77, 7172/76, 7168/76, 7171/76, 5985/77, 6426/78.

f. Pohřebiště U drůbežárny

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Při sadbě stromů byly v roce 1954 prozkoumány tři kostrové hroby. Zdokumentoval je A. Knor. Ke stejnému pohřebišti s největší pravděpodobností náleží i hrob zachycený v roce 1940 na sousední parcele č. 447. Vzdálenost mezi ním a trojicí hrobů činila přibližně 60 m.
- Popis situace: Hroby tvořily krátkou severojižně orientovanou řadu. Mrtví byli pohřbeni v natažené poloze na zádech v pravoúhlých hrobových jamách, které byly obloženy dřevem či kameny. V hrobech byly nalezeny esovité záušnice.
- Datace: RS 3 – RS 4 (Gojda 1988, 257).
- PIAN: ADC – 10341; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 55:323.
- Literatura: Gojda 1988, 256 – 257; Sláma 1977, 154 – 155, hlášení uložené v archivu ARÚ 4391/54.

g. Vrcholné středověký sídlištní areál v intravilánu obce, u čp. 6

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: Výzkum proběhl v roce 1960 pod vedením A. Knora v souvislosti se stavbou žumpy. Akce proběhla v severozápadní části obce, v severní části dvora hospodářského objektu JZD, čp. 6.
- Popis situace: Ve výkopu bylo zdokumentováno nároží snad hranolovité odpadní jámy či sklepa. Objekt byl vyhlouben v podloží algonkické břidlice. V zásypu objektu, který byl tvořen drobnou drtí algonkické břidlice, byly uhlíky, zvířecí

kosti a četné střepy černošedé i červeně malované keramiky. Nalezena byla keramika vypálená do šedých odstínů a keramika světlá, zdobená červeným malováním. Zastoupena jsou nízká i vysoká okruží.

- Datace: VS (14. – 1. polovina 15. století).
- PIAN: ADC – 10332; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 09; koor.: 12:291.
- Literatura: hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 88/1968.

h. Tvrz Stehelčevce – nelokalizovaná

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Lokalita známá z písemných pramenů.
- Popis situace: Na tvrzi měl již v roce 1316 sedět Jan ze Stehelčevsi.
- Datace: VS – PS.
- PIAN: Bez lokalizace.
- Literatura: Sedláček 1891, 273.

i. ZSO Buckovský/Kněžský Újezd

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis situace: Lokalita známá z písemných pramenů.
- Datace: VS – PS.
- Literatura: Mottl 1878, 520; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, mapa č. 43; Profous 1957, 440; Roubík 1959, 26.

j. ZSO Břizka/Březsko (na katastru dnešní Stehelčevsi/Vrapic)

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis situace: Lokalita známá z písemných pramenů.
- Datace: VS – PS.
- Literatura: Mottl 1878, 518; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, mapa č. 43; Profous 1947, 169; Roubík 1959, 26.

12. TŘEBUSICE

a. Blíže nelokalizované sídliště (není v mapě)

- Výpovědní hodnota: 3.
- Popis akce: Nález fragmentů hradištní keramiky.
- Popis situace: Nejsou známy bližší okolnosti. Rovněž nález mince z 12. století, jejíž nález byl dle starých záznamů brán jako doklad existence raně středověkého pohřebiště. Pouze na základě nálezů mince je taková interpretace nepřesvědčivá.
- Datace: RS 2 – 4.
- Literatura: Gojda 1988, 260.

b. ZSO Tuklatv/Tukleky

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis situace: Lokalita známá z písemných pramenů. V minulosti v místě zaniklé osady údajně vyorávány stavební kameny (www.trebusice.cz [23.5.2016]).
- Datace: VS – PS.
- Literatura: Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, mapa č. 43; Profous 1957, 396.

c. Ojedinělý nález paprscité spony (není v mapě)

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: Nález učiněný detektorem kovu.
- Popis situace: V roce 2014 byla nalezena část lité paprscité spony typu Maroş – Gîmbaş (typ IIA podle Wernera 1950). Nález byl zaměřen pomocí GPS a odevzdán do muzea v Kladně.

- Datace: RS 1.
- Literatura: Profantová 2015.

13. VRAPICE

a. Tvrz Vrapice

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis akce: vizuálně – geodetický průzkum, lokalita známá z písemných pramenů a mapových podkladů.
- Popis situace: Tvrz se nacházela na konci ostrožny, na které dodnes stojí kostel sv. Mikuláše, původně románská stavba, datovaná do širokého rozsahu 11. – 13. století, spíše však až do konce 12. – 13. století, s ohledem na zasvěcení sv. Mikuláši (Novák – Vařeka 2014, 457; Procházka 2007, 98). Rotunda bývá považována za druhou nejstarší stojící stavbu v regionu po rotundě na Budči (Podlaha 1913, 125). V současné době nejsou v terénu patrné žádné její zbytky a není vyloučeno, že část skalnaté vyvýšeniny, kde stávala, byla v 19. století odtěžena kamenolomem. Terénní relikty tvrze zachytili důstojníci v mapách josefského vojenského mapování. Severně od kostela je zachyceno oválné tvrziště, obehnané valem a příkopem. Za pozornost stojí fakt, že vstupní portál do lodi rotundy byl orientován vstřícně k tvrzišti. Jádru tvrze měl od předpolí oddělovat široký příkop, před nímž se nacházelo malé předhradí, kam ústila vozová cesta, vedoucí kolem kostela (Herber 2012, 468; Novák – Vařeka 2014, 457). Dle pozorování K. Reichertové, mělo být ještě v 50. letech 20. století, patrné obehnaní návrší valem a příkopem (archív ARÚ Praha, čj. 2029/1957). Lze uvažovat o společné existenci sakrální stavby a určité formy sídla elity již od konce 12. století (Merhautová 1971, 355; Mottl 1878, 699; Novák – Vařeka 2014, 457; Procházka 2007, 100).
- Datace: VS - PS.
- PIAN: ADC – 10304; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 358:200.
- Literatura: Herber 2012, 468; Mottl 1878, 700 – 704; Novák – Vařeka 2014, 457 – 458; Procházka 2007, 98 – 101; Sedláček 1891, 271 – 272; Wirth 1907, 99 – 100; hlášení uložené v archivu ARÚ čj. 2029/1957.

b. Sídlíště v areálu čistíčky odpadních vod „U kříže“

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: V 60. letech 20. století byla na pozemku č. kat. 668 budována čistíčka odpadních vod. V letech 1962 a 1965 na stavební práce dohlížel A. Knor. Koordinace se stavebními aktivitami neprobíhala ideálně, pracovat tedy můžeme pouze s malými fragmenty zkoumané plochy. Ze sezóny roku 1962 pochází dokumentace liniových řezů, dokumentace archeologického dohledu v roce 1965 je k dispozici pouze částečně z pozůstalosti A. Knora.
- Popis situace: Kromě středověkých situací na jižním svahu potoka byly zachyceny i situace řazené do doby laténské a římské. Starohradištní situace byly zachyceny ve výkopu jámky, kde byla zachycena spodní část odbagrované zásobní jámy o hloubce 120 cm. Jáma měla ploché dno o průměru 50 cm a v jejím zásypu bylo obsaženo 13 zlomků keramiky a 3 zlomky pražnice. Středohradištní zásobní jáma byla zachycena 40 cm jižně od popisované. Zásobnice byla zachována do výše 130 cm a v jejím zásypu bylo nalezeno 19 zlomků keramiky. Středohradištní keramika byla nalezena i v zásypu staré hornické stoly, objevené 1 m pod povrchem asi 15 m východně od mladohradištního ohniště. Mladohradištní osídlení bylo reprezentováno v profilu zachycenou pecí s vypálenými stěnami, hlubokou 50 cm od povrchu, na profilu dosahující délky 140 cm. V jejím zásypu byla část nádoby s kalichovitou profilací a výduť s jednoduchými rýhami. Keramika se zduřelými okraji byla zastoupena pouze jedním okrajem, který pochází z kontextu nad mladohradištním ohništěm v sondě C. Mladohradištní osídlení bylo zachyceno rovněž v roce 1965 v jihozápadní části pozemku. Ve východní části staveniště bylo zachyceno rovněž novověké osídlení (asi 18. století), ale situace nebyly blíže dokumentovány.
- Datace: RS 2 – 4.
- PIAN: ADC – 10294; X/P/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 312:210.
- Literatura: Gojda 1988, 278; hlášení uložena v archivu ARÚ Praha čj. 5474/63, 2214/62, 2651/62, 3314/62, 3347/62, 3459/62, 4508/62.

c. Sídlíště na č. kat. 749/3

- Výpovědní hodnota: 1.

- Popis akce: V roce 1962 A. Knor prohlédl na pozemcích č. kat. 743, 737, 738 749/1 a 749/3 rýhu pro potrubí, vedoucí do kanalizační čistírny, která byla následně budována na pozemcích č. kat. 668 a 673. V severovýchodní části pozemku byly touto rýhou prořaty 3 zemnice a 1 obilnice.
- Popis situace: Dokumentované objekty pochází ze starší doby hradištní. Byly zachyceny 3 zemnice a zásobní jáma hruškovitého průřezu. První zemnice na profilu dosahovala délky 290 cm, hloubka od povrchu činila 140 cm a z jejího zásypu pochází 9 fragmentů keramiky. Další zemnice neposkytla datovací materiál, na profilu měla délku 1,5 m a její hloubka od povrchu činila 105 cm. Třetí zemnice rovněž neposkytla nálezy. Její délka v profilu byla 170 cm a hloubka od povrchu 140 cm. Posledním ze zachycených objektů je zásobní jáma hruškovitého průřezu s průměrem ústí kolem 50 cm a hloubkou 160 cm od povrchu. Ze zásypu byl vyzvednut pouze 1 zlomek dna. Skupina popsanych objektů je vzdálena přibližně 600 m v západním směru od sídliště, zachyceného na staveništi čistírny odpadních vod, na východním okraji pozemku č. kat. 668. Proto je nutno pokládat zjištěné situace za dvě samostatné osady.
- Datace: RS 2.
- PIAN: ADC – 10293; X/B/2 ZM 10 12 – 23 – 08; koor.: 312:210.
- Literatura: Gojda 1988, 277; hlášení uložené v archivu ARÚ čj. 5256/62, 5474/63.

d. ZSO Buštívek/Buštívka

- Výpovědní hodnota: 2.
- Popis situace: Lokalita známá z písemných pramenů.
- Datace: VS – PS.
- Literatura: Mottl 1878, 518; Profous 1947, 221 – 222, Roubík 1959, 26; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, mapa č. 43.

14. ŽELENICE

a. Pohřebiště Na skalkách

- Výpovědní hodnota: 1.
- Popis akce: V poloze Na skalkách (ppč. 193 a 50) vyorával na konci 19. století majitel pole E. Nebeský při hlubší orbě lidské kosti. Vzhledem k tomu, že ho místní pamětníci upozorňovali na to, že při hloubení cesty přes uvedené pozemky byly porušovány celé kostry, upozornil na skutečnosti archeology. Posléze zde proběhly výkopové práce v letech 1891/2, 1893 a 1894.
- Popis situace: Celkem bylo odkryto 105 hrobů se 116 pohřby. V naprosté většině hrobů byl pohřben jeden nebožtík. Sedm hrobů obsahovalo pozůstatky dvou jedinců a dva hroby dokonce tří jedinců. Hroby tvořily přibližně 13 řad, které byly uspořádány v severojižním směru. S výjimkou 3 pohřbů ve skrčené poloze, byli nebožtíci uloženi v obvyklé natažené poloze na zádech, většinou s hlavou směřující k západu. Ve 28 hrobech bylo kamenné obložení, ve 13 hrobech dřevěné obložení a ve 3 hrobech bylo užito dřeva i kamene. Největší množství hrobů (61) nevykazovalo stopy po obložení. Milodary byly přítomny v 53 hrobech (z toho v 19 dětských). Celkem bylo identifikováno 77 hrobů dospělých, 36 dětských hrobů a u tří hrobů nebylo možné toto rozhodnutí jasně učinit. Z milodarů můžeme jmenovat celkem 34 keramických nádob. Ve 26 případech byla v hrobu jedna nádoba, ve 4 případech dvě. Nádoby byly ve většině případů uloženy u nohou, nejčastěji mezi chodidly, pouze zřídka byly nádoby kladeny o něco výše, mezi lýtkové kosti. Bylo nalezeno 8 bronzových a 10 stříbrných esovitých záušnic. Z bronzových předmětů můžeme jmenovat ještě závěsky o délce přibližně 3 cm, které byly opatřeny ouškem k navléknutí. Spektrum stříbrných předmětů doplňuje nález denáru Spytihněva II. (1055 – 1061), který svírala v ruce kostra dospělé ženy, pohřbená v hrobě č. 10. Poměrně časté byly i milodary v podobě železných předmětů. Z nich můžeme zmínit 18 noží, 4 křesadla, obruče a držadla věder, nebo železné nůžky z hrobu č. 96. Spektrum nálezů doplňují nálezy skleněných korálků (čirých, nazelenalých, modrých), korálků z jantaru nebo z minerálů.
- Datace: RS 3 – 4 (Gojda 1988, 285).
- PIAN: ADC – 10212; X/B/3 ZM 10 12 – 23 – 03; koor.: 288:306.
- Literatura: Gojda 1988, 284 – 285; Krumphanzlová 1992, 156 – 161; Matiegka 1896, 30 – 36; Smidt 1896b, 1 – 30, 368 – 370, 466; Sláma 1977, 181 – 188; hlášení uložené v archivu ARÚ Praha čj. 3461/41.

4.2 Z raného do vrcholného středověku

V následující kapitole využijeme poznatky archeologie, nastíněné na předcházejících stránkách (Seznam lokalit), které jsme pro tyto potřeby promítli do map (mapa 1 - 3). První z nich zachycuje situaci časně slovanského období a období starohradištního, druhá zobrazuje doklady osídlení v období středo a mladohradištním, a konečně třetí mapa situaci vrcholného středověku. Zmíněné mapy, v kombinaci se seznamem lokalit, posloužily jako východisko ke zhodnocení postupné cesty k vrcholně středověkému venkovu, v němž platila jiná pravidla (zejm. Klápště 1994a, b, 2005; Žemlička 2014).

4.2.1 Sídliště raného středověku

Už při letném pohledu na vytvořené mapy, zaujme poměrně vysoký počet sídelních poloh, které se bezprostředně váží na tok Dřetovického potoka, a byly zachyceny archeologickými výzkumy. Mapa takto zachycených poloh je poté doplněna sídlišti, která registrujeme díky povrchovým sběrům. Tyto lokality pak známe především z bližšího okolí hradiště Budeč, z vazby na potoky Zákolanský, Buštěhradský a Týnecký. Můžeme tak konstatovat, že povodí toku Dřetovického potoka nabízí velice příhodnou situaci pro studium změn sídelní struktury. I v tomto případě je však na místě kritika pramenů, ve snaze vyhnout se zjednodušeným soudům a tvorbě struktur, které by možná vypadaly erudovaně, ale při bližším zvážení všech skutečností by se jejich minulé existence nedala potvrdit ani vyvrátit. Na paměti musíme mít skutečnost, že ač je zde řada sídlišť zachycených archeologickými výzkumy (ať už v ploše, či v řezu), stále pracujeme pouze s malými fragmenty někdejší skutečnosti. Nyní se však na tyto fragmenty podíváme blíže.

Budeme-li brát v úvahu blíže lokalizované nálezy, můžeme konstatovat, že celkem je ve sledovaném území zachyceno pro raný středověk 19 sídelních poloh. Z toho 8 nalezišť bylo zachyceno archeologickým výzkumem. Některé starší nálezy ale mají spíše hodnotu sběru (například sídliště zachycené na katastru Blevic)²⁰. Přesto však je nutné počítat s různou kvalitativní výpovědí jednotlivých akcí. Zaměříme-li se v první řadě na sídliště zachycená podél toku Dřetovického potoka, zjistíme, že hned několik poloh by se dalo prohlásit za tzv. primární jádra. Pod tímto pojmem jsou skryta

²⁰ V takových případech je uvedeno v seznamu nálezů, že je nález evidován jako sběr a tomu odpovídá i barevnost bodů v mapě.

dle definice sídliště v trvání minimálně 2 fází, nejčastěji však po celý průběh raného středověku. Mělo by se tak jednat o jakési základní prvky sídelní sítě, ovšem pouze v rámci raného středověku (Meduna 1991, 186 – 187; Meduna – Černá 1992, 84 – 85). Jak už naznačuje samotná definice primárních jader, musíme si vzít k ruce mapu 1 a 2. Postupovat budeme nejprve po proudu Dřetovického potoka. Definici primárních jader by plnilo sídliště zachycené v Dubí u Kladna A. Knorem (záznam 6e v seznamu nálezů)²¹. Jedná se o blíže nedokumentovanou akci, při které bylo bezpečně zjištěno několik obilnic. Situace je datována do období kultury pražského typu až střední doby hradištní. Asi 300 m v jihozápadním směru byly zachyceny další sídlištní nálezy (6d). Několik zlomků raně středověké keramiky bylo nalezeno při těžbě písku v Böhmově cihelně. Jedná se o blíže nedokumentovanou akci, při níž byly nalezeny fragmenty keramiky, které můžeme datovat do středohradištního až mladohradištního období. Tato informace má pro nás srovnatelnou hodnotu se sběrem. Můžeme však uvažovat o postupném posunu sídelní polohy. Nelze zcela vyloučit, že jde o jednu a tutéž lokalitu, prostor mezi oběma zachycenými polohami je v současné době zastavěn. Existenci poměrně rozsáhlého sídelního areálu by šlo vysvětlit budováním nových domů na nových místech, s ohledem na jejich předpokládanou životnost.

Posuneme-li se níže po toku, do někdejšího katastru Vrapic (dnes k. ú. Kladno), i zde najdeme doklad sídliště, které by odpovídalo definici primárních jader. Při budování čističky odpadních vod zde bylo zachyceno osídlení od staro- do mladohradištního období (13b). Méně než 700 metrů v západním směru poté bylo zachyceno v rýze pro potrubí další sídliště, datované tentokrát do střední doby hradištní. Na řezu byly zachyceny 3 polozemnice a 1 obilnice. Ani zde však nemůžeme vyloučit, že dlouhodobě osídlený prostor byl vymezen archeologicky dokumentovanými místy nálezů a v jednotlivých etapách se zde domy přesouvaly na větším prostoru. Na zoraném poli v poloze Nad skalou, východně od sídliště zachyceného při stavbě čističky, se nepodařilo najít jediný fragment keramiky. Protější břeh potoka byl pozměněn tzv. Buštěhradskou haldou, navršenou v 2. polovině 20. století. Jedná se o skládku strusky z kladenských hutí. Fragmenty raně středověké keramiky se vyskytovaly v hojném počtu až na poli v mírném svahu, severně od Vrapického rybníka, již na katastru Stehelčevsi. Právě zde, v poloze Za humny, byly při stavbě

²¹ Dále budou v závorkách uváděny pouze odkazy ve tvaru číslo a písmeno, odkazující na příslušnou položku v seznamu nálezů.

plynovodu Most-Praha zachyceny dvě sídlištní jámy, kulturní vrstva a ohniště (11d). Popsané sídlištní situace jsou datovány do období stredo - až mladohradištního. I o těchto nálezech by se tedy dalo uvažovat jako o zachycené části tzv. primárního jádra. Zhruba 1100 m východně bylo při budování biologické nádrže č. 2 zachyceno další sídliště (11e). Podařilo se zdokumentovat stopy osídlení od období kultury pražského typu až do střední doby hradištní, tedy opět vzorek odpovídající výše uvedené definici primárního jádra.

Jen přibližně 500 m v severovýchodním směru pak leží sídliště v poloze Na blatech, na katastru Dřetovic, jehož část byla zpracována na předchozích stranách práce. Osídlením od období kultury pražského typu až do vrcholného středověku naprosto bez pochyb odpovídá definici primárních jader. Zatím posledním korálkem na niti Dřetovického potoka je sídliště, zachycené sběry na mírném svahu v severovýchodním výběžku dnešního katastru Dřetovic (5c). Ze sběrů v této poloze pochází mladohradištní keramika.

Budeme-li chtít celkově zhodnotit popsaná sídliště, nesmíme zapomenout na to, že body v mapách zachycují pouze část minulé skutečnosti. Pod současnou zástavbou, nebo za hranicemi sond archeologů, mohly zůstat skryty doklady osídlení, které by mohly prodloužit trvání sídliště o další etapu. Zejména u sídlišť, známých ze sběrů, musíme mít rovněž na paměti, že sídliště, zejména v časných fázích středověku (RS 1 a 2), mohou být skryta pod nivními náplavy (Meduna – Černá 1992, 86). Dodejme, že v oblasti Pětipeské pánve, se tzv. primární jádra vyskytovala pouze do nadmořské výšky nepřekračující 300 m. n. m. a vázala se na přítoky menších vodotečí. Všechna primární jádra ležela ve vazbě na černoze a nivní půdu (Meduna – Černá 1992, 85). Vezme-li v úvahu topografii sledovaného území, nepřekvapí, že většinu sídlišť můžeme řadit právě k primárním jádrům. Při pokusech o podobné kategorizace sídelních poloh ale musíme pamatovat na to, že neprozkoumané, zastavěné, nebo jinak nepřístupné plochy by mohly naše závěry změnit. Problematické je zejména vymezení rozsahu jednotlivých sídelních komponent. Zejména v bližším okolí hradiště Budeč bylo povrchovými sběry doloženo několik dalších sídelních poloh. Archeologicky potom bylo prozkoumáno sídliště v poloze Na Týnici (Štefan – Krutina 2009; 9b). I zde fragmenty keramiky většinou vypovídají o trvání sídlišť minimálně v průběhu dvou fází. Sídlištní nálezy zachycené na katastru Blevic a Buštěhradu v tomto ohledu není možné zhodnotit, spíše však mohou vypovídat o určité sídelní kontinuitě, která trvala i ve středověku

vrcholném a i později. Nevyhnutelně se v dané situaci naskýtá otázka, zda je v dané topografické situaci možné rozlišovat sídliště na primární a sekundární jádra. Na základě fragmentárního obrazu minulé skutečnosti může vzniknout představa značně zkreslená.

V případě sledovaného území je tedy možné konstatovat, že k sídlení si lidé vybírali vhodné podmínky, které jim poskytovala blízkost levobřežních přítoků Vltavy, na něž se vázaly zemědělsky příhodné půdy. S ohledem na životnost konstrukcí domů a potřebu dostačujícího hospodářského a nevyčerpaného zázemí, pak dochází k menším přesunům v jednotlivých obdobích. Ve shodě s P. Medunou si tak strukturu raně středověkých sídlišť představujeme jako shluky sídlištních jednotek, jejichž konzumpční areály byly navzájem disjunktní (srov. Frolík – Sigl 1995, 92; Klápště 1994b, 46; Meduna 1992, 287). Tyto jednotky se přeskupovaly a vytvářejí tak v celkové projekci rozsáhlejší konzumpční (sídlištní) areály, které se mohou zčásti dotýkat či překrývat, nebo mohou být využívány pouze v některých fázích (Meduna 1992, 287). Na základě porovnání map zachycujících doklady osídlení, můžeme rovněž konstatovat zahušťování osídlení od střední doby hradištní, kdy mimo jiné vzniká i opevnění na Budči. Na rozdíl od situace na Jaroměřsku, můžeme u několika zachycených sídlišť počítat s přibližnou polohovou stabilitou již od starohradištního období (někdy i od období kultury pražského typu) až do 13. století. Na Jaroměřsku byla konstatována polohová stabilita u několika vsí až od střední doby hradištní (Ježek 2007, 531).

4.2.2 Pohřebiště – z okraje ke kostelu

Při pohledu na mapu dokladů osídlení zjistíme, že zachycená pohřebiště zpravidla ležela v polohách vyšších než dokumentovaná sídliště. Zatímco sídliště se soustřeďují v potočnických údolích, pohřebiště registrujeme v polohách exponovanějších (mapa 2), při okrajích jednotlivých sídelních komor, zřejmě již na periferiích hospodářského zájmu (Klápště 1994a, 162; Klápště 2005, 183). Hrobové nálezy známe ve sledované oblasti z 25 poloh. Jedná se o nálezy různé informační hodnoty, o nálezy učiněné již v 19. století, nálezy jednotlivých hrobů až poměrně velké nekropole, které byly prozkoumány výzkumy o větším plošném záběru. Z období kultury pražského typu a starohradištního známe pouze 1 doklad pohřebiště. Ve Cvrčovicích (4b) byl, kromě dvou kostrových hrobů, zachycen i 1 pohřeb žárový (archiv ARÚ Praha, čj. 3157/1941, 2684/1942; Sláma 1977, 33 – 34). Období kultury pražského typu byla přičítána i situace interpretovaná jako mohyla s kamennou skříňkou a nádobou pražského typu,

stojící opodál zmíněné skříňky, prozkoumaná v Zákolanech (8a; Šolle 1985, 343 – 344). Celou situaci ovšem přehodnotil M. Lutovský, který zdokumentovanou situaci považuje spíše za zachycené relikty polozemnice s kamennou pecí z období kultury pražského typu (Lutovský 2010, 266 – 267). Příznivější situaci ke studiu nabízí až období středohradištní a mladohradištní. Svůj vliv na množství zachycených lokalit má jistě i, od počátku 9. století se prosazující, pohřbívání nespálených těl. Takové hroby jsme schopni lépe registrovat než jamkové bezurnové hroby (nepřekryté mohylou), se kterými musíme pro nejstarší období raného středověku počítat (Bubeník – Pleinerová – Profantová 1998, 114 – 120). U několika situací, na mapě vyznačených bodem, nejde vyloučit, že jde o jednu lokalitu (např. Cvrčovice – 4 a, b; Buštěhrad – 3 d, f). Přesto, že sledované území patří v Čechách k těm lépe poznaným, musíme i zde brát ohled na to, že v příliš fragmentárních pramenech zachycujeme zpravidla jen izolované složky někdejšího systému sídlišť a pohřebišť (Klápště 1994a, 165). Při pohledu na vytvořené mapy je jasné, že spojení konkrétního sídliště a pohřebiště (jejich zachycených částí) je problematické. Mnohdy chybí ekvivalent zachyceného pohřebiště v podobě doloženého místa sídlení, nebo naopak. S touto situací se setkáváme především v období kultury pražského typu a starší době hradištní. Situace ale není zcela příznivá ani v mladších obdobích raného středověku. Pro lepší zhodnocení topografického vztahu sídlišť a pohřebišť nabízí lepší východisko zejména situace zachycená na katastru Buštěhradu, Dřetovic, Stehelčevsi, nebo v bližším okolí Budče (mapa 2). Jako přesvědčivé se přesto jeví tvrzení, že pohřebiště od příslušných sídlišť dělila vzdálenost mezi 200 až 500 m, v souladu se zjištěními na Litoměřicku či na Mostecku (Klápště 1994a, 162; Štefan – Varadzin 2007, 35). Odlišný obraz se dal vysledovat například na okraji českého středohoří a v krajině za mosteckými vrchy, zde známá sídliště a pohřebiště dělila vzdálenost pohybující se mezi 1000 a 1250 m (Klápště 1994a, 162). Musíme tedy počítat s rozdíly, které jsou dány především přírodními danostmi. Při obecné neznalosti plošného rozsahu spojovaných areálů, ovšem postihujeme jen odstupy nahodilých archeologických nálezů, což se projeví i na výsledku (Klápště 1994a, 162), který v závislosti na nemožnosti průzkumu celých sídelních komor, nebude nikdy zcela přesný.

Protože prokazatelné doklady varianty, že by více sídlišť sdílelo jedno pohřebiště z českého prostředí prozatím chybí, jeví se jako pravděpodobnější spíše možnost, že jedné komunitě příslušelo více míst posledního spočinutí (Štefan –

Varadzin 2007, 36). Nejlepší představu o podobě a uspořádání poskytují pohřebiště, na kterých proběhl systematický výzkum, kterým byla dokumentována rozlehlější plocha. Ve sledovaném území k takovým patří pohřebiště odkryté v místní části Holousy v Brandýsku (2a), v areálu bývalé Žákovy cihelny ve Stehelčevsi (11b) a pohřebiště odkryté v poloze Na skalkách v Želenicích (14a) a samozřejmě nekropole odkryté na hradišti Budeč, nebo v jeho nejbližším okolí. Zmíňme zejména pohřebiště v Zákolanech (8a) a pohřebiště v poloze Na Týnici (9b).

Při jejich bližším popisu začneme právě na hradišti, protože blízkost tohoto centrálního místa, jak uvidíme dále, se projevovala i v nálezovém inventáři na lokalitách v jeho blízkém okolí. Vyhneme se však detailnějším popisům, podrobnější informace jsou již nastíněny v seznamu nálezů. Jedno z pohřebišť prozkoumaných na Budči, obklopovalo rotundu sv. Petra. Hroby respektují průběh opevnění, jehož vznik je kladen do průběhu 2. poloviny 9. století. Právě tato skutečnost je argumentem pro tvrzení, že středověká hradba vznikla nejpozději v době, kdy byla stavěna rotunda (Bartošková – Štefan 2006, 727-728). Rotunda byla vystavěna za vlády knížete Svyatopluka I. a jako pravděpodobná se jeví možnost, že byl kostel založen krátce po jednání v Řezně v roce 895 (Sláma 1986, 12 – 13). Podle velkomoravského a povelkomoravského charakteru nálezů se zde pohřbívalo v průběhu 1. poloviny 10. století (Bartošková 2014, 67 – 68). Bohatá výbava hrobů vede k úvahám, že zde byli pohřbíváni pouze vysoce společensky postavení obyvatelé knížecího dvorce, kteří byli za svého života pokřtěni. Rotunda mohla být chápána jako soukromá kaple, v jejímž interiéru mohl spočinout snad jen příslušník knížecího rodu (Bartošková 2014, 67-68; Bartošková – Štefan 2006, 737). Mladší pohřbívání na hradišti se podle všeho z menší části přesunulo ke kostelu Panny Marie. Na základě datování hrobových nálezů se předpokládá, že kostel Panny Marie stál již v 2. polovině 10. století. Hodnocení situace je však komplikováno superpozicí kostela a hrobu č. 142. Nelze zcela vyloučit možnost existence nekostelního pohřebiště, na kterém byl až později vybudován kostel. Tato fáze by však nemohla mít dlouhé trvání, neboť další nálezy starších hrobů postrádáme (Bartošková – Štefan 2006, 737). Archeologicky v okolí kostela Panny Marie bylo prozkoumáno 288 hrobů, z nichž je možno datovat pouze část. Nejstarší hroby jsou dle výbavy (záušnice, mince) datovány do mladší doby hradištní. Pravděpodobně se jedná o hroby obyvatel hradiště, jakékoli úvahy o jejich sociálním postavení jsou však, kvůli zmenšujícímu se inventáři hrobové výbavy, problematické (Bartošková – Štefan 2006, 737).

Vně budečského opevnění bylo prozkoumáno pohřebiště v Zákolanech (Obr. 19:4), jehož celistvost a rozsah nelze přesně stanovit, jde ale o pohřebiště o několika desítkách jedinců. Z pohřebiště známe nálezy šperků velkomoravského a byzantsko – orientálního charakteru. Z nálezového inventáře jmenujme ještě ostruhy. Dle průměru nalezených záušnic se soudí, že zde mohli být ukládáni nebožtíci ještě po polovině 10. století (Bartošková – Štefan 2006, 736 – 737). Počátky pohřebiště byly dříve kladeny už do období kultury pražského typu, které měla příslušet prozkoumaná mohyla (Šolle 1985, 343 - 344). Tuto interpretaci však vyvrátil M. Lutovský. Nález nádoby a „kamenné skříňky“ v její blízkosti dává do souvislosti se sídlištní situací (Lutovský 2010, 266 – 267). Pohřebiště má řadu rysů společných s jinými pohřebišti vázanými na mocenská centra, prisuzovanými s jistou opatrností příslušníkům knížecí družiny (Bartošková – Štefan 2006, 736 – 737). Dále bylo v předpolí hradiště prozkoumáno pohřebiště v poloze Na Týnici (9b). Zde byl učiněn nález hromadného hrobu 30 – 60 zmasakrovaných jedinců, kteří byli uloženi zřejmě bez jakékoli piety s určitým časovým odstupem po jejich smrti. Uložení těl v bezprostředním sousedství hradiště poměrně jednoznačně svědčí o tom, že se zde odehrál konflikt, jehož předmětem bylo dobytí či přímo ovládnutí Budče. Vysoce pravděpodobný interval vzniku hrobu je ohraničen počátkem a 90. lety 10. století (Štefan – Krutina 2009, 151 – 158, 190 – 192; Štefan – Stránská – Vondrová 2016, 771). Markantní většina ostatků patřila mužům skupiny *adultus* (20 – 40 let). Jako pravděpodobná se jeví možnost, že později vzniká kolem hromadného hrobu pohřebiště, kam byli ukládáni pozůstalí obětí, neboť zde téměř 80 % dospělých, u nichž bylo možné určit pohlaví, představují ženy. Na pohřebišti bylo prozkoumáno celkem 114 hrobů, které obsahovaly pozůstatky nejméně 119 jedinců, počítat však můžeme s minimálně 150 individui, jelikož pozůstatky kolem 30 jedinců byly dokumentovány ve značně fragmentárním stavu v podorniční vrstvě. Z hrobů pochází nálezy, které můžeme spojovat s tzv. velkomoravským horizontem (v Čechách kladen do 2. poloviny, či spíše sklonku 9. – 1. pol. 10. století). Počátky pohřbívání jsou kladeny na přelom 9. a 10. století, nejpozději do poloviny 10. století a závěr na přelom 10. a 11. století (Štefan – Krutina 2009, 173 – 184; Štefan – Stránská – Vondrová 2016, 771).

S běžnými venkovskými pohřebišti nelze plně slučovat pohřebiště prozkoumané v Brandýsku, v místní části Holousy (Obr. 19:1). Byly zde totiž, kromě jiných artefaktů, nalezeny 3 pohřby bojovníků, z nichž 2 byly vybaveny celkem třemi ostruhami

s ploténkami a dlouhým přímým bodcem (Obr. 19:2). Z celkového počtu prozkoumaných 58 hrobů, bylo 22 s milodary a osobní výbavou pohřbených, jednalo se například o keramické nádoby a vědra s dnes již neznámým obsahem, součásti jezdecké výstroje, nože, ocílky a šperky, nebo náhrdelník ze skleněných korálek z dětského hrobu (Bartošková 2014, 79 – 80). Specifický charakter pohřebiště lze nejspíše spojovat s blízkostí hradiště Budeč, které je vzdáleno přibližně 5 km (Kytlicová 1968, 246). Celkem zde bylo prozkoumáno 52 hrobů s 56 pohřby. Počátky pohřebiště jsou kladeny na sklonek 8. či spíše počátek 9. století, kdy mělo jít o skupinové pohřebiště s poměrně častými keramickými a kovovými milodary a rovněž milodary v podobě drobných šperků. V době před polovinou 10. století, snad v jeho třetině, se pohřebiště mělo změnit v řadový hřbitov. Ubývá milodarů a často se vyskytují drobné záušnice (Kytlicová 1968, 193 – 246). Nálezy zbraní a ostruh známe i z několika dalších lokalit v blízkém okolí Budče, konkrétně z pohřebiště v bývalé Žákově cihelně a na Kohoutově poli (11b) ve Stehelčevsi. Zmíňme například nález bojové sekery - moravské bradatice a velkomoravské páskové ostruhy s výřezem pro řemení (Knor 1986). Ze Stehelčevsi (Obr. 19:5) pocházejí rovněž zbytky náhrdelníku v podobě nálezu několika skleněných korálek a jedné kaptorgy, zdobené vybíjenými kroužky a puncováním (Bartošková 2014, 79-80). Zajímavým je rovněž nález železného meče z hrobu prozkoumaného v první polovině 19. století na k. ú. Kováry (9c). Tento hrob byl dříve lokalizován na k. ú. Libochoviček. O novou lokalizaci se studiem archivních pramenů zasloužil P. Nový (Nový 2014, 293 – 295). V Libochovičkách měl být nalezen ještě jeden kostrový hrob, vybaven mečem s krátkou záštitou, dřevěnou rukojetí a železnou kovanou hlavicí. Jeho lokalizace však není zcela jasná (Sláma 1977, 70; archiv ARÚ Praha čj. 4457/82). Pro naše představy o uspořádání pohřebišť poskytuje informace i pohřebiště odkryté v poloze Na skalkách v Želenicích (14a). Zde bylo odkryto celkem 105 hrobů se 116 pohřby. Hroby tvořily přibližně 13 řad, uspořádaných v severojižním směru (Obr. 19:3). Ačkoliv milodary byly přítomny v 53 hrobech, můžeme konstatovat, že se jedná o poněkud chudší výbavu než u výše popsanych, chybí nálezy šperků velkomoravského charakteru a zbraní. Zajímavým je nález stříbrného denáru Spytihněva II. (1055 -1061), který v ruce svírala žena, pochovaná v hrobě č. 10 (Sláma 1977, 181-188). Spektrum nálezů poté doplňují drobnější akce, kterými byly dokumentovány menší plochy s počtem hrobů nepřesahujícím desítku, včetně starších nálezů, jejichž přesná lokalizace není možná.

Ačkoliv z pohřebišť známe pravděpodobně jen malou část, poskytují alespoň elementární informace o pohřbených jedincích, i když také pouze jen v krátkém časovém úseku (od sklonku 9. do poloviny 10. století). Pozoruhodný je především výskyt zbraní a jezdecké výbavy na pohřebišťích mimo bezprostřední dosah hradiště, což můžeme s jistou dávkou opatrnosti spojovat s usazováním příslušníků „státní armády“, tzv. milites (o které se v počátcích českého státu opírala přemyslovská expanze) do venkovského prostředí (Bartošková – Štefan 2006, 747). Od poloviny 10. století jsou milodary v hrobech stále méně početné, až se v průběhu 11. století omezují téměř výhradně na mincovní ražby a esovité záušnice (Štefan – Varadzin 2007, 37) a sociálně-reprezentační funkce hrobové výbavy ustupuje do pozadí (Štefan 2009, 195). Přičemž výpověď mincovních ražeb provází otázka doby jejich oběhu před uložením a otázka časového odstupu mezi pohřby s mincemi a vlastním koncem pohřebišť (Klápště 1994a, 169; Štefan 2009, 196) a i při dataci pomocí záušnic máme jen omezené možnosti (Štefan 2009, 171-205). Přitom právě chronologie závěru tzv. řadových pohřebišť je důležitou otázkou související se závažnými společenskými změnami, ale rovněž jistými změnami duchovních představ, spjatých s počátky farní organizace (Klápště 1994a, 169; Klápště 1994b, 39-40). Ze sledovaného území poskytuje v tomto ohledu zajímavou situaci především společný výskyt esovitých záušnic (o průměru 22 mm) a mincovní ražby na pohřebišti v Želenicích (14a), kde byl nalezen stříbrný denár Svyatopluka II. (vládl 1055 – 1061; Sláma 1977, 182; Štefan 2009, 179), nebo dva denáry Vratislava II., nalezené společně se záušnicemi o průměru 15 – 28 mm na pohřebišti v poloze U cihelny ve Stehelčevsi (Štefan 2009, 179).

Právě dle nejmladších ražeb, známých z tzv. řadových pohřebišť, je kladen konec jejich užívání na přelom 11. a 12. století (Štefan – Varadzin 2007, 36-40)²². V tomto momentě se stává palčivou otázka, kam pozůstali pohřbívat své mrtvé po zániku výše popsaných pohřebišť. Na tuto otázku existuje hned několik možných odpovědí. Zmiňme možnost přesunu starého lokálního pohřebiště pouze v rámci katastru jednotlivých osad, možnost existence malého „dočasného“ hřbitova v intravilánu, který by na krátkou dobu před vznikem kostelního pohřebiště nahradil pohřebiště řadové. Ve Vrbně u Mělníka byla archeologicky prokázána chronologická shoda nálezů z nejmladších řadových pohřebišť a nejstarších hrobů na kostelní

²² Uvedené tvrzení má odůvodnění hlavně v hustě osídlených oblastech, jako je i zkoumané Kladensko. V periferních oblastech jde jen stěží adekvátně posoudit (Štefan – Varadzin 2007, 36 – 40).

nekropoli, což znamená, že sakrální stavba obklopená hřbitovem, zde stála již na počátku 12. století (Štefan - Varadzin 2007, 43-44; <http://www.arup.cas.cz/?p=3311> [14. 6. 2014]). Celou situaci komplikují obtíže s datováním sakrálních staveb, výše nastíněné komplikace s datací konce řadových pohřebišť a rovněž fakt, že nemůžeme vyloučit dřevěného předchůdce kamenné sakrální stavby (Schreg 2005, 92; Sommer 1997, 276 - 278; Štefan - Varadzin 2007, 42). Stavební prvky neposkytují dostatečné opory pro přesnější datování staveb a mohly se zpoždovat. S dřevěnými sakrálními stavbami se u nás však archeologie setkávala velmi zřídka, o jejich existenci nás ale informují písemné prameny (Sommer 1997, 276; Vencel 2004, 517 - 524).

Zaměříme-li se na nejstarší sakrální stavby ve zkoumané oblasti, nepřekvapí, že nejstarší kostel stál na hradišti Budeč. V raných dobách budování českého státu byla většina hospodářských statků v rukou českého knížete (Gája 2008, 11), v první fázi christianizace tak vznikala většina sakrálních staveb na hlavních knížecích hradech (Sommer 2009, 182 - 184). V době, kdy se u nás začalo prosazovat křesťanství (tj. konec 9. a průběh desátého století), byla tedy církev na knížeti plně závislá (Gája 2008, 11; Štefan - Varadzin 2007, 33). Odraz tohoto období můžeme dodnes spatřovat ve slově kostel, odvozeném z latinského castellum. Tato struktura se pro vystižení odlišností od struktury pozdější označuje jako velkofarní organizace (Štefan - Varadzin 2007, 33). Teprve po zániku hradské organizace se některé z těchto hradských kostelů staly farní ve smyslu mladšího středověku, např. Budeč nebo Levý Hradec (Kašička 1999, 327). S hradskými centry byli spjatí ti, kteří se podíleli na státní správě nebo působili na panovníkově dvoře. Prostřednictvím služeb, které panovníkovi poskytovali, získávali svůj majetek. Zopakujme tedy na tomto místě, že kostel sv. Petra na Budči byl založen knížetem Svyatoplukem I. a zdá se pravděpodobné, že tak bylo učiněno krátce po jednání v Řezně roku 895 (Sláma 1986, 12 - 13). Kostel zasvěcený Panně Marie, který známe jen archeologicky, fungoval na hradišti již ve 2. polovině 10. století, nejpozději na počátku století následujícího (Bartošková - Štefan 2006, 736).

Vznik farní organizace současné bádání chápe jako proces, který se odehrával v období od konce 11. a vrcholí ve 13. století. Během tohoto procesu se zahušťuje síť kostelů v krajině. Kostely vznikají z iniciativy knížete, církevních institucí a především rané pozemkové šlechty (Sommer 2011; Štefan - Varadzin 2007, 33; Žemlička 2009, 270). Písemnými prameny, které by nás informovaly o založení farní organizace, nedisponujeme. Známe jen zmínky o jednotlivých kostelích. Zdá se, že nešlo o nějaký

plánovaný systém, ale náhodná síť kostelů ho spíše postupně utvořila (Štefan - Varadzin 2007, 33).

Zaměříme-li se na nejstarší sakrální stavby mimo areál hradiště (mapa 3), můžeme se vrátit do dnešních Dřetovic. Kostel sv. Václava má obdélnou loď s pětibokým presbytářem na východní straně (Obr. 18:3 - 4), s hranolovou věží v průčelí na straně západní, a s obdélnou předsíní na severní straně lodi (Poche 1977, 327; Procházka 2008, 767). Kostel byl farní již roku 1352, kdy se dovídáme, že kostel platil papežské desátky ve výši osmnácti grošů (Boháč 2001, 165; RDP, 44). Kostelem filiálním se stal roku 1445. Roku 1784 byla obnovena fara, ale již v roce 1794 byl kostel přiřazen k Lidicím. Ke konečnému obnovení fary došlo až v roce 1858 (Wirth 1907, 132). Kostel byl většinou považován za původně gotickou stavbu, k níž byla r. 1730 připojena hranolová věž se zaoblenými rohy (Wirth 1907, 132), ačkoli již na počátku 20. století bylo upozorňováno, že tu bylo užito opukového zdiva (Merhautová 1971, 120). Opadlá omítka dovolila závěr, že přibližně dvě třetiny nynější lodi jsou zbytkem kostela původního, který zůstal nejméně porušen v dolních partiích. V gotickém období byl kostel prodloužen a náleží mu východní část lodi s chórem, pouze věž je barokní. Podle povahy zdiva lze odhadovat původ kostela od konce 11. století do první poloviny 12. století. Dle malých stop lze usuzovat, že původní portál byl na jihu lodi. V nynější stavbě nejsou stopy po tribuně, přesnější podobu nelze rekonstruovat (Merhautová 1971, 120; Poche 1977, 326). Kostel je členěn podélně, okenní otvory jsou oválné a polokruhem sklenuté. V patru věže nacházíme kasulová okna a pilastry v nárožích. Strop presbytáře má podobu valené klenby s lunetami, loď kostela je plochostropá, prostor podvěží a předsíně je sklenut plackovou klenbou. Věžní bání má podobu osmibokého jehlanu s lucernou (Poche 1977, 326). V souvislosti s otázkou závěru řadových pohřebišť jsou zajímavé nálezy, které byly učiněny v 19. století jižně od kostela, dle popisu 5 kroků od hřbitovní zdi (5d). Jednalo se o nález několika kostrových hrobů, ve kterých byli nebožtíci pochováni hlavami k východu, dle dostupných informací byly hroby s největší pravděpodobností vybaveny esovitými záušnicemi (Gojda 1988, 165; Sklenář 2011, 66; Sláma 1977, 38). Důležité je upozornit na to, že kostel patřil k zaniklým Kralovicím, které jsou v pramenech připomínány k roku 1285, kdy je jako svědek převodu majetku uváděn Dirzko de Cralowicz (Kuča 1998, 145; Profous 1947, 413; RBM II, 579).

Budeme-li pokračovat ve výčtu nejstarších sakrálních staveb dále proti proudu Dřetovického potoka, zastavíme se u kostela sv. Mikuláše ve Vrapicích (Obr. 18:6), který bývá považován za 2. nejstarší stojící stavbu v regionu po rotundě na Budči (Podlaha 1913, 125). V současné době jsou Vrapice součástí Kladna, od jehož centra jsou vzdáleny přibližně 2 km. Poprvé se o vsi dovídáme v písemných pramenech k roku 1320, kdy je ves uvedena ve výčtu majetků Vyšehradské kapituly, jejichž lokaci podle německého práva provedl jakýsi „Chenkoni“ z Vrapic (Profous – Svoboda 1957, 618). V 16. století ves zanikla a byla znovu obnovena až v 19. století (Roubík 1959, 26). Roku 1352, kdy se dočítáme, že kostel platil papežské desátky ve výši dvanácti grošů (Boháč 2001, 163; RDP, 45), se jednalo o farní kostel. Po husitských válkách patřil do Kladna, roku 1624 byla fara na čas obnovena, později ale patřil kostel do Lidic. Fara byla opět zřízena až roku 1858 (Wirth 1907, 100). Jedná se o sakrální stavbu s velmi zajímavým stavebním vývojem (Obr. 18:5). Původně se jednalo o rotundu s podkovovitou apsidou, přiléhající ke kruhové lodi z východní strany (Merhautová 1971, 355). Celkovou podobu lodi si kvůli pozdějšímu začlenění do přestavby můžeme jen domýšlet (Procházka 2007, 99). Vzhledem k současnému stavu stavby lze konstatovat, že severní stěnu lodi tvoří pískovcové a opukové kvádříky nestejně velikosti. O podobě jižní strany lodi máme k dispozici pouze zprávy z 19. století, podle kterých má být tvořena kvádříky pískovcovými (Mottl 1878, 699; Procházka 2007, 99). Na severní straně je odhalena polovina pískovcového vstupního portálu s půlkruhovým završením (Obr. 18:7) se stopami po nástrojích, použitých k opracování bloků ostění. Portál nám napovídá, že v době jeho využívání byla úroveň terénu o poznání níže. Nezodpovězeno zůstává, zda existovaly vstupy dva, jeden pro běžné obyvatele vesnice, druhý pro majitele šlechtického sídla (Procházka 2007, 99). Na skalnaté ostrožně v bezprostřední blízkosti kostela, stála totiž ve středověku tvrz (Novák – Vařeka 2014, 457; Sedláček 1891, 271-272). Podle povrchových sběrů pod ostrožnou a datace sakrální stavby (značná velikost rotundy a zasvěcení sv. Mikuláši, které začíná být v Čechách častější až ve 13. století) se zdá, že rotunda byla postavena na konci 12., nebo v první polovině 13. století. Za zmínku stojí také fakt, že kostel zasvěcený sv. Mikuláši, se často vyskytuje na protourbánních (villa forensis, oppidum) a tržních lokalitách (Velímský 1999). Podoba románských oken není kvůli pozdějším přestavbám známa. Můžeme však uvažovat o tom, že románské okno bylo umístěno, stejně jako okno mladší datace, v zadní části oblouku apsidy. Na apsidě jsou připomínány dvě

liseny, které dnes nejsou viditelné a zůstávají snad skryté pod omítkou. Původní výšku apsidy lze jen s obtížemi rekonstruovat podle vrchní zesílené partie zdiva. S původní podobou vnitřního prostoru rotundy můžeme spojovat pouze vítězný oblouk (Procházka 2007, 99). K významným stavebním úpravám v gotickém slohu bylo přistoupeno kolem roku 1400. K románské stavbě byla přistavěna obdélná loď. Původní rotunda byla kvůli tomuto zásahu v západní části částečně ubourána. Do nově přistavěné části se s největší pravděpodobností vstupovalo z jižní strany, jak je patrné z vnější strany stavby (Obr. 18:8). S touto fází můžeme dále spojit profilované okno s plaménkovou kružbou, situované v zadní části apsidy. Jde o prvek, se kterým se v českém prostředí setkáváme od 70. let 14. století. Další stavební úpravy proběhly v období baroka (Procházka 2007, 99).

Mozaiku sakrálních staveb ve zkoumané oblasti doplňuje původně gotický kostel zasvěcený sv. Janu Křtiteli, který stával v zaniklé středověké vsi Újezdec sv. Jana. Kostel byl v letech 1312-1452 farní ve vsi Újezdci, po jejím zániku v polovině 15. století zpustl (Roubík 1959, 27; Wirth 1907, 16), později byl však opraven (Wirth 1907, 16). V roce 1352 kostel platil papežské desátky ve výši 7 grošů (RDP, 45).

Nyní naši pozornost zaměříme o něco severněji, na kostel sv. Jakuba Většího v Želenicích (Obr. 20:1, 4). V souvislosti s kostelem je důležité zmínit, že západně od něj, v poloze „Na skalkách“ (ppč. 50 a 193), fungovalo od doby středohradištní až do doby mladohradištní řadové pohřebiště (14a; Obr. 20:3). Celkem bylo odkryto 105 hrobů se 116 pohřby (Gojda 1988, 75 - 80; Sláma 1977, 181 - 188). Neznáme však sídliště, které tato komunita obývala. Místo sídlení se nepodařilo doposud objasnit ani povrchovými sběry, které byly prováděny jižně, jihozápadně, západně, severně a jihovýchodně od obce. Zajímavější nálezy byly získány pouze z polohy Na terase, jižně od intravilánu. Byly nalezeny však pouze nezdobené fragmenty, mezi pravěkými zlomky keramiky se hradištní složka nedala zcela jasně rozlišit. Překvapivá byla absence zlomků keramiky severně od obce, kde terén dosahuje nižších nadmořských výšek. Nedá se tedy vyloučit možnost, že i v raném středověku se alespoň zčásti sídlilo pod dnešním intravilánem (k problematice např. Kolařík – Merta – Peška 2015, 196 – 197). Otázky kladené v souvislosti s koncem řadového želenického pohřebiště a počátky pohřbívání u kostela, nepomohly vyjasnit ani výkopové práce realizované v souvislosti s opravou kostela, která proběhla roku 2013. Byly provedeny i menší výkopové práce související s přípojkou elektřiny a odvodněním kostela. Dokumentace

výkopů neposkytla podstatnější zjištění. Byly zdokumentovány koruny základového zdiva jednotlivých částí stavby. Nad rámeček výsledků průzkumu nadzemního zdiva nebylo v podstatě nic přidáno (za sdělení děkuji Mgr. Janu Kypťovi, Ph.D. z NPÚ, ú. o. p. středních Čech). Kostel sv. Jakuba Většího je jednodílná stavba, zakončená z východní strany stejně širokým presbytářem vymezeným pěti boky pravidelného osmiúhelníku. Loď kostela je ze 12. století (Filipec - Volfová 2015; Merhautová 1971, 368 - 369; Solař 2013, 26; Pešta 2003, 286), o čemž svědčí struktura zdiva, kterou tvoří řádky opracovaných opukových kvádrů, střídající se s tmavě šedými pískovcovými. Kámen použitý při stavbě se s největší pravděpodobností těžil v bezprostřední blízkosti kostela. O stáří lodi kostela také svědčí zazděné obdélníkové niky románských okének s půlkruhovými záklenky nadpraží (Obr. 20:2), které jsou po rekonstrukci kryté omítkou (Filipec - Volfová 2015; Merhautová 1971, 368). Během gotických úprav byl přistavěn polygonální presbytář, který nahradil románský závěr již kolem poloviny 13. století, a proražena větší hrotitá okna v ose presbytáře s kružbou (Filipec - Volfová 2015; Pešta 2003, 286).

Zajímavá je i výpověď sakrálních staveb, které dnes již nestojí, i když máme možnost pracovat jen s jejich popisy. Náměstí Starosty Pavla dnes dominuje novorománský kostel Nanebevzetí Panny Marie. Na jeho místě ale koncem 19. století stál kostel starší (Obr. 20:5), který byl roku 1897 zbořen (Wirth 1907, 67). Stará stavba bývala běžně spojována s gotickým slohem (Poche 1977, 332; Wirth 1907, 67). Kostel poutal pozornost disproporcí mezi lodí a presbytářem, který byl jen o necelé 3 m kratší než loď. Již v průběhu stavebních úprav byla roku 1842 v lodi zjištěna románská okna (Mottl 1857, 59; Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, 2). Uvedené skutečnosti vedou k závěrům, že by loď mohla být z pozdního 13. století a později k ní byl přistavěn gotický presbytář (Semotanová – Smetana – Žemlička a kol. 2007, 2). O starším předchůdci kostela uvažoval již A. Knor na základě nálezů 2 kostrových hrobů (7a), vybavených esovitými záušnicemi, zachycených kolem starší kostelní stavby (Knor 1968; Sklenář 2011, 118; Sláma 1977, 50).

Zajímavá zjištění byla učiněna i v Buštěhradu. Z dnešního buštěhradského katastru máme zachyceny části raně středověkých pohřebišť hned z několika poloh. Jedná se o menší akce a nálezy jednotlivých hrobů (3b, c, d). Pozornost pak vzbuzuje především pohřebiště prozkoumané v areálu zaniklého hradu, které bylo datováno od 12. století až do 14. století. Byly prozkoumány pozůstatky více než 50 jedinců (3f).

Objevena ale byla i druhotně využitá pískovcová románská okénka, která naznačují, že někde v oblasti budovaného hradního opevnění stála původně starší kamenná stavba, uvažovat by se dalo o farním kostelu (Juřina – Nedbal 2009).

Jak je vidět z předchozího textu, kostel nebyl samozřejmě součástí každé vesnice. O jedno kostelní pohřebiště se jistě muselo dělit více vesnic, jak to ostatně bylo běžné ještě v mladším středověku (např. oblast Krušných hor, Volf 2014, 128), ale i později (např. farní síť v horním Pobečví v 17. a 18. století, Štefan – Varadzin 2007, 45 – 50). Utváření farní organizace byl postupný proces, při kterém jistě hrály roli regionální rozdíly (Klápště 1994b, 39). Opouštění řadových pohřebišť a počátky pohřebišť u sakrálních staveb s sebou nesou důležitou výpověď o postupu christianizace a o prostorovém a sociálním členění venkova. Uvolnění tradičních představ bylo podmínkou opuštění řadových pohřebišť a dostupný kostel a s ním spojený klérus dovoloval průnik církve do každodenní skutečnosti (Klápště 1994b, 40). Dříve oddělované světy živých a mrtvých se začaly v nových poměrech propojovat (Klápště 2005, 186).

4.2.3 Vrcholně středověká ves – jiné kulisy, jiná pravidla

Jak již naznačily předchozí odstavce, vrcholně středověký venkov se od raně středověkého podstatně odlišoval. Výsledná situace byla produktem dlouhodobého procesu, na který měla vliv celá řada proměnných. Za jednu z nich můžeme považovat emancipaci elit (např. Klápště 1994b). V raném středověku, jak již bylo nastíněno, máme ze sledované oblasti informace o elitách zejména z hradiště Budeč (9a). Zmiňme existenci struktury, interpretované jako knížecí dvorec, existenci dvou sakrálních staveb, ale rovněž nálezy prestižních artefaktů, zejména na pohřebištích. Zmiňme ještě jednou nálezy zbraní a ostruh z pohřebišť vně budečského opevnění. Od poloviny 10. století jsou naše možnosti v tomto směru poněkud omezené, milodarů v hrobech ubývá, s čímž se zmenšuje i možnost elitu identifikovat. Zásadní byl přechod od elit, odvozujících své postavení od zásluh a úředních pozic k „pozemkové“ šlechtě. Tuto proměnu klademe na počátek 13. století (Žemlička 2014, 22 – 23). Jisté uvolňování z bezprostřední knížecí závislosti spatřujeme ve vzniku dvorů mimo hradní okrsky (Klápště 1994b, 42). V Čechách osoby, které ztotožňujeme s ranou pozemkovou šlechtou, registrujeme v pramenech od 40. let 12. století. Predikáty mnohdy spojují osoby s lokalitami, kde měly i svá sídla, která byla často doprovázena sakrální stavbou. Je důležité zdůraznit, že na základě písemných pramenů 2. poloviny 12. a počátku

13. století, je předpokládán souběh základních zdrojů moci, tedy služby panovníkovi a vlastní pozemkové držby. Je totiž možné sledovat souběžnou existenci sídel předních mužů v zázemí správních hradů i ve venkovském prostředí (Klápště 1994b, 42 - 43).

I ve sledované oblasti nalézáme odrazy výše popsaných změn. Nejstarší sakrální stavby byly již popsány v předešlé podkapitole, právě v sousedství některých z nich se setkáváme se sídly etablojící se elity. Začít můžeme u reliktní tvrze (Obr. 20:6), které bylo amatérsky prozkoumáno ve 30. letech 20. století na katastru dnešních Dřetovic (5a). Tvrz s kostelem, tvrzí a farou byla součástí vsi Kralovice, zaniklé v polovině 15. století. Zmíněný výzkum bohužel neodpovídal současným nárokům, podařilo se dohledat pouze jeden celkový náčrtek, keramika je uložena bez stratigrafických souvislostí a během výzkumu prošla výraznou selekcí. Přibližně 10% souboru tvoří keramika nejstaršího horizontu 12. - 13. století. Většinu tvoří odlišná keramická produkce 14. a 15. století pod silným vlivem severozápadních Čech. Nalezeno bylo také několik fragmentů komorových a nádobkových kachlů. Na základě těchto informací lze tedy uvažovat o existenci dvora současného s kostelem a vyslovit domněnku o vlastnickém kostelu (Novák – Vařeka 2014, 447-448; Procházka 2008, 767-771). Nejstarší písemná zmínka zřejmě o těchto Kralovicích je z roku 1285, kdy je jako svědek převodu majetku uváděn Dirzko de Cralowicz, jako další svědek je zde, kromě jiných, uváděn i Johannes de Driehowitz (Kuča 1998, 145; Profous 1947, 413; Profous 1949, 361; RBM II, 579). První zmínka o Dřetovicích je však staršího data, k roku 1233 se o vsi dočítáme v souvislosti s Václavem I., který tohoto roku ves (villam Cetowich) společně s lesem Lobz daroval kladrubskému klášteru (RBM I, 386; CDB III/1, VII; Kuča 1998, 145; Profous 1947, 413).

Na konci ostrožny, na které dodnes stojí kostel sv. Mikuláše, původně románská rotunda, jež byla dominantou někdejších Vrapic, se nacházela i tvrz (13a). V současné době nejsou v terénu patrné žádné její zbytky a není vyloučeno, že část kamenné vyvýšeniny, kde stávala, byla v 19. století odtěžena kamenolomem. Terénní relikty tvrže zachytili důstojníci v mapách josefského vojenského mapování (Obr. 18:9). Severně od kostela je zachyceno oválné tvziště, obehnané valem a příkopem (Novák – Vařeka 2014, 457). Poprvé se o vsi dovídáme v písemných pramenech k roku 1320, kdy je ves uvedena ve výčtu majetků Vyšehradské kapituly, a jejíž lokaci podle německého práva provedl jakýsi „Chenkoni“ z Vrapic (Profous – Svoboda 1957, 618).

Za zmínku stojí i sídla, která byla pohlcena pozdějšími stavebními úpravami, které změnilly tvrz na hrad a následně na zámek. Pro sledovanou oblast můžeme uvést tři případy takového vývoje, avšak kvůli výše uvedeným skutečnostem je zhodnocení původní situace značně problematické. Prvním z takových příkladů je buštěhradská tvrz (3e), která byla vybudována pravděpodobně v průběhu 14. století. Nelze ovšem vyloučit, že na stejném místě, nebo jinde existoval její starší předchůdce v podobě dvora, jak naznačují některá dílčí zjištění, mezi nimiž dominují indicie přítomnosti románského kostela (Novák – Vařeka 2014, 442; Juřina – Nedbal 2009). Původní tvrz, tzv. Hořejší (7c), pohltit kladenský zámek při své barokní přestavbě (Obr. 20:7). Několik fází příkopu tvrze, jejíž vznik je kladen již do 1. poloviny 13. století, odkryl výzkum v zámeckém areálu v Kolči (8c; Novák – Vařeka 2014, 447). Tvrz, jejíž lokalizace však není vyřešena, je doložena i z katastru Stehelčevsi, o které máme první písemnou zmínku z roku 1316, kdy je uváděn Jan ze Stehelčevsi (Profous – Svoboda 1957, 166 – 167). Na území dnešního Kladna existovaly, kromě Hořejší tvrze ještě další dvě, Dolní tvrz (7e) a ne zcela jasně lokalizovaná Vlášková tvrz na Ostrovci (7d). Celkovou mozaiku doplňují tvrze, které jsou doloženy v zaniklých vsích, konkrétně v Dříní (6a) a v Močidlanech (6c).

Kostel hrál roli jakéhosi centrálního místa - místa posledního spočinutí obyvatel, ale i jejich komunikace, byl místem, kde se lidé dovídali řadu důležitých informací. Stal se tak pro ně útočištěm a to nejen v duchovním smyslu. Prostor kolem kostela se stal cílem každoročních poutí a shromáždění středověkých venkovanů, byl svědkem jejich (často i bouřlivých) jednání. O takových událostech nás informují různé písemné zmínky a synodální zákazy. Centrální funkce kostela a jeho okolí logicky lákala i obchodní krámký, krčmy anebo žebráky. Možná je i obranná funkce kostela a jeho speciální mírové právo (Kašička 1999, 327-331; Schreg 2005, 100; Sommer 2011). Vedle kostela se také tvrze stávaly centrem veřejného zájmu (Žemlička 2014, 206). Nové poměry, nové majetkové uspořádání a předpokládané inovace, představovaly zásadní změnu nároků na vesnici. Nové poměry vyžadovaly nové uspořádání zemědělských ploch i usedlostí (které začaly využívat trvanlivější konstrukce), ale i pevné a relativně trvalé rozdělení zemědělské půdy (Klápště 1994b, 47). Při porovnání map zachycujících doklady raně středověkého osídlení s těmi, zachycujícími vrcholně středověkou situaci, zjišťujeme, že i v okolí toku Dřetovického potoka musíme počítat

se stabilizací sídelních forem. Ačkoliv spatřujeme místa, která vykazují kontinuitu již od počátků raného středověku, podoba a uspořádání vsi se jistě změnila.

Pro zkoumanou oblast nesmíme kromě vsí, existujících až dodnes, zapomenout na zaniklé středověké vsi (viz mapa 3 a tabulka 7), jejichž přesnější lokalizace je v některých případech nesnadná. Zmíňme například Buckovský/Kněžský Újezd, Břizku/Březsko, Tuklaty/Tukleky, Dříň (nová Dříň byla založena o něco jižněji roku 1681), Močidlany, Buštivěk a Újezdec sv. Jana/Újezdec nad Kladnem. Jmenovat můžeme vsi, které ve středověku zanikly a v novověku byly opět obnovené, a není je vždy možno lokalizovat v archivních mapách. Na zmizení některých vsí z mapy měla vliv i nebývalá rozpínavost Kladna, která souvisela zejména s jeho průmyslovým rozkvětem v 19. století (např. Mottl 1857, 8, 58 – 59). Kladno bylo až do roku 1561, kdy bylo povýšeno na městys, farní vsí (Mottl 1857, 8 – 9). Již od 2. poloviny 16. století k němu zčásti svými vesnicemi přináležely Kročehlavy a Újezd pod Kladnem (na 1. vojenském mapování pod názvem Kladenský Újezd). Až později, právě v souvislosti s průmyslovým rozvojem Kladna, je však definitivně pohltila kladenská aglomerace a z jednotlivých vsí se staly místní části. Pod rozpínajícím se Kladnem a pod jeho průmyslovými areály definitivně zmizela i řada dokladů středověké skutečnosti. Zmínit můžeme například relikty některých zaniklých vesnic. Přehled sídelních jednotek včetně jejich příslušnosti ke dnešnímu katastru, 1. zmínek, nebo bonity půdy v tereziánském katastru přehledně podává tabulka 7.

Ve 13. století se v oblasti setkáváme s majetky nejstarších řádových domů, jako je klášter sv. Jiří na Pražském hradě a Vyšehradská kapitula (CDB I, 283, 380; CDB II, 421-422; RBM II, 549; RBM IV, 606). Doloženy jsou i majetky kladrubského a oseckého kláštera (RBM I, 386; RDP, 45). Pokud bychom si do mapy promítli majetky duchovních i světských feudálů do konce 12. století, byla by nápadná jejich souvislost s rozsahem osídlení, zachyceným archeologicky. Majetky nejstarších církevních institucí se soustřeďují do míst nejstaršího zjištěného osídlení. Zvětšíme-li pomyslně oblast zájmu, budou se soustředit zejména v okolí hradišť jako Levousy, Přivory, ale i Budeč. Zatímco nejstarším církevním institucím daroval při založení panovník již osedlou půdu, setkáváme se se světskými majetky většinou na okrajích starého sídelního území (Lukas 1978, 107).

Obec			Kostel	(1352)	Bonita	
Blevice		1282	část Blevic patřila Vyšehradské kapitule, část klášteru sv. Jiří	ne	-	5
Brandýsek		1345	klášter sv. Jiří na Pražském hradě	ne	-	8
Březsko/Břízka	Stehelčevs/Vrapice	1428	-	-	-	-
Buckovský/Kněžský Újezd	Stehelčevs	1545	-	ne	-	-
Buštěhrad		1352	osecký klášter ?	ano	12 g	6
Bušťívěk	Kladno (Vrapice)	?	?	ne	-	-
Cvrčovice		1316	?	ne	-	8
Dřetovice		1233	kladrubský klášter	ne	-	5
Dříň	Kladno	1318	?	ne	-	8
Dubi u Kladna		1367	?	ne	-	7
Holousy	Brandýsek; ZSO v novověku obnovena	1227	klášter sv. Jiří na Pražském hradě	ne	-	8
Kladno		1318	?	ano	18 g	7
Koleč		1125/40	Vyšehradská kapitula	ne	-	6, 4
Kralovice	Dřetovice, ZSO	1285	?	ano	18 g	-
Kročehlavy	Kladno	1316	?	ne	-	8
Libochovičky		1205	?	ne	-	3
Močidlany	Kladno	1392	?	ne	-	-
Oišany	Brandýsek; ZSO v novověku obnovena	1316	?	ne	-	8
Stehelčevs		1316	?	ne	-	6, 7
Třebusice		1227	klášter sv. Jiří na Pražském hradě	ne	-	4
Tuklaty	Třebusice	1205 (spíš Kolínsko), 1359	-	-	-	-
Týnec	Koleč, ZSO v novověku obnovena	ok. 1088	Vyšehradská kapitula	ne	-	8
Újezd pod Kladnem	Kladno	1392	?	ne	-	7, 8
Újezdec nad Kladnem/ Újezdec sv. Jana	Kladno	1352	?	ano	7 g	-
Vrapice	Kladno	1320	Vyšehradská kapitula	ano	12 g	
Zájezd		1318	?	ne	-	4
Zákolany		1282	Vyšehradská kapitula	ano	15 g	8
Želenice		1227	klášter sv. Jiří na Pražském hradě	ano	18 g	5

Tabulka 7.

5 Závěr

V předkládané práci jsou zejména zpracovány dosud nezpracované výzkumy, které proběhly v letech 1977 a 1978 v Dřetovicích v poloze Na blatech. V prostředí GIS byl sestaven celkový geodetický plán sídliště (plán 1)²³, odkrytého ve zmíněné poloze, a nové poznatky byly spojeny s těmi, které byly získány výzkumy z let 1954 a 1957 (Knor 1959a, b). Můžeme konstatovat, že zde bylo prokázáno kontinuální sídlení od kultury pražského typu až do vrcholného středověku, pohybujeme se tedy v intervalu od konce 6. století do počátku 15. století. Celkem bylo prozkoumáno 8 obytných zahloubených domů (v 1 případě s obilnicí, v 1 se sklípkem), 3 neobytné zahloubené domy (v 1 případě s obilnicí), 12 zásobních jam, 34 sídlištních jam (z toho jedna dvojjáma), 1 sklípek a další již specifikované objekty. Běžné sídlištní nálezy vypovídají spíše o zemědělském charakteru osady (zásobní jáma, žernovy), popřípadě o chovu domácích zvířat. Pozoruhodný je výskyt poměrně velkého množství strusky, jejíž výklad zatím není jednoznačný. Chybí její zhodnocení geologem a rovněž není zcela jasný její vztah k osídlení doby římské, kdy máme jasně doloženou železářskou výrobu nálezy pyrotechnologických zařízení. Pozoruhodný je rovněž nález prubiřského kamene, na kterém byly pod elektronovým mikroskopem pozorovány otěry zinku v podobě liniových črt²⁴ (Obr. 18:1, 2).

Nabízí se možnost zasazení sídliště do kontextu okolního osídlení. Pro tyto účely bylo vybráno širší povodí toku Dřetovického potoka a byly vytvořeny 3 mapy, zobrazující dosavadní nálezy ve sledovaném území (mapa 1 - 3)²⁵. Z pohledu na zmíněné mapy je jasné, že právě tok Dřetovického potoka nabízí výjimečnou příležitost ke studiu raně středověkého osídlení, protože zde bylo alespoň částečně archeologicky prozkoumáno hned několik sídlišť. Zkoumanému území severozápadně od Prahy byla věnována značná pozornost již od počátku romantických zájmů o ranou historii Čech, což bylo zajisté zapříčiněno i relativně malou vzdáleností od Prahy. Poměrně velké množství sídlišť známe rovněž díky sběrům, které zde byly prováděny především v souvislosti s poznáním zázemí hradiště Budeč. Zajímavý, ale pořád dosti zastřený náhled do středověku, poskytují i pohřebiště. Při porovnání map s doklady osídlení období kultury pražského typu a období starohradištního (mapa 1) s mapou

²³ Za pomoc s jeho sestavením v programu Quantum GIS patří dík Bc. Martinu Volfovi.

²⁴ Za ochotu, zhodnocení a provedení analýz velice děkuji Mgr. Martinu Ježkovi, Ph.D.

²⁵ Za vstřícné poskytnutí nejnovějších dat z Archeologické databáze Čech děkuji Mgr. Janu Hasilovi, Ph.D.

zachycující lokality středo- až mladohradištní (mapa 2), lze konstatovat zahušťování sídelní sítě. Markantní rozdíl je patrný zejména u zachycených pohřebišť. Pro nejstarší období máme doklad pouze jednoho. Konkrétně jde o pohřebiště prozkoumané ve Cvrčovicích, kde byly dokumentovány 2 kostrové a 1 žárový hrob. Nedostatek dokladů pohřbívání pro nejstarší období středověku koresponduje s výsledky bádání na celém území Čech (Bubeník – Pleinerová – Profantová 1998, 114 – 120). Rovněž na Kladensku tedy vystupuje velmi ostrý nepoměr mezi předpokládanou hustotou osídlení a nízkým počtem hrobů. Velký nárůst počtu zachycených míst pohřbívání sledujeme ve střední a mladší době hradištní. Tento stav zajisté ovlivňuje i skutečnost, že se od počátku 9. století objevuje v českém prostředí pohřbívání nespálených těl. Zajisté zde hraje roli naše schopnost lépe registrovat kostrové hroby než jamkové žárové bezurnové pohřby, s nimiž musíme počítat pro starší období (Bubeník – Pleinerová – Profantová 1998, 114 – 120). Pro mladší období raného středověku poskytují dobrý obraz o pohřbívání zejména pohřebiště odkrytá v Brandýsku, v Zákolanech, v poloze Na Týnici, v Želenicích, ve Stehelčevsi, v Buštěhradě, v Kovářech, v Libochovičkách, ale i další. Čím se sídliště stávají jasněji ohraničená a zakotvená v krajině, tím více se stabilizují areály aktivit, které obyvatelé sídlišť využívají mj. v zemědělské produkci. Každá komunita musí mít k dispozici teritorium, musí být vzdálena od sousední komunity tak, aby měla k dispozici potřebné zdroje (tzv. push faktory). Zároveň však vzdálenost mezi komunitami ovlivňuje i nutné udržování jistých sociálních vazeb, jako například sňatky, obchod, nebo společná obrana (tzv. pull faktory, Hamerow 2002, 100). Z tohoto úhlu pohledu mělo tedy Kladensko zajisté dobré předpoklady.

Přesto, že studované území patří v českém prostředí k těm lépe poznaným, na řadu otázek nenacházíme uspokojivé a jednoznačné odpovědi. Vždy budeme mít k dispozici pouze značně fragmentární obraz minulé skutečnosti. O velkém významu hradiště Budeč ve formujícím se raně středověkém státu nemůžeme pochybovat. Pokud ale budeme zkoumat vztah Budče a okolního venkovského osídlení, není situace zcela příznivá. Patrné je to zejména při studiu vztahu poptávky a nabídky po nejrůznějších produktech. V tomto momentě nesmíme opomenout skutečnost, že různé nabídky a potřeby mohly sahat do svého okolí různě daleko a s různou intenzitou, a zmínit, že 10 km východně od Budče fungovalo od 9. století hradiště Levý Hradec a asi 15 km opačnou stranou od 10. století Libušín (Bartošková - Štefan 2006, 745). Budeme-li

uvažovat o hradišti Budeč jako o místě koncentrace produktů ze zázemí, nezbyde než obrátit pozornost na nevelké množství zásobních jam tam nalezených, které se většinou vážou pouze na středohradištní období. Jako o objektech na shromažďování dávek by se také dalo uvažovat o větších nadzemních stavbách. Archeologicky jsou takové stavby ale nerozlišitelné od staveb jiného účelu. V rozporu s představou o monetarizaci části dávek venkovského obyvatelstva od počátku 11. století je absence mincovních nálezů (Bartošková - Štefan 2006, 749). Pokud jde o neagrární výrobu, archeologické výzkumy jasně prokázaly pouze textilní a kovozpracující činnosti. Nálezy přeslenů pocházejí ze všech zkoumaných částí hradiště. Jejich největší koncentrace byla ale v západní části akropole (téměř 150 kusů). Domněnky o metalurgii barevných kovů podtrhují nálezy několika tyglíků. Také v tomto případě je nutné zdůraznit fragmentárnost našich pramenů a skutečnost, že doklady některých výrobních aktivit mohou být stále skryty v neprozkoumaných částech hradiště, nebo mimo jeho areál (Bartošková - Štefan 2006, 748-749). Na základě metalografické analýzy série 20 nožů, nalezených na Budči a v bezprostředním okolí, je ve hře možnost jejich budečského původu (Pleiner 1993, 88 - 90). Ačkoliv jasné doklady výroby keramiky či kostěných předmětů chybí, množství nalezených produktů dovoluje o možných dílnách alespoň uvažovat (Bartošková 1995, 59; Bartošková – Štefan 2006, 740). Zajímavé je také srovnání zástavby hradiště se zástavbou, jež zachytily archeologické výzkumy na venkovských sídlištích v blízkosti Budče. Zatímco na těchto sídlištích byly dokumentovány pouze obvyklé zahlobené domy a zásobní jámy, umožňují výsledky výzkumů na hradišti Budeč uvažovat o bohatším spektru staveb. Na hradišti jsou doloženy i objekty nadzemních dřevěných konstrukcí, v mladších obdobích mnohdy již s kamennými konstrukčními prvky. Nadzemní stavby jsou indikovány stopami polehčích konstrukcí (žlábky, kúlové jamky), nebo zbytky dusaných jílových podlah (Bartošková 2014, 53-54). Otázkou je, zda není tato situace dána pouze stavem poznání okolních sídlišť.

Jasně doklady neagrárních aktivit nemáme ani ze zkoumaného území, z míst za hradbou Budče. Nálezy strusky na sídlišti v Dřetovicích, jak již bylo řečeno, nelze jasně s železářskými ani kovářskými aktivitami spojovat. Otázkou zůstává, zda je možné vyloučit kontaminaci mladších objektů struskami, které by bylo možné spojovat s železářskými aktivitami, které zde máme nálezy pyrotechnologických zařízení jasně doloženy pro dobu římskou. V souvislosti s doklady železářských aktivit pro dobu římskou, nepřekvapí předpokládaný výskyt železné rudy v oblasti a doklady zpracování

železa z obce Knovíz (12. – 1. pol. 13. stol.) a Saky (Bartošková – Štefan 2006, 744; Ježek – Řídký – Varadzin – Zavřel 2011, 331-337). Pro úplnost zmiňme osadu Kováry, situovanou těsně pod budečskou akropolí, ačkoliv by její název sváděl k tomu, spojovat ji s tzv. služebnými osadami, musíme konstatovat, že zde dosud nebyly zjištěny žádné doklady kovářské výroby (Lukas 1978, 100; Pleiner 1993, 88). Výraznou kategorií vztahující se k síti nadregionálních kontaktů, se zdají být nálezy šperků velkomoravského charakteru, avšak metalografické analýzy nedávno podpořily možnost české provenience těchto šperků (Bartošková - Štefan 2006, 749).

Na Budči byly v sídlištních nálezech nejvýrazněji zastoupeny nálezy, které indikují přítomnost mužů, vybavených jezdeckou výstrojí nebo zbraní. Zohledníme-li rozsah zkoumaných ploch a délku existence hradiště, nejsou tyto artefakty nijak četné (Bartošková - Štefan 2006, 747). Důležitou je výpověď místních pohřebišť, z nichž pravděpodobně známe jen malou část. Alespoň elementárně, ale také pouze jen v krátkém časovém úseku (od sklonku 9. do poloviny 10. století) o pohřbených jedincích vypovídá pohřební ritus. V porovnání s venkovskými pohřebišti, v žádném hrobě na hradišti a v jeho nejbližším okolí nebyla nalezena zbraň, čímž se Budeč neliší od ostatních zkoumaných raně středověkých hradišť. S řečeným kontrastují výše popsané nálezy zbraní a jezdecké výzbroje na pohřebištích v širším okolí hradiště, jako například v Brandýsku, Kovárech, Libochovičkách, nebo Stehelčevsi. Nálezy tohoto charakteru by snad mohly odrážet přítomnost milites, o které se v počátcích raného českého státu opírala přemyslovská expanze (Bartošková - Štefan 2006, 747).

Pro postihnutí zásadních změn, kterými vymezujeme počátek vrcholného středověku, byla vytvořena mapa i pro toto období. Není divu, že nejstarší sakrální stavby ve sledovaném území byly právě na hradišti Budeč, které bezpochyby naplňuje definice centrálního místa (např. Mozdioch 1999, 23). Další sakrální stavby, spojené s kostelními pohřebišti, posléze vznikají i mimo budečskou ostrožnu a poskytují nám indicie o počátku nových vrcholně středověkých poměru. Zároveň se kostel stává jakýmsi středobodem vesnice. Při porovnání map zachycujících doklady raně středověkého osídlení s těmi, zachycujícími vrcholně středověkou situaci, zjišťujeme, že i v okolí toku Dřetovického potoka musíme počítat se stabilizací sídelních forem. Ačkoliv spatřujeme místa, která vykazují kontinuitu již od počátků raného středověku, podoba a uspořádání vsi se jistě změnila. Zejména ve 13. století se v oblasti setkáváme s majetky nejstarších církevních institucí, jako je klášter sv. Jiří na Pražském hradě a

Vyšehradská kapitula (CDB I, 283, 380; CDB II, 421-422; RBM II, 549; RBM IV, 606). Setkáváme se také s majetky kladrubskeho a oseckého klášteera (RBM I, 386; RDP, 45).

Věřím, že předkládaná práce podává vyvážený obraz středověkého, zejména raně středověkého osídlení, ve sledované oblasti a alespoň přibližuje proměny, kterými osídlení postupně procházelo. Zpracované sídliště v Dřetovicích snad úspěšně nastiňuje podobu běžné raně středověké vsi na Kladensku. Sledovaná oblast má pro studium jistě stále co nabídnout. Zajímavé informace by mohla zprostředkovat environmentální data. Pomoci zodpovědět naše otázky by mohly cílené výzkumy a interdisciplinární studium.

Seznam použité literatury

- Baran, V. D. 1988: Pražskaja kul'tura Podnestrovja (po materialam poselenij u s. Raškov). Kijev (naukova dumka).
- Bartošková, A. 1992: Archeologický výzkum budečského předhradí v poloze Na kašně. První etapa hodnocení, Archeologické rozhledy 44, 431 – 452, 498 – 502.
- Bartošková, A. 1995: Die Knochen – und Geweihindustrie aus der Vorburg des frühmittelalterlichen Budeč – Lage „Na kašně“, Památky archeologické 86, 21 – 62.
- Bartošková, A. 1997a: Rekapitulace archeologického výzkumu Budče, Archeologické rozhledy 49, 41 – 55.
- Bartošková, A. 1997b: Keramický soubor z počátků raně středověkého osídlení budečského předhradí, Památky archeologické 88, 111 – 141.
- Bartošková, A. 1999: Zánikový horizont budečské akropole. Ke chronologii raně středověké keramiky, Archeologické rozhledy 51, 726 – 739.
- Bartošková, A. – Štefan, I. 2006: Raně středověké hradiště Budeč – pramenná základna a bilance poznatků (K problematice funkcí centrální lokality), Archeologické rozhledy 58, 724 – 757.
- Bartošková, A. 2011: Zánik knížecího dvorce na Budči, Archeologické rozhledy 63, 284 – 306.
- Bartošková, A. 2014: Budeč. Významné mocenské centrum prvních Přemyslovců. Praha.
- Boháč, Z. 2001: Topografický slovník k církevním dějinám předhusitských Čech. Pražský archidiakonát. Praha.
- Boháčová, I. 2001: Pražský hrad a jeho nejstarší fortifikační systémy. In: Ježek, M. – Klápště, J. (eds.), Mediaevalia archaeologica 3, 179-30.
- Boháčová, I. 2003 (ed.): Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku. Mediaevalia archaeologica 5. Praha.
- Boháčová, I. – Herichová, I. 2008: Raně středověký sídelní areál v západní části hradčanského ostrohu, Archaeologica Pragensia 19, 257 – 308.

- Boháčová, I. 2013: Počátky budování přemyslovského státu a jeho centra – synchronizace výpovědí archeologických pramenů a její interpretace, *Archaeologia historica* 38, 7 – 25.
- Böhm, J. 1926 – 1927: Drobné prehistorické nálezy I, *Památky archeologické* 35, 55.
- Bubeník, J. 1988: Slovanské osídlení středního Poohří. Praha.
- Bubeník, J. – Pleinerová, I. – Profantová, N. 1998: Od počátků hradišť k počátkům přemyslovského státu, *Památky archeologické* 89, 104 – 145.
- Bureš, M. – Profantová, N. 2005: Raně středověké sídliště v Praze – Liboci. In: M. Metlička (ed.), *Archeologie doby hradištní v Čechách*, 44 – 70.
- Bureš, M. – Profantová, N. 2010: K problému interpretace ostatků dětí na raně středověkém sídlišti v Praze – Liboci, *Živá archeologie Supplementum*, 173 – 181.
- Cygan, S. 2006: Wczesnoślwiańskie półziemianki kwadratowe na terenie Polski, Czech, Słowacji, Wschodnich Niemiec i Dolnej Austrii. Rzeszów.
- Čiháková, I. 2001: Raně středověké fortifikace na jižním okraji pražského levobřežního podhradí. In: Ježek, M. – Klápště, J. (eds.), *Mediaevalia archaeologica* 3, 29 - 135.
- Čiháková, J. 2002: K dosavadnímu stavu poznání raně středověké Malé Strany, *Archeologické rozhledy* 54, 738 - 752.
- Čiháková, J. – Havrda, J. 2008: Malá Strana v raném středověku. Stav výzkumu a rekapitulace poznání, *Archeologické rozhledy* 60, 187 – 228.
- Čiháková, J. 2012: Otázky chronologie pražské raně středověké keramiky, *Staletá Praha* 28/2, 91 – 120.
- Čuláková, K. 2014: Raně středověké osídlení na k. ú. Obříství, *Praehistorica* 32/1, 153 – 192.
- Demek, J. – Mackovčín, P. 2006: *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. Brno.
- Donat, P. 1980: *Haus, Hof und Dorf in Mitteleuropa vom 7. – 12. Jahrhundert*. Berlin.
- Dudková, V. – Orna, J. – Vařeka, P. 2008: Hledání zmizelého. *Archeologie zaniklých vesnic na Plzeňsku*. Plzeň.
- Filipec, M. – Volfová, E. 2015: *Kostel sv. Jakuba Většího v Želenicích. Památky Slaného a Slánska* 10. Slaný.

- Frolík, J. – Sigl, J. 1995: Development of the Early Medieval Settlement and Related Structural Changes within the Chrudim Region: A Research Contribution, *Památky archeologické* 86, 63-104.
- Fusek, G. 1994: Slovensko vo včasnოსlovenskom období. Nitra.
- Gája, R. 2008: Románské emporové kostely v Čechách a jejich zakladatelé. [Diplomová práce.] Praha. – Univerzita Karlova, fakulta filozofická.
- Gojda, M. 1988: The Development of the Settlement Pattern of Lower Vltava (Central Bohemia 200-1200 A. D.). BAR International Series 447. Oxford.
- Hamerow, H. 2002: Early Medieval Settlements: the Archaeology of Rural Communities in North-West Europe, 400-900. Oxford.
- Havrda, J. – Podliska, J. – Zavřel, J. 2001: Surovinové zdroje, výroba a zpracování železa v raně středověké Praze (historie, současný stav a další perspektivy bádání), *Archeologické rozhledy* 53, 91 – 118.
- Heber, F. A. 2012: České hrady, zámky a tvrze IV. Střední Čechy. Praha.
- Hlubek, L. – Šlězár, P. 2014: Doklady zpracování železa v raném středověku na území Uničovska a Litovelska, *Archaeologia historica* 39, 583 – 607.
- Hołubowicz, W. 1950: Garncarstwo wiejskie zachodnich terenów Białorusi. Toruń.
- Horáková – Jansová, L. 1932: Prehistorické nálezy v roce 1930 a 1931, *Památky archeologické* 38, 92 – 98.
- Hrdlička, L. 1993: Poznámky ke chronologii pražské středověké keramiky, *Archeologické rozhledy* 45, 93 – 112.
- Hrdlička, L. 1997: K výpovědi stratigrafického vývoje Pražského hradu, *Archeologické rozhledy* 49, 649 – 662.
- Ježek, M. 2007: Jaroměřsko v raném středověku, *Archeologické rozhledy* 59, 523-570.
- Ježek, M. – Zavřel, J. 2010: Prubiřské kameny mezi archeologickými nálezy, *Archeologické rozhledy* 62, 608 – 628.
- Ježek, M. – Řídký, J. – Varadzin, L. – Zavřel, J. 2011: K železářské výrobě přelomu 12. a 13. století v Knovízi, okr. Kladno, *Archeologické rozhledy* 63, 331 – 339.
- Juřina, P. – Nedbal, J. O. 2009: Nálezová zpráva uložená v archivu ARÚ Praha, čj. 10863/2009.
- Kašička, F. 1999: Sakrální stavby v denním životě našeho středověkého venkova, *Archaeologia historica* 24, 327-332.

- Klanica, Z. 2008: Mutěnice – Zbrod. Zaniklé slovanské sídliště ze 7. – 10. století. Brno.
- Klápště, J. 1978: Středověké osídlení Černokostecka, Památky archeologické 2, 423-467.
- Klápště, J. 1994a: Paměť krajiny středověkého Mostecka. Most.
- Klápště, J. 1994b: Změna – středověká transformace a její předpoklady. In: *Mediaevalia archaeologica Bohemica 1993*. Památky archeologické – Suppl. 2, Praha, 9 – 59.
- Klápště, J. 1997: Proměny keramiky ve středověkém městě Mostě, *Archaeologia Historica Polona* 5, 163 – 174.
- Klápště, J. 2002: Keramika. In: J. Klápště ed., *Archeologie středověkého domu v Mostě* (čp. 226). *Mediaevalia archaeologica* 4, Praha – Most, 10 – 34.
- Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha.
- Knor, A. 1946a: Pohled do osídlení středních Čech v době hradištní, *Památky archeologické* 42, 1939 – 1946, 166 – 168.
- Knor, A. 1946b: Nálezová zpráva uložená v archivu ARÚ Praha, čj. 5731/1946.
- Knor, A. 1957: Nová hradištní sídliště na Kladensku a Slánsku, *Památky archeologické* 48, 58-98.
- Knor, A. 1959a: Nálezová zpráva uložená v archivu ARÚ Praha, čj. 2291/59.
- Knor, A. 1959b: Nálezová zpráva uložená v archivu ARÚ Praha, čj. 2909/59.
- Knor, A. 1968: Nálezová zpráva uložená v archivu ARÚ Praha, čj. 6214/68.
- Knor, A. 1986: Nálezová zpráva uložená v archivu ARÚ Praha, čj. 325/86.
- Kolařík, V. – Merta, D. – Peška, M. 2015: Archeologie žijící vesnice. Poznámky ke stavu a možnostem výzkumu vesnického domu v roce 2015, *Dějiny staveb 2015*, Plzeň, 196 – 200.
- Krumphanzlová, Z. 1992: Amulety ve formě miniaturních zbraní ve slovanském hrobě na pohřebišti v Želenicích. *Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie VIII*, 156 – 161.
- Krutina, I. 1985a: Dřetovice, r. – n. Kladno, In: J. Hrala, Z. Smetánka, Z. Váňa (red.), *Archeologičeskije izučeniija pamjatnikov 6 – 5 vekov v Čechii 1975 – 1985*. gg. : 5. kongress Meždunarodnoj unii slavjanskoj archeologii, Kijev 1985 g, Praha, 121 - 122.
- Krutina, I. 1985b: Stegel' čeve, r. – n. Kladno, In: J. Hrala, Z. Smetánka, Z. Váňa (red.), *Archeologičeskije izučeniija pamjatnikov 6 – 5 vekov v Čechii*

- 1975 – 1985. gg. : 5. kongress Meždunarodnoj unii slavjanskoj archeologii, Kijev 1985 g, Praha, 237 - 238.
- Kuča, K. 1998: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 3. díl. Koli–Mi. Libri, Praha, s. 145-146.
- Kuchyňka, Z. a kol. 2005: Budeč 1100 let. Kladno.
- Kuna, M. – Profantová, N. 2005: Počátky raného středověku v Čechách. Praha.
- Kytlicová, O. 1968: Slovanské pohřebiště v Brandýsku, Památky archeologické 59, 193 – 248.
- Ložek, V. – Cílek, V. – Kubíková, J. a kol. 2003: Střední Čechy. Příroda, člověk, krajina. Praha.
- Lukas, J. 1978: Vývoj osídlení Slánska a Mělnicka od 10. do pol. 14. stol., Historická geografie 17, 99 – 144.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol. 2005: Pravěká Praha. Praha.
- Lutovský, M. 2010: O počátcích raně středověkých mohyl v Čechách. In: Fridrichová – Sýkorová (ed.), Ecce Homo. In memoriam Jan Fridrich. Praha, 263 - 271.
- Malyková, D. – Lutovský, M. 2016: Raně středověké sídliště v trase kolínského silničního obchvatu (k. ú. Štítary, okr. Kolín), v tisku.
- Matiegka, J. 1896: Lebky z hrobů Želenických, Památky archeologické 16, 30 – 36.
- Meduna, P. 1991: On the Early Medieval Settlement Structure of NW Bohemia: Investigation of the Drainage Area of the Lomský and Loučenský potok. In: Archaeology in Bohemia 1986-1990. Prague, 185-189.
- Meduna, P. 1992: K vnitřní struktuře RS sídlišť, Archaeologia historica 17, 281-289.
- Meduna, P. – Černá, E. 1992: Ke struktuře osídlení raného středověku v SZ Čechách, Archeologické rozhledy 44, 77 – 93.
- Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.
- Milo, P. 2014: Frühmittelalterliche Siedlungen in Mitteleuropa. Eine vergleichende Strukturanalyse durch Archäologie und Geophysik, SAE. Kiel.
- Mottl, J. 1857: Kladno, město a statek v Pražském kraji, Památky archeologické 2, 7 – 21, 58 – 65.
- Mottl, J. 1878: Stopy zaniklých osad v okrese Únhošťském, Památky archeologické 10, 699-710.
- Mottl, J. 1881: Buštěhrad co zaniklý hard, Památky archeologické 11, 205 – 230.

- Moucha, V. – Pleslová – Štiková, E. 1987: Silnice Praha – Slaný v pohledu archeologů. Kladno.
- Moździoch, S. 1999: Miejsca centralne Polski wczesnopiastowskiej. Organizacja przestrzeni we wczesnym średniowieczu jako źródło poznania systemu społeczno-gospodarczego. In: Centrum i zaplecze we wczesnośredniowiecznej Europie Środkowej (red. S. Moździoch), Wrocław, 21-51.
- Nekuda, V. 2007: Středověká vesnice na Moravě. Brno.
- Neuhäuslová, Z. 2001: Mapa potencionální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Novák, D. – Vařeka, P. 2014: Tvrze na Kladensku, *Archaeologia historica* 39, 439 – 471.
- Nový, P. 2014: K lokalizaci bojovnických hrobů pod Budčí, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 293 – 297.
- Parczewski, M. 1988: Początki kultury wczesnosłowianskiej w Polsce. Krytyka i datowanie źródeł archeologicznych. Kraków – Wrocław.
- Pešta, J. 2003: Encyklopedie českých vesnic. Vyd. 1. Díl 1. Praha.
- Pleiner, R. 1958a: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Praha.
- Pleiner, R. 1958b: Nálezová zpráva uložená v archivu ARÚ Praha, čj. 1468/58.
- Pleiner, R. 1993: Die Technologie der Messerherstellung in der frühmittelalterlichen Fürstenburg von Budeč, Böhmen – Technologie výroby nožů na časně slovasnkém knížecím hradě Budeč, Čechy, *Památky archeologické* 84, 69-92.
- Pleinerová, I. 1975: Březno. Vesnice prvních Slovanů v severozápadních Čechách. Praha.
- Pleinerová, I. 1986: Březno: Experiments with Building Old Slavic Houses and Living in them, *Památky archeologické* 77, 104 – 176.
- Pleinerová, I. 2000: Die altslawischen Dörfer von Březno bei Louny. Praha – Louny.
- Pleslová, E. 1959: Nové nálezy z Buštěhradu, *Archeologické rozhledy* 11, 417 – 418.
- Podlaha, A. 1913: Posvátná místa království českého. Arcidiecese pražská VII. Vikariát slánský. Praha.
- Poche, E. a kol. 1977: Umělecké památky Čech 1 (A-J). Praha.

- Princová – Justová, J. 2004: Sídliště ze 7. až počátku 9. století v poloze „Staré Badry“ u Opoláněk, okr. Nymburk, Památky archeologické 95, 107 – 174.
- Profantová, N. – Špaček, J. 2003: Nejstarší slovanská sídliště na Čelakovicku, Archeologické rozhledy 55, 354 – 376.
- Profantová, N. 2006: Problém rozpoznatelnosti dílen u nejstarších Slovanů (6. – pol. 8. století), Na prahu poznání českých dějin, Sborník prací k počtě Jiřího Slámy, Studia mediaevalia pragensia 7, 113-129.
- Profantová, N. 2009: Kultura s keramikou pražského typu a problém šíření slavnosti do střední Evropy. K článku Florina Curty, Archeologické rozhledy 61, 303 – 330.
- Profantová, N. 2015: Slavjane na territorii Čechii i ich kontakty v VI. – VII vv., Stratum plus 5, 97 – 116.
- Profous, A. 1947: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, díl I., A-H. Praha.
- Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, díl II., Ch-L. Praha.
- Profous, A. 1951: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, díl III., M - Ř. Praha.
- Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, díl IV., S – Ž. Praha.
- Procházka, M. 2007: Vrapice – šlechtické sídlo a sakrální stavba, Dějiny staveb 2007. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2007, Plzeň, 98 - 101.
- Procházka, M. 2008: 75 let od výzkumu tvrze Kralovice, Archeologie ve středních Čechách 12, 767 – 772.
- Razím, V. a kol. 2010: Přemyslovské Křivoklátsko. 900 let hradu Křivoklátu. Praha.
- Richter, M. 1982: Hradištko u Davle. Městečko ostrovského kláštera. Praha.
- Roubík, F. 1959: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha.
- Sedláček, A. 1891: Hrady, zámky a tvrze Království českého VIII. Rakovnicko a Slánsko. Praha.
- Semotanová, E. – Smetana, J. – Žemlička J. a kol. 2007: Historický atlas měst České republiky. Sv. 17 – Kladno. Praha.

- Schmidt, V. 1896a: Pohřebiště na Budči (In: Schmidt, V. – Felcman, J.: *Archaeologický výzkum Údolí Svatojiřského*), *Památky archeologické* 16, 1893 – 1895, (1896), 366.
- Schmidt, V. 1896b: České pohřebiště z XI. století u Želenic (In: Schmidt, V. – Felcman, J.: *Archaeologický výzkum Údolí Svatojiřského*), *Památky archeologické* 16, 1 – 30, 368 – 370, 466.
- Schreg, R. 2005: Mobilität der Siedlungen – Mobilität der Kirchen? Bemerkungen zum Lagebezug von Dorf und Kirche. In: *Die Kirche im mittelalterlichen Siedlungsraum. Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich* 21, 91-105.
- Sklenář, K. 1992: *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie*. Praha.
- Sklenář, K. 2011: *Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. Fontes Archaeologici Pragenses* 36. Pragae.
- Sláma, J. 1977: *Mittelböhmen im frühen Mittelalter. I. Katalog der Grabfunde*. In: *Praehistorica* 5. Praha.
- Sláma, J. 1986: *Střední Čechy v raném středověku. II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu*. In: *Praehistorica* XI. Praha.
- Smetánka, Z. 1988: *Život středověké vesnice. Zaniklá Svídna*. Praha.
- Solař, M. 2013: *Prohlídku nelze připustit. O kostele sv. Jakuba Většího v Želenicích*, *Dějiny a současnost* 2, 26.
- Sommer, P. 1997: *Raně středověká ecclesia lignea a archeologie*. In: P. Michna – R. Nekuda – J. Unger (eds.), *Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Vladimíra Nekudy, DrSc.*, Brno 1997, s. 276-278.
- Sommer, P. 2009: *Hradská centra*, In: P. Sommer - D. Třeštík - J. Žemlička (eds.), *Přemyslovci. Budování českého státu*. Praha, 182-184.
- Sommer, P. 2011: *Kostely na Sedlčansku, Sedlčany-Praha 2011* (et. Martin Stecker).
- Šalkovský, P. 2009: *Frühmittelalterliche Grubenhäuser. Probleme der Terminologie, Typologie und Rekonstruktion*, *Archaeologia Adriatica* 3, 273 – 292.

- Šmejda, L. 2001: Kostel, nebo mohyla? Příspěvek ke studiu pohřebních areálů, *Archeologické rozhledy* 53, 499 – 514.
- Šolle, M. 1982: Slovanská pohřebiště pod Budčí, *Památky archeologické* 73, 174 – 216.
- Šolle, M. 1985: Žárová mohyla pražského typu v Zákolanech, okr. Kladno, *Archeologické rozhledy* 37, 343 – 344.
- Štefan, I. – Varadzin, L. 2007: Počátky farní organizace v Čechách a na Moravě ve výpovědi archeologie. In: J. Hrdina, B. Zilynská (eds.), *Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku. Colloquia Mediaevalia Pragensia* 8, Praha, 33 – 54.
- Štefan, I. 2009: Příspěvek k chronologii a výpovědním možnostem esovitých záušnic. In: *Studia mediaevalia Pragensia* 9, 171-205.
- Štefan, I. – Krutina, I. 2009: Raně středověké sídliště, hromadný hrob a pohřebiště na Budči (poloha Na Týnici). Ke vztahu archeologie a „událostní historie“, *Památky archeologické* 100, 119 – 212.
- Štefan, I. – Stránská, P. – Vondrová, H. 2016: The archaeology of early medieval violence: the mass grave at Budeč, Czech Republic, *Antiquity* 90, 759-776.
- Štěpánek, M. 1968: Změny vegetace a klimatu v historickém období (Příspěvky k dějinám osídlení 3), *Československý časopis historický*, 415 – 435.
- Švejda, J. 1941: *Místopis politického okresu kladenského*. Kladno.
- Tomášek, M. 2007: *Půdy České republiky*. Praha.
- Tummscheit, A. 2011: *Die Baubefunde des frühmittelalterlichen Seehandelsplatzes von Groß Strömkendorf, Lkr. Nordwestmecklenburg. Forschungen zu Groß Strömkendorf IV*. Wiesbaden.
- Varadzin, L. – Štefan, I. 2007: Raně středověká podhradní osada v Pšovce u Mělníka, naleziště u sv. Vavřince. Příspěvek k datování mladohradištní keramiky středočeského Polabí. *Archeologické rozhledy* 59, 116-127.
- Varadzin, L. 2010: K vývoji hradišť v jádru Čech se zřetelem k přemyslovské doméně (příspěvek do diskuse), *Archeologické rozhledy* 62, 535 – 554.
- Vařeka, P. 2004: *Archeologie středověkého domu I. Proměny vesnického obydlí v Evropě v průběhu staletí (6. – 15. století)*, Plzeň.

- Velímký, T. 1999: Mikulášské zasvěcení kostelů a počátky trhových sídlišť a měst v Čechách, *Mediaevalia Historica Bohemica* 6, 7 – 64.
- Vencl, S. 2004: Dřevěná sakrální architektura a archeologie. In: E. Kazdová - Z. Měřínský - K. Šabatová (eds.), *K poctě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám*, Brno, 517-524.
- Veverková, I. 2008: *Zmizelé Čechy - Kladno*. Praha – Litomyšl.
- Veverková, I. 2013: *Co zůstalo z vodních mlýnů*. Slaný
- Vlček, V. a kol. 1984: *Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže*. Praha.
- Volf, M. 2008: Sonda do středověkého osídlení Džbánska – Vinařice, In: Černá, E. – Kuljavceva Hlavová, J. (eds.), *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003 – 2007*, 345 – 358, Most.
- Volf, M. 2014: Historická zmínka o tzv. Křimovském újezdě v zrcadle archeologických pramenů. In: R. Smolnik (Hrsg.), *ArchaeoMontan 2013. Krušná krajina/Erz(gebirgs)landschaft. Arbeits – u. Forschber. Sächs. Bodenkmalpfl. Beih. 28 (Dresden 2014)*, 121-135.
- Wawruschka, C. 2009: *Frühmittelalterliche Siedlungsstrukturen in Niederösterreich. Mitteilungen der prähistorischen Kommission 68*. Wien.
- Wirth, Z. 1907: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kladenském*. Praha.
- Wollnerová, D. 2012: *Neagrární výroba v raném středověku. Archeologické doklady zpracování kovů. [Bakalářská práce.] Praha. – Univerzita Karlova, fakulta filozofická*.
- Zeman, J. 1976: Nejstarší slovanské osídlení Čech, *Památky archeologické* 67, 115 – 236.
- Žabera, K. 1947: *Technicko-geologické poměry buštěhradského katastru na Kladensku ve středních Čechách (s plánem základové půdy)*, *Geotechnica* 1. Praha.
- Žemlička, J. 2009: Venkovské románské kostely, In: P. Sommer - D. Třeštík - J. Žemlička (eds.), *Přemyslovci. Budování českého státu*. Praha, 362-363.
- Žemlička, J. 2014: *Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha.

Prameny a zdroje:

- AČ 26: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XXVI. Ed. Josef Kalousek (Praha 1909).
- AČ 31: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích. Díl XXXI. Ed. Gustav Friedrich (Praha 1921).
- CDB I: Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae. Tomus I. Ed. Gustavus Friedrich (Pragae 1904 - 1907).
- CDB II: Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae. Tomus II. Ed. Gustavus Friedrich (Pragae 1912).
- CDB III/1: Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae. Tomus III. Ed. Gustavus Friedrich (Pragae 1943).
- DZ: Desky zemské. Citováno podle Profous 1957.
- LC I: Liber primus confirmationum as beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Tomus I. Ed. Francisci Antonii Tingl (Pragae 1867).
- RBM I: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I. Annorum 600-1253. Ed. Caroli Jaromiri Erben (Pragae 1855).
- RBM II: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars II. Annorum 1247-1310. Ed. Emler, J (Pragae 1892).
- RBM IV: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars IV. Annorum 1333 -1346. Ed. Emler, J (Pragae 1892).
- RDP: Registra decimarum papalium čili Registra desátků papežských z diecezí pražské, Ed. W. W. Tomek (Praha 1873).
- RT I: Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae. Ed. Emler, J (Praha 1870).
- TK I: Tereziánský katastr český, sv. 1, Rustikál (kraje A – CH), Ed. Chalupa, A. a kol. (Praha 1964).
- TK II: Tereziánský katastr český, sv. 2, Rustikál (kraje K – Ž), Ed. Chalupa, A. a kol. (Praha 1964).
- Archiv ARÚ Praha, čj. 2398/1933.
- Archiv ARÚ Praha, čj. 5474/63.
- Archiv ARÚ Praha, čj. 2308/65.
- Archiv ARÚ Praha, zpráva čj. 3847/77.
- Archiv ARÚ Praha, zpráva čj. 6223/78.

Archiv ARÚ Praha, čj. 546/30.
Archiv ARÚ Praha, čj. 875/1926.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2722/1962.
Archiv ARÚ Praha, čj. 50/38.
Archiv ARÚ Praha, čj. 5144/58.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2051/56.
Archiv ARÚ Praha, čj. 4244/55.
Archiv ARÚ Praha, čj. 343/56.
Archivu ARÚ Praha 4746/60.
Archivu ARÚ Praha 57/32.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2137/1935.
Archiv ARÚ Praha, čj. 3312/1973.
Archiv ARÚ Praha, čj. 3034/56.
Archiv ARÚ Praha, čj. 3157/1941.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2684/1942.
Archiv ARÚ Praha, čj. 273/1974.
Archiv ARÚ Praha, čj. 4432/66.
Archiv ARÚ Praha, čj. 271/74.
Archiv ARÚ Praha, čj. 275/74.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2214/62.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2651/62.
Archiv ARÚ Praha, čj. 3314/62.
Archiv ARÚ Praha, čj. 3495/62.
Archiv ARÚ Praha, čj. 4508/62.
Archiv ARÚ Praha, čj. 5256/62.
Archiv ARÚ Praha, čj. 267/74.
Archiv ARÚ Praha, čj. 10/1927.
Archiv ARÚ Praha, čj. 750/1929.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2708/1931.
Archiv ARÚ Praha, čj. 592/1927.
Archiv ARÚ Praha, čj. 2683/1942.
Archiv ARÚ Praha, čj. 1784/1956.
Archiv ARÚ Praha, čj. 1816/1956.

Archiv ARÚ Praha, čj. 4905/1957.
Archiv ARÚ Praha, čj. 520/1974.
Archiv ARÚ Praha, čj. 225/1974.
Archiv ARÚ Praha, čj. 226/1974.
Archiv ARÚ Praha čj. 8332/1974.
Archiv ARÚ Praha čj. 3288/73.
Archiv ARÚ Praha čj. 8331/1974.
Archiv ARÚ Praha čj. 8327/1974.
Archiv ARÚ Praha čj. 8326/1974.
Archiv ARÚ Praha čj. 8329/1974.
Archiv ARÚ Praha čj. 5314/1957.
Archiv ARÚ Praha čj. 591/1927.
Archiv ARÚ Praha čj. 3469/60.
Archiv ARÚ Praha čj. 3762/60.
Archiv ARÚ Praha čj. 3913/60.
Archiv ARÚ Praha čj. 4013/60.
Archiv ARÚ Praha čj. 2337/77.
Archiv ARÚ Praha čj. 2795/77.
Archiv ARÚ Praha čj. 7172/76.
Archiv ARÚ Praha čj. 7168/76.
Archiv ARÚ Praha čj. 7171/76.
Archiv ARÚ Praha čj. 5985/77.
Archiv ARÚ Praha čj. 6426/78.
Archiv ARÚ Praha čj. 4391/54.
Archiv ARÚ Praha čj. 88/1968.
Archiv ARÚ Praha čj. 5474/63.
Archiv ARÚ Praha čj. 3461/41.
Archiv ARÚ Praha čj. 1386/82.
Archiv ARÚ Praha čj. 4457/82.
<http://www.arup.cas.cz/?p=3311> [14.6. 2014]).
(<http://ags.cuzk.cz/dmr/#> [25.5.2016])
www.geology.cz [20. 4. 2016].
<http://www.dretovice.cz> [31.3.2014].

http://mapy.geology.cz/geocr_50/ [25.5.2016]).

<http://portal.chmi.cz/historicka-data/pocasi/mapy-charakteristik-klimatu#> [26. 5. 2016]

6 Seznam zkratk:

ADC	Archeologická databáze Čech
ARÚ	Archeologický ústav AV ČR
KZP	Kultura zvoncovitých pohárů
NM	Národní muzeum
PIAN	Prostorová identifikace archeologických nálezů
PT	Pražský typ
RS	Raný středověk
VS	Vrcholný středověk
ZAV	Záchranný archeologický výzkum
ZSO	Zaniklá středověká osada
ZSV	Zaniklá středověká vesnice